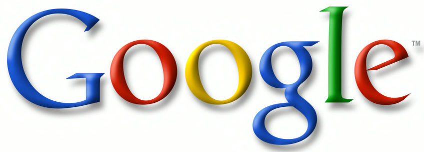
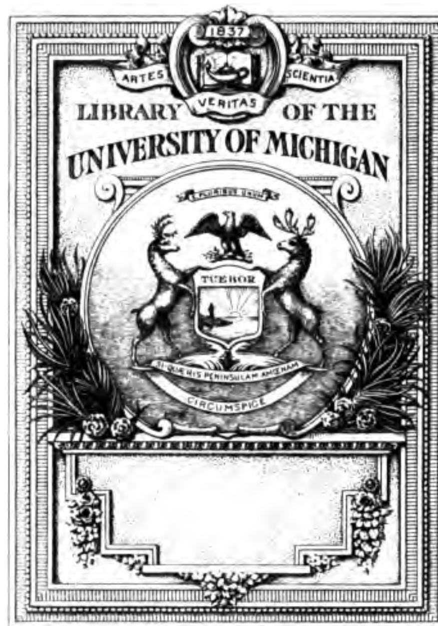

Google

1837
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

MAGAZIJN

VAN

NEDERLANDSCHE TAALKUNDE.

TIJDSCHRIFT

TER PRAKTISCHE BEOEFENING

DER

NEDERLANDSCHE TAAL.

HOOFDZAKELIJK INGERIGT VOOR DEN ONDERWIJZERSSTAND, EN TER ZELFOEFENING VAN ALLEN, DIE PRIJS STELLEN OP ZUIVERHEID VAN TAAL EN SPELLING.

Onder medewerking en met ondersteuning van de Heeren:

N. Beets, — D. Bomhoff, Hz., — J. F. Bosdijk, — D. W. Bosch, Dz., — B. Brugsma, — H. A. Callenfels, — D[r]. P. Halbertsma, — H. A. Hamelberg, — A. de Jager, — Prof. W. J. A. Jonckbloet, — M[r]. J. van Lennep, — Prof. B. H. Lulofs, — D[r]. H. J. Nassau, — D[r]. M. J. Noordewier, — A. C. Oudemans, — P. J. Prinsen, — M. Prüim, — Prof. M. Siegenbeek, — en J. v. d. Veen.

EERSTE JAARGANG.

Te 's Gravenhage, bij

GEBROEDERS BELINFANTE.

1847.

Boekdrukkerij GEBROEDERS BELINFANTE
te 's Gravenhage.

INHOUD.

PROEVE

OVER

SPELLING EN UITSPRAAK,

DOOR

D. BOMHOFF, H.Z.

INLEIDING.

De opsteller der volgende *proeve* wil geenszins gerekend worden tot de zoodanigen, die gaarne nieuwigheden invoeren, en wel het allerminst, wanneer het de taal betreft, tenzij daardoor in het oog loopende gebreken weggenomen en belangrijke voordeelen verkregen worden. Ook heeft hij nooit veel waarde gehecht aan de geschillen, die, zelfs tusschen verdienstelijke geleerden, vaak met hevigheid om de spelling van een woord gevoerd werden en soms nog worden, alsof van eene letter meer of minder het behoud van Kerk en Staat afhing. Hem is die spelling altijd als de doelmatigste en beste voorgekomen, welke de woorden derwijze afbeeldt, dat ieder ze uitspreken *moet*, zoo als de schrijver ze wil uitgesproken hebben.

«Doch is zulk eene spelling mogelijk?» is de schier onwillekeurige vraag des lezers, welke den gang der taal in dit opzigt sedert de laatste veertig jaren heeft gadegeslagen. «Is dit zoo, waaraan moet het dan toegeschreven worden, dat zij niet voorlang werd ingevoerd? — dat men

dagelijks meer begint af te wijken [1]) van de eenmaal ingevoerde [2]) en aangenomen? — ja, dat de vervaardiger zelf, Professor SIEGENBEEK, naar wien men haar de Siegenbeeksche gedoopt heeft, aan zijne eigene regelen en voorschriften niet altijd getrouw is gebleven?»

Men zou op deze vragen kunnen antwoorden: «Zij is mogelijk; doch er zijn geheel andere grondslagen noodig, dan waarop zij tot hiertoe gebouwd werd. Dat de bestaande spelling geenszins van gebreken vrij is, schijnt de Heer SIEGENBEEK zelf later ingezien en stilzwijgend beleden te hebben, zoo als men onder anderen kan opmaken uit de verschillende opstellen, die van tijd tot tijd, hetzij afzonderlijk uitgegeven of in periodieke werken verspreid, in het licht zijn verschenen.»

Hetgene intusschen aan velen een uitstekend genoegen ver-

---

1) Dat de bestaande spelling geenszins aan de vereischten voldoet, zal niemand ontkennen of betwijfelen. Immers zal er niet ligt iemand gevonden worden, die, zoo hij juist wil schrijven, niet gedurig zijne toevlugt tot een woordenboek moet nemen, om te weten, hoe hij behoort te spellen *droomen* of *dromen*, *moolik* of *molik*, *schroomen* of *schromen*, *spooken* of *spoken*, —*lenen* of *leenen*, *keeren* of *keren*, *verdeedigen* of *verdedigen.* Volgens een' regel, welke den schrijver leerde, dat de scherp-lange *ee* haar klank in de platte volkstaal zuiver en onvermengd behoudt of tot den tweeklank *ei* overgaat, maakte hij jaren achtereen onderscheid tusschen *keeren* (vegen) en *keeren* (wenden), dewijl hij het in de eerste beteekenis steeds *kaeren* hoorde uitspreken, tot hij ten laatste begreep, dat beide beteekenissen in den grond tot het zelfde woord behooren. Volgens een' anderen regel, die zegt, dat onze scherp-lange *ee* in het Hoogduitsch door *ei* wordt voorgesteld, schreef hij een' geruimen tijd verkeerdelijk *verdeedigen*, dewijl het Hoogduitsch vertheidigen heeft. Zoo maakte hij vroeger onderscheid tusschen *noten* (zekere vrucht) en *nooten* (*muzijknoten*), tot dat hij, door zijn weinigje Latijn geholpen, op de gedachte kwam, dat het laatste woord niets anders was, dan het afgeknotte *nota*, en dus *noten* moest geschreven worden, schoon het zelfs onder de geringste standen den scherpen e-klank behoudt. Waarom?

2) Zij is wel eens *opgedrongene spelling*, *dwangspelling* genoemd, misschien omdat niet elk, die er de bevoegdheid toe meende te hebben, daarbij zijne stem mogt uitbrengen.

schaft en in eene wezenlijke behoefte voorzien zou hebben, namelijk dat de Professor na een zoo lang tijdsverloop en na zoo veelvuldige aanmerkingen, zijne spelling aan eene gezonde critiek getoetst, of eene andere, minder berispelijke en meer bruikbare, in hare plaats aangeboden hadde — dit is echter niet geschied en zal wel nimmer geschieden. Niemand toch breekt op hoogen ouderdom gaarne af, wat hij in jeugdige kracht opbouwde; en wie kan het den Professor ten kwade duiden, indien hij den bediller mogt toeroepen: «Wie mijne spelling niet naar zijn' smaak vindt, behoeft ze immers niet te volgen: — hij kieze eene andere of geve eene betere.»

Daar nu iedereen, zoo al niet de bevoegdheid, dan ten minste de vrijheid daartoe bezit, wil ik beproeven, in hoeverre het mij gelukken mag, een plan te ontwerpen, dat aan al de vereischten eener goede spelling voldoen zal. Mogt mijne poging ijdel bevonden worden, dan zal ik mij troosten met de gedachte, dat ik het goede beoogd heb, en deze inleiding besluiten met de zoo vaak misbruikte spreuk: *Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas* [1]).

De eerste regel der spelling, die gemeenlijk als onwraakbaar wordt opgegeven, luidt: «SCHRIJF ZOO ALS GIJ SPREEKT,» en ik heb daaraan steeds eene zoo groote waarde gehecht, dat ik hem sedert lang tot den mijnen heb gemaakt en hem om die reden aan het hoofd mijner onderzoekingen stel. Doch alvorens iemand in staat geacht kan worden, daarvan het vereischte gebruik te maken, moet hij volkomen bekend wezen met de waarde en de kracht van elk der letterteekenen, die men tot het zigtbaar voorstellen eener taal bezigt, en niet slechts afzonderlijk, maar tevens in hun onderling verband, gelijk ook met den invloed, die zij in sommige gevallen en omstandigheden op elkander hebben.

1) Waar de krachten ontbreken is ook de wil loffelijk.

Eer wij alzoo overgaan tot de toepassing van dezen hoofdregel, zullen wij de schrijfteekenen in hunne onderscheidene opzigten beschouwen.

DE LETTERS.

De teekenen of figuren, waarvan men zich tot het schrijven der Nederduitsche taal bedient, worden gemeenlijk *letters* genoemd. Zij zijn de volgende 26, welke te zamen het Nederduitsche alphabet uitmaken:

a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z.

Men heeft vrij algemeen de gowoonte aangenomen, de *c*, *q*, *x* en *y* met den naam van vreemde letters te bestempelen. Wil men nu hiermede te kennen geven, dat de overige 22 op Nederlandschen bodem geteeld zijn? De onkundige zou alligt op zulk een denkbeeld kunnen komen.

Met deze weinige figuren moeten wij onze gedachten, of liever de afbeeldingen onzer gedachten, de woorden, aan het gezigt voorstellen. Indien elk dezer figuren nu slechts een' enkelen onveranderlijken klank had, dan zouden wij spoedig geholpen zijn. Dit is echter op verre na het geval niet: sommige letters hebben meer dan éénen klank, sommige klanken worden door meer dan ééne letter afgebeeld.

Om deze dubbelheid — een wezenlijk gebrek in eene taal — te doen verdwijnen, zou men wel is waar eenige nieuwe teekenen kunnen uitvinden en invoeren; doch het schijnt, dat hiermede zwarigheden verbonden zijn, die als schier onoverkomelijk mogen aangezien worden. Trouwens de Franschen — anders van nieuwigheden juist zoo bijzonder afkeerig niet — willen als nog van de WAILLY's gepunte g niets weten [1]). En kan men zoo iets bij die wufte natie niet

---

1) «Wij kunnen ons,» zegt de heer T. O. SCHILPEROORT, «niet onthouden, hierbij als iets bijzonder vreemds op te merken, dat, terwijl men in alle vakken van wetenschappen en kundigheden gretig naar nieuwe ont-

tot stand brengen [1]), hoe zal men er dan in slagen bij den meer bezadigden Noord-Nederlander, wien toch zoo algemeen eene slakkentraagheid in het aannemen van iets nieuws te laste wordt gelegd? Het invoeren van nieuwe schrijfteekenen mag dus veilig worden aangemerkt als tot de onmogelijkheden te behooren, zoo dat wij geene andere keuze overhouden, dan ons met de eenmaal ingevoerde te behelpen, en daarvan het best mogelijke gebruik te maken.

VERDEELING DER LETTERS.

De letters worden onderscheiden in *zelfklinkers* of *klinkers* [2]) en *medeklinkers*.

De *klinkers* zijn 6 in getal, namelijk: *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, en *y*, de overige 20 letters zijn *medeklinkers*.

A. DE KLINKERS.

Hoe de figuren *a*, *e*, *i*, *o* en *u* heeten, of, met andere woorden, welken naam men bij het opnoemen daaraan geeft, is ieder, die lezen heeft geleerd, te wel bekend, dan dat

---

dekkingen tracht, de taalkennis alleen, naar het schijnt, nimmer de voorouderlijke boeijen mag slaaken. Waarom toch mogen stroefluidende talen niet meerdere zachtheid aannemen, en, hare uitspraak verbeterende, ook hare spelling veranderen? Waarom mogen wij, wanneer vreemden een schrijfteeken gebruiken, hetwelk eenigen klank onzer tale eigenaardiger dan andere uitdrukt, hetzelve niet als eene verbetering onder de onze opnemen? »Dit werd voor ruim veertig jaren geschreven.

1) Het is algemeen bekend, met welke hardnekkigheid men de *oi* tot voor weinige jaren behield, niettegenstaande zekere BÉZAIN, pleitbezorger bij het parlement te *Rouaan*, reeds in 1675 den voorslag had gedaan, om *ai* in plaats daarvan te bezigen. VOLTAIRE was misschien de eerste, welke deze schrijfwijze aannam, en bleef lang de eenige, tot dat zij voor ruim het vierde eener eeuw ook door de *Académie* werd aangenomen. Sedert dien tijd kan zij als algemeen beschouwd worden.

2) Over het algemeen heet men ze *klinkers*. Deze benaming is hoogst ongepast, en zou enkel voegen voor de gesprokene letters zonder onderscheid. Ten gevalle van het gebruik zal het enkele *klinker* behouden worden.

het noodig zou wezen, daaromtrent in eenige bijzonderheden te treden. Anders is dit met de *y*: de eene noemt haar zoo, de andere zoo. Haar den naam *ei* of *ij* te geven, is voorzeker niet goed, dewijl zij bij de aangenomene spelling dien klank niet voorstelt [1]), en zulks ligt aanleiding tot verwarring kan geven. Daar zij toch een' naam dient te hebben in het alphabet; daar zij in de eerste plaats [2]) in Grieksche en uit het Grieksch ontleende woorden voorkomt, en dan in klank met de Nederduitsche *i* overeen stemt — zou het dan wel ongepast wezen, haar Grieksche *i* te noemen? Wij zijn zoo langen tijd en in zoo menig opzigt de apen der Franschen geweest, volgen wij hun voorbeeld ook eenmaal in iets, dat een wezenlijk nut heeft: zij geven aan de *y* den naam van Grieksche *i* (*i-grec*), wat kwaad zou er in steken, indien wij haar ook zoo noemden? De *i* toch is de klank, dien zij in *Cyrus*, *Egypte*, enz. heeft.

Met deze *a*, *e*, *i*, *o*, *u* en *y*, hetzij alleen staande, verdubbeld of onderling verbonden, stelt men al de klanken voor, die bij het spreken der Nederduitsche taal gehoord worden [3]).

Wij zullen in de eerste plaats deze klinkers in al hunne zamenstellingen en verbindingen opgeven, daarna hunne lengte en kortheid onderzoeken, vervolgens ieder in zijne bijzondere uitspraak en lengte nagaan, en eindelijk zien, hoe veel klanken in de Nederduitsche taal gevonden worden.

1.) *De Klinkers in al hunne zamenstellingen en verbindingen.*

De klanken der Nederduitsche taal worden voorgesteld door:

---

1) De Bilderdijkianen gebruiken haar aan het einde eener lettergreep, als *ky*, *wy*, *ry*, doch met de uitspraak der *ij*.

2) Doch niet uitsluitend; want zij komt ook voor in Engelsche en Fransche woorden.

3) De lezer begrijpt van zelven, dat wij die uitspraak bedoelen, welke in beschaafde kringen, op den kansel, voor de balie, enz. wordt gehoord, of ten minste diende gehoord te worden.

a, aa, aai, aau, ae [1]), ai, au; — e, ee, eeu, ei, eu; — i, iaau, ie, ieu, ij; — o, oe, œ[1]), oei, oi, oo, ooi, ou; — u, ui, uu; — y [1]).

Deze 29 teekenen, die korte, middelbare en lange, onvermengde en vermengde, twee- en drieklanken voorstellen, maken in verband met de medeklinkers de geheele Nederduitsche taal uit.

Van de onvermengde of *enkele* klanken zal het voldoende wezen, te zeggen, dat zij, hoe lang ook bij het uitspreken gerekt, den zelfden klank van het begin tot het einde geheel zuiver behouden.

Een *tweeklank* is een geluid, in hetwelk twee enkele klanken afzonderlijk gehoord worden, doch zoo juist verbonden of zoo naauwkeurig aaneen sluitende, dat er tusschen de beide klinkers niet de geringste ophouding te bespeuren is. De tweeklanken zijn: *aai*, *aau*, *ai*, *au*, *eeu*, *ei*, *ie* [2]), *ieu*, *ij*, *oei*, *ooi*, *ou*, *ui*, zoo als blijken kan uit: *baai*, *raauw*, *saizoen*, *dauw*, *meeuw*, *meid*, *vier*, *nieuw*, *schijn*, *schroei*, *hooi*, *mouw*, *schuit*.

In een' *drieklank*, zal hij dien naam met regt verdienen, moeten drie verbondene klanken gehoord worden. In de Nederduitsche taal komt er slechts een voor, *iaauw*, in het woord *miaauw*, waardoor men het geluid der katten nabootst.

De *a*, *aa*, (*ae*,) *e*. *ee*, *i*, *ie* [2]), *o*, *oe*, (*œ*,) *u*, *uu*, (*y*) zijn enkele of onvermengde klanken.

2.) *Lengte of kortheid der klinkers.*

Men onderscheidt de klinkers over het algemeen slechts in *lange* en *korte*. Men zou welligt beter doen en nader

---

1) Dat de *ae*, *œ* en *y* in echt Nederduitsche woorden niet voorkomen is geene voldoende reden, om ze onvermeld te laten.

2) Omtrent de *ie* zijn wij het met ons selven nog niet eens. Later komen wij daarop terug.

bij de waarheid komen, indien men eene tusschensoort aannam en ze met ons in *lange*, *middelbare* en *korte* verdeelde.

1.) *Lang* zijn:

a.) alle *enkele* klinkers op het einde eener lettergreep, welke den klemtoon heeft, als: *wasem*, *bezem*, *titel*, *bodem*, *vuren*, *Cyrus*;

b.) alle *dubbele* klinkers, tenzij de verplaatste klemtoon hierin verandering te weeg mogt brengen [1]), als: *baal*, *steen*, [2]) *boor*, *uur*;

c.) van de *zamengestelde* klinkers *aai*, *aau*, *eeu*, *eu*, *iaau*, *ie*, (ook middelbaar,) *ieu* [3]), *oe*, (ook middelbaar,) *oei*, *ooi*, als *praai*, *graauw*, *meeuw*, *scheur*, *miaauw*, *schier*, *hiel*, *nieuw*, *kieuw*, *stoel*, *boer*, *geloei*, *verstrooi*.

2.) *Middelbaar* [4]) zijn slechts die zamengestelde klinkers, welke tusschen het volstrekt lange en het volstrekt korte het midden houden, als: *ai*, *au*, *ei*, *ie*, (ook lang), *ij*, *oe*, (ook lang,) *ou*, *ui*, als bij voorbeeld: *ai*, *dauw*, *rei*, *piek* *blijk*, *boek*, *rouw*, *schuit*. — De middelbare worden in het gebruik echter steeds behandeld, alsof zij lang waren.

3.) Kort zijn:

---

1) Bij voorbeeld in *tooneel*, waarin de verdubbelde *oo* kort is. In *drogist* heeft men eene *o* en in *juwelier* eene *e* weggelaten. Is dit de analogie volgen?

2) De *i* wordt thans nooit verdubbeld.

3) De *ieu* luidt bij velen als een middelbare klank, inzonderheid wanneer zij geen' klemtoon heeft.

4) Men heeft alle reden te vermoeden, dat ook enkele klinkers op een' medeklinker stuitende, even als nog tegenwoordig in het Hoogduitsch, niet altijd kort waren, zoo als men kan opmaken uit: *dak*, daken, *gelag*, gelagen, *hof*, hoven. De heerschende tongval heeft zich intusschen of voor de *lange* of voor de *korte* verklaard. Van *grof*, hetwelk de *o* kort heeft, maakt zij het lange *grove*, terwijl *stof* in *stoffen* overgaat. Deze middelbare klank heeft waarschijnlijk aanleiding gegeven tot de onregelmatigheid, die er in de vervoeging van *komen* heerscht, als: Ik *kom*, hij *komt*, wij *komen*, gij *komt*, zij *komen*. — Met de *a* is dit in den verleden' tijd het geval bij verscheidene werkwoorden, onder anderen bij: ik *bad*, *lag*, *zat*, *sprak*, *zag*, die in het meervoud wij *baden*, gij *baadt*, enz. hebben.

a.) alle enkele klinkers, die in de zelfde lettergreep met den klemtoon één' of meer medeklinkers na zich hebben, *mal*, *helsch*, *wind*, *volkrijk*, *kunstgenoot*;

b.) alle enkele of dubbele klinkers, welke den klemtoon onmiddellijk voor of na zich hebben, als: *testament*, *tooneel*, *tooneelist*, *tiran*, *drogist*, *publiek*, *muzijk*.

---

3). *De klinkers ieder in zijne bijzondere waarde beschouwd.*

Wij zullen bij de beschouwing der klinkers de orde volgen, waarin zij op bladzijde 7 opgegeven zijn.

1.) **a** heeft steeds haar' alphabetischen klank [1]. Zij is *a.*) *lang* in: *vlagen*, *slaken*, *draven*; *b.*) *kort* in: *vlag*, *slak*, *draf*.

2.) **aa** is gelijk aan de lange *a*, als: *vlaag*, *slaak*, *draaf*.

3.) **aai** is een lange tweeklank, die uit de lange *a* en de korte *i* (in *tiran*) bestaat, als: *fraai*, *haai*, *kraait*, *verwaaid*, *gedraaid*.

4.) **aau** is een lange tweeklank, in welke den lange *a* met de korte *u* (in *publiek*) vereenigd is, als: *naauw*, *raauw*, *maauwen*. — In den mond van sommigen luidt zij ten onregte middelbaar als *au*, ja dikwijls — hetgene nog veel erger is — als *ou*, zoo dat men bij zulke sprekers tusschen *maauw* en *mouw*, *raauw* en *rouw* niet het geringste onderscheid kan bespeuren.

5.) **ae** komt slechts in vreemde woorden en eigennamen voor. Zij is *a.*) *lang* met den klank der *e* in *wereld*, of der *ei* in *meir*, als: *Caesar*, *Graevestein* [2]); *b.*) *kort* met den klank der *e* in *bel*, als: *Aesculapius*.

6.) **ai**. Dit letterteeken, een tweeklank van middelbare

---

1) De alphabetische klank is die, welke over het algemeen bij het opnoemen van de letters des alphabets wordt gehoord.

2) Velen hebben dit letterteeken in *e* veranderd en daaraan den klank der lange *ee* gegeven. Of zij wel daaraan gedaan hebben, is eene andere vraag.

lengte, schijnt in oude tijden algemeen in gebruik te zijn geweest, doch thans uit de schrijftaal verbannen, indien men het tusschenwerpsel *ai!* en het basterdwoord *saizoen* uitzondert. De klank bestaat uit de korte *a* en de korte *i* (in *tiran*).

7.) **au** is een middelbare tweeklank, die uit de korte *a* en de korte *u* (in *publiek*) zamengesteld is, als: *dauw*, *rabauw*. — Over het algemeen hoort men tusschen *au* en *ou* weinig verschil maken, zoo dat *dauw* en *douw* eensluidende woorden zijn. Dit is echter een gebrek, dat niet zorgvuldig genoeg vermeden kan worden.

8.) **e** heeft twee *lange* en drie korte klanken.

a.) De *e* is *lang*, 1.) met den alphabetischen klank, als: *le-ven*, *ne-men*, *re-zen*; 2.) met den verlengden klank der *e* in *bel* (zie *ae*) in eenige woorden voor de *r*, als: *wereld*, *perel*. Deze uitspraak, die vroeger meer algemeen schijnt geweest te zijn, wordt nog slechts door eenige sprekers in zeer weinige woorden behouden, zoo dat er niet aan te twijfelen is, of het verbeterd onderwijs zal haar binnen weinige jaren geheel uit de taal doen verdwijnen.

b.) Zij is *kort*, 1.) met den verkorten of verscherpten klank der *e* in wereld, als: *heb*, *bed*, *zeg*, *lek*, *bel*, *hem*, *ren*, *klep*, *bes*, *zet*; 2.) met den klank der korte Engelsche *a* (in *man*, *at*, *ran* [1]), doch enkel voor de letter *r*, als: *beschermen*, *kerk*, *werven*, *versterft*. — Intusschen kan men den eigen naam *Derk*, als eene uitzondering aanmerken, dewijl in dit woord de *e* over het algemeen den vorigen korten klank heeft. 3.) Overal, waar zij den klemtoon mist, met een' klank, die weinig meer is dan een hoorbaar uitademen, en ter onderscheiding misschien beter *scheva* genoemd wierde, als: *bode*, *te rade worden*, *hoopte*, *de mode*, *bezinnen*, *drentelen*, *keuvelen*, *bevelen*.

---

1) Dewijl het aanleeren der Engelsche taal in de laatste jaren meer algemeen is geworden, ja nog dagelijks toeneemt, zal deze eenvoudige opgave, zonder verdere aanwijzing, zoo al niet voor ieder, ten minste voor menigeen' voldoende wezen.

9.) **ee** heeft steeds den alphabetischen klank der *e* en is lang, als: *vee*, *wee*, *beenen*, *steen*, *veer*, *meer*, *zeef*, *teen*, *weer*, *keep*.

10.) **eeuw** is een lange tweeklank, die uit de vereeniging der lange *ee* en de korte *u* (in *publiek*) bestaat, als: *eeuw*, *meeuw*, *Zeeuwsch*, *geschreeuw*, *breeuwen*, *sneeuw*.

11.) **ei** is een tweeklank van middelbare lengte, welke zamengesteld is uit de korte *e* (in *bel*) en de korte *i* (in *tiran*), als: *bei*, *mei*, *meid*, *reiken*, *veinzen*, *weiden*, *vleijen*.

Aanmerking. Bij diegenen, welke *heir* en *meir* schrijven, heeft zij nog een' tweeden en wel langen klank, namelijk dien van de *e* in *wereld*, *perel*, zie de *e* en *ae*.

12.) **eu** is steeds lang, doch geen tweeklank, zoo als zij in de meeste spraakkunsten genoemd wordt: het is de verlengde *u* in *kruk*, als: *beuk*, *heul*, *keu*, *kneu*, *gleuf*, *zeug*, *deun*, *treur*, *reus*, *reut*.

Aanmerking. In woorden, die uit de Grieksche taal afkomstig zijn, wordt *eu* over het algemeen als *ui* uitgesproken, b. v. *euphonia*, *Euphraat*, *Euterpe*, *Euangelie* [1]), tenzij een langdurig en veelvuldig gebruik dit verhindere, zoo als onder anderen kan blijken uit *Europa Europeesch*.

13.) **i** heeft één' langen en twee korte klanken.

a.) De lange klank, haar alphabetische naam, wordt in echt Nederduitsche woorden niet aangetroffen. Hij komt voor in *titel*, *conditie*, *positie*, *compositie*, *visite*, *petitie*.

b.) Haar korte klank is tweeërlei, 1.) gevolgd van één' of meer medeklinkers in de zelfde lettergreep, welke den klemtoon heeft, als: *rib*, *rid*, *griffel*, *liggen*, *licht*, *slikken*, *billen*, *slim*, *kind*, *ving*, *klip*, *gewis*, *lisch*, *wist*. Deze klank, door sommigen niet ten onregte pieperig genoemd, schijnt een bijzondere eigendom onzer taal te

---

1) Over het algemeen heeft men in dit woord de *u* in eene *v* veranderd, en spreekt en schrijft het *evangelie*, *evangelist*, *evangelisch*. Er zijn echter sommige geestelijken, welke hier de *eu* vasthouden.

wezen en behoort voorzeker niet tot de liefelijkste en welluidendste. Hem zoodanig te beschrijven, dat zich een vreemdeling daarvan een klaar denkbeeld vormen en hem nabootsen of liever voortbrengen kan, is niet wel mogelijk. Hij gelijkt eenigzins naar het begin der lange *ee* [1]).

2.) *a.*) Gevolgd van een' medeklinker in de zelfde lettergreep, welke den klemtoon niet heeft, of *b.*) op het einde eener toonlooze lettergreep, is haar klank dikwijls, vooral in echt Nederduitsche woorden, zoo onbestemd, en zoo onduidelijk, dat hij weinig van eene scheva verschilt, als: *perzik*, *bezig*, *ledig*, *bezige*, *monnik* [2]). —

Aanmerking. Veel duidelijker wordt zij soms [3]) gehoord in basterdwoorden, welke den klemtoon op de volgende lettergreep hebben, als: *tiran*, *bizar*, *bigot*, *piment*, *direct*, *vizier*, *puritein*, *tirade*, *minister*, *rival.* Uit dien hoofde is de *i* in *tiran* tot voorbeeld gekozen voor den korten klank der alphabetische *i.*

14.) **iaau**. Deze letterverbinding, welke de eenigste drieklank in de Nederlandsche taal is, bestaat uit de korte *i* (in *tiran*) en den langen tweeklank *aau* en komt enkel voor in het klanknabootsende woord *miaauw*, waarmede wij het kattengeluid trachten uit te drukken.

15.) **ie**. Ten aanzien van deze letterverbinding zijn de

---

1) Velen zal deze opgave onjuist, zoo niet ongerijmd, voorkomen. En toch meenen wij voor onze stelling een' toereikenden grond te hebben, en dien te vinden in zoodanige woorden, die bij verlenging hunne korte *i* in *e* veranderen, als: bidden, *gebeden*, liggen, *gelegen*, zitten, *gezeten*, *zetel*, lid, *leden*, gelid, *gelederen*, *geleding*, smid, *smeden*, spit, *speten*, rid, *gereden*.

2) In *kievit*, welks laatste lettergreep den halven toon gelijk een zamengesteld woord heeft, wordt de *i* met den korten alphabetischen klank uitgesproken. In sommige oorden van Nederland spreekt men het *kieft* uit. — Waar de *i* door *s* gevolgd wordt, behoudt zij haar' pieperigen korten klank als: *kevis*, schoon men haar in den uitgang *nis* bij vele woorden dikwijls als *e* hoort, b. v. *vonnis*, *kennis*.

3) Eerst stond hier *altijd*. Doch toen ik door iemand *offecier* hoorde zeggen, en door een' ander' geschreven zag, veranderde ik het in *soms*. — *Regiment* wordt thans algemeen *regement* geschreven.

stemmen verdeeld, namelijk of zij al dan niet tot de tweeklanken behoort gerekend te worden. Het is wel niet te ontkennen, dat haar klank eenigzins verschilt van dien der alphabetische *i*, of van de *i* in *titel;* doch is dit verschil een toereikende grond, om haar tweeklank te noemen? — en begaan diegenen eene doodzonde, welke haar lange *i* noemen? Er zijn twee lange *e's*, kunnen er dus ook geene twee lange *i's* wezen? Wij zullen er evenwel het harnas niet om aantrekken, doch enkel zeggen, — men moge haar voor een eenklank of voor een' tweeklank houden, — dat zij 1.) lang is, *a.*) inzonderheid voor *r*, als: *vier*, *mier*, *wier*, *gier*, *schier*, *dier; b.*) op het einde eener lettergreep, welke den klemtoon heeft, als: *drie*, *zie*, *spie*, *wie*, *die*, *dienen*, *dieven*, enz. Intusschen wordt *knie* meestal met den middelbaren klank gehoord; — 2.) middelbaar, of met den alphabetischen klank der *i*, *a.*) voor de meeste medeklinkers, behalve de *r*, als: *bried*, *ried*, *lief*, *lieg*, *piek*, *viel*, *riem*, *tien.*

Aanmerking. Het zou moeijelijk, zoo niet onmogelijk wezen, om met juistheid te bepalen, waar en wanneer de *ie* met den klemtoon volstrekt lang of middelbaar is: het gebruik moet hier onze gids zijn. *b.*) wanneer *ie* den klemtoon niet heeft, als: *bezie*, *berrie*, *derrie*, *neurie*, *foelie*, *kevie*, *sloerie*, *zeunie; c.*) in vreemde woorden met den klemtoon op de *ie*, als: *harmonie*, *philosophie*, *cacographie.*

16.) **ieu** is een lange tweeklank, die uit de lange *ie* en de korte *u* (in *publiek*) bestaat, als: *kieuw*, *nieuw.*

Aanmerking. Velen spreken haar in sommige woorden zoo kort uit, dat zij eer middelbaar dan lang verdiende te heeten. Zij, die *nieuw* als *nuw* doen hooren, vinden eene verdediging van die uitspraak bij Bilderdijk, waar hij zegt: «*Nieuw* is nu (eigenlijk *nuw*).»

17.) **ij**. Deze klinker, welke oorspronkelijk *ii* was, heeft en vorm en klank verloren. Thans een tweeklank van middelbare lengte, verschilt hij naar mijn gehoor in niets hoegenaamd van de *ei*. Wie er iets anders in bespeuren kan,

drukke het bij het spreken uit: ik heb er vrede meê.

18.) **o** heeft één' langen en twee korte klanken.

a.) Haar lange klank is die, welke bij het opnoemen der letters van het alphabet gehoord wordt, als: *goden*, *bode*, *ode*, *komen*, *rozen*, *schoven*.

b.) Haar korte klank is tweeërlei, 1.) dof-kort, als: *op*, *vol*, *om*, *dom*, *vond*, *bok*, een klank, dien men den verkorten alphabetischen o-klank zou noemen kunnen. Hij heeft groote overeenkomst met de Fransche *o* in *vomir*, *polir;* 2.) hel-kort en komt voor in: *mol*, *top*, *zwom.* Het is de verkorte Geldersche *o* in *koken* (waarvan *kok*), *stoken*, of de Fransche *o* in *pomme.* Voor de *r* heeft zij dezen klank bij eene goede uitspraak altijd.

Aanmerking. Het zou te wenschen zijn, dat een desbevoegde eens al de woorden met de korte *o* bijeen zamelde en bij elk den klank der *o* opgave. De verwarring hierin wordt dagelijks grooter.

19.) **oe** is geen tweeklank, zoo als zij gemeenlijk in de spraakkunsten beschreven wordt. Haar klank is gelijk aan de Hoogduitsche u, de Fransche *ou*, de Engelsche *oo* (in *broom*, *boor*), en lang of middelbaar, al naar mate zich de volgende medeklinker met meer of minder gemakkelijkheid daaraan hecht; *a.*) lang in: *stoel*, *boer;* *b.*) middelbaar in: *koek*, *stoep*, *roes*, *zoet.*

Aanmerking. De meerdere of mindere lengte is niet wel van voren te bepalen, daar zulks meermalen van omstandigheden afhangt, die moeijelijk op te geven zijn. Dit is evenzeer met *oei* het geval.

20.) **oe** (œ) komt slechts voor in vreemde woorden en luidt als *eu*, als: *Coelus.*

Aanmerking. Even als de *æ* heeft men de *œ* in *e* veranderd. Zie *ae.*

21.) **oei** is een lange tweeklank, ontstaan uit *oe* en de korte *i* (in *tiran*), als: *loei*, *bloei*, *roeit.*

Aanmerking. Schoon zij hier lang wordt genoemd, hoort men haar, zelfs uit den mond van goede sprekers, soms met zulk

eenen korten klank, dat men schier niet aarzelen zou, haar middelbaar te noemen : *foei*. Zie ook de Aanmerking op *oe*.

22.) **oi** is een lange klank, die bij sommigen nog in een paar woorden gebezigd wordt, en *oo* luidt, als *oir* (erfgenaam).

23.) **oo** is altijd lang met den alphabetischen klank der *o*, als : *boom*, *oom*, *schroom*, *schoon*, *loopen*, *koopen*, *woon*.

24.) **ooi** is een lange tweeklank, die uit *oo* en de korte *i* (in *tiran*) zamengesteld is, als : *hooi*, *ooi*, *fooi*, *strooit*, *looit*, *gehooid*, *kooijen*, *mooi*.

25.) **ou** is een tweeklank van middelbare lengte, die uit de hel-korte *o* en de korte *u* (in *publiek*) bestaat, als: *oud*, *bouwen*, *schouw*, *berouwd*, *brouwt*.

26.) **u** heeft één' langen en drie korte klanken.

a.) De lange klank is de alphabetische, als: *uren*, *uw*, *schuw*, *geschuwd*, *huwen*, *gehuwd*, *ulevelletje*.

b.) De korte klank is 1.) zacht-kort, d. i. de lange *u* verkort, die slechts dan in Nederduitsche woorden voorkomt, wanneer de *u* den klemtoon niet heeft, als : *Ik heb het u reeds meermalen gezegd;* het meeste echter in vreemde woorden, als : *publiek*, *jurist*, *curator;* 2.) hel-kort, voor een' medeklinker in de zelfde lettergreep, behalve voor *r* en *w*, als *munt*, *kus*, *vult*, *put*, *dubbel*, *mud*, *duf*, *rug*, *tuk*, *kul;* het is de verkorte klank der *eu*; 3.) dof-kort, enkel voor de *r*, waar velen haar echter verkeerdelijk als de hel-korte uitspreken, als : *turf*, *burger*, *durven*, *wurm*. Deze laatste klank is bijna, zoo niet geheel, de Hoogduitsche ö in können, de verkorte Fransche *eu* in *peur*, *heure*, de Engelsche *u* in *sun*, *pun*.

27.) **ui** is een tweeklank van middelbare lengte, waartoe de dof-korte *u* (in *kurk*) en de verkorte alphabetische *i* de bestanddeelen leveren, als: *ruim*, *duif*.

Aanmerking. Er zijn streken, bijzonder in Gelderland, waar zij luidt als de *u* in *publiek* met de *i* in *tiran*.

28.) **uu**, die, behalve in een paar weinig gebruikelijke woorden, slechts van de *r* gevolgd voorkomt, heeft den klank der lange *u*, als : *uur*, *buur*, *vuur*, *muur*, *schuur*.

Aanmerking. In *kluun* wordt zij gewoonlijk minder lang, dan voor de *r* gehoord en zou middelbaar kunnen heeten. In het Geldersche woord *betuun* (schaarsch) is zij echter lang. *Kuun* heb ik nooit hooren uitspreken: is zij in dit woord lang of middelbaar?

29.) **y** wordt slechts in vreemde, hoofdzakelijk uit het Grieksch ontleende, woorden gebezigd, en heeft den zelfden klank, welken de *i* zou hebben, als: *Cyrus*, *byssus*.

Aanmerking. Voor hen, die het Engelsch verstaan, zal het noodeloos zijn, er bij te voegen, dat de *y* in woorden uit die taal ontleend haar' gebruikelijken klank behoudt, b. v. *Lord Byron* (*Beiren*).

4.) *Getal klanken in de Nederduitsche taal.*

Wij hebben gezien, dat de 6 klinkers in al hunne zamenstellingen en verbindingen 29 klankteekenen opleveren. Laten we thans onderzoeken, hoe veel klanken er in de Nederduitsche taal gevonden en door welke teekenen zij voorgesteld worden.

1.	a....	kort......	voorgesteld	door	*a*,	als:	*al*, *bak*, *balein*.
2.	ai...	middelbaar..	»	»	*ai*,	»	*ai*, *saizoen*.
3.	au...	middelbaar..	»	»	*au*,	»	*dauw*, *kauw*.
4.	a....	lang.......	»	»	*a*,	»	*halen*, *maken*.
					aa,	»	*baat*, *staal*.
5.	aai ..	lang.......	»	»	*aai*,	»	*kaai*, *haai*.
6.	aau..	lang.......	»	»	*aau*,	»	*raauw*, *flaauw*.
7.	e....	kort.......	»	»	*e*,	»	*er*, *kerk*.
8.	e....	kort........	»	»	*e*,	»	*ben*, *hem*.
					ae,	»	*Aesculapius*.
9.	ei...	middelbaar..	»	»	*ei*,	»	*meid*, *rei*.
					ij,	»	*mijd*, *rij*.
10.	e....	lang......	»	»	*e*,	»	*wereld*.
					ae,	»	*Caesar*.
					ei,	»	*meir*, *heir*.
11.	e....	kort.......	»	»	*e*,	»	*loven*, *liefde*.
12.	e....	lang......,.	»	»	*e*,	»	*stevig*, *beving*.
					ee,	»	*steel*, *steen*.

13. i....	kort......	voorgesteld	door	*i*,	als: *in*, *sing*.
				y,	» *byssus*.
14. i....	kort.......	»	»	*i*,	» *tiran*.
				ie,	» *foelie*.
				y,	» *Byzantium*.
15. iaau...	lang.....	»	»	*iaau*,	» *miaauw*.
16. i....	lang.......	»	»	*i*,	» *titel*.
				ie,	» *publiek* [1].
				ij,	*muzijk*, *fabrijk*.
				y,	» *Cyprus*.
17. ie .	lang.......	»	»	*ie*,	» *pier*, *mier*.
				y,	» *Cyrus*.
18. ie...	middelbaar.	»	»	*ie*,	» *piek*, *hief*.
19. ieu...	lang.......	»	»	*ieu*,	» *nieuw* [2].
20. o....	kort.......	»	»	*o*,	» *mol*, *tol*.
21. ou...	middelbaar.	»	»	*ou*,	» *oud*, *mouw*.
22. o....	kort.......	»	»	*o*,	» *vol*, *op*.
23. o....	lang.......	»	»	*o*,	» *loven*, *toren*.
				oo,	» *boon*, *zoon*.
				oi,	» *oir*.
24. ooi...	lang.......	»	»	*ooi*,	» *kooi*, *rooit*.
25. oe...	lang.......	»	»	*oe*,	» *boer*, *boel*.
26. oe...	middelbaar..	»	»	*oe*,	» *boek*, *stroef*.
27. oei...	lang.......	»	»	*oei*,	» *boei*, *stoeijen*.
28. u....	kort.......	»	»	*u*,	» *publiek*.
29. u....	lang.......	»	»	*u*,	» *uren*, *schuwen*.
				uu,	» *muur*.
30. u....	middelbaar..	»	»	*uu*,	» *kluun* [3].
31. u....	kort.......	»	»	*u*,	» *dun*, *vul*.
32. eu...	lang.......	»	»	*eu*,	» *deun*, *beur*.
				œ;	» *OEdipus*.
33. u....	kort.......	»	»	*u*,	» *kurk*, *turf*.
34. ui...	middelbaar..	»	»	*ui*,	» *duim*, *uit*.
				eu,	» *euphonia*.

1) Deze *ie* vindt hier eene plaats, omdat zij in bastaardwoorden staat, anders kan zij geacht worden tot 18 te behooren.

2) Boven is reeds gezegd, dat zij meermalen tot een' middelbaren klank verkort wordt. In dit geval luidt zij, alsof eene korte *i* en *u* vereenigd waren.

3) Deze uitspraak is welligt niet algemeen.

De Nederduitsche taal bevat alzoo 34 klanken, van welke 15 lang, 8 middelbaar en 11 kort zijn. Het is wel niet te ontkennen, dat bij sommige het verschil enkel bestaat in het meer of minder slepend uitspreken van een klankteeken; dit neemt echter niet weg, dat zij daardoor genoeg onderscheiden zijn, om eene afzonderlijke plaats te verdienen. Wanneer men nu hierbij nog in aanmerking neemt, dat deze verschillende klanken soms allerlei wijzigingen ondergaan, dan zal men het in ons geene te ver gedrevene vooringenomenheid met eigen bezit noemen, indien wij de Nederduitsche taal voor eene der zoetvloeijendste en welluidendste verklaren 1).

Thans hebben wij, zoo naauwkeurig en beknopt ons dit mogelijk is, de klinkers afgehandeld, en zouden nu onmiddellijk tot de medeklinkers zijn overgegaan, ware het ons niet doelmatig voorgekomen, eerst nog een paar woorden in het midden te brengen over den

Invloed, welken de klemtoon op de uitspraak der klinkers heeft.

Wat klemtoon is, zal wel geene verklaring behoeven, althans niet voor degenen, welke zich verwaardigd hebben, dit opstel tot dus verre te lezen.

Even als over zoo vele andere punten van het hoogste gewigt, die alsnog in de spraakkunsten onbehandeld zijn gebleven, is mij nergens iets voorgekomen over den invloed des klemtoons op de uitspraak der klinkers, welke hem onmiddellijk voor of achter zich ontvangen. Deze invloed is intusschen zoo groot, dat een klinker daardoor meermalen geheel van natuur, d. i. van klank, verandert. Hoewel dit meer bijzonder het geval is met woorden, die uit vreemde

1) Het spreekt van zelf, dat de schrijver niet ontbloot moet wezen van de gave, om de lange en korte lettergrepen, enz. behoorlijk te verdeelen, en met elkander te doen afwisselen.

talen ontleend zijn, of bastaarduitgangen hebben, zoo vindt men hiervan evenwel genoegzame sporen in oorspronkelijke of als oorspronkelijk aangemerkte woorden, dat eene korte beschouwing daarvan niet als overbodig of nutteloos zal aangezien worden.

Men zal mij welligt tegenwerpen, dat zulke veranderingen in den klank der letters slechts plaats hebben in den mond der lagere volksklassen, of ten hoogste in de omgangstaal der aanzienlijker standen — en met regt. Doch niet daar alleen, Lezer, ook zelfs in de openlijke voordragt, inzonderheid wanneer met een zeker vuur gesproken wordt, zal men dit meermalen opmerken. Zoo veel is in allen gevalle zeker, dat een lange klinker, wanneer hij den klemtoon verliest, kort, of ten minste middelbaar, wordt, ware het al, dat men eene geheele verandering van den aard des klinkers niet gaaf mogt toestemmen.

Van iederen klinker afzonderlijk zullen een paar voorbeelden aangevoerd worden.

A.

Wanneer de *a* lang is, gaat zij in de korte, wanneer zij kort is, in de scheva over, zoo als blijken kan uit: *hellebaard* — hellèbardier, *aap* — apin, *baas* — bazin, *Batavië*, Batavier, (Batevier, Battevier,) *testament* — testement, *sakrament* — sakrement, *patent* — petent, *kanon* — kenon, (knon,) *kurassier* — kuresier, *damast* — demast, *tarief* — terief, *batist* — betist, *paleis* — peleis [1]).

E.

De lange *ee* van *tooneel* en *juweel* wordt kort in *tooneelist*

1) Ja zelfs in zamengestelde woorden kan de geaccentueerde lettergreep de andere soms derwijze overheerschen, dat de klinker daaruit hijna geheel verdwijnt. Men denke slechts aan *middeg* voor *middag*, ofschoon anders in dergelijke zamenstellingen de *a* haar' eigenaardigen klank meestal behoudt.

(toonelist) en *juwelier*, vooral in het laatste, dat bijna door *juwlier* zou voorgesteld worden. Even zoo vormt men van *kasteel* het woord *kastelein*.

I.

De *i* in *regement* is zelfs door Prof. SIEGENBEEK in eene doffe *e* of scheva veranderd en *regement* geschreven, zoo als men in zijn woordenboek zien kan. Zoo luiden *admiraal* en *fusilier* veelal *admeraal* en *fuselier;* schoon in *admiraliteit* de *i* haar' eigendommelijken klank behoudt, dewijl het den klemtoon eene lettergreep verder plaatst.

Geen der overige klinkers ondervindt den invloed des klemtoons in zulk een' hoogen graad, als de *i*, en men zal in der daad wèl doen, haar in *bezigen*, *lezing*, *perzik*, *feziken*[1]) en dergelijke, zoo al niet volstrekt, dan ten minste bijna, als eene scheva te doen hooren en ze *bezegen*, *lezeng*, *perzek*, *fezeken* uit te spreken. Bij SIEGENBEEK vindt men *kennip* en *kennep*.

Ook de *ij*, schoon een middelbare klank, gaat in de scheva over, wanneer zij den klemtoon verliest, zoo als blijken kan uit: *bijtijds* — betijds, *bijzonder* — bezonder. En is het niet aan dezen invloed van den klemtoon toe te schrijven, dat *gij* in *ge*, *mij* in *me*, *wij* in *we*, *zij* in *ze* verandert?

Dat men de *ij* in den uitgang *lijk* (*lijks*, *lijksch*) als eene zeer korte *i*, of liever als eene scheva behoort uit te spreken, is meermalen gezegd, hoewel misschien niet algemeen genoeg bekend; b. v. *leelijk* — leelek, *vriendelijk* — vriendelek. In verzen, waar *lijk* soms voor eene lange lettergreep geldt, moet de *ij* natuurlijk iets sterker uitgedrukt en duidelijker gehoord worden en zoo veel mogelijk haar natuurlijken klank behouden.

---

1) In *levendig* en *verlevendigen* moet zij iets duidelijker worden gehoord, wegens de verwijdering van den klemtoon.

O.

Dat de lange *oo* in eene korte overgaat, hoort men in *drogist* van *droog*, en in *tooneel* van *toonen*, en is aan ieder bekend [1]. *Avond* behoorde nooit anders dan *avend* uitgesproken en, volgens de afleiding, geschreven te worden. — *Apotheker* gaat in het dagelijksche leven tot *aptheker* over.

U.

Dat ook de *u* in het algemeene lot der klinkers deelt, kan reeds blijken uit de voornaamwoorden *hun* en *hen*, het laatste oorspronkelijk zonder klemtoon (*'en*), het eerste met den klemtoon.

Sedert lang reeds heeft men opgehouden *cedul* in plaats van *cedel* te schrijven; indien men nu ook besluiten kon, om *notulen* door *notelen* te doen vervangen, dan zou niet zoo menige secretaris de *notúlen* voorlezen, gelijk nog maar al te dikwijls plaats heeft.

Ofschoon de *u* misschien niet zoo veelvuldig in de scheva overgaat, als de andere klinkers, bewijst *popelier* (in plaats van *populier*) echter, dat er voorbeelden van zijn, die zelfs in de geschrevene taal voorkomen.

Bij de tweeklanken heeft deze verandering zelden of nooit plaats. De klanken *au* en *ui* blijven in *pauzeren* en *fluitist* de zelfde als in *pauze* en *fluit*. De *ei* of *ai* in *pleizier*, *plaizier* luidt dikwijls als eene scheva, zoo dat het woord *plezier* wordt uitgesproken.

Het meeste van het boven aangevoerde zou de omgangstaal der beschaafde kringen niet ontsieren, hoe ongepast veel daarvan in eene deftige voordragt ook mogt wezen.

Zie hier nog eenige voorbeelden uit de meer platte volks-

---

1) Waarom behoudt men bij het schrijven in *tooneel* de dubbele *oo*, terwijl men haar in *drogist* enkel maakt?

taal, die het boven gezegde omtrent de verandering of algeheele verwoesting der klinkers zullen staven.

Goeden avond!	Genavend!
Goeden morgen!	Gemorgen!
Goeden dag!	Gendag!
Willen wij het doen?	Wi' w' 't doen? [1])
Zullen wij gaan?	Zu' w' gaan?
Moeten wij komen?	Mo' w' komen?
Hebben wij van daag tijd?	He' w' van daag tijd?
Kunnen wij het doen?	Ku' w' 't doen?
Willen wij het doen?	Wi' w' 't doen?
Zal ik gaan?	Za' 'k gaan?
Moet ik komen?	Mo' 'k komen?
Heb ik tijd?	He' 'k tijd?
Kan ik het doen?	Kan' 'k 'et doen?
Wilt gij het doen?	Wi' 'i 't doen?
Zult gij gaan?	Zu' 'i gaan?
Moet gij komen?	Mo' 'i komen?
Hebt gij tijd?	He' 'i tijd?
Kunt gij het zien?	Ku' 'i 't zien?

Deze verkorte of zamengetrokkene uitdrukkingen zullen voorzeker hoogst vreemd, ja onbegrijpelijk voorkomen aan hen, die met de gewone taal der lagere standen, vooral der onbeschaafde dorpelingen onbekend zijn. Doch is dit wel iets anders, dan der Engelschen *an't*, (*am not*, *art not*, *are not*,) *don't*, (*do not*, *does not*,) *he'd*, (*he had*, *he would*, *he should*,) *he'll*, (*he will*, *he shall*,) en honderd andere zamentrekkingen van den zelfden aard? [2]) En niet enkel bij het gemeen, maar in de fatsoenlijke kringen, ja op het tooneel en elders worden zij gehoord. Konde men er bij ons even zoo gebruik van maken, de taal zou er in zoetvloeijendheid voorzeker niet bij verliezen.

(*Wordt vervolgd.*)

---

1) In dit en de volgende voorbeelden heeft de verkorting geene plaats, wanneer de voornaamwoorden den klemtoon ontvangen.

2) Daarenboven hebben onze verkortingen nog dit voordeel, dat zij niet, zoo als de Engelsche, tot dubbelzinnigheid of twijfeling aanleiding geven.

OPHELDERING

VAN EENIGE

THANS MIN VERSTAANBARE UITDRUKKINGEN,

IN VONDELS DICHTWERKEN VOORKOMENDE;

DOOR

A. DE JAGER.

Zoo er eenig middel bestaat, ter vorming van den smaak voor het schoone en ter bevordering van echte taalkennis tevens, het is de beoefening van de dichters, die in het gulden tijdperk onzer letterkunde, de eerste helft der zeventiende eeuw, hebben gebloeid. De aandachtige lezing hunner werken, die ons buitendien als Nederlanders reeds past, kan niet missen, voor verstand en hart rijke vrucht na te laten.

Onder de redenen, waarom vele onzer landgenooten zoo schaars de werken der genoemde schrijvers ter hand nemen, zal ook deze behooren, dat hunne uitdrukkingen niet overal zoo verstaanbaar zijn, als die van latere vernuften: een bezwaar, dat vooral in een' tijd, waarin men spoedig véél wenscht af te doen, van gewigt moet zijn.

Het kan derhalve niet ongepast worden geoordeeld, de lezers van dit tijdschrift in staat te stellen, de voornaamste onzer vroegere dichters beter te verstaan, en daardoor bij hen de zucht op te wekken of te versterken tot de beoefening van de voornaamste hunner heerlijke gewrochten.

Als proeve dier poging volgt hier eene taalkundige opheldering van enkele verouderde uitdrukkingen, in de werken van Vondel, dien prins onzer vroegere poëten,

voorkomende. De aanhaling zijner werken is geschied naar de uitgave in klein formaat bij Westerman, niet omdat zij door naauwkeurigheid van tekst uitmunt, maar omdat zij waarschijnlijk den meesten lezers van dit *Magazijn* het gereedst ter hand is.

BALT of BALD.

Dit bijwoord bezigt Vondel in zijn treurspel *Pascha*, (D. IV. bl. 275):

«Wie zoo vele donderslagen
Luiden laet voor ijdel vlagen
Op het onverzienste *balt*
's Heeren blixem overvalt.»

Balt beteekent hier *spoedig*, zoodat de zin dezer, door hunne woordschikking eenigzins duistere, regels deze is: «(hem) die zoo vele donderslagen (d. i. krachtige stemmen) voor ijdele vlagen laat klinken, overvalt *spoedig*, op het onvoorzienst, 's Heeren straf.» In de hoogduitsche taal heeft het woord *bald* dezelfde beteekenis nog. Dat zij ook bij ons vroeger meermalen voorkwam, wordt bevestigd door deze plaats uit het bekende prozawerk van Marnix van St. Aldegonde, getiteld *de Biëncorf* enz. waar men bl. 255 (druk van 1572) dus leest: « Wilt den Heere bidden, dat hij om zijns Soons Christi Jesu wille *balde* verschijne. »

Dit bijwoord *bald* onderscheide men wél van het gelijkluidende woord, dat wij nog gebruiken in *balddadig*. Hier beteekent *bald* zoo veel als *stout*, *boos*, en is hetzelfde woord, dat wij nu doorgaans *boud* uitspreken, als wij zeggen: «Gij moogt zoo *boud* niet spreken.»

GALIJK.

Dit woord is eigenlijk eene zamentrekking van *gadelijk*, en beteekende oudtijds en oorspronkelijk *geschikt tot paren* of *vereenigen*. Zoo zingt Vondel, in de vertaalde *Herschepping van Ovidius* (D. XX. bl. 113):

«— Ay, reken mij niet lalijck,
Al staet mijn lichaem stijf van borstlen, noch is 't *galijck*.»

dat is: «nogtans is het *geschikt* om zich met u te *vereenigen.*» (*Lalijck* is hetzelfde als *leelijk*). *Galijk* beteekende voorts in meer ruimen zin: *van een geschikt voorkomen*, *bevallig*, *behagelijk.* Zoo spreekt een oude schrijver ergens van *gadelic en scoen zingen.* En van daar ook het nog gebruikelijke *ongalijk*, voor *ongeschikt*, *onbevallig*, *onbehagelijk.*

Van daar voorts onze uitdrukking *gading in iets hebben*, gebezigd ten aanzien van 't geen ons *bevalt*, *behaagt*, waarmede wij ons *vereenigen* kunnen. Dat *gade* en *egade*, voor *echtgenoot*, denzelfden oorsprong hebben, valt in het oog.

KRITS.

Vondel bezigt dit zelfstandig naamwoord onderscheidene malen, bij voorb. in *Lucifer* (D. I. bl. 76):

«(Apollion) zoo moedigh als hij kon,
In zijnen vollen *krits*, om hoogh ten troon gezeten.»

In *Koning David herstelt* (D. III. bl. 75):

«De heiren staan er blank in hunnen vollen *krits.*»

en in de *Bespiegelinghen van Godt en Godtsdienst* (D. XIV. bl. 290):

«Zoo staet de Godtsdienst vol, in zijnen vollen *krits.*»

In deze en andere soortgelijke uitdrukkingen geeft het woord blijkbaar te kennen *kracht*, *luister*, *bloei.* Zoo zegt de beroemde tijdgenoot van Vondel, de Drossaard Hooft, in zijne *Gedichten:* «de weelde is in haar *krits*,» «uw geweldt en list zijn in hun *krits.*» De oorsprong van deze beteekenis is bij de taalkundigen niet uitgemaakt zeker. Sommigen meenen, dat *krits* hetzelfde is met *kreits*, dat is *kring;* en zoo kan men werkelijk het woord opvatten bij onzen dichter, in zijne berijmde vertaling van *Virgilius' Werken* (D. XVII. bl. 84):

«Nu houdt de dolle min mij midden in den *krits*
Des vijants, onder 't heir, en onder scherp en spits.»

en in zijne *Inwijdinghe van het Stadthuis* (D. IX. bl. 278):

«— 't wit der ooreloghen
Getroffen, en de pais in haren *krits* voltoghen.»

De *krits des vijands* is hier de *kring des vijands;* en *de pais* of *vrede in haren krits voltoghen* beteekent *volkomen geworden, haar vollen kring verkregen hebbende.* Uit deze beteekenis kan de eerstgemelde zijn voortgevloeid; zoodat *in vollen krits* zoo veel zegt als *in volkomen rondheid*, en van daar *in volle kracht* of *luister.* De beteekenis van *top*, die de geleerde dichter en taalkenner Bilderdijk aan *krits* toekent, schijnt hier minder te kunnen gelden.

NAERKUISCHEN.

Het werkwoord *naerkuischen*, of zoo als wij thans zouden schrijven, *nakuischen*, komt bij Vondel voor in den zin van *nabootsen*, *naäpen*, in zijne overzetting van de *Eneas van Virgilius* (D. XVIII. bl. 81):

«Dees zinnelooze durf de koopre brugh uit hoon
Oprennen met zijn paert, en weet met razen, ruischen
En storm, den blixem en den donder *naer* te *kuischen.*»

Op gelijke wijze zegt Hooft, dat *reden zinnelijk heeft nagekuist de zons sieraden.* De oorzaak dezer beteekenis schijnt deze te zijn. Het werkwoord *kuischen*, oorspronkelijk *zuiveren*, *reinigen*, te kennen gevende, werd vroeger meermalen gebruikt voor *iets verrigten* of *doen* in 't algemeen. Zoo verklaart Weiland de spreekwijs *ik zal dat wel kuischen*, door *ik zal dat wel maken* of *stellen.* Van daar kan *nakuischen* ligtelijk den zin verkregen hebben van *nadoen*, *namaken*, *nabootsen.*

OVERDWAELS.

Als bijwoord ontmoet men deze uitdrukking in den *Faëton* (D. IV. bl. 332):

« Wie boven zijnen staet, verwaent zich durf verheffen,
En steecken *overdwaels* den Goden naer hun kroon, enz.»

Als bijvoegelijk naamwoord in den *Salomo* : (D. III. bl. 311), als of:

«Die koninklijke sleep te dertel wierdt gevoedt
In *overdwaelsche* pracht, en walgende overdaden.»

en in het Treurspel *Noah* (D. I. bl. 209):

« O *overdwaelschen!* van dien tuimelgeest bezeten!»

van waar ook het zelfstandige naamwoord *overdwaelsheid*, in den *Salmoneus*, (D. V. bl. 40):

«De vorst is wijzer, maer zijn *overdwaelsheit* mickt
Op 't onbeschietbaer, enz.»

De beteekenis van *overdwaals* is blijkbaar die van *buitensporig*, *overmatig*. Men heeft het woord afgeleid van *dwaal*, voor *doek*; zoodat *overdwaals* dan zoo veel zou aanduiden als *over* of *buiten den sluijer der zedigheid*. Meer natuurlijk en eenvoudig schijnt het, hier te denken aan *overdwalen* of *verdwalen*. Gelijk men van iemand die veel *speelt* of veel *geeft*, zegt dat hij *speelsch* of *goed geefsch* is, kan van iemand die *verdwaalt* of *overdwaalt*, gezegd worden, dat hij *overdwaals* te werk gaat, dat hij *overdwaalsch* is, enz.

SCHIER.

Men leest dit woord in 's dichters *Pascha* (D. IV. bl. 230), waar aangaande God gezegd wordt:

«Na zijn toornigheit ontsteken,
Zal hij weer zijn pijlen breken,
En na zijn kastijdingh *schier*
Na zijn straffinghe weldadigh
Worpt hij wederom weldadigh
Al zijn roeden in het vier.»

Zoo men *schier* hier wilde opvatten in zijne tegenwoordige beteekenis van *bijna*, zoude men een' tegenstrijdigen

zin erlangen. Het woord geeft hier te kennen *spoedig*, *haastig.* — *Spoedig na zijne kastijding werpt hij zijne roeden in het vuur*, zegt de dichter. Wij gebruiken nog in dezen zin *schielijk*, dat derhalve (zoo als men in de gemeene volkstaal wel eens hoort) eigenlijk *schierlijk* behoorde te zijn, als zijnde het oude woord *schier*, met den gewonen uitgang *lijk*.

SCHRIJN.

Schrijn beteekent eene *besloten kist* of *kast*. Zoo zegt Vondel in zijn treurspel *Jerusalem verwoest* (D. IV. bl. 119), van menschen, die, roofzuchtig als zij waren, het goud naar binnen sloegen, en alzoo hun ingewand tot eene bergplaats er van maakten:

«Hoe 't ingewand een *schrijn* den vlughtelingh verstreckt.»

Het woord is van het latijnsche *scrinium* afkomstig, waarvan de franschen ook hun *écrin* hebben (naar de oude spelling *escrin*) voor *juweelkistje*. Het naamwoord *schrijn* had bij ons tweederlei geslacht, *vrouwelijk* en *onzijdig*. *Vrouwelijk* is het, bij voorbeeld, bij van Rijssele, *Spiegel der Minne*, bl. 53:

«Nu springht de katte
Naer 't spec in *de schrijne.*»

Onzijdig daarentegen bij Kamphuijzen, *Stichtel. Rijmen*, bl. 274:

«— dies gaet hij tot *het schrijn*
Van zijn droomrijcken kop, enz.»

In het meervoudig getal leest men het bij Westerbaen, *Gedichten*, D. II. bl. 138:

«— in ijsre kist en kluijs,
In een verborgen lae, in *schrijnen* en contooren,
Daer ongetrouwe meijt noch nachtdief in kan booren.»

Van dit thans verouderde, doch voorheen zeer gemeen-

zame woord hebben wij nog de zamenstelling *schrijnwerker*, dat is dus iemand, die *kisten* of *kasten bewerkt*. Vroeger noemde men zoo iemand ook *schrijnmaker*.

VERFROIJEN.

In VONDELS treurspel *Pascha* zegt MOZES tot de oudsten (D. IV. bl. 226):

— «Uw voorhooft wilt *verfroijen*.
Verheft uw droef gelaet, ô Israël, en steeckt
Nu 't hooft ten Hemel op, die al uw banden breeckt.

Verfroijen is *vervrolijken*, anders oudtijds ook *verfraaijen* geheeten, b. v. in BEAUMONTS *Tijtsnippering*, bl. 150:

«Een reijne vruecht *verfraeyt* mijn ingewand.»

Ook bij den Drossaard HOOFT komt zoowel *verfrooijen* als *verfraaijen* voor, in de beteekenis van *verheugen*, *verblijden*, *vervrolijken*. De spelling *verfrooijen* kan aan de afleiding van *vro* doen denken, waarvan wij ons woord *vrolijk* hebben; misschien echter is het werkwoord van *fraai* afkomstig, zoodat zijne eigenlijke beteekenis zoude zijn *opschikken*, *versieren*, *mooi maken*, waaruit dan de bovenvermelde beteekenis van *verheugen*, *verblijden*, zou zijn voortgekomen. Zoodanigen overgang van de eene beteekenis tot eene andere, meer of min met de eerste in verband staande, kan men in meer uitdrukkingen waarnemen. Welligt echter behoort ook tot de eigenlijke beteekenissen van het woord *fraai*, die van *blijde* of *vrolijk*. Hoe dit zijn moge, het werkwoord *verfrooijen* of *verfraaijen* had voorheen buiten eenigen twijfel de boven opgegeven beteekenis, hetwelk, behalve door de vermelde, nog door vele andere voorbeelden ware te bevestigen.

VERKLARING

VAN EENIGE

MALEISCHE WOORDEN,

DOOR

A. C. OUDEMANS.

ORINBAAR.

WEILAND heeft dit woord in de beide uitgaven van zijn Handwoordenboek opgenomen, en daarbij gevoegd, dat zulks beteekent *jong matroos*, dat het meervoud was *orinbaren*, en het verkleinwoordje *orinbaartje!*

De schrijver heeft waarschijnlijk dit woord hooren noemen, en daarmede onze taal willen verrijken, maar is niet tot deszelfs oorsprong opgeklommen. Van daar dan ook, dat dit woord onjuist gespeld, de beteekenis slecht aangegeven en de buigingen verkeerd zijn aangebracht.

Het woord is Maleisch en wordt geschreven *ôrang-bahâroe*, hetwelk *ôrang-baroe* wordt uitgesproken. *Orang*, dit weet men, is *mensch* en *bahâroe* is *nieuw*, zoodat *ôrang-bahâroe* niets anders dan *nieuweling* beteekent. Dit *ôrang-bahâroe* is in de *Oost-Indiën* een scheldnaam, dien men daar toepast op elk, die pas uit *Holland* is aangekomen, om daar te verblijven, en aan wien de Oostersche zeden en gewoonten nog niet eigen zijn. — Zoodra het schip, waarmede men gekomen is, de reis naar *Nederland* volbracht heeft, en van daar naar *Java's* kust is teruggekeerd, houdt men op *ôrang-bahâroe* te zijn.

Van dit *bahâroe* (spr. uit: *baroe*) heeft men, bij contractie, *baar* gemaakt. «Ik kan wel zien, dat hij nog *baar*

is,» zegt men van iemand, die zijne vaderlandsche zeden en gewoonten nog wil doen gelden, en het is ook met dit woord, dat de matrozen, niet den *jongen*, maar den *nieuw aangekomen* kameraad, die zulke verre zeetochten nog nooit ondernomen heeft, bestempelen. Is hij met de gewoonte van het scheepsleven onbekend, of begaat hij misslagen, waar een geoefend matroos zich voor wacht, dan krijgt hij telkens het woord *baar* naar het hoofd.

Dit woord, ofschoon een bijv. nw. zijnde, wordt dikwijls als z. nw. gebezigd, bij voorbeeld: «Hoe veel *baren* hebt gij aan boord?»

Als bijv. nw. gebezigd wordende, voegt men er somtijds nog *sch* achter, om daaraan den uitgang van een Hollandsch bijv. nw. te geven, ofschoon zulks in den grond der zaak verkeerd is.

«Dat is weêr een *baarsche* streek van dien jongen!» hoort men niet zelden aan boord zeggen. Indien men echter deze spelling wilde verdedigen, zou men moeten aannemen, dat de uitgang *sch* wel aan het z. nw. *baar*, maar geenszins aan het bijv. nw. behoorde, want men zal toch wel niet willen vragen, of men achter *baar* bijv. nw. niet even goed *sch* mag voegen, om er een adjectief in het quadraat van te maken, als WEILAND zulks met het bijv. nw. *schalk* gedaan heeft, waaraan hij ook de *sch* heeft toegevoegd?

Verder is omtrent dit woord nog aan te merken, dat men, noch aan boord, noch in de Oost, het *orinbaar* van WEILAND kent of gebruikt, want men zegt er kort af: *baar*, of anders spreekt men het geheele woord *ôrang-bahâroe* uit, waarvan het meervoud in het Maleisch is: *ôrang-ôrang-bahâroe*, en verhollandscht zou men moeten zeggen: *ôrangs-bahâroe*, maar nimmer *ôrang-bahâroes* of *orin*BAREN, want zulks kan niet gezegd worden, en strijdt ook ten eenenmale met de regels der oorspronkelijke taal.

Evenmin kan men van *ôrang-bahâroe* een verkleinwoord smeden, in den vorm van het WEILANDsche *orinbaartje*,

ten eerste omdat *òrang-bahâroe* op jong en oud, op groot en klein, betrekking heeft, en dat het dus geen diminutief naast zich duldt, en ten tweede omdat, als men volstrekt diminutief zou willen spreken, men het woord *òrang* (mensch) in *ânakh* (kind) of in *òrang-kĕtjil* (klein mensch) zou moeten veranderen, want door dit laatste woord maken de *Maleiers* hunne verkleinwoorden. *Roemah*, bijv. is *huis*, maar *roemah-kĕtjil* is *kleinhuis*, en dus, zou ook het verkleinwoord van *òrang-bahâroe* wezen, *òrang-bahâroe-kĕtjil*, maar geenszins *òrang-bahâroetje* of *orinbaartje*. Indien de Heer Weiland eens had hooren spreken van *òrang-jehoedie*, d. i. *Jood*, dan hadde Zijn WelEerw. dit woord, met hetzelfde recht in onze taal kunnen invoeren, maar verbasterd, dit spreekt van zelf, en dan zoude men gehoord hebben van een *orinjoedi*, meerv. *orinjoediën*, verkleinwoord *orinjoedietje* of *orinjoediesken*, en dan hadden deskundigen er even hartelijk om gelachen, als nu om *orinbaartje*.

Mijns erachtens zou, in een nieuw Taalkundig Woordenboek, waaraan wij hoe langer hoe meer behoefte gevoelen, het woord *orinbaar*, als niet bestaande, moeten verworpen, en het woord *baar*, met deszelfs uitlegging, moeten opgenomen worden.

Het is zeer te bejammeren, als de opbouwers en verbeteraars onzer taal het Maleisch niet slechts in zoo verre kennen, dat zij met vrucht de woordenboeken kunnen raadplegen, want de invloed, dien deze taal op de onze gehad heeft, is wellicht grooter dan die, welken de onze op haar heeft uitgeoefend, en men behoeft slechts een paar keeren de reis van en naar de Oost-Indiën te hebben bijgewoond, om overtuigd te zijn, met welk een' triumf het scheepsvolk, de *orinbaartjes* niet uitgezonderd, de nieuw aangeleerde woorden gebruikt, en, in het vaderland teruggekomen, dezelven als aardigheden weet over te planten.

Op die wijze zijn wij nog gekomen aan de volgende woorden, welke Weiland en andere taalkundigen gedeel-

telijk niet begrepen, en dus verkeerd aangeduid of omschreven hebben.

Maleisch.	Hollandsch.
Legger.	Aam, legger. Weiland schrijft *ligger*, en heeft gedacht, dat het van het werkwoord *liggen* kwam (G. T. W. op Liggen.)
Ambàr.	Amber.
Bamboe.	Bamboes. (Waartoe die sluit-*s*?)
Ampìr, hampir.	Amper, bijna. Door Weiland, Moock en andere lexicographen niet opgenomen, en welk woord met volkomen hetzelfde recht, als al de anderen, in onze woordenboeken moest voorkomen. (Zie ook Taalk. Magazijn. II. 448.)
Prahoe.	Praauw. Volgens de oorspronkelijke uitspraak zou de spelling van *prau* of *prauw* te verkiezen zijn.
Lâjor.	Branden, vlammen. Nog overig in *lichte laaier*. Weiland haalt de geheele wereld het onderst boven, om dit woord te verklaren.
Kras.	Sterk.
Ginggang.	Gestreept. Wij zeggen ook *gingang*, maar weinigen kennen daarvan de beteekenis.
Moesim.	Moesson.
Pakej-an.	Kleed, pakje. *Pakej* is het werkw. *kleeden*. Door achtervoeging van *an* maken de Maleiers hunne zelfst. nw. Zoo is *kiekis* schrapen, en *kiekis-an* schraapsel; *pantjor* spuiten, *pantjor-an* spuit; enz.
Bâdjoe.	Baadje.
Káka toewah.	Nijptang. De vogel van dien naam wordt zoo genoemd, van wege zijn' bek, die door de Maleiers met eene nijptang vergeleken wordt, en dien vogel noemen wij *kakketoe*,

aan welk woord WEILAND het vrouwelijk gesl. heeft toegekend.

Kâfoer. Kamfer. Dit woord schijnen de *Arabieren* op *Java* gebracht te hebben, en het is moeielijk te bepalen, of wij het van hen, dan wel van de Javaansche bevolking hebben overgenomen.

Khirmizie. Karmezijn.

Khoethoen. Katoen.

Tâlie. Talie, koord. Wij weten, dat BILDERDIJK den oorsprong van dit woord in *talen*, d. i. *trekken* zoekt, maar het is veel gemakkelijker, een woord, dat men bij eene vreemde natie vindt, over te nemen, dan er zelf te smeden. Duizend- en duizendmaal gebruikt een *Hollander* dit woord wellicht in ééne maand, want men kan geene cigaar of pijp aansteken, of men roept den jongen, d. i. den knecht, toe: *tâlie-âpie*, d. i. (breng mij het) *vuurtouw*. Hetzelve wordt gemaakt van de vezels der kokosnoot, en, eens vuur gevat hebbende, smeult het langzaam voort.

Limoen. Limoen.

Murr. Mirre.

Krap. Krap, naauw, juist-sluitend.

Rôtan. Rotting.

Arakh. Arak.

Aloewâh. Aloë.

Mâlie. Malie, snoer.

Bakkelajoe. Bakkeleien. Ook bij dit woord heeft BILDERDIJK, in zijne Geslachtlijst I. 122, mij niet kunnen overtuigen, dat hetzelve van eenen anderen oorsprong is. Geheel verkeerd, zegt deze groote man, is het, wanneer men denkt, dat dit woord uit het

Maleïtsch voortkomt, maar nog verkeerder is het *Maleitsch*, in plaats van *Maleisch* te schrijven.

Orang lâma. Oorlam. Wij zijn aan den Heer VER HUEL eene omschrijving van dit woord verschuldigd. Men vindt haar in het Taalk. Magaz. II. 446. Indien het mij echter vergund is, mijne nasporingen mede te berde te brengen, dan wordt *oorlam* nooit op een *oud matroos*, maar altijd op een *borrel* toegepast. Naar mijn gevoelen, is het onder de matrozen eene gewoonte geworden, om Nederduitsche uitdrukkingen, op het scheepsleven betrekking hebbende, in het Maleisch te vertalen en, zoo doende, hebben zij het spreekwoordelijk gezegde: *een taaien, een ouden nemen,* door een *orang-lama*, een *oorlam* nemen, overgebracht. Dit spreekwoord, en meer anderen van dien aard zijn bekend; en aan boord krijgen, zoowel de *orinbaartjes* als de oude matrozen, hun *oorlam*, en als de 3de stuurman roept «*Bezaansschoot an!*» dan staan jong en oud daar gretig naar te verlangen.

OVER HET GEBRUIK

DER

HULPWERKWOORDEN

HEBBEN EN ZIJN

TER VORMING VAN DE ZAMENGESTELDE TIJDEN DER WERKWOORDEN;

DOOR

H. A. HAMELBERG.

Van verreweg de meeste onzer werkwoorden worden de zamengestelde tijden met het hulpwoord *hebben*, van een betrekkelijk slechts gering getal met *zijn*, of, naar gelang van de omstandigheden, nu met *hebben*, dan met *zijn* gevormd.

Alle bedrijvende werkwoorden, waaronder wij ook de wederkeerende begrijpen, vormen hunne zamengestelde tijden met *hebben*.

De weinige uitzonderingen, die op dezen regel plaats hebben, moeten aan verbastering of aan een verkeerd gebruik worden toegeschreven. Zoo: *ik ben het vergeten; ik ben het kwijt geraakt.* — *Ik ben het verloren*, wordt wel is waar gezegd — maar door wie? *Hij is de stad doorgereden, hij is zijnen vader in de regering opgevolgd*, zijn omzettingen van *hij is door de stad gereden, hij is in de regering op zijnen vader gevolgd. Hij is eenen verkeerden weg ingeslagen* — uitlating of verplaatsing van het voorzetsel, en oneigenlijk gebruik van *slaan* voor *gaan*.

De onzijdige werkwoorden, die hunne zamengestelde tijden met *hebben* vormen, zijn:

1°. die, welke eene werking te kennen geven, waarbij men aan eene duurzaamheid denken kan, hetgeen plaats heeft, wanneer men er eene bepaling van tijd kan bij voegen. *Ik heb lang gearbeid, gij hebt maar kort gebeefd, hij heeft wel een uur lang geblaft, wij hebben den geheelen morgen gekegeld, gij hebt aanhoudend geniesd, zij hebben den ganschen tijd door gelagchen.*

2°. Die, welke het voorwerp der werking, of datgene in zich bevatten, wat door de werking voortgebragt wordt. *De koe heeft gekalfd, de kat heeft gejongd.*

De onzijdige werkwoorden, welke met *zijn* vervoegd worden, zijn die, bij welke men aan geene duurzaamheid der werking kan denken. *Het vleesch is aangebrand, de dag is aangebroken, het glas is geborsten*

Men kan niet zeggen: *lang, kort aanbranden, bersten,* zoo als *lang, kort slapen, waken.*

Blijven is voortdurend *zijn*, en rigt zich dus ook naar dit werkwoord in de vorming der zamengestelde tijden.

Neemt een onzijdig werkwoord den wederkeerenden vorm aan, hetgeen kan plaats hebben, wanneer een toestand of eene verandering van toestand als gevolg der werking wordt opgegeven, dan vormt het zijne zamengestelde tijden natuurlijk met *hebben*, dewijl het dan geheel het karakter eens bedrijvenden werkwoords verkrijgt. *Ik heb mij moede gegaan, hij heeft zich een' bogchel gelagchen.*

Ook de onpersoonlijke werkwoorden — dat wij dit hier nog bij voegen — vorderen als hulpwoord *hebben*.

Uit het gezegde volgt, dat bij de onzijdige werkwoorden, die eene beweging te kennen geven, niet de aanwijzing van de plaats, waar de beweging geschiedt (WEI-

LAND, § 273), oorzaak is, dat hunne zamengestelde tijden met *zijn* gevormd worden, maar dat zulks alleen geschiedt in die gevallen, waarin aan geene duurzaamheid der werking of handeling te denken is. Men kan zeggen: *hij heeft lang gegaan*, maar niet: *hij is lang tot aan de poort gegaan.*

Ook het al of niet overdragtige of oneigenlijke van den zin, waarin deze werkwoorden gebezigd worden, heeft geenen invloed op de keuze van het hulpwoord; deze wordt alleen door de al of niet duurzaamheid der werking bepaald. *Hij heeft eenen langen tijd voor mij gekropen, hij heeft lang in het bed gekropen*, maar niet: *hij is lang in het bed gekropen.*

Door het bovenstaande gelooven wij het vraagstuk aangaande het gebruik der hulpwoorden *hebben* en *zijn* ter vorming van de zamengestelde tijden der werkwoorden genoegzaam opgelost. Het is eene beschouwing, die wij reeds vroeger (Hoogduitsche Spraakkunst voor Nederlanders, 1e druk, 1837, bladz. 359, 2e druk, 1842, bladz. 316) medegedeeld hebben, en die wij hier thans herhalen, om haar aan eene nadere toetsing te onderwerpen.

«Wanneer wij bedenken,» zegt de heer L. A. TE WINKEL, die hetzelfde onderwerp, maar uit een ander gezigtspunt, uitvoerig behandeld heeft in het Taalkundig Magazijn van A. DE JAGER, 2e d., 2e stuk, p. 315—328; «wanneer wij bedenken, dat onze schrijvers in de keuze dezer hulpwoorden schier eenparig te werk gaan, en dat men, acht gevende op de dagelijksche gesprekken, in deze hoogst zeldzaam tegen het algemeen spraakgebruik hoort zondigen, dan moet bij ons het vermoeden ontstaan, dat het onderscheiden gebruik dezer woorden geenszins van willekeurig aangenomen regels afhangt, maar dat de keus der sprekenden en schrijvenden bestuurd wordt door een

duister bewustzijn van een grondbeginsel, dat in ieders denkvermogen als ingeplant is.»

Ook wij zijn van gevoelen, dat er een vast grondbeginsel moet bestaan, waarop het onderscheiden gebruik van *hebben* of *zijn* bij de vervoeging der werkwoorden rust, en, even als hij, hebben wij ons op de nasporing daarvan toegelegd. Wie den besten weg daartoe ingeslagen is, en of wij misschien beiden het regte spoor nog niet gevonden hebben — dit laten wij gaarne aan de uitspraak van bevoegde regters over. Wij intusschen kunnen niet dan lof toezwaaijen aan de pogingen van den heer TE WINKEL, en erkennen volgaarne, dat hij daardoor allezins blijken van bekwaamheid en doorzigt heeft aan den dag gelegd; maar — wij zeggen het niet, wij vragen het slechts — zou op het door ons voorgedragen beginsel ook de spreuk van BOERHAAVE toepasselijk kunnen zijn: Simplex sigillum veri? [1])

LOSSE AAN- EN OPMERKINGEN,

DOOR

H. A. HAMELBERG.

Er zijn taalgeleerden, die het gebruik van *ze* in den vierden naamval, of als voorwerp, volstrekt niet willen toelaten. Wij gelooven echter, dat zij daarin, althans voor zoo verre het meervoudig is, ongelijk hebben. Immers niet alleen bedient men er zich in het spreken genoegzaam uitsluitend van, maar men vindt het ook in geschriften talloeze malen

---

1) Het eenvoudige is het zegel — of kenmerk — van het ware.

en bij de beste schrijvers gebruikt. Een drietal voorbeelden slechts.

« De leerstoelen der Hoogleeraars stonden voor hem open, en hij bezocht ze met ijver en belangstelling. » (CLARISSE.)

« De gemeente zag in de privilegiën niets belangrijks voor zich, maar beschouwde ze veeleer als voorregten aan de tegenwoordige regenten. » (BILDERDIJK.)

« De Joodsche uitleggers, in PAULUS tijd, hielden veel van allegoriën; maar zij onderschoven ze aan den waren en eigenlijken zin van den tekst. » (VAN DER PALM.)

In het spreken maakt men er in het enkelvoud minder gebruik van, hetgeen misschien daaraan toe te schrijven is, dat men gewoonlijk het voornaamwoord *haar* tot *'r* of *er* verkort, of, zoo als niet zelden plaats heeft, het mannelijke voornaamwoord *hem*, tot *'m* of *em* verkort, bezigt. En hoewel bij de schrijvers het enkelvoudige *ze*, in den vierden naamval, niet zoo menigvuldig voorkomt, als het meervoudige, vindt men er echter voorbeelden genoeg van, om het, naar onze gedachten, ten gebruike, mits spaarzaam, toe te laten. Van de menigte, bij ons aangeteekende plaatsen, waarin het voorkomt, alleen de volgende drie.

« Neem voor u van alle spijze, die gegeten 1) wordt, en verzamel ze tot u, op dat ze u en hun voedsel zij. » (V. D. PALM, *Bijbelvert.*)

« Er is eene nieuwe vertaling van STERNES *Sentimental Journey* in het licht verschenen; Professor VAN ASSEN heeft ze beoordeeld en aangeprezen. » (J. GEEL.)

« De genialiteit is eene aangeboren gave, die niemand door studeren krijgt; wie ze heeft, danke er God voor. » (J. A. M. MENSINGA.)

« Wanneer onder het woord *wacht*, » zegt WEILAND in zijn Taalkundig Woordenboek, « een mannelijke persoon, een waker verstaan wordt, blijft het lidwoord echter vrou-

1) In mijne uitgaaf — die in 8vo. — staat *gegeven;* dit zal toch wel eene drukfout zijn? Ik heb geene gelegenheid, de andere uitgave te vergelijken.

welijk, overeenkomstig met den aard van het woord, maar de daarbij gevoegde betrekkelijke woorden nemen het mannelijke geslacht aan.» Wij voor ons zien geene reden, waarom het woord *wacht*, van een' mannelijk' persoon gebezigd, niet even als de woorden *bloed*, *ondeugd*, enz., in dat geval (W. Spraakk., § 110) mannelijk zoude zijn. Door het als vrouwelijk te beschouwen, zou men volgens WEILAND moeten zeggen: «Ik gaf het der (of aan de) schildwacht, dien men voor mijne deur geplaatst heeft;» eene tegenstrijdigheid, die iedereen terstond in het oog valt, en wel bij niemand verdediging zal vinden. En heeft deze verdediging niet werkelijk plaats, dan zullen wij — in het vertrouwen op ondersteuning, zoo wij niet reeds voorgang hebben, dat ons onbekend is — schrijven en blijven schrijven: Gij moet den schildwacht gaan aflossen, dien gij voor een uur op zijn' post gebragt hebt.

In het fransch maakt men ook onderscheid tusschen *le garde* en *la garde: la garde municipale*, *deux gardes municipaux.*

Niet slechts in vertalingen uit het Hoógduitsch vindt men gedurig het werkwoord *herinneren* met het voorzetsel *aan* voor de zaak en den vierden naamval voor den persoon gebezigd, maar zelfs bij oorspronkelijke schrijvers stuit men zeer dikwijls op deze woordvoeging, b. v. in de volgende zinsnede, die wij uit eene voor ons liggende recensie ontleenen:

«Men wordt er hier en daar aan herinnerd, dat men geen origineel, maar slechts eene kopij ontvangt.»

In weêrwil van hetgene de heer DE JAGER (*Verscheidenheden uit het gebied der Ned. Taalkunde*, bladz. 263, volgg.) tot verdediging van dit gebruik aangevoerd heeft, en waarop wij welligt nader zullen terugkomen, blijven wij het er voor houden, dat het gezegde werkwoord bij ons, en volgens het hedendaagsche taalgebruik, noodwendig

den derden naamval des persoons en den vierden der zaak vereischt, en dat men dus niet moet zeggen: men herinnert ons aan die zaak, of in den lijdenden vorm: men wordt aan die zaak herinnerd, maar: men herinnert ons die zaak, die zaak wordt ons herinnerd. Ook met het zelfstandige naamwoord *herinnering* vindt men vaak het voorzetsel *aan* gebezigd; b. v.: de herinnering aan die vroegere dagen, vóór: dier of van die vroegere dagen.

Men vermijde zulke germanismen, die in het spreken ook maar al te dikwijls voorkomen.

Het bevreemdde ons inderdaad, in de voorrede van eene nieuwe Nederlandsche Spraakkunst, die wij slechts even onder het oog kregen, en met welke wij nog geene gelegenheid gehad hebben, nader kennis te maken, de nieuwbakken zamenvoeging der correlativen *van* en *af* aan te treffen, en wel onmiddellijk na de verklaring des schrijvers, dat hij zich «bij het opstellen van zijn werk niet vermeten heeft, met nieuwigheden voor den dag te komen.» Onderscheidene taalkenners toch hebben haar, nu op eene ernstige, dan op eene luimige wijze, afgekeurd, en nog dagelijks ziet men haar geparodiëerd en belagchelijk gemaakt. Wij voor ons zijn geenszins ingenomen tegen nieuwigheden in de taal; integendeel, wij zien deze gaarne met nieuwe woorden, vormen en wendingen verrijkt, zoo die maar iets bevalligs en nuttigs hebben en in overeenstemming zijn met algemeen aangenomen, op gezond verstand gegronde wetten en regelen. Dat het wanstaltige *van af* niet aan deze voorwaarden voldoet, zal wel geen betoog behoeven, en wij durven er dus gerust het oordeel der verwerping over uitspreken.

Wij zouden van deze misgeboorte in het geheel geene melding gemaakt hebben, indien wij niet de ondervinding hadden, dat er jeugdige onderwijzers zijn, die haar huldigen, en die misschien met dichterlijke vervoering (!!!) in gedachten uitroepen:

«Zij van af aan deez' stond,
Van af dit oogenblik
Tot toe het nageslacht
Hem, die 't *van af* uitvond, —
Ach, waarom was 't niet *ik!* —
Steeds hulde toegebragt!»

Aan de liefhebbers van het *van af* kunnen wij ook het *af van* aanbevelen, zoo als dat voorkomt in de volgende zinsnede, die wij uit een letterkundig tijdschrift, dat wij onlangs in handen hadden, aangeteekend hebben:

«Men brak *af van* het uurwerk van het paleis te Parijs de beelden der schranderheid en der regtvaardigheid.»

Men kan dikwijls door zamentrekking der zinnen meer kracht en sierlijkheid aan de rede geven, en dan is zij allezins aanbevelenswaardig; maar men moet er nimmer gebruik van maken ten koste van de duidelijkheid en welluidendheid, zoo als dit, bij voorbeeld, in de volgende uitdrukkingen geschied is:

«THOMPSON, een Engelsch dichter, werd beroemd *door een door hem* vervaardigd dichtstuk: *De Jaargetijden.*»

«Tevens zijn *haar al de haar* als lid van het legioen van eer toekomende achterstallen uitbetaald.»

«Hetgeen *de in de* zevende eeuw door de H. Geertruide gestichte kapel werd voor de stad, dat is deze stichting voor latere tijden en zelfs nog voor ons geworden in het krijgskundige.»

Vergelijk WEILAND, *Spraakkunst*, tweede deel, § 205.

«Moet men zeggen: «Ik vraagde een' godgeleerden of godgeleerde?», vraagt professor LULOFS in zijn werk over Nederlandsche spraakkunst, stijl- en letterkennis. Met WEILAND zal men daarop moeten antwoorden: «een' godgeleerden;» want, ofschoon hij niet bepaaldelijk van de deelwoorden, als zelfstandige naamwoorden gebezigd, spreekt, zoo stelt hij ze toch in het algemeen als bijvoegelijke naamwoorden

voor, en onderwerpt ze daardoor aan dezelfde wetten als deze. Zegt men nu met hem *des vromen*, *den vromen*, dan is men ook verpligt te zeggen *des godgeleerden*, *den godgeleerden*. Intusschen doet de vraag van prof. LULOFS reeds zien, dat er verschil van gevoelen bestaat, en dat sommigen in den derden en vierden naamval van het enkelvoud zeggen: *den godgeleerde*. Wij hebben ons bij het getal dezer laatsten gevoegd, eensdeels, omdat wij geene de minste reden zien, waarom men de zelfstandig gebezigde bijvoegelijke naamwoorden in het meervoud als substantiven en in het enkelvoud als adjectiven zal behandelen, zoo als W. dit wil (*Spraakk.*, § 208), en, anderdeels, omdat volgens dezen taalkundige de derde naamval van het enkelvoud denzelfden vorm heeft als die van het meervoud, en men zich dus met hem van eene soms zeer wenschelijke onderscheiding te dezen berooft. Wij verbuigen dan de zelfstandig gebezigde bijvoegelijke naamwoorden en deelwoorden, als waren het wezenlijke substantiven, op de navolgende wijs:

1e	Naamv.	Enkelv.	de vrome, de godgeleerde,
2e	»	»	des vromen, des godgeleerden (W. §155),
3e	»	»	den vrome, den godgeleerde,
4e	»	»	den vrome, den godgeleerde,
1e	»	Meerv.	de vromen, de godgeleerden, enz.

In onzen taalhof groeit eene plant, die den naam draagt van *dezelve*, en waarvan verscheidene soorten of varieteiten voorkomen, als: *hetzelve*, *denzelven*, *deszelfs*, *deszelven*, *derzelve*, *derzelver*. Op zich zelve is deze plant niet alleen onschadelijk, maar zelfs zeer nuttig; wanneer men haar echter al te vrij en weelderig laat groeijen, dan kan zij nadeelig, althans onaangenaam op het gezigt en het gehoor werken. Eenigen, bij welke deze zintuigen misschien wat heel fijn en aandoenlijk zijn, hebben haar op hun erf zeer gedund, ja, genoegzaam geheel uitgeroeid; en, hiermede nog niet tevreden, kijven zij

gestadig met hunne buren, die haar nog aankweeken, en trachten hen, nu op zachteren, dan op scherperen toon, tot navolging van hun voorbeeld over te halen. In de plaats van de *dezelve's* wil men dan verscheidene andere planten gesteld hebben, zooals de *ze's*, de *hen's*, de *hun's*, de *haar's*, de *deze's*, de *die's*, de *dien's*, de *daaraan's*, de *daarvan's*, enz. Nu is het waar, dat deze eene groote verscheidenheid opleveren, maar eene geheele uitroeijing van de *dezelve's* zou toch een groot ongerief — dat wij liever schrijven dan ongerijf — en dikwijls eene onaangename stijfheid, misschien niet geheel ongelijk aan het vroegere aanzien onzer tuinen en lusthoven, veroorzaken. Ook zou het kunnen gebeuren, dat eene geheele vernietiging te laat beklaagd werd, zoo als wij nu werkelijk reeds meermalen in verlegenheid zijn en het gemis gevoelen van eene voormaals hier aangekweekte plant, die wij thans derven, omdat grilzieke en neuswijze hoveniers van vorige dagen haar in min-, ja, in verachting gebragt en hare voortplanting met kracht en geweld tegengewerkt hebben. Ik herinner mij hierbij onwillekeurig een' dorpschoolmeester, dien ik gekend heb. Deze, in meer dan een opzigt een rare vent, had in zijn' tuin al de mollen weggevangen, en ondervond nu het onaangename, dat hij van wege de wormen, die toen ongestoord en naar hartelust te gast gingen, bijna geene slaplant of andere fijne groente op zijne tafel kon krijgen. Om aan zijnen nood een einde te maken, beloofde hij aan eenen jongen een' zesthalf — want die waren er toen nog, en over het algemeen niet zoo dun gezaaid, als de tegenwoordige vijfjes of kwartjes — voor eenen levenden mol, ten einde dien weder in zijnen tuin te planten. Gelukkig nog voor hem, dat zij niet overal, gelijk de wolven in Engeland, uitgeroeid waren. — Moge het wedervaren van onzen schoolmeester sommigen tot leering verstrekken, hen tot bedachtzaamheid aansporen en terughouden van al te woest en wild in hunnen ijver te werk te gaan. Dat zij zoo!

In het zevende deel van BILDERDIJKS Geschiedenis des Vaderlands, pag. 153, vinden wij den volgenden zin, in welken *een*, dat door de nieuwere schrijvers, vooral uit de Bilderdijksche school veelvuldig zonder geslachts- en naamvalsbuiging gebruikt wordt, driemaal in den vierden naamval, eerst onzijdig, dan mannelijk en eindelijk vrouwelijk gebezigd, voorkomt:

«LEYCESTER had een voornemen op deze stad en aan een kaptein (of kapitein, zoo als in den volgenden volzin staat), die daar woonde, gelast een nieuwe werving te doen.»

EEN AKKEFIETJE,

DOOR

H. A. HAMELBERG.

De heer SPRENGER VAN EYK zegt, zoo ik mij wel herinner, in zijne *Handleiding tot de kennis van onze Vaderlandsche spreekwoordelijke zegswijzen*, dat hem de afkomst van het woord *akkefietje* onbekend gebleven is. Het is dan ook van geenen Nederlandschen oorsprong, maar uit Duitschland tot ons overgekomen. Men noemt daar den jenever en brandewijn, met eene verkorting van het latijnsche *aqua vitalis*, *aqua vita*, levenswater, *Aquavit*; en vroeger, toen deze zoo veel onheil aangerigt hebbende vochten nog geen algemeene en dagelijksche morgendrank — helaas, bij velen ook middag-, avond- en nachtdrank! — geworden waren en er alleen in de apotheken op na gehouden werden, was deze benaming dier vochten, zoowel in hunnen eenvoudigen staat, als op specerijen overgehaald en door suiker verzoet, algemeen in gebruik. De liefhebbers van een graan-

tje gingen dan *beim Pharmaceut* of *Apotheker ein Gläschen Aquavit* — of zoo zij gewoonlijk met het diminutief van dit woord zeiden — *ein Aquavitchen* nemen. Dit *Aquavitchen* nu is bij ons *Akkefietje* geworden en heeft voor eenen last of opdragt [1]), die iets onaangenaams of moeijelijks heeft, en dien men daarom ongaarne en met weêrzin volvoert, de zegging in zwang gebragt: dat is een leelijk — of ook ironisch — een mooi *akkefietje.*

IETS OVER HET GESLACHT

VAN HET WOORD

VREDE,

DOOR

MATTHIJS SIEGENBEEK.

Het woord *vrede* komt bij achtbare schrijvers in twee geslachten, het mannelijke namelijk en het vrouwelijke, voor. In het eerste gebruikt VONDEL hetzelve, in het laatste HOOFT en op zijn voetspoor WAGENAAR in zijne *Vaderlandsche Historie.* Waarschijnlijk zou de groote verspreiding van dit werk en het gezag, dat WAGENAAR zich met regt, beide als taalkenner en historieschrijver, verworven had, het vrouwelijk geslacht in dit woord algemeen hebben doen aannemen, ware het niet, dat de ver-

1) Wees zoo goed, mijnheer de Redacteur, uit mijnen naam eens aan de taalgeleerden, die uw Tijdschrift in handen zullen krijgen, te vragen of ik hier, met herhaling van het lidwoord, had moeten zeggen: eene opdragt. Door hetgene WEILAND (Spraakk., § 21, 2e deel) aanvoert, is, mijns bedunkens, de vraag niet genoegzaam beantwoord, al wilde ik ook het daar gestelde als waar aannemen, waar ik trouwens nog bij lange na niet aan toe ben.

vaardigers der staten-overzetting van den Bijbel aan het mannelijke de voorkeur hadden gegeven. Immers, daar geen werk ooit meer in aller handen gekomen is, en schier wekelijks dit woord in het mannelijk geslacht der gemeente in de ooren klonk, daar bovendien aan die overzetting door bevoegde regters groot gezag, ook ten aanzien der taal, werd toegekend, was het natuurlijk, dat het gebruik van *vrede* in het mannelijk geslacht de overhand verkreeg; en waarlijk ik zou mij op den christelijken leerstoel naauwelijks eene andere uitdrukking, dan die van *God des vredes*, durven veroorloven, uit vrees, dat de goede gemeente anders in den waan zou komen, dat ik geene bijbeltaal sprak. Intusschen houde ik mij overtuigd, dat het vrouwelijke geslacht in dit woord, als het echte en met de regelmaat der taal alleen overeenkomende, te beschouwen is, en wil de gronden, waarop die overtuiging rust, thans kortelijk aan het oordeel van deskundigen onderwerpen.

Door gezag alleen laat zich, zoo ooit, althans in dit geval, de zaak kwalijk beslissen, daar het van beide zijden als gelijk staand mag beschouwd worden; want het thans algemeene gebruik van het mannelijk geslacht kan weinig afdoen, dewijl het enkel aan den voorgang van onze Bijbelvertalers is toe te schrijven, dien echter een onzer achtbaarste schrijveren, WAGENAAR namelijk, gemeend heeft niet te moeten volgen. Wij moeten dus naar andere gronden van beslissing uitzien; en deze pleiten, zoo ik mij niet geheel bedriege, stellig voor het vrouwelijk geslacht van het woord. Men lette, vooreerst op de woorden, die op de zachte *e* uitgaan, en men zal bevinden, dat deze alle vrouwelijk zijn. Ten voorbeelde kunnen dienen *bede*, *genade*, *rede*, *spade*, *voorwaarde*, *vreeze*, *vreugde*, *zede* en vele andere. Gelijk, of liever nog grooter gewigt hecht ik aan de hoogst waarschijnlijke afleiding van het woord. Volgens BILDERDIJK, in zijne *Verklarende Geslachtlijst*, enz. III D. bl. 226, die daaraan mede het vrouwelijk geslacht toekent, is het zamengetrokken uit *verede* en beteekent

dus zoo veel als *verbond*, zijnde *ede* hetzelfde als *eed*. Doch deze afleiding komt mij zeer gezocht voor. Veel waarschijnlijker, of liever volkomen zeker acht ik die, volgens welke het woord uit het imperfectum van het oude *vrijen*, *vrijden*, liefhebben, waarvan wij het deelwoord *vriend*, als substantivum, in gebruik hebben, gesproten is. Ik word in dit gevoelen zeer bevestigd door de afleiding van *veede*, *veete*, welk woord, buiten twijfel, in het imperfectum van het oude *vijen*, *vijden*, bij ons in *vijand*, eigenlijk het deelwoord op den verouderden vorm *and*, overig, zijnen oorsprong heeft. Dat ook het adjectivum *vri*, *vrij* bij onze ouden in den zin van *lief*, *vriendelijk* gebruikelijk was, is taalkundigen bekend.

Voorts mag men het, naar mijn oordeel, met Bilderdijk, in zijne *Verhandeling over de Geslachten der Naamwoorden*, bl. 56.—58, gerustelijk vaststellen, dat zelfstandige naamwoorden, uit het imperfectum van werkwoorden gesproten, regelmatig vrouwelijk zijn. Dit geslacht is (om slechts eenige woorden te noemen) eigen aan *bete* van *bijten*, als *eene bete broods*; *breuk* voor *broke* van *breken*; *kreet* van *krijten*, *slede* van het oude *sleden*, *slijden*, in het Angel-Saxisch *sledan*; *sleet* van *slijten*; *streek* van *strijken* en vele andere. Volgens Bilderdijk, op de aangehaalde plaats van zijne *Geslachtlijst*, is het schrijven van *des vredes* niet strijdig met het vrouwelijk geslacht van dit woord. Hij had hierbij zeker voor den geest het gebruik van *'s werelds vreugd*, *Mariaas beeldtenis*, enz.; doch, daar in deze en dergelijke uitdrukkingen, de tweede naamval steeds vóór den eersten komt, acht ik het bedenkelijk, of hierdoor het schrijven *de God des Vredes* als gewettigd kan beschouwd worden.

KINDSHEID OF KINDSCHHEID,

TER AANDUIDING VAN DEN JEUGDIGEN LEEFTIJD.

Het zal door geen' taalkundige ontkend worden, dat er, sedert een paar eeuwen, eene dobbering bestaan heeft, tusschen de spelling van sommige woorden met *s* of met *sch* tot sluitletter. De reden daarvan is bij Bilderdijk te vinden. De vraag echter, of onze tegenwoordige spelling nu reeds boven die dobbering verheven is, en of het goed is, sommige bijvoegelijke naamwoorden, als *bits*, *spits*, *dwars*, *kras*, *vies*, *wars*, *rans*, enz., zonder *ch*, en daarentegen vele zelfstandige naamwoorden, zoo als *vleesch*, *visch*, enz. met *ch* te spellen, is, voor zoo ver mij zulks voorstaat, nog niet beandwoord, waarvan de hier boven gestelde woorden onder anderen ten voorbeeld strekken.

Spieghel schreef, in zijn *Herte-Spieghel* (*Kallyoop*, blz. 393, en *Terpsichore*, blz. 125) kindheid, en ik vertrouw, dat deze schrijver wel zal nagedacht hebben, hoe dit woord te spellen, of dat hij het gewone spraakgebruik van die tijden zal in acht genomen hebben. Bij Hooft vindt men kintsheid (Nederl. Hist. 8°. II, 143); Kiliaan schreef kindsheid, en gebruikte de *s* als euphonische letter, want hij heeft het adj. *kindsch* met *ch*; indien hij dus dit woord uit het bijv. nw. had zamengesteld, zou hij kindschheid geschreven hebben. Bredero had zoowel *kintsheyt als manheyt* (*Rodrick ende Alphonsus*; eerste handeling, blz. 3). Vondel had even zoo *Kindsheid* en *Manheyd* (Tooneel des Menschlijken levens, 1 Pet. I), en de groote Rhunkenius vertaalt het woord *Pueritia*, in Schellers Lexicon, door *kindsheid*. Nog vindt men bij Vondel, een

kinds gelaet, *zijn kinds geschrey*, *ick was nog kinds en-té'er*, enz. (Helden Godes, van 1620). BILDERDIJK houdt deze spelling ook vast. Bij VAN DER CAPELLE (*Bijdragen tot Natuurkunde en Gesch.*, blz. 12) en bij N. G. VAN KAMPEN (*Kenmerkend onderscheid, der soorten van welsprekendheid*, voorkomende in de N. W. v. D. M. D N. L. III. D. 1 st. bl. 86.) vindt men haar terug, en echter bij WEILAND, dien wij helaas zoo lang hebben moeten volgen, vindt men van geen *kindsheid*, maar wel van *kindsCHheid* gewag gemaakt.

Ik houde de eerste spelling voor de beste, omdat men den toestand van een *kind*, en niet van iemand, die *kindsch* is, wil uitdrukken. Men zou eigenlijk, even als onze voorvaders deden, *kindheid* moeten zeggen, maar de *s* is, voor de welluidendheid, ingezet, en rekent dus, taalkundig, niet mede, en dit hebben zij, die altijd in die *s* het teeken des tweeden naamvals zochten, nooit kunnen begrijpen. Zoo zegt men nog, volgens WEILAND zelven, *maansverduistering* met *s*, maar *maantaning* zonder *s*; en zou nu de *s* aanduiden, dat de *verduistering* aan de maan toebehoort, en dus de *taning* niet? Zoo zegt men.

Raaghoofd,	en	Raagshoofd
Maantafels,	»	Maanstafels.
Staldeur,	»	Stadspoort.
Middagcirkel,	»	Middagshoogte.
Godvruchtig,	»	Godsvrucht.

Zoo als ik gezegd heb, men heeft die inzetting of tusschenvoeging der welluidende *s* meestal als het teeken van eenen tweeden naamval aangezien, en daardoor zocht zelfs WEILAND somtijds iets in de woorden, wat er niet in te vinden is; daarom waarschuwt hij ons, om vooral niet *godsvruchtig* met eene *s* te spellen, maar *godvruchtig*, OMDAT GOD HIER MEER VAN DEN 4DEN DAN VAN DEN 2DEN NAAMVAL HEEFT! Eilieve, hoe stelde Zijn WelEerwaarde het dan met *Godsdienstig?* Hier heeft (volgens zijne stelling) het woord *God* immers ook meer van den 4den dan van den 2den naamval?

Men zal mij wellicht willen tegenwerpen, dat *heid* nooit dan na een adj. komt, doch er zijn voorbeelden, dat deze uitgang ook met z.nw. verbonden wordt, zoo als: *Godheid*, *menschheid*, *dorperheid*, *manheid*, enz.; en zij, die in *God*, *mensch*, *dorper*, *man*, en meer andere z.nw. met *heid* verbonden, een adjectief zien, zullen de oogen ook niet willen sluiten voor de adjective beteekenis van *kind*. «Gij zijt nog geheel kind» drukt natuurlijk eene hoedanigheid uit, waarvoor men hier toch bezwaarlijk *kindsch* zou kunnen zeggen. De *kind-* of *kindsheid* behoort, mijns erachtens, tot de jeugd, de *kindsCHheid* tot den ouderdom.

A. C. OUDEMANS.

VRAGEN.

1. KINKER zegt in zijne *Beoordeeling van* BILDERDIJK's *spraakleer*, bl. XVIII. «Dat er achter deze beleefdheid een ANGEL in het gras moest *schuilen*.» WEILAND zegt, op het woord *angel*, van hier ook de spreekwijs: «daar is een ANGEL onder *verborgen*, maar hij zegt niet onder *het gras*.» Bij SPRENGER VAN EYK leest men van eene ADDER, die onder het gras *schuilt*. Welke van die beide gezegden verdient de voorkeur?

2. Volgens WEILAND is *op verre na* te verwerpen, omdat er twee tegenovergestelde begrippen vereenigd worden; doch vele schrijvers, zoo als DE JAGER, KINKER, Mr. S. DE WIND, en anderen, gebruiken deze uitdrukking. Is zij te verwerpen of aan te nemen?

3. KINKER schrijft *leiddraad* (l. c. p. 10); WEILAND heeft dit woord noch in zijn G. T. W., noch in zijn H. W. Zou het niet beter zijn *leidraad* te schrijven, ten einde analogisch te blijven met *rijtuig*, *scheikunde*, *leireep*, enz.?

4. Men schrijft *na*, *nader*, *naaste*. Zou de spelling van

na, *nader*, *na-ste*, welke niet zonder voorbeeld is (zie VAN DER VYNCKT. Ned. Bez. I. 15), ook kunnen verdedigd worden? A. C. O.

---

5. In P. WEILAND's *Handwoordenboek voor de spelling der Hollandsche taal*, 1812, vindt men aankn*ee*den, herkn*e*den, kn*e*den, nakn*e*den, omkn*ee*den, uitkn*e*den, verkn*e*den; hoe dit werkwoord nu te spellen?

---

6. Is aan dit, «*Hollandsche Taal,*» de voorkeur te geven, boven Nederlandsche, Nederduitsche taal?

---

7. Zouden er goede gronden bestaan voor de bijna algemeene schrijfwijze van: «Hij las *de Tijdgenoot*, *de Tijdspiegel*, *de Tijd*, *de Gids*, enz., of kan men betere aanvoeren voor: «Hij las *den Tijdgenoot*,» enz.?

---

8. Waarom heet het: *elf*, *twaalf*, *dertien*, enz. en niet *eentien*, *tweetien*, enz.? J. V. D. V.

---

9. Kan op een enkelvoudig verzamelwoord (collectivum) een meervoudig voornaamwoord betrekking hebben, zoo als, b. v., in de volgende regels plaats vindt:

«Hoe zalig is het volk, dat naar uw klanken hoort!
Zij wand'len, Heer, in 't licht van 't godlijk aanschijn voort?»

---

10. «Een oud wijsgeer zeide, dat hij liever het domste schepsel der geheele natuur wilde zijn, dan *alle menschelijke wetenschap* TE *bezitten*, zonder iemand te hebben, aan wien hij *dat alles* konde mededeelen.»

Is hier *dat alles*, met betrekking op *alle* menschelijke wetenschap, en het voegwoord *te* voor het werkwoord *bezitten*, goed gebezigd?

---

11. «Er zijn sedert de laatste jaren menigvuldige bundels verhandelingen en redevoeringen uitgegeven.»

Is dat *sedert* hier wel goed gebruikt?

12. «Zijn oogmerk is, nuttig te zijn; in hoe verre hij daarin geslaagd *zij*, zal de ondervinding leeren.»

«Hoe noodig die gave *zij* voor den kinderdichter, gevoelt elk; hoezeer zij VAN ALPHEN *ware* te beurt gevallen, toonde ik vroeger aan.»

Is die aanvoegende wijs in de aangehaalde voorbeelden goed gebezigd?

---

13. «Dit gaf hem een voorwendsel om gewapenderhand alle gewetens- en burgerlijke vrijheid met wortel en tak uit te roeijen.»

Is het geoorloofd, een zelfstandig naamwoord gelijktijdig door een ander naamwoord en door een bijvoegelijk naamwoord te bepalen, zoo als in het gegevene voorbeeld plaats heeft?

---

14. « Het voornaamwoord des derden persoons,» zegt WEILAND, (*Spraakk.* 2e. d. § 69), « volgt bij persoonsnamen *gemeenlijk* het natuurlijke geslacht van den bedoelden persoon, en niet het geslacht van het naamwoord, waarmede een persoon genoemd wordt.»

Uit het gezegde schijnt te volgen, dat er gevallen zijn, waarin het voornaamwoord, hetwelk op een onzijdig woord, waardoor een persoon bedoeld wordt, betrekking heeft, ook onzijdig blijft: komen er werkelijk zoodanige gevallen voor, en welke zijn die dan?

---

15. Verdient de spaarzaamheid in het gebruik, of liever het geheele gemis van scheidteekens, zoo als die in de volgende, in een, zoo wij gelooven, veel gelezen periodiek geschrift voorkomende zinnen plaats heeft, navolging? zoo niet, waar moeten er dan, hetzij men ze als lees- of als zinteekens wil beschouwen, geplaatst worden?

«Men is voornemens om de romans uit de feuilletons der fransche dagbladen te verbannen omdat het publiek dien kost reeds lang moede is en omdat, enz.»

«Het *Journal des Débats* wil met dit goede voorbeeld beginnen en ook *de Presse* schijnt te zullen volgen daar dit blad reeds reisverhalen in plaats van novellen mededeelt.»

«Een scheikundige te Londen zegt dat hij een vloeistof heeft uitgevonden waarmede hij de gedrukte letters uit boekwerken wegnemen en de bladen volkomen wit en versch kan maken.»

A. H. A. H.

I.

TER SPRAAKKUNSTIGE ONTLEDING.

FABEL.

De Wolf op het Sterfbed.

Een wolf lag op het uiterste en vestigde een' onderzoekenden blik op zijn vorig leven. «Ik ben wel is waar een zondaar,» sprak hij, «doch, gelijk ik hoop, geen van de grootste. Ik heb kwaad gedaan, maar ook zeer veel goed. Eens, herinner ik mij, kwam een blatend lam, dat van de kudde was afgedwaald, zoo digt in mijne nabijheid, dat ik het zonder moeite had kunnen dooden, en echter liet ik het ongestoord heengaan. Omstreeks den zelfden tijd hoorde ik de spotternijen en smaadredenen van een schaap met de bewonderenswaardigste onverschilligheid aan, hoewel ik voor geene beschermende honden te vreezen had.»

«En dat alles kan ik getuigen,» viel hem vriend vos, die hem ter dood hielp voorbereiden, in de rede. «Want ik herinner mij alle omstandigheden nog zeer wel. Het was op den zelfden tijd, toen gij u zoo erg aan den knook bezeerdet, welken de goedhartige kraanvogel u later uit de keel trok.»

II.

TER LOGISCHE ONTLEDING.

FABEL.

De Dakpan en de Mensch.

Een kluit aarde, welke eerst afgestoken, daarna gedroogd, vervolgens gebrand en eindelijk als dakpan gebruikt werd, had zich gedurende al deze veranderingen meermalen over zijn treurig lot beklaagd.

«Welnu, ontevredene,» riep hem na zijne laatste verheffing de mensch toe, «klaagt gij ook thans nog? Verheugt gij u nu niet over eene zoo fraaije kleur, eene zoo groote vastheid, en de verhevene plaats, waar gij u bevindt, en zoo ver om u kunt zien?»

«Ik verheug er mij over!»

«En de dank, welken gij mij daarvoor schuldig zijt — waar blijft die?»

«Die wacht op het geringste bewijs, dat gij met alles, wat gij met mij aanvingt, iets slechts om mijnentwil, en niet enkel om uwentwil deedt.»

«Dacht ik het niet! den ontevredene ontbreekt het nooit aan een voorwendsel, om ook den ondankbare te spelen.»

VOORBEELDEN

VAN GEBREKKIGE TAAL,

UIT GEDRUKTE STUKKEN ONTLEEND,

DEN LIEFHEBBERS VAN TAALOEFENING TER VERBETERING AANGEBODEN.

1. Er is geen twijfel aan, dat er een wel zoo naauw verband tusschen hoofd en maag, dan tusschen hoofd en hart bestaat.

2. Allergepast heeft ook onze wet daaromtrent alles verordend.

3. De briefschrijver gaf zijne verontwaardiging te kennen, dat door de schrijvers, zelfs die evangeliedienaars zijn, de onderwijzersstand zoo menigmaal aan bespotting wordt ten prooi gegeven.

4. Het vroeger aangekondigd vergelijkend examen, waartoe zich 25 sollicitanten, allen bezittende den tweeden rang, hadden aangegeven, doch 20 zijn opgekomen, is op den bepaalden dag gehouden. Het procesverbaal met de vergelijkende tabel, alsmede de verdere stukken, houdende aanvrage ter benoeming als onderwijzer alhier van R., als hebbende deze bij het examen, over de vakken tot het onderwijs der jeugd behoorende, boven de andere sollicitanten uitgemunt, bij de Gedeputeerde Staten ingezonden zijnde, is hij, ten gevolge der daarop verleende autorisatie, als onderwijzer alhier aangesteld.

5. Ga nu, mijne kinderen! ga nu.

6. De onderwijzer moet zich naauwkeurig met den trap en mate der ontwikkeling van het kind bekend maken.

7. Keizer Lotharius over leed, na eenen korten maar roemrijken veldtogt, op zijne terugreize naar Duitschland, en werd in het volgend jaar, door Conrad III, dezelfde vorst, welke met hem naar de Keizerlijke kroon had gedongen, opgevolgd.

8. Intusschen trok Frederik de Alpen en Italie, door de valei van Trente, aan het hoofd van alle zijne Duitsche Vasallen en met een schitterender en magtiger leger, dan ooit zijne voorgangers naar Lombardije geleid hadden, binnen.

9. Kent gij de beweegredenen, die eenen regtschapenen man kunnen bewegen, om zich tot den ongehuwden staat te veroordeelen?

10. Om zijne voorschriften nadruk te geven, draagt Hij dezelve in den vorm van gelijkenissen of verhalen voor.

11. Hoewel de slang eene robijn op het hoofd hebbe, is zij daarom niet minder schadelijk.

12. Gij zult den naam Jehova, uwes Gods, niet ijdelijk gebruiken.

13. Men bewijst hen dezelfde eerbewijzingen als aan volwassenen.

14. Ten tijde der verschijning van den Verlosser op Aarde leefden de natiën in de verwachting van een doorluchtig personaadje.

15. Reeds op zich zelven is het een moeijelijk en voor alle soorten van opvoeding gewigtig vraagstuk, of naarstigheid, goed gedrag en alles, wat regtstreeks van het kind als pligt en als blijken van gehoorzaamheid gevorderd wordt, wel geschikte voorwerpen van belooning zijn? Beloont men deze, zoo geraakt het kind ligt in begrip, van naar die goede hoedanigheid en deugdzaamheid niet verpligt te zijn te streven, uit hoofde van derzelver eigene waarde, maar wordt er alleen toegedreven door de belooning, die het voor zich ziet. Zoodra dus deze ophoudt, waarin zal het dan de aanprikkeling tot volharding en vlijt en deugdzaamheid zoeken?

16. Dadelijk, na dat hij (Barbarossa) den troon beklommen had, beval hij alle de Vasallen van het Duitsche rijk zich gereed te houden, om hem, binnen den tijd van twee jaren, op eenen togt naar Italie te volgen.

17. Onthoudt u van dieverij; vergenoeg u zelve met uw loon.

18. Velen leven zoo, dat zij bij levendigen lijve naar de ziel uitgeleefd zijn.

19. Ziedaar, jongelief! een dag, die God mij uit genade schonk.

20. Over niets wordt zoo eigenmagtig, zoo stout, zoo onbepaald geoordeeld, dan over de godsdienst.

21. In eene prachtige zaal, wier blaauw, met sterren bezaaid gewelf door met rozen omkranste zuilen gedragen werd, kwam Rijno weder tot zich zelven.

22. Is de donder eenen zegen? Hij is toch vreesselijk.

23. De mensch, die God kon doorgronden, ware zelfs God.

24. Wij hebben veel meer den trots, die zich op bekwaamheden verheft, dan dat wij ons door opregte liefde zouden willen doen uitmunten.

25. De kerkgebouwen waren aan *de Rede* gewijd, die nooit ééne traan gedroogd heeft.

26. *IJslands* bevrozene rotsen, *Afrika's* brandende zandvlakten, vinden thans hunne bewoners.

27. Deze wederspannigheid bevreemt ons zeer.

28. Het geluk, wat gij ontvangt door het uur waarin gij leeft, is in dat uur het doelmatigste en beste voor u.

29. Onder het ontbijt moest hij zijnen vriendelijken gastheer nogmaals belooven, dat hij niet in gebreken zou blijven, hem op zijne terugreis nogmaals een bezoek te geven.

30. Onze bol wentelde zekerlijk te voren reeds om zijnen as.

31. In ons huisgezin heerscht nog maar zeldzaam dien edelen geest. Echtgenooten, kinderen en ouders, zijn dikwijls vreemd aan elkander; vaders en moeders bekommeren zich weinig om hunne kinderen; kinderen vragen zelden naar hunne ouders.

32. Doorkundig en vol verlangen, om zich te doen onderscheiden, verliet John Milton in 1632 de hoogeschool.

33. Om God te beschrijven moet men God zelven zijn.

34. Maar waar lag toch dit Paradijs? In Armenie, in Syrie, of in Indie?

35. Ik deed mijnen zak open met koopwaren.

36. Dat dit werkje evenwel later dan ik wenschte verschijnt, moet aan omstandigheden geweten worden, welke niet van den schrijver afhingen.

37. Elk zag met vurig verlangen den dag te gemoet, welke hen de grondlegging eener stichting in het geheugen terug riep.

38. Zeer vroeg ontwikkelde zich zijne dichterlijke aanleg.

39. Dryden leerde zijne tijdgenooten de moeijelijke kunst, om kracht en welluidendheid van stijl met elkander te vereenigen.

40. Overal draagt het werk blijken van het uitvloeisel te zijn van een eerlijk hart dat de waarheid opregtelijk zoekt.

41. Liefde voor gade en kroost zijn heerschende in zijn gemoed.

42. Het schoone landschap Toscane, hetwelk de natuur door eene keten van bergen van het overig gedeelte van Italie had afgescheiden, als had zij hetzelve tot eenen onafhankelijken Staat bestemd, bezittende, bevorderden hij en zijne opvolgers, gedurende anderhalve eeuw, het geluk van hetzelve door een wijs bestuur.

43. De vele vreemdelingen, die van tijd tot tijd stadwaarts stroomden, deed op goede gronden vermoeden, dat het feest aanzienlijk zijn zoude.

44. Streven wij er liever na, om door deugd en gehoorzaamheid aan God, tot het bezit van dat hemelsch Paradijs te geraken, 't welk Jezus voor ons verworven heeft.

45. Voor volmaakte wezens iets voor te schrijven, dat kan een ieder met goed gevolg; van zelfs toch vormen die zich zelve; maar het goede, dat er is, ten minste bruikbaar te maken, en zoo min mogelijk te doen schaden, dit vooral moet de ziel van onze ontwerpen uitmaken. Ziedaar den toetsteen, waaraan wij onze voorgestelde inrigtingen beproeven.

46. Twee pond amandelen levert gemeenlijk eene flesch olie op, waaruit, ten volle, blijkt, ging men hier, meer, naar de kunst, te werk, men nog ongemeen meer goede olie gewinnen zoude kunnen.

47. Bij zijne terugkomst vond hij zijn vaderland op het punt van in alle die rampzaligheden gedompeld te worden, welke eenen burgeroorlog onvermijdelijk verzellen. Hij had zich teruggespoed om op het tooneel dier omwenteling eenen aanzienlijken rol te kunnen spelen.

48. Dryden heeft geen zijner talrijke dichtstukken met zoo veel vuur en gloed geschreven als deze meesterlijke lierzang [Alexander's Feast].

49. Ik zie er in, dat zij nog slaven zijn van de verschrikkelijkste der dwingelanden, de zonde.

50. De kweekeling leert God kennen als aller Vader, die zorgt, dat alles leeft en dat waarheid, geregtigheid, liefde en schoonheid in de wereld hoe langs zoo meer heerschen.

51. De mensch wordt tot zijn jongste nageslacht gestraft voor den misstap, die den eersten zuurdeessem der zonde in hem deed gisten.

52. Het paard stijgerde en trachte zijn' bereider af te werpen.

53. In den rei dier steden mag de hoofdstad van Nederland niet ontbreken.

54. Onder al de toehoorders, die een prediker heeft, kan hij er geen' zoo moeijelijk stichten, dan zichzelven.

55. De censuur, de oude plakmonarch, laat zich zelfs in onze beschaafde en verlichte eeuw niet zoo gemakkelijk verdrijven dan de oude schoolplakmonarchen.

56. Zij [de slang] omvademt kringswijze eenen plek gronds, verijst weder in allerlei bogten, verheft zich, gelijk de klimop, die den eik omarmt, tot de toppen der boomen, en sluipt weg naar het gras des velds, of op de oppervlakte der wateren.... Dáár doet zij van verre eene ratel hooren, hier brult zij als een stier, of krijscht gelijk een arend.

57. Hij had niet slechts in last, toekomstige onlusten te verhinderen, maar ook de plaats gehad hebbenden te onderzoeken en te straffen, benevens een aantal geheime bevelen, welke hem zoo veel magt gaven, dat de landvoogdes, zich geheel en al door hem verdonkerd ziende, haar ontslag verzocht, 't welk zij naauwelijks ontvangen had, of Alba trad voor goed in hare plaats.

58. Jammer dat men na den vrede te Munster, 1648, de werken [van Doesborgh] geheel en al deed vervallen en daardoor den weg baande tot den weinigen tegenstand, die men in 1672 aan de pogingen der Franschen konde bieden.

59. De wiedewaal, op den hoogsten tak eens olms gezeten, daagt onzen eenzamen merel ten zang uit, welke dien vreemdeling niets toegeeft; de tortelduif in het lommer van een eik verscholen, laat haar droefgeestig kirren, even als

het geluid eens waldhoorns, door de bosschen weergalmen.

60. Ornano, in de Bastille opgesloten, stierf weldra, waarschijnlijk vergiftigd. Hetzelfde lot viel de overige gunstelingen van Gaston te beurt.

61. Ik durf niets te ondernemen, zonder rijpelijk daarover nagedacht te hebben.

62. Dezen maatregel voorspelde den val van la Rochelle.

63. Montmorenci, die, zwaar gewond, gevangen was genomen, werd zonder mededoogen te *Toulouse* onthoofd, en als den afstammeling van een der doorluchtigste geslachten en laatsten vertegenwoordiger van den ridderschap en des leenadels diep beklaagd.

64. De theoristen staan de praktische menschen van onzen tijd in den weg.

65. Op den *vijfden dag* werden de wateren bevolkt: de bovenste wateren der lucht met gevogelte van duizenderlei soorten, wier wieken het ruim des dampkrings doorzweefden; de benedenste wateren der zee en rivieren met millioenen wemelende visschen, kleinen zoowel als grooten, van het geringste, dat in het water leeft, tot aan de schrikbarende watergedrochten, wier spelen den oceaan doet zieden, en als door een storm beroert.

66. Staat voor den geslachtsnaam den voornaam, dan verbuigt men alleen de eerste in den genitief.

67. Hij verkreeg een jaargeld, hetwelk hem in staat stelde, zijne lust tot reizen te bevredigen.

68. Addison besloot nu zich geheel aan de letteren en der dichtkunst toe te wijden.

69. Geen dichter heeft de schoonheden der natuur met zoo veel kracht en geestdrift bezongen dan Thomson.

70. Op mijn geuit verlangen, van den Koning voorgesteld te worden, bekwam ik nu, tot bescheid, dat Zijne Majesteit thans rustte, en ik hem niet, voor dat hij, op den gewonen tijd, zoude zijn opgestaan, zien zoude kunnen.

71. De beide broeders offerden, ieder van de vruchten hunner bijzondere vlijt en bezorging.

72. Wordt meer gewoon uwe gesprekken tot de vrouwen te wenden, en leer met hen beuzelen; zij hebben een genie om aan uwe onbeduidende vraag een geheel gesprek aan te knoopen.

73. De wind, de vogelen des hemels, de insekten, dienen mede ter bevordering der voortplanting en van de verspreiding der gewassen.

74. Maar, gelijk men gaarne de lof van een geliefd voorwerp hoort vermelden, geloove ik, dat de voortreffelijkheid der Natuurkunde een onderwerp is, dat uwe ooren niet onaangenaam wezen kan, en dat gij mij uwe aandacht niet zult weigeren, bij de behandeling van hetzelve.

75. Door woorden brengen wij in de wereld de gewigtigste dingen te weeg, stichten wij het meeste goed en bewerken wij het grootste kwaad... Door woorden verheffen wij den verdrukten, en vernederen wij den hoogmoedigen... Door woorden geven wij bevelen, vertroosten wij den ongelukkigen, brengen wij den dwalenden te regt, handhaven wij de huisselijke orde, drukken wij onze vreugde uit, en brengen wij onze hulde aan God toe.

76. Het is hier dat de Keizer, na zijne krooning, de gelukwenschingen van de Geestelijkheid en der Staats-collegiën ontvangt.

77. In dier voege scheidt zij [de weelde] menschen van menschen, bevordert zij de zedeloosheid, en verscheurt zij de vereeniging des volks, verbant de achting voor de wetten, dooft de liefde voor Vaderland en Koning uit, en ontzenuwt het geslacht.

78. Wij achten dikwijls de verwijderde zaken en wij denken niet aan degenen, die wij in onze buurt hebben.

79. Geen wijsgeer heeft de eer, van deze waarheid uitgevonden te hebben, *dat God, toen er nog niets was, de wereld heeft voortgebragt.*

80. Sommige vogelen, die op de spits van oude torens huisvesten, hebben groene eijeren, even als de klimop of roodachtigen, gelijk het oude metselwerk, dat zij bewonen.

CORRESPONDENTIE.

Het werk van M.... is wel ontvangen, wij danken voor de ijverige ondersteuning, maar zijne bijdragen zijn niet bruikbaar. Hij zelf zal, bij de inzage van dit nommer, wel bespeuren, dat hij nog niet op dat standpunt is, waarop wij hem zoo hartelijk gaarne wenschen.

Vragen als de volgende:

Wat zijn wederkeerige voornaamwoorden?

en meer soortgelijke kunnen niet geplaatst worden.

R. meent het voortreffelijk; maar of men met zoodanige meening wel de geschiktheid heeft, om in zulk gezelschap, als hij bedoelt, met goed succes op te treden, dit betwijfelen wij.

De bescheidenheid van F..... strekt hem tot eer, en evenwel bevelen wij ons hem dringend aan, hoe beleefd hij zich dan ook terug trekt.

De brief van G.... was goed voor een foutief opstel: wij hebben in overweging genomen, er als zoodanig gebruik van te maken, mits met de noodige discretie. Kan G. daartoe, te zijner en anderer leering vrijheid, verleenen?

Ja, over titels en brieven, op het voetspoor van het *Nedèrl. Instituut*, zullen wij ook eens een woord in het midden brengen. Eene bloote mededeeling van de circulaire achten wij overtollig, omdat zij algemeen bekend is. Dit tot antwoord aan v. A.

Wij gunnen 5²... de vrijheid eene spelling te volgen, zoo als hij verkiest; maar hij gunne ons ook die, om zijn stuk ter zijde te leggen, dat overigens wel wat goeds bevat. Dat mannen van gezag in stukken, die zij onderteekenen, eene *eigene* spelling volgen, dit zij hun veroorloofd, maar u nog niet, mijn Heer 5², en nog veel minder omdat gij onbekend wenscht te blijven.

Aanvallen op bekende of onbekende personen zullen voor altoos uit ons tijdschrift verwijderd blijven.

De meening van J. hebben wij niet kunnen vatten: hij verklare zich nader.

Een antwoord op onze circulaire en ons nader schrijven zijn wij nog altijd wachtende van B... te D....

Den Heeren v. D., Kl., Rm. X² en AZ., die ons ook hunne belangstelling te kennen hebben gegeven, zij het werk voortdurend aanbevolen. Zij gelieven het berigt in te zien, waar hunne vragen beantwoord zijn.

De taalkundige werken van Siegenbeek en Weiland zijn ver boven den lof van Fg. verheven, weshalve 's mans bitse aanmerkingen volstrekt van geene waarde zijn.

Eenige werken wachten op eene aankondiging, andere echter zien wij met verlangen te gemoet; maar het voorstel van .... hij verstaat ons wel .... neen, hierin kunnen wij niet treden.

Eenige onderwerpen, die wij ons ter behandeling en opgave voorgesteld hebben, zullen later voorkomen.

Het ingezondene van den WelEd.Gel. Heer Callenfels, over een Spreekwoord, zal in N°. 2 opgenomen worden.

De Redactie van dit tijdschrift berigt, dat zij geheel *vreemd* is aan het artikel *Taalkunde*, voorkomende in de Wekker, N°. 12, zoo als men bij de Redactie van de Wekker, des verkiezende, zal kunnen vernemen.

Nieuwe stukken, opgaven en antwoorden voor N°. 2 worden ingewacht vóór den 15 Mei eerstkomende. (*Zie verder den omslag*).

Br.

TAALMIJMERINGEN,

DOOR

Dr. H. J. NASSAU.

I.

Studie der levende taal.

> Ken, sterveling, ken uw taal:
> Zij maakt u mensch, in haar berust uw wezen.

D'aankomende schilder, zoodra hij genoegzaam is geoefend, wisselt het pleisterbeeld met het levende model, en volgt de natuur. De levende schepping is dan 't voorwerp zijner studie geworden. D'uitmuntende werken van groote meesters blijven hem rijk in leering; zelfs d'ontleedkunde is hem geene overbodige wetenschap: maar 't hoogste doel van zijn pogen is 't leven en de natuur zelve. Voor den kruidkenner, is 't *herbarium* een belangrijk hulpmiddel: de natuur, met hare groeijende planten en gewassen, 't eigenlijke doel. Hij *botaniseert* in de levende schepping; de dorre bladen en stengels van zijn kruidboek hebben alleen waarde tot meerdere kennis van gene. Zoo is er geene wetenschap, voor zoo verre haar dit eigenaardig is, of ze vestigt, vooral, hare aandacht op 't leven; in 't leven tast en grijpt ze, zooveel ze dit vermag.

Anders is 't bij ons, met de studie der moedertaal. Rep een woord van hare beoefening: oogenblikkelijk brengt men u eenen stapel boeken, VONDEL, HOOFT, vroegere en latere schrijvers, even als of de Nederlandsche taal, gelijk de

Latijnsche en Grieksche, in d'eerste plaats, uit schrijvers moest gekend worden, en hare levende stem ons niet meer in d'ooren klonk. En toch, indien gij u in 't Engelsch, of Fransch, verder wilt oefenen, zult gij dan, staat de keuze aan u, liever op uwe kamer BYRON of LAMARTINE gaan zitten lezen, dan eenigen tijd te Londen of Parijs doorbrengen? Waarom dan, bij de studie der eigene taal, de levende schepping verlaten, voor de verdorde bladen en stengels van 't kruidboek? Eene taalstudie, die vruchtbaar zal wezen voor 't leven, moet van 't leven uitgaan; ze moet, vóór alle dingen, de taal bestuderen, zóó, als ze leeft en spreekt onder hare tijdgenooten. Alles wisselt, alles wijzigt zich, in den voortgolvenden stroom der eeuwen en geslachten. Ook zij, de taal, is geene versteening, geene *stereotype*, of onbewegelijke drukvorm: nog leeft onder ons de taal van HOOFT en VONDEL, maar d'eeuwen en geslachten, die ons van hen scheiden, hebben ze gewijzigd. Toegerust met kennis en smaak, met gevoel en tact, moet, diensvolgens, de studie in d'eerste plaats de levende taal, in karakter en aanleg, bespieden; ze op heeter daad betrappen in hare deugden en gebreken. Met het doel? Om, als eene nadenkende opvoederesse, hare goede hoedanigheden aan te kweeken, hare gebreken en kwade gewoonten tegen te gaan, opdat zij, en *met* en *door* haar, 't volk zich veredele, wiens erfdeel ze is geworden.

Te spaarzaam viel der onze die zorg en belangstelling ten deel.

Sie entfaltete die Blume
Nicht am Strahl der Fürstengunst.

zong SCHILLER van de Duitsche Muze. Hier is 't erger: de meeste landskinderen hebben ze verwaarloosd, zelfs gehoond; vele, die haar wilden koesteren en opleiden, hebben ze mishandeld. Kennelijk draagt ze dan ook de sporen dier verwaarloozing. Hoe geheel ontbreekt het haar aan wereld en omgang! Ik weet niet, of gij er wel op gelet hebt? Tot in kleinigheden toe, vertoont zich dit. B. v. Men

ontmoet elkander: 't Fransch, Duitsch, Engelsch, ieder heeft zijn vasten vorm van beleefdheid gereed: *Comment vous portez-vous? Wie befinden*, enz. enz. is al op de lippen; 't gebruik van *tu*, *vous*, *sie*, *ihr*, *er*, *du*, is sedert lang geregeld. Hoe bedremmeld, hoe geheel zonder wereld, staat het Hollandsch, zelfs bij deze eenvoudige handeling van 't maatschappelijke leven. «Hoe vaart *gij?*» «Ja, zoo staat er in de spraakkunsten: maar wie *spreekt* zoo pedant?» – «Hoe vaar *je*?» «Wezenlijk, is dat niet al te gemeenzaam?» — «Hoe vaart *uwé?*» «Provinciaal-Hollandsche cornetjes-stijl.» «Hoe vaart *u?*» Maar 't eerlijke Hollandsch gemoed kan 't met moeite over de lippen brengen: «*u* is de vierde naamval!» Er komt een gelukkig denkbeeld, te langen leste, redding: «Hoe is het met den staat van uwe gezondheid?» Arme taal, dat 's lands zonen en dochteren u zelfs de burgerlijke beleefdheid niet geleerd hebben! — Men noeme dit geen overdrijven. Ik vraag u allen, voor zooveel gij, naar 't voorstel van 't Instituut, in 't ligchaam uwer brieven, de titels weglaat, of gij al eens den moed hebt gehad, rondweg, *gij* te schrijven? Of gij niet de woordschikking zóó hebt gewend en gedraaid, dat de vierde naamval, *u*, den eersten, *gij*, verving? Wat is, eerlijk, uw antwoord? Helpt ons dan, om de taal van hare karakterloosheid te verlossen, en leert haar ten minste ieder aanspreken, zonder dat ze verlegen is met zichzelve. Zelfs in deze hare wijfelingen, liggen kostbare bouwstoffen voor verfijning en veredeling.

Dat stijve, dat gebrek aan wereld, is niet het eenige, dat de studie der levende taal leert kennen. Al te zeer kan men 't haar aanzien, dat ze te lang in achterbuurten, in stegen en slopjes, heeft verkeerd, te zelden in de beschaafde kringen der maatschappij. 't Platgeestige, is haar geliefkoosd element: hierom verlaagt ze, in 't dagelijksche leven, wat ze kan, door de keus harer wendingen. Amsterdam b. v. kon zijne «diergaarde,» of «dierentuin,» «dierenpark,» hebben, wat het wil, arm is de taal niet aan ongestempeld metaal.

Vergeefsch: Amsterdam heeft eenen *apentuin.* — Candidaten prediken op de nominatie, schoolonderwijzers nemen deel aan een vergelijkend examen; *ils se présentent au concours*, zegt het Fransch, beschaafd en ongedwongen: 't Hollandsch, laaggeestig, vernedert ze tot paarden: «ze bennen aan 't harddraven.» — Den landbouw met studie en wetenschap te beoefenen, den landbouwer onder de beschaafde standen op te nemen, is de behoefte der eeuwe. 't Duitsch heeft zijnen *Gutsbesitzer*, zijnen *Landoeconom*: 't Hollandsch blijft bij zijn heerboer, en heerboert steeds voort. — «De ondervinding heeft het u geleerd.» Goed, ik versta 't volkomen, houd u aan die uitdrukking. Waarom, noodeloos, uwe toevlugt tot eene onaangename beeldspraak genomen, en mij gezegd: «ik ben ook al met dat water voor den docter geweest?» Want «dat water,» dat is pis. Waarschijnlijk zijt gij nooit, met zoo iets, naar eenen geneesheer gegaan. Waartoe eene beeldspraak, die onkiesch is, en geene waarheid meer heeft? Kon 't bij die stootende voorbeelden blijven! Uit waarachtigen eerbied voor eene welvoegelijke taal, moeten we, onwelvoegelijk, lager dalen. Ontzettend veel zijn de figuurlijke uitdrukkingen, waarin een der walgelijkste insecten voorkomt, en die men, ongelukkig, niet éénig bij de laagste klassen hoort. «Wij zelve zijn d' oorzaak van ons ongeluk.» Dit geeft men u in beelden: «Onze eigene l..... bijten ons.» «Ik werd boos» = «De l... kroop mij over de lever.» «Hij is in gevaar:» = «Hij staat zoo veeg, als een l... op een' kam.» Wat men zeggen moge, eeuwig is en blijft zulk eene beeldspraak walgelijk, 't is een waar tegenbeeld van alle veredeling en beschaving. Wien de taal en haar opbouw ter harte gaat, strijde, door voorbeeld en invloed, tegen dien wansmaak, en beure de taal op *in* 't leven en *in* 't verkeer. Het woordenboek hale de pen door zijne l...- en drekphraseologie!

Maar de studie der levende taal leert ook hare goede zijde kennen. Hoe weinig men zich om haar heeft bekommerd, is ze in 't bezit van een aantal gevestigde, welgekozene wendingen

en onderscheidingen. En wat doen nu onze letterkundigen? Ze geven zich de moeite niet, die in acht te nemen. Neem, niet het Handelsblad of de Haarlemmer, neen, 't eene of andere letterkundig tijdschrift van den dag: de bedoelde misslagen zijn, overal, gedrukt, te vinden. — «B. v. *In* losbandigheid overslaan.» Neen, *tot*. «De vrijheid slaat *tot* losbandigheid over», dat is: ze verandert er *in*, het is een overgang van den eenen toestand tot den anderen. «De vrijheid slaat *in* losbandigheid over» was, dat de vrijheid zich alreede *in* de losbandigheid bevond, gedacht als eene gesteldheid, waardoor ze *iets* oversloeg, vergat. Dat het zóó moet opgevat worden, leert de taal, zoo als we die spreken.

«De geest van den waren wijsgeer *vliegt* overal heen.» Luistert naar 't dagelijksche leven: «Kinderen, vliegt zoo niet!» «Hij vliegt van 't eene op 't andere.» «Woedend vloog de hond hem aan.» De levende taal dan, naar luid dezer voorbeelden, heeft, met den overdragtigen zin van vliegen, 't onedele bijdenkbeeld verbonden van: wild, onbestendig, of woest. Ware 't nu mogelijk, uit een of ander oud of nieuw dichtstuk aan te toonen, dat men, daarin, aan dit woord ook eene edele figuurlijke beteekenis heeft gegeven, de zaak veranderde er niet door. Wat eenmaal, in de levende taal, eene gevestigde waarde heeft, wat eenmaal door 't algemeene gebruik is gestempeld en nog in omloop is, vooral zoo 't, gelijk hier, uitnemend wel is gestempeld, daaraan mag, willekeurig of onnadenkend, geen schrijver eene andere waarde geven, even zoo min, als de bepaalde waarde eener muntsoort hooger of lager stellen. *Vliegt*, derhalve, de geest van den waren wijsgeer, dan is hij of woest, of wild, of onbestendig; 't eene en 't andere strijdt met het begrip van wijsgeer: derhalve: zijn geest *zweeft*.

«*Voorzien* van *groote* ligchaams*krachten*, eenen vluggen en vurigen geest en *groote* verbeeldings*kracht*.» Die hier voorziet — 't ligt in den zin — is: de natuur, God, de Voorzienigheid. Maar onze taal, zoo als ze leeft, zegt

nooit van de natuur, dat ze *voorziet* met iets. Wij, menschen, voorzien ons, anderen, met voorraad voor den winter, met geld voor de reis, enz. *Voorzien* en *begiftigen* worden alleen van menschen gezegd. Door de natuur zijn we *begaafd;* begaafd met rede, met een goed oordeel, met alles, wat den mensch de mensch niet kan geven. *Toerusten* schijnt voor beide werkingen in zwang; eveneens *beschenken.* 't Eerste, van de natuur gebruikt, geldt meer van uiterlijke dan innerlijke voortreffelijkheden. Diensvolgens: «*toegerust* met *groote* ligchaams*krachten*, *begaafd* met eenen vluggen *en* vurigen geest *en* eene *groote* verbeeldings*kracht.*» Nog blijft er over, armoedig, tweemaal *groot*, en, onwelluidend, tweemaal *kracht*, tweemaal *en.* Door: «buitengewone kracht» «een vluggen, vurigen geest» en «eene levendige verbeelding» was dit weg te nemen.

In de fabel *De Dakpan en de Mensch*, in 't voorgaande nommer van dit Tijdschrift, blz. 56: «Den ontevredene «ontbreekt het nooit aan een voorwendsel, om ook den «ondankbare *te spelen.*» Zoo staat er ook in 't Duitsch van Lessing; en toch, 't is een misslag, zoowel tegen 't Duitsche als Nederlandsche taalgebruik. Die «den baas *speelt*,» die «den grooten heer *speelt*», die *is* 't niet, maar hij matigt zich 't aan, hij houdt zich zóó, hij heeft die rol op zich genomen. Kennelijk is, daarentegen, hier de bedoeling: «aan een voorwendsel, om ook ondankbaar *te zijn.*»

Nog in 't zelfde stuk: «Eene kluit aarde, (?) welke eerst «afgestoken, daarna gedroogd, vervolgens gebrand... werd.» *gebrand?* Maar — vraag 't den eerste den beste, die u tegenkomt — wij *branden* geene dakpannen; we *bakken* ze, dat is eigenaardiger; daarvoor hebben we panne*bakkerijen.* De Duitschers, die hebben Ziegel*brennereien*, hoewel ze toch ook *Back*stein hebben; doch, dat is hunne zaak.— «Die (de dank) wacht op het geringste bewijs, dat gij met «alles, wat (dat?) gij met mij aanvingt, iets *slechts* om «mijnentwil en niet *enkel* om uwentwil deedt.» Hier schijnt de zin te haperen Immers: wordt er bewezen, dat iets

slechts — d. i. *alléén* — om mijnentwil is gebeurd, dan is 't natuurlijk en stellig zeker, dat het, niet alleen niet *enkel*, maar *volstrekt niet*, om uwentwille is gedaan. Diensvolgens, op 't voetspoor veler beroemde en onberoemde geleerden, waag ik, zediglijk, met eene nieuwe lezing op te treden: «dat gij *slechts* iets, *ook* om mijnentwil, en niet «enkel om uwentwil, deedt.»

Nog had ik een voorstel: dat woord *slechts* te verbannen, ten minste, er spaarzaam mede te wezen. 't Is een der onwelluidendste, met *schr*aal, *krijg*, enz. enz., die in de taal voorkomen: die *sl-ch-ts*, zóó vereend, zijn wonder hard. 't Gewone leven, voor zoo verre 't niet is verwend, zegt: *maar*, *alleen*, *enkel*, *eenig*, en redt zich heel wel, buiten *slechts*. Wat het harde betreft, een onzer naburen, een Vlaam, zegt: ... «les adverbes *slechts* et *echter*, remarquables par la dureté de leur prononciation, sont purement Hollandais ([1]) — namelijk: komen in d'andere Germaansche talen niet voor.

Genoeg! Een onafzienbaar veld ligt hier open voor waarneming, onderzoek en nadenken.

Zal de beoefening onzer «schoone moedertaal» *iets* beteekenen, dan moet de studie niet éénig *boek*oefening wezen, maar, vooral, studie der levende taal; dan moet onze grammaticale naauwgezetheid zich niet eenig, tot hetgene gedrukt of geschreven wordt, bepalen, maar ook de *gesprokene* taal met zorg en smaak omvatten. Inderdaad, onze tegenwoordige taalliefde heeft veel ongerijmds: we voeren, is 't nood, een hevigen strijd b. v. over 't geslacht van een woord; schrijven er bladzijden over vol. Maar wij, die zelfde menschen, die taalbeoefenaars, hebben we ooit, *in 't gesprek*, onderscheid gemaakt tusschen mannelijk en

---

1) «De bijwoorden *slechts* en *echter*, in 't oog loopende door de hardheid van klank, zijn alleen aan den Hollandschen tongval eigen.»

La Langue Flamande, *son passé et son avenir*, par H. VANDERHOVEN, Brux. 1844.

vrouwelijk, van zaken of dieren sprekende? «*Hij* ligt daar,» «*ze* ligt daar;» «geef *hem*,» «geeft *ze*,» enz. enz. Niet het geslacht der bedoelde woorden, maar het toeval bepaalde, zoolang Hollandsch Hollandsch was, in 't spreken, de keuze der voornaamwoorden. En toch, als gij uw Fransch, uw Hoogduitsch, laat hooren, hoe angstvallig zijt gij, zoo u een *le* voor een *la*, of een *der* voor een *die*, is ontsnapt, om den misslag te verbeteren. En in uwe eigene taal: nog nooit is 't u in den zin gekomen, b. v. een *ze* door een *hem* te verbeteren, of omgekeerd? Desalniettemin maken we aanspraak op den naam van taalkenners, ten minste zeker van liefhebbers onzer «schoone moedertaal.»

II.

Synonymen, uit het leven genomen.

1ste proeve.

Naarmate een volk zich ontwikkelt, zijne begrippen beter onderscheidt en juister bepaalt, vestigen zich, ook in zijne taal, eigenaardige beteekenissen voor die woorden, ieder afzonderlijk, welke te voren, onverschillig, 't eene voor 't andere, werden genomen. Men noemt zulke woorden *synonymen*. Synonymen, alzoo, zijn woorden, die veel overeenkomst hebben in beteekenis, maar die zich, door eene grootere of kleinere wijziging dier beteekenis, onderscheiden. Den naam heeft men, op 't voetspoor der Duitschers, willen vervangen door *zinverwandte woorden*. Maar alle vakken hebben hunne bepaalde uitdrukkingen, kunsttermen; en die zijn, gewoonlijk, gemeen aan de meeste talen: 't is dan beter, dezulke te behouden, en den band niet te verbreken, die ons, ook daardoor, nader verbindt met d'algemeene Europeïsche beschaving.

Deze overeenkomst en dit verschil hebben velen zoeken

te bepalen volgens d'*afleiding* van 't woord. Veel is er over geschreven; en toch ligt er, in 't aannemen van dezen oorsprong van verschil, eene volkomene miskenning van 't verband, dat er is tusschen 't woord en 't aangewezene begrip. Ieder woord, namelijk, kan maar éénen trek, ééne eigenschap, uitdrukken van 't beteekende denkbeeld. *Stad* en *stal* b. v. komen beide van staan. Omtrent beide begrippen leert d' afleiding, hoogstens, dat het plaatsen zijn, waar men *staat*, *rust*, *verblijft*. Niets meer. Dat het niet omgekeerd is van beteekenis, en 't denkbeeld stad niet door 't woord *stal*, 't denkbeeld stal door 't woord *stad* wordt aangewezen, dit kan alleen 't gebruik leeren, niet d'afleiding. Meermalen zelfs is 't gebruik in openbaren strijd met d'afleiding. Ons *vest* b. v. komt van 't Latijnsche *vestis*, een kleed; ons *rok* schijnt gelijk aan *rek*, *ruk*, den wortel van 't werkwoord *rukken*, iets dat men, met eenige moeite, aantrekt. Stel nu, bid ik u, 't onderscheid dezer woorden vast naar d'afleiding, en zie, wat chaos 't zal worden: «*vest* een kleed, dat het geheele ligchaam dekt; *rok*, rokken, naauwe laarzen, omdat die met moeite, als met eenen ruk, worden aangetrokken!» Bewijs uit het ongerijmde.

't *Gebruik*, alzoo, is de ware leermeester voor de synonymen. Of 's menschen geest echter, zich zelven onbewust, in de keuze van dat gebruik, welligt toch nog door geheime redenen óf van afleiding, óf van uitgang, óf door deze of gene omstandigheden, is geleid, dit laat zich vermoeden, niet stellig bepalen; op dit punt is de taalstudie nog in hare kindsheid.

Standvastig, bestendig (beide van staan),

is, 't geen niet veel malen, of spoedig, verandert. «*Die jonge mensch is bestendig*». Ook: «*hij is standvastig*». *'t Is nu bestendig weêr*, nooit standvastig. Verschil tusschen beide: *standvastig* is 't gevolg van wil en zelfbewustheid; *bestendig* van de gesteldheid; 't is geen willen, maar een

lijdelijke toestand. Het weder heeft wil, noch bewustheid, en daarom: *'t weêr is bestendig.* De mensch kan handelen naar wil en overtuiging: *standvastig blijft hij bij zijne belofte.* Maar, in een ander opzigt, verkeert ook hij in een lijdelijken toestand: zijn temperament, zijne bloedmenging, regeert hem. Is hij, alzoo, ingevolge zijn gestel, niet krachtens zijnen wil, tot geene verandering overhellend, dan zegt men: *de jongen is bestendig.* Hieruit volgt, dat standvastigheid eene deugd is, bestendigheid bloot een toestand. *Er behoort een vaste wil toe, voor hem, die onbestendig is van aard, om standvastig te blijven.*

Overlaten, achterlaten, nalaten, verlaten

hebben dit gemeen, dat ze uitdrukken, dat de vertrekkende iets niet medeneemt van de plaats, die hij verlaat: maar 1) *Overlaten* is, niet *alles* medenemen: *de vijanden lieten weinig over.* 2) *Achterlaten* is, van menschen en zaken: deze *bij zijn vertrek* niet medenemen; meest met eene ongunstige bijbeteekenis: *hij heeft er zijne vrouw en kinderen achtergelaten; hij moest zijne koffers achterlaten.* 3) *Nalaten* geschiedt *door den dood*, en betreft zoowel menschen als zaken: *de nagelatene weduwe, de nagelatene boedel, de nalatenschap.* 4) *Verlaten* sluit het denkbeeld in, van personen sprekende, dat de toestand van hem, die verlaten wordt, hierdoor is *verergerd: eene vrouw, door haren man verlaten.*

Hij is op de kamer, hij is in de kamer — Op 't land, en in 't land — Voor acht dagen, over acht dagen — Onder d'oogen, voor d'oogen, voor oogen.

Ook in de voorzetsels, heeft het gebruik zijne onderscheidingen vastgesteld, die de taal van 't leven zelden verwart. Die *op* de kamer is, is op eene bovenverdieping; die er

in is, beneden. Die *op* 't land is, is niet *in* huis, *in* de stad enz.; die er *in* is, niet *buiten* 's lands.

Voor acht dagen, is acht dagen geleden; *over* acht dagen, binnen acht dagen. (Deze laatste onderscheiding is, hier en daar, aan 't dagelijksche leven vreemd.)

Onder d'oogen, drukt òf zorg, òf gezag uit van de zijde van hem, wiens oogen bedoeld worden; òf wel, dat hij is gekrenkt. *Zij is onder d'oogen harer ouders opgevoed; 't geschiedde onder d'oogen van 't bewind; hij durft zijnen vader, zijnen vriend, niet onder d'oogen komen.*

« *Voor* d'oogen », geeft alleen eene tegenwoordigheid te kennen, maar altijd (?) met het denkbeeld eener sterkere of zwakkere tegenstelling tusschen 't geen gebeurt en hem, die 't ziet. *De vader werd vermoord voor d'oogen van zijnen zoon.*

«*Voor* oogen» komt alleen voor(?) in de figuurlijke spreekwijze: *Houd God, de deugd, uwe bestemming, voor oogen.*— Gebruik nu hier 't lidwoord *de:* en d'uitdrukking wordt eene geheel andere; ze kan zelfs eene dubbelzinnigheid opleveren, b. v. *Houd 't evangelie voor oogen*, en *houd 't evangelie voor d'oogen.*

Eene taal, die, in weêrwil harer verwaarloozing, deze en duizend andere fijne wendingen heeft weten te scheppen, teekent geen stompen aanleg.

Bewonderen, verwonderen

heeft beide plaats, wanneer ons iets een wonder is, met deze onderscheiding: men bewondert, 't geen schoon is of uitstekend; men verwondert zich, over 't geen vreemd is, over 't geen men anders had gemeend te kunnen verwachten. *Wie bewondert niet de meesterstukken der oud-Nederlandsche Schilderschool?* — *Wie verwondert zich niet, dat, met zoo weinige hulpmiddelen, zooveel groots tot stand kwam?*

PROEVE

OVER

SPELLING EN UITSPRAAK.

(*Vervolg van blz.* 23).

B. DE MEDEKLINKERS.

De schrijfteekenen, welke den naam van medeklinkers dragen, omdat zij slechts in verbinding met de zelfklinkers hoorbaar worden, zijn in het Nederduitsche alphabet, *b*, *c*, *d*, *f*, *g*, *h*, *j*, *k*, *l*, *m*, *n*, *p*, *q*, *r*, *s*, *t*, *v*, *w*, *x* en *z*. Wanneer men er de *ch* en *ng* [1]), die ook een' enkelen klank voorstellen, bij voegt, klimt hun getal tot 22.

De *c*, *q* en *x* komen enkel in basterdwoorden en vreemde eigennamen voor en zouden dus wel gemist kunnen worden. De *c* toch laat zich door *s* of *k*, de *q* door *k* en de *x* door *ks* vervangen.

Bij het verbeterd onderwijs heeft men de oude namen voor nieuwe verwisseld. Om in korten tijd de kleinen op eene gemakkelijke wijze eenige lettergrepen en woorden te leeren uitspreken, moge dit goed wezen, doch voor het gewone leven zullen de namen *bee*, *cee*, *dee*, *ef*, *gee*, *chee* [2]), *ha*, *jee*, *ka*, *el*, *em*, *en*, *pee*, *ku*, *er*, *es*, *tee*, *vee*. *wee*, *eks* of *iks* en *zed* vooreerst nog wel in zwang blijven.

Den zuiveren klank zal men het duidelijkst bespeuren,

---

1) Sommigen hebben ten onregte beweerd, dat ook *nk* hiertoe behoort. Doch in dit teeken heeft *n* den klank der *ng*, terwijl de *k* even duidelijk wordt gehoord in *bank*, als in *volk*, *werk*, *elk*.

2) Dus sprekè men liever uit, dan *ceeha*, waarbij de klank van het letterteeken geheel verloren gaat. — Doch hoe zal men de *ng* noemen?

wanneer men ze gepaard in het midden van een woord tusschen twee klinkers stelt en alzoo verdubbeld uitspreekt, b. v. *hebbe*, *bedde*, *heffe*, *egge*, *echchel* [1]), *lekke*, *elle*, *stemme*, *kenne*, *leppe*, *verre*, *wisse*, *lette*. De *h*, als eene bloote aspiratie, is enkel aan het begin eener lettergreep voor een' klinker te hooren, b. v. *haas*, *held*; de *j* en *w*, als snel uitgesprokene klinkers, laten geene verdubbeling toe, b. v. *bejaën*, *wawelen*; *v* en *z* schijnt men ook voor geene verdubbeling vatbaar te hebben geacht, ofschoon men in verscheidene oorden van *Nederland* «*grovve* fouten» en «wij *lazzen* een mooi boek» hoort zeggen.

Eenige dezer letters verschillen [2]) alleen door eene meer of minder scherpe uitspraak van elkander en worden uit dien hoofde *verwantschapte* medeklinkers genoemd. Zij zijn:

b,	zacht	. . . . .	**p**,	scherp.
d,	»	. . . . .	**t**,	»
g,	»	. . . . .	**ch**,	»
			k [3]),	»
v,	»	. . . . .	**f**,	»
z,	»	. . . . .	**s**,	»

---

1) Men wrake voor het oogenblik deze spelling niet, om des doels wille. Volgens de Geldersche uitspraak moest het *egchel* wezen; SIEGENBEEK heeft *echel*. Spreekt men 't in *Holland* welligt e-chel uit? Zie verder de *g*.

2) Dit verschil wordt niet door ons geheele land even naauwkeurig in acht genomen, zoo als later blijken zal. Doch voornamelijk in *Duitschland* vindt men streken, waar de zachte en scherpe medeklinkers niet van elkander te onderscheiden zijn, terwijl er *g* en *ch* beide als *k* luiden. Zie hier een voorbeeld. Een officier van Duitsche afkomst, die lange jaren in Nederlandsche dienst was geweest en de taal van ons land goed meende te verstaan en te spreken, zeî eens van een' landgenoot: «*Ik kan mij niet pekrijpen*, *tat te heer M.*, *tie soo lank in Holland keweest is*, *sik niet peter in het Hollandsch uittrukt. Wanneer hij pij foorpeelt spreekt fan een paard*, *waarop men rijdt*, *en fan een' paart om ten mont*, — om zich beter te doen begrijpen, bragt hij de hand aan de kin, — «*kan men keen onderskeit hooren.*»

3) Dit is strijdig met het aangenomen gebruik. Bij de behandeling der verwantschapte medeklinkers zal het noodige hieromtrent voorkomen.

Wij zullen in de eerste plaats elk dezer medeklinkers afzonderlijk beschouwen, daarna spreken over hunne verdubbeling, vervolgens over hun onderling verband, en eindelijk over de verwantschapte en hun' wederzijdschen invloed op elkander.

1) Over iederen medeklinker afzonderlijk.

B.

De **b** is verwant met de *p* en behoudt aan het begin eener lettergreep steeds hare zachte uitspraak. Zij wordt, — hoewel in onze taal zelden of nooit, — meermalen verwisseld met de *v*, zoo als men onder anderen zien kan uit Alba en Alva, Baldes en Valdes; — *leven*, *geven* en *streven* zijn in het Hoogduitsch *leben*, *geben* en *streben*. Deze verwisseling zal echter minder vreemd schijnen, wanneer men in het oog houdt, dat beide letters door de zelfde spraakorganen worden voortgebragt. Zie de verwantschapte medeklinkers.

C.

De **c** luidt voor *æ*, *e*, *i*, *œ* en *y* als *s*; voor, *a*, *o*, *u* en een' medeklinker als *k*, b. v. *Caesar*, *ceder*, *cipres*, *Coelus*, *Cyrus*, *Catilina*, *Coriolanus*, *Cupido*, *Creta.*

In Fransche woorden, enz., met eene cedille (*ç*) geteekend, heeft zij den klank der *s*, b. v. *façade*, *fuçon*, *maçon.*

Dat zij in echt Nederduitsche woorden niet voorkomt, is boven reeds gezegd.

D.

De **d** is met de *t* verwant en behoudt aan het begin eener lettergreep steeds hare zachte uitspraak. Van haar dient verder aangemerkt te worden,

1.) Dat zij na een' klinker, welke den klemtoon heeft,

voor de doffe *e* meermalen in *j* overgaat, zoo als onder anderen kan blijken uit *braden* — bra-jen, *naden* — na-jen, *kleeden* — klee-jen, *breiden* — brei-jen, *wieden* — wie-jen, *wijden* — wij-jen, *boden* — bo-jen, *hoeden* — hoe-jen, *luiden* — lui-jen. — Eenige woorden van dien aard vindt men zelfs in algemeen gebruik, b. v. een hemd *naaijen*, kousen *breijen*, de klokken *luijen*; zoo heeft men *vloeijen* van *vloed*, *vermoeijen* van *moede*, en meer dergelijke.

2.) Dat zij vroeger, meer dan in onze dagen, na *l*, *n* en *r* ter verzachting der uitspraak voor den uitgang *er* menigmaal ingelascht werd, niet alleen in het dagelijksche verkeer, maar ook zelfs in de schrijftaal, waarvan wij nog eene reeks van voorbeelden overhebben, onder anderen: *vilder*, *volder* (nevens *voller*), *diender*, *boender*, *hoenders*. Na de *r* heeft ook Professor Siegenbeek de inlassching der *d* aangenomen, en te regt, daar *hoorder* en *duurder* oneindig welluidender zijn, dan *hoorer* en *durer*. Men zou intusschen de vraag mogen opperen, of de uitwerping der *d* na *l* en *n* eene verbetering is? Menigeen zal die vraag ontkennend beantwoorden. Zie voor het overige de verwantschapte medeklinkers en de **I**.

F.

De **f** is verwant met de *v* en behoudt, behalve waar zij de plaats der *v* inneemt, steeds haar' scherpen klank, tenzij de invloed eener volgende *b* of *d* haar als de zachte *v* doe luiden. Zie **V** en de verwantschapte medeklinkers.

G.

De **g** is verwant met de *ch* en behoudt aan het begin eener lettergreep haar' zachten klank overal, waar geen invloed van andere letters dit verhindert.

De *g* versmelt, inzonderheid na de *e*, zeer dikwijls tot *i* of *j*, waarvan de verwante talen genoegzame voorbeelden opleveren. Het Engelsche *flail* en *rail* is ons *vlegel* en *regel*; het Duitsche *Segel* ons *zeil*. Doch ook onze eigene

taal geeft er blijken van in *pegel* en *peil*, *tegel* en *teil*, *kegelen* en *keilen*, *slegel* en *slei*, *rijgen* en *rij-jen*. Doch het sterkste bewijs voor de waarheid van het aangevoerde heeft men in *leide*, *geleid*, *zeide*, *gezeid*, (voor *legde*, *gelegd*, *zegde*, *gezegd*,) waarvan *zeide* zelfs uitsluitend in gebruik is. Zie de verwantschapte medeklinkers.

In eenige woorden uit het Fransch luidt zij als *zj*, bij v. *gelei*, *genie* [1]). Het woord *genever* is allengs in uitspraak en spelling tot *jenever* overgegaan. Doch waaraan is het toe te schrijven, dat *angelier* — volgens BILDERDIJK, WEILAND, enz. van *angel* afkomstig — *anjelier* wordt uitgesproken? Dikwijls wordt het tot *anjer* verkort.

CH.

De **ch** is verwant met de *g* en *k* en komt in oorspronkelijk Nederduitsche woorden aan het begin eener lettergreep niet voor [2]). In woorden van Griekschen oorsprong zal men wèl doen, aan de *ch* haar' eigenaardigen klank te geven en *Christus*, *chronologie*, enz. uit te spreken, en niet *Kristus*, *kronologie*, gelijk maar al te menigvuldig plaats heeft. Wie *k* wil uitspreken, schrijve *k*, zoo als in *kronijk*.

In woorden uit het Fransch heeft zij over 't algemeen den klank van *sj*, b. v. *chambre obscure*.

Moet men schrijven en uitspreken *China*, *Chinees*, (sjina, sjinees) of *Sina*, *Sinees*?

In *echo* en eenige eigennamen, b. v. *Lochem*, *Mechelen*, luidt zij als *gch*. De mansnaam *Jochem* wordt in eenige streken *Jo-chem* in andere *Jog-chem* uitgesproken. Zie de verwantschapte medeklinkers.

H.

De **h** staat in Nederduitsche woorden enkel voor een'

---

1) In *chronologie* en dergelijke woorden hoort men door den eenen de *g* al *zj*, door den anderen als *g* uitspreken. Hoe behoort het te wezen?

2) Van de *s* vooraf gegaan des te veelvuldiger. Zie **S**.

klinker, waar zij eene sterke aanblazing (*spiritus asper*) is. In eenige streken van ons land laat men haar meermalen weg, waar zij gehoord, en plaatst haar, waar zij verzwegen moet worden. Dit gebrek kan soms tot kluchtige misvattingen aanleiding geven. Men denke slecht aan *ha* en *a*, *haak* en *aak*, *haal* en *aal*, *haam* en *aam*, *haan* en *aan*, *haar* en *aar*, *haas* en *aas*, *hacht* en *acht*, *had* en *at*, wij *haten* en wij *aten*, *hecht* en *echt*, *heden* en *Eden*, *eeden*, *hei*, *hij* en *ei*, *IJ*, *Heiland* en *eiland*, *hel* en *el*, *helft* en *elft*, *hert* en *ert*, *hengel* en *engel*, *hijs*, *hijsch* en *ijs*, *eisch*, *hoofd* en *ooft*, *hoog* en *oog*, *hooi* en *ooi*, *huur* en *uur*, enz. [1]).

Waar zij in vreemde woorden na een' klinker aan het einde van eene lettergreep staat, wordt zij niet uitgesproken. Men schrijft daarom ook veelal *Jehova*, en niet *Jehovah*. Ook na de *t* in de zelfde lettergreep is zij stom, b. v. *thee*, *theater*, *theriakel*, *thirs*, enz.

J.

De J is niets anders, dan eene snel uitgesprokene *i*, zoo als blijken kan uit *iemand* en *jemand*, *ieder* en *jeder*, en staat daarom enkel voor een' klinker aan het begin eener lettergreep [2]). Bij de *g* is reeds aangemerkt, dat zij die letter meermalen vervangt, hetgene tevens blijken kan uit *jegens* en *gegen*, *gij* en *jij*, *ge* en *je*.

Men heeft haar — te regt of te onregt? — als overgangsletter na de *i* vóór een' anderen klinker ingevoerd, om *hiatus* [3]) voor te komen, b. v. *boeijen*, *hooijen*; ook

---

1) Zeker onderwijzer houdt het uitspreken der *h* voor gebrek aan beschaving en wil, dat men zegge: «*De ond eeft eden drie azen gevangen.*» Wij hopen, dat zijne leerlingen in dit opzigt zijne beschaving niet overnemen.

2) Zij duldt in onze taal slechts in weinige gevallen eene *s* of *t* voor zich, als: *sjouwen*, *tjalk*. Indien men ook de *z* hierbij voegde, dan kon men *zjelei* in plaats van *gelei* schrijven, en den uitgang *aadje* in *azje* veranderen.

3) Botsing van twee klinkers.

na de *oe* en *o*, schoon men er vooraf eene *i* achter plaatst, als: *koe*, *koeijen*, *schoe* (thans *schoen*) *beschoeijen*, *stroo*, *strooijen*, *vloo*, *vlooijen*. Doch waarom deze *i* er ingelascht? Kan men niet even goed *hojer* (*hooijer*) uitspreken, als *dojer*, 't welk zelfs bij Professor SIEGENBEEK dus gespeld voorkomt? En wat den gevreesden *hiatus* betreft, deze bestaat toch in *koeën*, *vlooën*, *strooën* niet meer, dan in *reuën*, *kneuën*, *keuën*, *weeën*, *zeeën*, *kweën*, *drieën*, *kniën*, die echter zoo worden geschreven, zonder dat ze bij de uitspraak de geringste moeijelijkheid opleveren [1]).

Nog komt ons bij de beschouwing van dit onderwerp eene zonderlingheid voor, waarvan ons de oplossing tot dus verre niet gelukte, namelijk, waarom men *jen* achter *rei* en slechts *en* achter *rij* voegt? Om voor te komen, dat twee *j's* op elkander volgen, kan er de reden niet van zijn, dewijl men dan ook *rijas* in plaats van *rijjas* moest schrijven, dat toch niemand doen zal.

Daar men in de vermelde gevallen zoo sterk voor het inlasschen der *j* ijvert, moet het iederen onbevooroordeelde hoogst zonderling toeschijnen, dat de voorstanders haar niet zoo wel achter de *i*, als de *w* achter de *u*, behouden hebben. Waarom schrijft men dus niet *kleij*, even als *rouw?* — Men zou hier de vraag mogen doen, welke spelling beter aan de uitspraak voldoet en meer met de analogie overeen komt, *bloeijen*, *bloeien* of *bloejen* [2])? In ons gehoor *bloejen*. Men houde intusschen wel in het oog, 1.) dat een medeklinker tusschen twee klinkers aan geen' van beide uitsluitend behoort, (— want noch *been en*, noch *bee nen* zal volmaakt aan de uitspraak beant-

---

1) Er zijn streken in *Nederland*, — doch van de zoo genoemde beschaving verwijderd, — waar men steeds *koeën*, *vlooën*, *strooën*, *laën*, *kaën*, zelfs *baën* (voor *baden*, zie d) zegt.

2) «Deze spelling maakt de woorden onkenbaar,» roept men mij toe. — Ja, even zoo onkenbaar, als *stoof* en *slaaf*, wanneer men daarvan *stoven* en *slaven* maakt.

woorden, —) maar dat hij als het ware tusschen beide lettergrepen verdeeld wordt en zich in tweeën splitst (*bee n en*); 2.) dat van twee gelijke of verwante medeklinkers in het midden van een woord slechts een wordt gehoord [1]). Om zich hiervan te overtuigen, spreke men *latten*, *letten*, *lollen*, *billen*, *zullen*, *brooddronken*, *handteekening*, *opbrengst* behoorlijk en zonder gemaaktheid uit, en men zal *la t en*, *le t en*, *lo l en*, *bi l en*, *zu l en*, *broo d ronken*, *han t eekening* hooren, den medeklinker tusschen de beide lettergrepen verdeeld en den klinker met dien klank, welken hij met den medeklinker verbonden zou hebben, bij v. zoo als in *lat*.

K.

Dewijl de **k** met *g* en *ch* verwant is, kan alles, wat omtrent haar verdient gezegd te worden, bij de verwantschapte medeklinkers zijne plaats vinden.

L.

De **l** is voor sommigen niet gemakkelijk uit te spreken en heeft, wanneer zij menigvuldig voorkomt, juist niet den aangenaamsten klank. Dit zal dan ook wel eene van de redenen zijn, waarom zij, vooral na de *o* voor *d* en *t*, uit vele woorden verbannen en, in navolging der Franschen, door de *u* vervangen is. Voorbeelden hiervan zijn: *goud*, *koud*, *oud*, *hout*, *mout*, *zout*, die in het Engelsch *gold*, *cold*, *old*, —, *malt*, *salt*, in het Hoogduitsch *Gold*, *kalt*, *alt*, *Holz*, *Malz*, *Salz*, en in eenige Nederlandsche tongvallen *gold*, *kold*, *old*, *holt*, *molt*, *zolt* luiden. Deze verwisseling is oorzaak van de onregelmatigheid, die men in de vervoeging van

---

1) Waarom BILDERDIJK enkel aan de *ck* deze eigenschap toekent, is moeijelijk te verklaren.

het werkwoord *houden* aantreft: ik *hield* is niets anders, dan de regelmatige verledene tijd van het vroegere *holden*.

Wanneer zoodanige woorden op *d* verlengd worden, verliezen zij, ten minste in de omgangstaal, die *d* niet zelden, b. v. *ik heb kou'e handen*. Zelfs *koude* wordt meermalen *kou*.

Nu vraagt misschien deze of gene: «Hoe komt het, dat men in onze taal nog woorden vindt, die na den *o*-klank de *l* behouden hebben, bij v. *bolder*, *kolder*, *volder*, *zolder?*» — Deze en andere woorden van dien aard waren tijdens de invoering dier nieuwigheid in het taal-beschavende (of taalbedervende?) gedeelte van ons land welligt niet in dagelijksch gebruik en werden eerst later algemeen of van elders ingevoerd. Wie zal het beslissen?

M.

Vóór de *d* en *t* ondergaat de *m* eene soort van klankwijziging, die haar eenigzins naar *mp* doet zweemen, zoo dat men tusschen *gestamd* en *gestampt*, *verstomd* en *verstompt*, *gedamd* en *gedampt* weinig of geen onderscheid hooren zal [1]. Ook Bilderdijk zegt ergens, dat *komt* bijna luidt als *kompt*. Dit zal dus wel de reden zijn, waarom men *ambt* en *hembd* schrijft. Voor de *b* in *ambt* moge de grond in *ambacht* liggen, doch in *hemd* vordert de afleiding geene *b*, en hierom wordt het thans ook schier door allen zonder *b* geschreven.

N.

Bij de Romeinen ging de *n* voor *b* en *p* zoo geheel en al in *m* over, dat zij in alle woorden, in welke eene dier letters op haar volgde, *m* geschreven werd, b. v. *imbibere*,

---

1) Hieraan is ook de *p* in de Fransche woorden *dompter* en *consomption* (Lat. *domitare* en *consumtio*) toe te schrijven.

impossibilis, Fransch, *imbiber*, *impossible*. Deze verzachting, die vroeger ook bij onzen landaard niet vreemd was, schijnt in de latere jaren aanmerkelijk verminderd, zoo niet geheel verdwenen te zijn; trouwens zij wordt zelfs op het platte land schier niet meer gehoord [1]).

Voor de *k* neemt de *n* den klank van *nk* aan, b. v. *bank*, *wenk*, *zink*, *vonk*, *dunk*.

Vroeger werd zij ter vermijding van hiatus achter de doffe *e* voor een' klinker gevoegd, en men zeide en schreef: «*Den appel valt niet ver van den stam.*» Dichters alleen is het geoorloofd, thans nog daarvan gebruik te maken. Dat uitdrukkingen, als: *hoorden ik*, *zeiden ik*, om hare bespottelijkheid behooren vermeden te worden, zal iedereen toestemmen.

In *venster* wordt de *n* dikwijls ten onregte als *ng* uitgesproken.

In sommige streken van ons vaderland wordt de *n* na de doffe *e* op het einde der woorden geheel verzwegen, hetgene aanleiding geeft tot de belagchelijke meervouden *naaldes*, *ribbes*, *groentes* en meer dergelijke, een gebrek, waartegen de onderwijzer niet zorgvuldig genoeg waken kan.

Ng.

Dit schrijfteeken, hoewel uit twee letterfiguren zamengesteld, heeft slechts een' enkelen klank, die naar den Franschen neusklank trekt [2]). Zij komt alleen na korte klanken voor, als: *bang*, *eng*, *ring*, *long*, *klungel*. —

---

1) Men sprak en schreef voorheen meermalen *aambeeld*, *aambeijen*, en dergelijke.

2) Degenen, welke hieraan twijfelen mogten, kunnen zich van de waarheid overtuigen, wanneer zij de eenlettergrepige *wang*, *streng*, *ring*, *tong* tot verkleinwoorden vormen en *wangetje*, *strengetje*, *ringetje*, *tongetje* zullen krijgen. Het is toch algemeen bekend, dat eenlettergrepige woorden, die op een' dubbelen medeklinker eindigen, tot dat einde nooit *etje* aannemen.

Het verbeterd onderwijs heeft welligt aanleiding gegeven, dat beide teekenen als afzonderlijke letters worden uitgesproken: *banch*, *ench*, *rinch*, *lonch*, *klun-gel;* ten minste wordt dit gebrek hoofdzakelijk opgemerkt bij degenen, welke in de laatste dertig jaren onderwezen zijn. Dat de onderwijzers daartegen niet waken, doch hunnen leerlingen er dikwijls in voorgaan, strekt hun geenszins tot eer.

Een ander gebrek, dat bij het uitspreken der *ng* vrij algemeen heerscht, is het veranderen der *ng* in *nk*, inzonderheid na de *i*. In den mond van velen toch luiden *koning*, *gieteling*, *ding*, *ring*, *pippeling*, *winterling*, wanneer zij niet verlengd zijn, als of zij *konink*, *gietelink*, *dink*, *rink*, *pippelink*, *winterlink* geschreven waren, ja het laatste komt zelfs bij den Hoogleeraar Siegenbeek zoo gespeld voor.

Hieraan is het voorzeker toe te schrijven, dat eenige woorden die verandering hebben aangenomen, bij v. *aanvankelijk*, *gevankelijk*, *onvergankelijk*, *afhankelijk*, *koninklijk*. Ook in de zamenstellingen met *lang* zijn eenige woorden, bij welke de *ng* bezwaarlijk haar' klank behoudt, b. v. *langmoedig*, *langzaam*. Even zoo in de zamenstellingen met *jong*, waaronder men *jonkheer* en *jonkvrouw* (benevens *jongvrouw*) aantreft.

In verkleinwoorden, van meerlettergrepige substantieven op *ing* gevormd, is het bijna onmogelijk, de *ng* niet als *nk* uit te spreken, b. v. *koningje*, *winterkoningje*.

P.

De **p** is verwant met de *b* en behoudt steeds haar' scherpen klank, tenzij de invloed eener volgende *b* of *d* haar als de zachte *b* doe luiden. Zie *b* en de verwantschapte medeklinkers. Zie ook **m**.

De **ph**, die bijna uitsluitend in vreemde woorden van Griekschen oorsprong wordt aangetroffen, heeft den klank der *f*, als: *Philander*, *Pharizeër*. — Dàt *Zutphen*, uit

Zuidveen ontstaan, hiertoe niet behoort, zal ieder wel bekend zijn. Om de afleiding van het woord te behouden, schreef wijlen Professor Vosmaer altijd *Zutven*. Waarom niet liever *Zudven?* de uitspraak toch blijft de zelfde. Men zie de **v** bij de verwantschapte medeklinkers.

Q.

Deze letter, die enkel in vreemde woorden, en steeds van de *u* gevolgd, wordt aangetroffen, luidt aldus vereenigd als *k*, hoewel sommigen haar voor zachter dan *kw* verklaren, alsof men *kuïnt* voor *quint* zeide.

Omtrent de uitspraak de *qu* in woorden, die uit het Fransch ontleend zijn, heeft men veel getwist: eenigen willen de *qu* als *k* (rekest), anderen als *kw* (rekwest) uitgesproken hebben. Wij zouden den voorstanders van de *k*-uitspraak aanraden, om in zulke woorden dan ook de *k* te schrijven.

R.

Bij het uitspreken der **r** zorge men vooral, dat zij op het einde eener lettergreep niet te sterk gehoord worde, namelijk zoo, alsof het woord op meer dan ééne *r* uitginge: *hoorrr.* Deze zwarigheid houdt intusschen op, zoo dra zij onmiddellijk van een' zelfklinker wordt gevolgd.

Zij wordt in de uitspraak soms verplaatst, waaraan *barnen* (Eng. *to burn*) en *branden*, *born* en *bron*, *tarnen*, *ternen*, *tornen* en (Hoogd.) *trennen*, *bord*, *berden*, *bred* (Hoogd. *Brett* [1]), *bordeel* en (Eng.) *brothel*, *borst* en (Eng.) *breast*, (Hoogd.) *Brust*, *borstel* en (Eng.) *bristle*, *ros* en (Eng.) *horse* [2]) zijn toe te schrijven.

---

1) Dit woord komt in sommige streken voor ter aanduiding van hetgene elders *bord* (of *schoolbord*) heet, namelijk eene soort van doos of kistje, waarin de schoolkinderen hunne schrijfbehoeften en andere benoodigdheden bergen.

2) Vroeger was *ors* ook bij ons in gebruik, zoo als blijkt uit het spreekwoord: *Van den ors op den ezel springen*, waarvoor men thans gewoonlijk zegt: *Van den os op den ezel springen.* Wat beteekent het?

S.

Deze letter, welke in de Nederlandsche taal veelvuldig gehoord wordt, heeft een' niet zeer aangenamen sisklank, inzonderheid wanneer er vele digt bij elkander voorkomen. Zij is met de *z* verwant en behoudt, uitgezonderd waar zij in plaats der *z* staat, haar' scherpen klank altijd, zoo niet de invloed eener volgende *b* of *d* haar als *z* doe luiden. Zie de *z* en de verwantschapte medeklinkers.

Vóór de invoering der *z* luidde zij., van een' klinker gevolgd, als *z*. Dit heeft nog plaats in vreemde woorden, b. v. *positie*. Doch wanneer de *s* van een' medeklinker wordt vooraf gegaan, zal men welligt beter doen, haar op de gewone wijze uit te spreken en liever *consul* dan *conzul* te zeggen [1]).

Thans blijft ons nog over te spreken betreffende *sch*, èn aan het begin èn aan het einde eener lettergreep.

a.) **Sch** aan het begin [2]) eener lettergreep.

Hieromtrent verdient aangemerkt te worden, dat zij in de Nederlandsche taal geen' anderen medeklinker dan *r* na zich duldt. Het schijnt hoe langer hoe meer in zwang te komen, — zelfs in Gelderland, waar anders over het algemeen de medeklinkers vrij zuiver worden uitgesproken, — om voor deze *r* de *ch* te verzwijgen en de woorden *schrijven*, *schrobben*, enz. uit te spreken, als wierden zij *srijven*, *srobben* gespeld. Tegen dit gebrek wake de onderwijzer met de grootste zorg en late kinderen, welke er mede besmet zijn, die woorden steeds *sch(e)robben*, *sch(e)rijven* uitspreken.

b.) **Sch** aan het einde eener lettergreep.

---

1) Dagelijks hoort men *kruizen:* de woordenboeken hebben *kruisen.* Wij noodigen bevoegde mannen uit, over dit punt eens na te denken en der redactie daaromtrent hun bevinden mede te deelen. Men heeft *kruizemunt* en het spreekwoord *Huizen zijn kruizen.*

2) Er is eene streek in *Nederland*, waar men *sch*, ten minste voor een' klinker, als *sj* doet hooren en *schaap* uitspreekt, alsof het *sjaap* geschreven wierde.

Het is overbekend, dat men vóór het gebruik der *z* eene *ch* achter de *s* voegde, om deze haar' sisklank te doen behouden. In de latere jaren schijnt men dit uit het oog te hebben verloren, zoo dat men tegenwoordig op vele [1]) scholen de woorden: *menschheid*, *de barbaarschheid*, enz. hoort uitspreken, als zeide iemand: *men schijt*, *de barbaar schijt*. — Het is zeer te bejammeren, dat bij het regelen der spelling deze *ch* niet als overtollig verbannen werd, dan zou ons oor niet zoo dikwijls met zulke barbaarsche klanken worden gekwetst. Men zal ons tegenwerpen, dat om de afleiding deze *ch* gevorderd wordt; ja, even als de *h* in *throon*, en toch heeft men deze *h* uitgelaten, zonder dat zij aanleiding tot zulk eene walgelijke uitspraak geeft, als de *ch* in de genoemde woorden.

Wanneer vóór de invoering der *z* een woord op *s* bij de verlenging nu eens den scherpen, dan weêr den zachten klank vereischte, kon men de *ch* niet bezigen en verdubbelde alzoo in plaats daarvan de *s*, waardoor men *vreesselijk*, *huisselijk*, *ijsselijk*, *Pruissen*, [2]) enz. kreeg.

Eer wij van dit onderwerp afstappen, moeten wij nog een oogenblik stilstaan bij het woord *vleesch*. — Zoo lang het woord nog geene andere afleiding had, dan *vleeschelijk*, merkte niemand welligt het verkeerde in de spelling; doch sedert het een meervoud *vleezen* heeft bekomen, moet het enkelvoud natuurlijk *vlees* wezen. «Het is een stofnaam en heeft geen meervoud!» zal men zeggen. Als stofnaam zeker

---

1) Eerst stond hier «op bijna alle scholen.» Sedert ik dit schreef, is hierin — ten minste te *Zutphen* — eenige verbetering gekomen.

2) Het is vreemd, dat sommigen deze spelling nog volgen, dewijl toch ieder weet, dat een medeklinker na een' langen of middelbaren klank even min verdubbeld wordt, als na een' anderen medeklinker. — Wil men *Pruissen* als den naam van het land schrijven, om het te onderscheiden van *Pruisen*, de bewoners van het land, — gelijk ik wel eens hoorde beweren, — dan schrijve men ook *Sakssen* voor het land, en *Saksen* voor de inwoners. En hoe dan met *Hessen?* — misschien ook *Hesssen* voor het land.

niet. Doch er zijn, gelijk ieder weet, vele stofnamen, die, vooral in den handel, een meervoud bekomen, wanneer men verschillende soorten van die stof bedoelt, b. v. *wijnen*, *azijnen*, *suikers*, *lakens*, *katoenen*, *duffels*, enz. De koks en keukenmeiden onzer dagen spreken van *drie vleezen*, vier *vleezen*. Moet nu bij de aangenomene spelling het meervoud *vleeschzen* geschreven worden? — dit zou toch een weinig te erg wezen. Mogt bij de invoering der tegenwoordige spelling dit meervoud nog onbekend wezen, dan had *vleezig* ten minste de onjuistheid der *ch* kunnen aantoonen, en wij waren bevrijd gebleven van de monsterachtige woorden *gevleeschd*, *omvleeschd* en *ontvleeschd*.

Uit hoofde van de aangevoerde redenen zal men wèl doen, de *ch* overal uit het woord te verbannen en te schrijven: *vlees*, *vleeselijk*, *gevleesd*, *omvleesd*, *ontvleesd*.

T.

De **t** is met de *s* verwant en heeft een' scherpen klank, dien zij overal behoudt, waar niet de invloed van andere letters haar zacht doet klinken. Zie de verwantschapte medeklinkers en de **h**.

De **t** in vreemde woorden, van eene *i* en een' anderen klinker gevolgd, met den klemtoon op de voorgaande lettergreep, wordt gemeenlijk als *ts* uitgesproken, b. v. *conditie*, *promotie*, *partiëel*.

Bij velen bestaat het misbruik, de *t* na de *g* en *ch*, en voor en na de *s*, soms te verzwijgen, b. v. *ach man*, *ik dach niet aan u*, *wach nog een poosje*, *drie wichjes*, *een luchje scheppen*, *hij zeg nies*, *in de koes rijden*, *hij wis het wel*.

V.

De **v** is verwant met de *f* en wordt altijd zacht uitgesproken, tenzij de invloed van andere letters dit verhindere.

In *veertig* en *vijftig* luidt zij als *f* [1]). Zie verder de verwantschapte medeklinkers.

De *v* wordt in sommige oorden van ons vaderland, doch inzonderheid door de Vriezen, steeds als *f* uitgesproken, zoo dat *vaâm*, *vat*, *veest*, *vijl*, *vel*, *vier*, *viool*, *vorsch* in hun' mond luiden, alsof zij *faam*, *fat*, *feest*, *feil*, *fel*, *fier*, *fiool*, *forsch* werden geschreven, woorden, die eene geheel andere beteekenis hebben. Tegen dit misbruik, dat sedert eenige jaren ook elders meer en meer begint in te sluipen, kan men niet zorgvuldig genoeg waken; en het ware grootelijks te wenschen, dat zij, aan wie het afnemen van vergelijkende examens opgedragen is, het voorbeeld van een' Ter Pelkwijk volgden, welke een' sollicitant — den bekwaamsten van alle — naar den post van tweeden onderwijzer op de departementschool te *Zwolle* afwees, omdat hij als Vries het vermelde gebrek in zijne uitspraak had. «Zullen wij,» dus sprak de verdienstelijke man, «onze Zwolsche taal, die reeds erbarmelijk genoeg is, ook nog met de Vriesche *fee* en *sed* bederven?» — Mogten allen toch hierin als de oude Grieken handelen, die eene zuivere uitspraak zelfs bij kindermeiden als een hoofdvereischte aanmerkten! Indien het bij ons zoo voortgaat, dan staat het te vreezen, dat onze zachte en liefelijke moedertaal ten laatste in een oorverscheurend ravengekras en kikvorschengekwaak zal overgaan, en dat Bowring's *brekkekek koax koax* waarheid wordt.

W.

Gelijk de **j** eene snel uitgesprokene *i* is, zoo is de **w** eene snel uitgesprokene *u*. *Uater* moest spoedig in *water* overgaan, en men bezigde in dit geval eerst **uu**. Aan het

1) De reden voor die verscherpte uitspraak zal later worden opgegeven. Doch hoe komt het, dat de *v* in beide woorden den zachten klank weder aanneemt, zoo dra er eene eenheid voor komt met het voegwoord *en?* — Men zegt toch: *feertig schepel*, *fijftig last*, en *drie en veertig man*, *vier en vijftig pond*.

begin van Nederduitsche woorden staat zij slechts voor een' klinker en voor eene *r*. Haar voor de *r* als *v* uit te spreken, gelijk maar al te dikwijls geschiedt, is verkeerd en behoort met zorg vermeden te worden; doch zij, die, even als de Engelschen, haar voor die letter in het geheel niet doen hooren, zijn ondragelijk [1]).

Dat men de *w* als overgangsletter na de *u* achter alle verlengbare woorden heeft geplaatst, is oorzaak, dat men soms eene bespottelijke menigte *u's* na elkander bekomt, als: *ik aanschouuu uuu uuerk.* Om ter vermijding daarvan *sneeuwit*, *rouwinkel*, *touwerk*, enz. voor *sneeuwwit*, *rouwwinkel*, *touwwerk* te schrijven, durven wij echter niet aanraden.

De eenige woorden, die, voor geene verlenging vatbaar, de *w* na de *u* missen, zijn *u* (pers. vnw.) en *nu*. Dat de *w* in de uitspraak geene verandering te weeg brengt, ziet men bij degenen, welke *u* en *uw* in het schrijven met elkander verwarren; en welk onderscheid is er tusschen *kou* (koude) en *kouw* (kooi)?

X.

De *x*, die men enkel in vreemde woorden aantreft, luidt als *ks: Artaxerxes*. Aan het begin van een woord spreken velen haar als eene *s* uit: *Xenophon*, *Xerxes*. Dat deze uitspraak zachter is, zal niemand ontkennen: doch of zij navolging verdient, laten wij aan de beslissing van deskundigen over.

Z.

De **z** is verwant met de *s* en verliest haar' zachten klank nooit, behalve daar, waar de invloed van andere letters dit veroorzaakt.

---

1) Een voor het overige niet onverdienstelijk tooneelspeler zeide eens met groote deftigheid: «*Mijn rok* (wrok) *zal u steeds volgen.*» Men verbeelde zich het gelach der toeschouwers.

In het bijwoord *zamen* hoort men algemeen de *s*, en niet zonder reden; want het woord is ontstaan uit het voorheen, meer dan thans, gebruikelijke *t'zamen* (te zamen), waarbij de *t* weinig anders verrigt, dan de *z* verscherpen.

Even als van *veertig* en vijftig is aangemerkt, wordt *zestig* en *zeventig* om de zelfde reden met den *s*-klank *sestig* en *seventig* uitgesproken. Wat mag nu de oorzaak wezen, dat men zegt *drie en sestig*, *vier en seventig* (zie v), en niet *drie en zestig*, *vier en zeventig?*

Bij degenen, welke de *v* als *f* uitspreken, luidt ook de *z* als *s*. Zie *v* en de verwantschapte medeklinkers.

(*Wordt vervolgd*).

EENIGE OPMERKINGEN EN KORTE AANTEEKENINGEN

VOORNAMELIJK

MET BETREKKING TOT OVEREENKOMSTEN TUSSCHEN DEN GRONINGERLANDSCHEN TONGVAL EN DE DEENSCHE TAAL.

DOOR

T. RAVEN, Hz.

Voor ettelijke jaren werd mij door een' zeer geletterd' man de vraag gedaan, of ik, als geboren Groninger, hem ook konde zeggen, wat de spreekwijze: *'t heft broest*, waarvan men zich, vooral langs de kusten dezer provincie, veel bediende, wilde te kennen geven? Na veel nagedacht en gissingen in het midden gebragt te hebben, moest ik eindelijk een ontkennend antwoord daarop uitbrengen. Dit speet mij natuurlijk zeer. Intusschen werd dezelve opgelost, als afkomstig van de *Deensche* taal. Immers de Deen zegt: *Havet bruser*, (de *u* met den Hoogduitschen *oe*-klank uitgesproken,) 't welk beteekent:

de zee bruist. Hieruit laat het zich dan ook gemakkelijk verklaren, waarom voornamelijk de kustbewoners deze spreekwijze gebruiken [1]. Nadat ik mij, in vervolg van tijd, met de Deensche taal meer gemeenzaam bekend had gemaakt, heb ik mijne ooren bestendig open gehad vóor woorden en uitdrukkingen in den anders juist niet zoo liefelijk klinkenden plat Groningerlandschen tongval, inzonderheid wanneer zij eene eenigzins vreemde kleur vertoonden, en vooral dan, wanneer ik stukken in proza of in rijm, daarin geschreven, las. Zoo gaf mij ook het stukje: *de Boeldag*, geplaatst in den Groninger volks-almanak voor 1846, bl. 46, de noot, op het woord *pong*, almede stof tot nadenken. Ook dit woord zal van Deensche afkomst zijn. De Deen zegt: *Pung*, hetwelk *beurs* beteekent. Dit *Pung*, met den Hoogduitschen *oe*-klank uitgesproken, komt vrij wel met de uitspraak van het Groningerlandsche *pong* overeen. Hiervan heeft hij ook het zamengestelde woord *Pengepung*, *geldbeurs*. Zoodanige overeenkomsten nu komen veelvuldig voor. En dit kan niemand bevreemden. Trouwens al, wie geen vreemdeling is in de geschiedenis van dit gewest en van de stad onzer inwoning, zal het weten, hoe, in het begin der IXde eeuw, de barbaarsche Koning GODFRIED, met eene voor die tijden verbazend groote magt, eenen inval in dit gewest deed, en zijne daarop gevolgde veroveringen van verwoesting, plundering, moord en brand deed verzeld gaan. Zelfs de stad *Groningen*, die toen reeds een vrij aanzienlijk vlek schijnt geweest te zijn, moest voor zijne overmagt bukken; en behalve de ontzettende gruwelen, aldaar gepleegd, offerde hij ook de *St-Maartenskerk* aan de vlammen op. In vervolg van tijd hebben nog gedurige invallen en strooptogten van die barbaren in dit gewest

---

1) Men vergelijke hiermede: M. T. LAURMAN, *Proeve van Taalkundige bijdragen, tot betere kennis van den tongval in de Provincie Groningen*, bl. 23.

plaats gehad [1]. Maar zou een terugtrekkend veroveraar alleen de sporen zijner verwoestingen en geweldenarijen achterlaten? Onze eigene ondervinding moge hierop het antwoord geven. Zijn zwaard moge slagtoffers maken; maar het kan, dunkt mij, niet anders, of zijne kortere of langere aanwezigheid moet op de taal en de zeden der bewoners, met welke hij in aanraking komt, een' meerderen of minderen invloed uitoefenen. Een geboren Deen, welke eene zeer beschaafde opvoeding genoten had en eenige maanden bij mij gehuisvest geweest is, was even verrast als verbaasd over de menigvuldige Deensche klanken, die hem dagelijks in den plat Groningerlandschen tongval in de ooren ruischten.

Het lust mij niet, het geheele Deensche taalgebied te doorwandelen, en de meerdere of mindere overeenkomst dier taal met onze schoone moedertaal aan te toonen. Dit veld zou ook voor mijne tegenwoordige beschouwing te uitgestrekt zijn. Immers zoo veel verschil wij in de constructie of zamenstelling derzelve aantreffen, zoo veel overeenkomst heeft er in enkele woorden plaats. Waar de *Deen* b. v. altijd moet zeggen: *jeg skal have bijgget*, kan de *Nederlander* niet alleen zeggen: *ik zal hebben gebouwd*, maar ook: *ik zal gebouwd hebben*. Aan den anderen kant komen b. v. de enkele woorden: *betaling*, *deel*, *kort*, *steen*, *omtrent*, enz. weder volkomen met elkander overeen. Men besluite hieruit echter niets aangaande de gemakkelijkheid der Deensche taalleer. Maar tusschen het Groningerlandsch en de Deensche taal heeft deze eigenaardige overeenkomst plaats, dat beide in de verleden deelwoorden het voorvoegsel *ge* weglaten. Men ziet dit hier boven, onder anderen, bij het verleden deelwoord *bijgget*, waartegen de Groningerlander niet zegt *gebouwd*, maar eenvoudig *bouwd:* gelijk zoodanig voor-

1) Zie o. a. Arend, *Algemeene Geschiedenis des Vaderlands*, Deel I, bl. 372 en volgg.

voegsel almede niet gevonden wordt in de *Fransche*, *Engelsche*, *Italiaansche* en *Zweedsche* en misschien in meer andere Europesche talen; terwijl juist de Zuidelijke nabuaren der *Denen*, de *Duitschers*, in de plaatsing van zoodanig voorvoegsel, vrij algemeen met de *Nederlanders* overeen komen. Van het gebruik des lidwoords achter het zelfstandige naamwoord in de verbuiging, alsmede van de vorming der bedrijvende tot lijdende werkwoorden, schier op de Latijnsche wijze, is reeds elders gesproken [1]).

Ook heb ik mij niet ter take gesteld, de opmerkelijke overeenkomst tusschen vele Deensche en Engelsche woorden aan te wijzen. Dit zou mij nog veel verder van mijn doel verwijderen. Slechts eenige wil ik, als ter loops, hier aanhalen:

DEENSCH.	ENGELSCH.	NEDERDUITSCH.
kaste,	*to cast*,	*werpen.*
smile,	*to smile*,	*grimlagchen.*
hat,	*to hat*,	*hoed.*
glad,	*to glad*,	*vrolijk.*
kalde,	*to call*,	*roepen*, *noemen.*
tage,	*to take*,	*nemen.*
igjen,	*again*,	*weder*, enz.

Het spreekt van zelf, dat ik hier geene gelijkheid in de uitspraak bedoel.

Dan, gelijk ik begon te zeggen, ik wilde slechts eene vergelijking maken tusschen eenige *Deensche* en *Groningerlandsche* woorden. Behalve de hiervoor door mij reeds aangehaalde, komen mij al dadelijk voor den geest de volgende:

DEENSCH.	GRONINGERLANDSCH.	NEDERDUITSCH.
snekke,	*snik*,	*zeker klein vaartuig*, *trekschuit.*

1) Zie LULOFS, *Schets van een Overzigt der Duitsche taal*, enz., bl. 154 en 155.

Deensch.	Groningerlandsch.	Nederduitsch.
pruste, (de *u* met den Hoogduitschen *oe*-klank uitgesproken.)	*proesten*,	*niezen*.
puste, (de *u* met den Hoogduitschen *oe*-klank uitgesproken.)	*poesten*,	*blazen*.
handske,	*hansk*,	*handschoen*.
slev,	*slijf*,	*kooklepel*.
paaske,	*paask*,	*paschen*.
kridt,	*kriet*,	*krijt*.
buxer, (de *u* uitgesproken met den korten Hoogduitschen *oe*-klank.)	*boksen*,	*broek*.
ark papiir,	*arks papier*, ook wel *pampier*. De Duitscher zegt *Bogen*. Dit, met *ark* vergeleken, maakt, dat beide iets ronds schijnen aan te duiden.	*vel papier*.
Sjauer,	*sjouwer*,	*daglooner*. *Sjouwer*, in dezen zin, is misschien ook eenigzins gebruikelijk in *Holland*.
vranten,	*vranterig*,	*knorrig*.

Deensch.	Groningerlandsch.	Nederduitsch.
pjalt,	*palt*,	*vodde*, *lap*.
bidsk,	*biets*,	*bijtig*.
lange,	*langen*,	*geven*, *aanreiken*.
glubsk, (de *u* uitgesproken met den Hoogduitschen *oe*-klank.)	*gloebs*,	*grimmig*.
brud, (de *u* uitgesproken als voren.)	*broed*,	*bruid*.
bijtte, (de *ij* als de Nederduitsche *u* uitgesproken).	*buten*,	*ruilen*.
dvaele, (de *v* als *w* uitgesproken.)	*dwelmen*,	*talmen*, *dralen*.
stur, (de *u* uitgesproken met den Hoogduitschen *oe*-klank.)	*stoer* [1]),	*zuur*, *verdrietelijk*.
lutter, (de *u* uitgesproken als voren.)	*loeter*,	*louter*, *zuiver*, b. v. *louter goud*.

1) Men vergelijke met dit woord ook het hiervoor a. w. van Laurman, bl. 65.

Deensch.	Groningerlandsch.	Nederduitsch.
duknakket, (de *u* uitgesproken als voren).	*doeknekt*,	*met gebogen nek of hals.*
Ort.	*oort* . . . . *een vierendeel* van *natte* waren, vroeger namelijk; b. v. *en oort melk*, d. i. *een vierde van een' kroes.* Ook bij *geld*, b. v. *vier gulden en een oort*, waar de *gulden* als maatstaf geldt; alzoo: *vier gulden en een vierde van een' gulden.* In het *Deensch* beteekent het zoo wel het *vierde gedeelte* van eene *munt*, als van eene *maat* en een *gewigt.*	
Vanker. (in den zin van' *der vanker Prijyl* de *v* als *w*, en de *ij* als *u* uitgesproken).	*Daar wankt* of *want wat*, in den toon van bedreiging; ten ware men dit met het Engelsche werkwoord *to want*, *ontbreken*, *noodig* of *van doen hebben*, mogt willen overeen brengen.	*slagen krijgen.*
Hose. Dit *Hose*, voor kous, is bij den *Deen* alleen als een Provincialismus of in den handel gebruikelijk; anders zegt hij *strompe*, zoo ook zegt de *Engelschman* wel eens *hose*; over het algemeen echter *stocking*.	*hoos.*	*kous.*

DEENSCH.	GRONINGERLANDSCH.	NEDERDUITSCH.
Ledsager.	. . . .	*geleider*, *aanvoerder*

zou men in dit woord, ook het bekende Groninger *leedaanzegger* of *lee-aanzegger*, omtrent welks juiste spelling men het nog zoo ééns niet schijnt te zijn, kunnen herkennen, als een *geleider* of *aanvoerder* eener lijkstaatsie[1]? Elders toch heeft men daarvoor het woord *aanspreker* of iets dergelijks. En is dit zoo, dan zullen die H. H. mij misschien wel dank zeggen, tot zoodanige hooge waardigheid verheven te zijn; ofschoon ik nog vele jaren van hunne respective gedienstigheid verschoond wensch te blijven. 't Is waar, de Deen heeft ook voor zoodanige waardigheid zijn *Bedemand*, welke door de naastbestaanden gebruikt wordt, om anderen, die zij verkiezen, ter uitvaart te noodigen, en welke ook zelf daarbij de hoofdpersoon is; maar dit schijnt mij in dezen geene zwarigheid op te leveren. Deze *Bedemand* wordt echter ook gebezigd tot aankondiger van geboorten.

Ook hebben de woorden *huus*, *muus*, *luus*, dezelfde uitspraak en beteekenis, als in den Groningerlandschen tongval; de lange *uu* met den *oe*-klank uitgesproken. En zoo ook zijn vele der vorenstaande *Deensche* woorden met de *Zweedsche* wederom op het naauwst verwant; gelijk onder anderen uit de woorden *pruste* (Deensch), *prusta* (Zweedsch), *puste* (Deensch), *pusta* (Zweedsch), *bijt-*

1) Men vergelijke ook hiermede het meerm. a. w. van LAURMAN, bladz. 134.

te (Deensch), *bijta* (Zweedsch), *Havet* (Deensch) en *Hafvet* (Zweedsch) overtuigend kan blijken.

Zie daar eenige opmerkingen en korte aanteekeningen. Misschien zal ik in het vervolg in staat zijn, meer dergelijke te kunnen leveren. Alvorens echter de pen nu neder te leggen, moet ik nog een woord in het midden brengen, omtrent de woorden *vennoot* en *vennootschap*, die thans zoo veelvuldig in zwang zijn. Wat *noot*, *nootschap* is, zal ik zeker wel niet behoeven te zeggen. Maar zou dit voorvoegsel *ven*, ook het *Deensche* woord *Ven* kunnen zijn, hetwelk *vriend* beteekent? De uitspraak der *v* als *w*, zal hierin toch wel geen bezwaar kunnen opleveren. Mij althans komt dit niet onaannemelijk voor; beter zelfs, dan dat het van het alles behalve aangename aandoeningen opwekkende woord *veem* afkomstig zoude zijn, en dan *veemgenoot* en *veemgenootschap* te kennen zou geven, zoo als ik dit elders wel eens verklaard heb gevonden [1]). Dit is echter blootelijk *mijn* gevoelen; ik geef het gaarne voor beter.

Groningen.

IETS
OVER DE VERDEELING OF SPLITSING
DER
LETTERGREPEN.
DOOR
J. F. BOSDIJK.

In dit voornaam gedeelte onzer taal worden niet zelden, zoowel bij het schrijven als spreken, groote mislagen begaan, en niets zal mij aangenamer zijn, dan dat de medewerkers van het magazijn dit punt nader toelichten of door hunne aanmerkingen uitbreiden.

1) Men zie onder anderen TERWEN, *Etymologisch Handwoordenboek der Nederduitsche taal*. bladz. 898.

Behandelen wij thans het volgende in deze orde:

1°. Over de verdeeling der lettergrepen in het schrijven.

2°. Over de verdeeling der lettergrepen in de uitspraak.

1°. Meestal vindt men aan het einde van een' regel het woord *elkander* aldus afgebroken: *el-kander*, *voortaan voor-taan*, *landouw*, *lan-douw*, *majesteit*, *maje-steit*, *vrijster*, *vrijs-ter* en andere.

De verdeeling echter behoort alsdus te zijn:

elk-ander.
voort-aan.
land-ouw.
majes-teit.
vrij-ster, zoo ook in alle, waarin *ster* de vrouwelijke uitgang is.

De splitsing is aan zoo vele uitzonderingen onderhevig, dat er geene vaste regels van te geven zijn. Nogtans ben ik door lang onderzoek tot het volgende zestal gekomen, dat ik echter geenszins als uitsluitend aanbiede:

a. Zamengestelde woorden breken af op de zamenstelling, t. w. *brood-mes*, *turf-hok*, *voort-aan*, *bloem-pot*, *elk-ander.*

b. De voorvoegsels, die tot een woord behooren, blijven op zich zelven, t. w. *binnen-komst*, *in-trede*, *over-togt*, *tusschen-soort*, *on-dier*, *be-slag*, *ge-fnuikt*, enz.

c. De verkleinwoorden behooren altijd bij de afbreking afzonderlijk te worden gesteld, t. w. *balle-tje* (een kleine *bal*), *spinne-tje* (eene kleine *spin*); want schrijft men *ballet-je*, *spinnet-je*, dan hebben deze woorden eene gansch andere beteekenis.

d. De uitgangen die een' of meer medeklinkers voor zich hebben, blijven altijd op zich zelven, t. w. *eet-baar*, *zwaar-te*, *rijk-ste*, *deugd-zaam.*

e. Wanneer een medeklinker tusschen vokalen instaat,

behoort hij tot de volgendesyllabe, t. w. *le-ven*, *doo-pen*, *bra-den*, enz. — Deze regel geldt natuurlijk niet voor woorden, die zamengesteld zijn, zoo als *land-ouw*, *mein-eed*, enz.

f. Wanneer twee medeklinkers tusschen vokalen staan, voegt men den eersten bij de eerste syllabe, en den tweeden bij de volgende, t. w. *bal-len*, *mas-ten*, *haar-den*. Men zou hier kunnen bij voegen: woorden op *st*, veranderen bij de vorming van het meervoud in *s-t*, namelijk:

gast, *gas-ten*.
vest, *ves-ten*.
kist, *kis-ten*.
post, *pos-ten*.

Woorden op *ks* worden in het meervoud *k-s*.

heks, *hek-sen*.
reeks, *reek-sen*.
feeks, *feek-sen*.

Die op *nd* veranderen bij het meervoud in *n-d*.

land, *lan-den*.
vriend, *vrien-den*.

Deze wijze, om twee medeklinkers tusschen twee vokalen in het midden van niet zamengestelde woorden uit te spreken, is aan geene uitzonderingen onderworpen.

Wanneer er drie of meer medeklanken zijn, vordert de welluidendheid, dat die, welke het gemakkelijkst in zamengestelde letters kunnen zamensmelten, in de zelfde lettergreep gehoord worden.

dienst, *dien-sten*.
winst, *win-sten*.
gunst, *gun-sten*.
barst, *bar-sten*.
perst, *per-sten*.

Vordert de welluidendheid, dat er twee medeklanken aan het

einde van de eerste lettergreep gehoord worden, dan schrijve men ook: *toorts*, *toort-sen.*

koorts, *koort-sen.*

Dit zelfde heeft plaats bij de volgende en dergelijke uitgangen, die met eene klinkletter beginnen:

verw, *ver-wer.*
Bart, *Bar-tel.*
koorts, *koort-sig.*
mond, *mon-dig.*

Wanneer deze uitgangen met een' medeklinker beginnen, moet men daarin de klankverdeeling der overige zamengestelde woorden op de volgende wijze in acht nemen:

zwelgster, *zwelg-ster.*
Pinkster, *Pink-ster.*
mengsel, *meng-sel.*
zalfsel, *zalf-sel.*
geneeslijk, *genees-lijk.*
vergeeflijk, *vergeef-lijk.*
wereldling, *wereld-ling.*
welwillendste, *welwillend-ste.*

2o. Erger nog is de verkeerde uitspraak, die er in de splitsing der lettergrepen plaats heeft. Zoo toch hoort men niet zelden elke lettergreep als afzonderlijk klinken, waardoor niet weinig onwelluidendheid, ja stroefheid geboren wordt.

In het woord *kluister* en dergelijke, houden velen even op na *kluis*, terwijl men het daarentegen zoodanig moet uitspreken, dat de *s* zich even zoo scherp wijzigend mededeelt aan *klui* als aan *ter*.

De stroefheid neemt niet weinig toe, wanneer men zulks hoort in woorden, waar de twee medeklinkers door eene korte vokaal worden voorafgegaan, b. v. in *laster*, *haspel*, *kastijden*, *hospes*, *kristal*, *kastanje*, *kwispel*, *gespen*, enz. Sommigen verdeelen die in de uitspraak bijna als *la-ster*, *ha-spel*, *ge-spen*, *kri-stal* en men hoort derhalve eene lange *a* en een' geheel anderen klank, dan de aard onzer taal in die woorden vordert. — In *kwispelen*

moet men de *s*, die sluit-*s* is, zeer naauwkeurig onderscheiden van de aanvangs-*s* in *spelen* en andere woorden van dien aard. Zij moet van de *p* afgescheiden en allerscherpst gehoord worden met eene splitsing, niet ongelijk aan die van *ps* in *schepsel.*

In *toortslicht* hoore men de *s* aan het einde van de eerste lettergreep.

In *mistred* denke men niet aan den drieklank *str;* want zoowel in *mist-red*, als in *mi-stred* zou men een geheel onnatuurlijk geluid hooren. Men moet die medeklanken verdeeld uitspreken, namelijk *mis-tred.*

Waar de gedachte zich niet aan dezen vrouwelijken uitgang *ster* of den overtreffenden trap *ste* hecht, maar daarentegen aan den uitgang *er*, daar spreke men uit:

mees-ter.
bijs-ter.
kloos-ter.
roos-ter.

Zonder echter, na de eerste lettergreep, de geringste rust te doen opmerken.

Zoo make men dus ook van de stad *Mechelen* geen *Me-chelen*, maar verbinde den medeklinker aan de beide vokalen, even als stonde er *Meg-che-len*, aangezien de lettergreep van een woord niet op zich zelve staat, maar in de uitspraak met de volgende vereenigd is.

TAALKUNDIGE BIJDRAGEN EN BEDENKINGEN

DOOR

A. C. OUDEMANS.

I. VROEDKUNDE of VERLOSKUNDE.

WEILAND nam het eerste woord, in 1810, in zijn *Groot Taalkundig Woordenboek* van elf deelen, op, herhaalde zulks in 1812 in zijn *Handwoordenboek*, zonder te begrijpen, dat de zamenstelling van dit woord zich volstrekt niet laat verdedigen, en wat het zonderlingste is, in de uitgave van het *Verkorte Taalkundig Woordenboek* in vijf deelen, en in den tweeden druk van het *Handwoordenboek*, beiden in 1830 verschenen, en dus na een tijdvak van 20 jaar, vinden wij dat zelfde woord terug, dat hij als taalleeraar had behooren te verbannen en tegen te gaan.

Men is ondertusschen aan zijn gezag zoo gewoon geworden, dat men nog tegenwoordig, volgens het *Handelsblad* van 9 of 10 Mei, jl., aan de Groningsche Hoogeschool in de *vroedkunde* studeert, en examens afneemt.

Vroed is *wijs*, van daar dat men, in *Vriesland*, en elders de door ons genoemde *vroedvrouwen* met den naam van *wijze vrouwen* bestempelt, en dat de *Franschen* haar ook den naam van *sages-femmes* geven. Van dat woord komt ons *vroedschap*, bestaande in de goede of wijze mannen der Regering. *Vroed* is dus een bijv. nw., en geen bijvoegelijk naamwoord kan met het woord *kunde* vereenigd worden. Hiertoe moet men een znw. of den wortel eens werkwoords bezigen. Voor *vroedkunde*, dat onmogelijk in onze taal bestaan kan, zegge men dus *verloskunde*.

Indien men *vroedkunde* schreef, zou er een werkwoord *vroeden* moeten bestaan, en dit is bij ons niet bekend. Met het werkwoord *wroeten*, dat hier niet te pas komt, zal men het waarschijnlijk wel niet verward hebben.

Vraagt men nu, hoe het komt, dat WEILAND deze fout, na 20 jaren, niet opgeheven heeft, ik vermeen dat 's mans zwak gezicht hem niet toeliet, zijne proeven behoorlijk na te zien, en dat een daartoe gesteld corrector te veel eerbied voor WEILANDS taal gevoelde, dan dat hij den minsten twijfel aan de al of niet deugdelijkheid der woorden dorst koesteren, en dit ging zelfs zoo ver, dat hij in het *Handwoordenboek* van 1830 hetzelfde liet staan, wat WEILAND in den eersten druk van 1812 bij het woord *Sire* gezet had. «*Bij de Franschen een titel, welken men den Koning gaf, en thans den Keizer geeft.*» Dit was in 1812 zeer goed, want toen hadden wij nog geen' Monarch, en NAPOLEON was Keizer van *Frankrijk*; maar in 1830 kwam deze verklaring niet meer te pas, want in dien tusschentijd hadden wij ook een' Koning gekregen, welken men den titel van *Sire* gaf, en de Keizer was toen sedert negen jaar reeds dood.

II. HANSOP of HANSSOP.

Een der hulpmiddelen om de duisterheden in onze taal tot meerdere klaarheid te brengen, bestaat voorzeker hierin, dat men ook andere talen raadplege, om te ontdekken of onze min of meer duistere woorden of gezegden hunne onverklaarbaarheid niet aan eene verkeerde opvatting of slechte vertaling te danken hebben.

Om een staal hiervan bij te brengen, nemen wij het bovenstaande woord, dat door WEILAND, gedurende zijne gansche taalkundige loopbaan, met eene enkele *s* is gespeld geworden. De vraag, bij mij ontstaan, op welke wijze dit woord in lettergrepen af te deelen, en de twijfel of zulks moest zijn *hans-óp*, of *hans-òp*, of wel *han-sòp*, deed mij besluiten, dat deze spelling te mistrouwen was, en dat

WEILAND verzuimd had, tot den oorsprong des woords op te klimmen, waardoor hij waarschijnlijk eene verkeerde spelling had aangenomen. — Laten wij dus zien, welk licht ons onderzoek daarover verspreiden kan.

HARLEKEIN, de altijd vermakelijke potsenmaker op ons tooneel, is van *Italië* oorspronkelijk, waar hij reeds vóór het jaar 1521 bestond. Hij werd aldaar HELLEQUINO of HELLECHINO genoemd, welk woord, volgens COURT DE GEBELIN, eene verbastering was van *al lecchino*, dat *vraat* of *gulzigaart* beteekende, hetwelk dan ook juist zijn hoofdkarakter nog thans uitmaakt. Als zoodanig komt hij nog immer op het tooneel voor, en telkens als deze naam in andere talen is overgebracht, heeft men gezorgd, dit hoofddenkbeeld bij de vertaling niet te verliezen, en hem, door zijnen naam, als de type van den algemeenen volkssmaak voor te stellen. Daarom noemde men de potsenmakers in *Duitschland* HANS WURST, omdat daar te lande, bij de invoering van dat woord, *worst* de geliefkoosde lekkernij des volks was. Wij hebben dat woord van de *Duitschers* overgenomen, en dus hebben wij ook onzen HANS WORST. Bij de *Franschen* noemde men hem dikwijls JEAN POTAGE, dat is: HANS SOEP, welk woord wij ook hebben overgenomen, toen wij nog van geen *soep*, maar van *sop* spraken, waarom men HANS SOP zeide.

Deze benaming van JEAN POTAGE komt weder uit den gevestigden smaak voor *soep* voort, want als de *Franschen* bij hunne maaltijden, ook nu nog, geene soep hebben, is hun de rest van geene of weinig waarde. — De *Engelschen* zijn, dit weet elk, bijzonder groote liefhebbers van podding, waarom zij hunnen potsenmaker dan ook JACK-PUDDING, dat is letterlijk HANS PODDING noemen, gelijk de *Italianen* hem thans dikwijls met den naam van *Macaroni* bestempelen. Wij *Nederlanders*, die zoo bijzonder veel van gekaakten haring houden, wij hebben ook lang onder de potsenmakers onzen PEKELHARING gehad.

Uit het bovenstaande is het duidelijk geworden, dat WEI-

LAND, toen hij *hansop* schreef, den oorsprong des woords niet kende, ofschoon FOCQUENBROCH, die *Hanssop* spelt, (zie: *Alle de Werken*, D. II, blz. 78) hem tot andere gedachten had kunnen leiden.

WEILAND schrijft de woorden *hansworst* en *hanssop* aaneen, een teeken, dat het hoofdkarakter dezer personaadje, de type van den verschillenden volkssmaak, reeds bij hem en zijne tijdgenooten vergeten was, en dat men zijne gedachten nog slechts op de enkele functie van potsenmaker bleef hechten.

Ik voor mij heb hier niets tegen, doch de aanmerking wordt geldend, dat deze aaneenschrijving den genoemden taalleeraar tot de onnaauwkeurige spelling eener enkele *s* geleid heeft.

III. DOENIET of DOENNIET.

De vraag kwam onlangs bij mij op, of dit woord met eene *n* of met dubbele *n* (*nn*) moest geschreven worden. — WEILAND spelt het in al zijne taalkundige werken met *nn*. Waarom? Hiervoor gaf hij geene reden, waarschijnlijk omdat er geene reden voor te geven was. Daar wij, bij onderscheidene gelegenheden, reeds gezien hebben, (zie onder anderen mijne *Taalkundige Bijdragen en Bedenkingen*. Leiden 1845,) dat het gezag van dezen Schrijver op vele plaatsen wankelend is, zoo mogen wij onze eigene denkwijze, met betrekking tot dit woord, den jeugdigen taalbeoefenaars niet terughouden.

Wij behoeven, om deze vraag op te lossen, onze toevlucht slechts tot de analogie te nemen, en ook andere woorden gade te slaan, die op dezelfde wijze zijn zamengesteld.

Behalve *doeniet* hebben wij nog *deugniet*, *durfniet*, *weetniet*. Deze laatste drie zijn zamengesteld uit de wortels der werkwoorden *deugen*, *durven* en *weten* met het woordje *niet*, en waarom zou men dan anders te werk gaan met *doeniet?*

Wil men zich zelven gelijk blijven, dan moet men ook dit woord niet uit den infinitivus maar uit diens wor-

tel zamenstellen. Ofschoon het werkwoord *doen* oudtijds twee lettergrepen had, *do-en*, zoodat deszelfs wortel toen *do* was, heeft echter, door verloop van tijd, de *e* zich met de *o* tot den klank van *oe* vereenigd, en ons gehoor is zoodanig aan dien klank gewoon geraakt, dat wij niet meer *do*, maar *doe*, voor den wortel aannemen.

Volgens de analogie moet men dus schrijven *doeniet* met den wortel *doe*, en geenszins met de onbepaalde wijs van het werkw. *doen*, en zulks in navolging van *durfniet*, *deugniet*, *weetniet*, *durfal*, *bedilal*, *bemoeial*[1]), *vraagal*, *vergeetal*, *vernielal*, *verneemal*, enz., enz. Moock en Bomhoff zijn Weiland ten onrechte hierin gevolgd, ofschoon de woorden *fainéant* en *vaurien*, die in het Fransch ook uit de wortels der werkwoorden zijn zamengesteld; hun ten voorbeeld of richtsnoer hadden strekken kunnen.

IV. valziekte of vallende ziekte.

Welke van deze twee schrijfwijzen is te verkiezen? De Heer Lublink wil *valziekte* geschreven hebben, even als *slaapziekte*, dewijl de ziekte zelve niet valt, maar *doet* vallen den persoon, die er door aangetast is. Men zou het aangehaalde voorbeeld des Heeren Lublink nog kunnen versterken door de woorden *stikzinking* en *rotkoorts*, want hiervoor gebruikt men ook nooit *stikkende zinking* en *rottende koorts*. Om dezelfde reden wil men ook niet gezegd hebben «eene *mand met brekende waar*», maar wel met *breekbare* waar, omdat deze, zoo als anders het tegenwoordig deelwoord aanduidt, niet bezig is met breken.

Maar hoe stelt men het dan met *ijlende koorts*, *brandende koorts*, *stuiptrekkende beweging*, *uitterende ziekte*, *vliegende haast*, *rottende gisting*, *gloeiende haat*, enz, enz.? Want de koorst *ijlt* of *brandt* niet, maar wel de lij-

---

1) Zouden de voorstanders der *ij* in *bemoeijen* en *knoeijen* hier ook niet goed doen, van *bemoeijal* te schrijven?

der; de beweging stuiptrekt niet, maar de ongestelde; de ziekte teert niet uit, want dan ware de lijder spoedig genezen, maar de zieke; de haast vliegt niet, maar de persoon is vlug, welke door dien haast gedreven wordt; de gisting rot niet, maar wel de gistende zelfstandigheid, enz., enz.

Men ziet dus, door zoo veel voorbeelden met elkander te vergelijken, dat men, op eene figuurlijke of tropische wijze, de werking van den lijder dikwerf op de oorzaak terugvoert, en het passivum voor het activum in de plaats stelt of omgekeerd, en waar dit eenmaal in eene taal is aangenomen, behoeft men niet te schromen, om *vallende ziekte* naast *danswoede*, of *ijlende koorts* naast *schrijfjeukte* te gebruiken.

Dit onderwerp is vatbaar voor eene diepere nasporing, en men zou de vraag kunnen opperen, of men geen vasten en algemeenen regel zou kunnen vinden door het bepalende deel des woords *in abstracto*, of wel *in concreto* te beschouwen. Wij laten dit gaarne voor eene plaats in een ander werk over, dewijl ik mij verbeeld, dat zulks hier niet zou t' huis behooren.

V. GANSCH HONDERD! POTSTAUSENT!

Van waar komen deze uitroepen? vraagt menigmaal een jeugdig beoefenaar onzer taal zich zelven af. De Ouden zullen het ons verklaren. Bij hen bestond een werkwoord *onnen*, d. i. *gunstig*, *genadig*, *genegen zijn*, waarvan de onvolmaakt verledene tijd *an*, onder anderen nog voorkomt in de 58ste Fabel van *Esopus*, bij CLIGNETT.

Dese pau slacht den man,
Die meer begeert, dan hem God an.
dat is:
Deze pauw gelijkt den man,
Die meer begeert dan God hem gunde.

Van dit werkwoord *onnen* hadden de Ouden een znw. *onde* gevormd, hetwelk *gunst*, *genade*, enz. beteekende.

Bij Gods onde was dus *bij Gods genade*, of *door Gods goedheid*. Later bracht men de zwakke verhemelte-letter *j* voor *onnen*, waardoor het in *jonnen* overging, welk werkwoord men bij Cats en anderen honderden malen aantreft. De *j* veranderde spoedig in *g*, en van *jonnen* kwam *gonnen*, nu *gunnen*, zoodat het oude *onde* nu in *gunst* is vervormd.

Dat de *j* gaarne in *g*, en deze ook lichtelijk in *j* overgaat, (zoo als nog in *jenever* en *genever*, *Jilles* en *Gilles*, *jicht* en *gicht*, *jardin* en *gaard*, het Eng. *yarn* en *yellow*, en ons *garen* en *geluw* te zien is,) komt doordien de *j* gevormd wordt door de bolle tong tegen het achterste gedeelte van het gehemelte te drukken; dezelfde druk een weinig meer naar achteren plaats hebbende, wordt er eene *g* gevormd, en dieper de *ch* en eindelijk de *k*.

Toen nu het werkwoord *onnen* niet meer gebezigd werd, lagen echter de daarvan ontleende gezegden nog elk in den mond, ofschoon men deze eindelijk niet meer begreep. Het gevolg hiervan was, dat men zich aan eene verkeerde uitspraak en verbastering schuldig maakte, en van de uitdrukking, *bij Gods onde*, maakte de eene spoedig *het is zonde*, en de andere *bij gansch honderd*. Toen men nu eenmaal het getal van *honderd* achter Gods verbasterden naam geplaatst had, kwam men weldra tot *duizend*, en men hoorde later den vermelden uitroep in *gansch duizend*, *gods duizend*, *pots duizend* en *pots tausent* veranderen. Zie hierover verder na Hoofts Warenar, door Dr. M. de Vries, blz. 97, 144 en 175.

VI. OVERGROOTVADER, OVERGROOTMOEDER.

Hoe toch komen wij aan ons OVER*grootvader* en OVER*grootmoeder?* Waarom zegt men niet even goed OVER*ouders* in plaats van *voorouders?* Dat men hier geenszins aan de beteekenis van *overgroot*, *bijzonder groot*, te denken hebbe, zal wel geen betoog behoeven. Bij het lezen

der Ouden vindt men ook bij hen hiervan de oplossing, want zij gebruikten het woordje *over* telkens, waar wij ons *voor* bezigen. Zoo leest men bij MELIS STOKE, in het 2de Boek, Vs. 110.

Peternelle gaf vele haven
Daer, over *de ziele van haren man.*
dat is:
Petronella gaf daar vele goederen
Voor *de ziel van haren man.*

In een fragment van MAERLANT leest men:

Men durvē ov' *garsoen niet houden.*
dat is:
Men durft hem voor *geen jongen houden.*

Een der latere Dichters, namelijk CATS, heeft dit woord nog in dien zin gebruikt, in zijn' *Trouwring:*

Lycoris onder- dies had over *doot gelegen,*
Maer heeft door goet behulp haer adem weer gekregen.

Men ziet uit deze voorbeelden, dat in *overgrootvader*, *overgrootmoeder*, en dergelijke meer, het woordje *over* den zin heeft van *voor*, zoodat het eerste woord niets anders beteekent, dan *de vader voor den grootvader*, enz.

VII. OVERLIJDEN.

Er zijn taalgeleerden geweest, die beweerd hebben, dat zulks beteekende *over het lijden.* Deze beschouwden het gansche menschelijke leven als een *lijden*, en stierf men, dan was men dat *lijden* te boven, dan was men er *over*. Maar hoe was het dan met den rijke, die, van zijne jeugd af, zich in weelde en genoegens gebaad, en geene smart, geen verdriet, geen *lijden* gekend had? Sprak men, als deze stierf, ook niet van *zijn* overlijden?

De oude taal, de taal onzer voorouders, geeft ons eene meer voldoende verklaring van dit woord aan de hand. Het werkwoord *lijden* of *liden* werd bij hen in den zin van

gaan gebezigd; zoo vindt men in een fragment van een verloren gegaan handschrift van VAN MAERLANT, voorkomende in de N. W. van de M. d. N. L. I. 230:

Die dach leet, *die avont quam*
Diese niet liet onderkinnē.
dat is:
De dag ging, *de avond kwam*,
Die hen onkenbaar maakte.

Verder in de derde Fabel van ESOPUS:

Een muus wilde tenen tiden
Over i *riuiere* liden.
dat is:
Eene muis wilde op zekeren tijd
Over eene rivier gaan.

Overlijden beteekent dus niets anders, dan een *overgang* van het tijdelijke tot het eeuwige leven.

VIII. KEURS.

Onze geschiedschrijver HOOFT heeft ergens in zijne *Rampzaligheden der verheffing van den Huize Medicis* de volgende zinsnede:

«Hij trouwt haar dan met de twee kinderen onder de *keurs* der bruidt, om door die plechtigheid de bastaarden te echten.»

Door Dr. M. DE VRIES aandachtig gemaakt zijnde, dat deze plaats door velen verkeerd begrepen werd, sloeg ik het Uitlegkundig Woordenboek op HOOFTS werken, uitgegeven door de Tweede Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, op, en vond aldaar deze plaats van HOOFT zoòdanig uitgelegd, dat *keurs* een naauwsluitend rijglijf beteekende. Toen zocht ik dit woord in het Groot Taalkundig Woordenboek van WEILAND, die dezelfde plaats aangehaald en dezelfde uitlegging er aan gegeven had.

Om nu twee kinderen, voor het oog der wereld, onder

een naauwsluitend rijglijf te verbergen, is niet denkbaar, want dan zouden zij op het lijf moeten gebonden zijn geworden, en in welk een' benaauwden toestand zouden, zoo wel moeder als kinderen, zich dan bevonden hebben! En wat ook zou er van de elegantie der bruid geworden zijn, als zij, met die twee kinderen op de heupen, en het naauwsluitend rijglijf er over heen, naar het altaar gewaggeld was, om den huwelijks-zegen te ontvangen?

Deze bedenkingen en de aanwijzingen van Dr. DE VRIES, waarvoor ik hem mijnen dank betuig, deden bij mij den lust ontstaan, de beteekenis van dit woord nader te onderzoeken. Wat ik vond, deel ik hier mede.

In vroegere dagen droegen de dames eene *keurs*, dus genoemd naar het Fransche *corps*. *Corps*, dit weet men, beteekent het geheele *lijf* of *lichaam*. De *keurs* was dus eerst een geheel *lijf*; ten voeten uit, bestaande in een naauwsluitend bovenlijf, en een' zeer wijden langen rok, waaronder men met gemak een paar kinderen verbergen kon. Toen men naderhand het bovenlijf afzonderlijk begon te dragen, benoemden de *Franschen* dit kleedingstuk met den verkleinenden naam van *corset*, dat is: *lijfje*, welk woord *korset* wij ook hebben overgenomen.

VAN WIJN zegt, dat de *keursen* eerst op het laatst der 14de en het begin der 15de eeuw in zwang kwamen, maar hij noemt die dracht verderfelijk (*werken van de Maatschappy der Nederl. Letterk., te Leyden* 1781, V, 81), weshalve deze Schrijver waarschijnlijk de *korsetten* van vroegere dagen zal op het oog gehad hebben, wier stijfheid en onbuigzaamheid het teedere lichaam der schoonen als in een harnas prangden en der gezondheid dus nadeelig waren, en die zeer waarschijnlijk ook met den eenmaal gewonen naam van *keursen* zullen bestempeld geweest zijn.

De bewijzen nu, dat door *keurs* een lijf met een' langen wijden rok verstaan moet worden, zijn in menigte voorhanden, waarvan ik er hier slechts eenige zal opnoemen.

I. VONDEL. *Helden Godes*, uitg. van 1620, blz. 5.

De Jonff'ren snoerden op met goud hun gouden hayr:
En timmerden haer pruyck met transsen wonderbaer:
Haer halzen blanck als sneeuw zy preuts en opgheblazen,
Omkransten, mars op mars, met krauwels portefrazen:
Haer roo fluweele keurs sleepte *als een achterswans.*

II. Idem. *De Heerlyckheit van Salomon*, uitg. 1620, blz 8.

't Hooveerdigh weefsel van haer sleepkeurs *diè zoo gloryt.*

III. BREDERO. *Alle de wercken*, uitg. 1638, Berigt, IV^de^ Hoofdst.

De boelen en lichte vrouwen droegen geele keursen, *en die* wel lang.

IV. KILIAAN vertaalt *koers*, *keurs* door *cyclas* en *palla*, voor welk eerste woord men bij RUHNKENIUS vindt *rond vrouwenkleed*, en voor het tweede *een gemeenlijk lang, wijd overkleed.* — Het werd gedragen van Juffrouwen, wanneer het dikwijls prachtig geborduurd was, en tot aan de enklaauwen afhing, enz.

V. *Tpalleersel der vrouwen* (T. M. III, 328) handelt onder anderen over:

Den onderrock of cours *der reynicheyt.*

Door welk *cours* ik vermeen *keurs* te mogen verstaan.

VI. Nog heden ten dage noemt men, meest overal in *Zeeland*, bij den eenvoudigen burgerstand en de landlieden, een' vrouwenrok, eene *keurs*, (T. M. I, 172).

Nadat ik door genoegzame bewijzen aangetoond heb, dat men door *keurs* een geheel kleed, ten voeten uit, moet verstaan, ontmoet de gemelde plaats van HOOFT volstrekt geene zwarigheid ter uitlegging.

Volgens een oud kerkelijk recht werden de kinderen, vóór het huwelijk geboren, voor echt erkend, als zij bij de huwelijks-inzegening der ouders tegenwoordig waren en tusschen hen in stonden. De moeder verborg, bij zulk eene gelegenheid, in die tijden, hetzij uit schaamte of door

kerkelijke verordening, haar kind of kinderen onder den wijden rok, die het hoofdbestanddeel der keurs uitmaakte, en, als de huwelijks-inzegening over haar uitgesproken was, waren hare kinderen echt; zij behoefde zich niet meer te schamen, en lichtte dien wijden rok op, om hare nu wettig gewordene panden aan de verzamelde menigte te toonen, en hiermede liep de plechtigheid ten einde.

Uit dit medegedeelde ziet men, hoe gevaarlijk het is, zich aan verklaringen van woorden te wagen, die somtijds met gewoonten, zeden, gebruiken en verordeningen in verband staan, welke men niet kent; alsmede dat elke wetenschap, vooral de Geschiedenis, den Taalonderzoeker nuttig en dienstig kan zijn, en dat elke schrede in het gebied eener nieuwe kennis of beschaving hem nieuwe bronnen tot onderzoek aanbiedt.

IETS OVER HET SPREEKWOORD:

ALS DE EENE KOE BIEST, LIGT DE ANDERE HAREN STAART OP,

DOOR

H. A. CALLENFELS.

Ik heb dit spreekwoord geschreven, zoo als het, naar mijn inzien, wezen moet en oorspronkelijk geweest is; — niet zoo als het meestal gehoord wordt. In plaats van *biest* zegt men gewoonlijk *vijst;* hetgeen in Zeeland *viset* [1]) klinkt. Het woord *vijsten* (*pedere*) drukt iets onfatsoenlijks uit, waardoor dit spreekwoord in beschaafde kringen onbruikbaar zou worden; maar het zoude ook niet op waarneming gegrond zijn. Als de eene koe vijst, hetgeen

1) Het is moeijelijk den klank in schrift aan te duiden, dien de Zeeuwen hier aan de *ij* geven: *ie* voldoet niet. Het is de klank der *i*, niet verkort door den opvolgenden medeklinker. Best is het, er eene *e achter* of *in* te voegen, die men dan echter niet moet laten hooren; maar even als in het *Engelsch* onuitgesproken laten.

bij dezelve niet zoo dikwijls geschiedt, — zal de andere haren staart niet opligten. „Maar *biezen* (*oestro agitari*) beteekent het wild, meestal loeijend rondloopen der koeijen, hetgeen men des zomers bij heet weder dikwijls ziet. Men schrijft dit loopen wel toe aan zekere wormen, die uit de eijeren van een insect [1]) geboren worden, en zich in de huid der koe, vooral bij warm weder, ontwikkelen. «Ze worden van den biesworm gestoken» zeggen de boeren in dit land. Nu is het zeker, dat, als eene of meerdere koeijen alzoo *biezen*, de andere, die nabij zijn, den staart opligten, al loopen zij ook niet mede. De overgang der *b* in *v* is niet vreemd.

DE ELLIPSIS,

DOOR

M. PRUIM.

Het is mij meermalen gebleken, dat «*aankomende onderwijzers en gevorderde leerlingen*,» vooral dezulken, die geene vreemde talen beoefenen, in het taal- en redekundig ontleden, of liever, wat hier hetzelfde is, in het volkomen begrijpen van voorstellen, op hinderpalen stuiten, die zij, bij eenige kennis der Ellipsis, niet zouden hebben aangetroffen.

Deze ervaring heeft mij aangespoord, de genoemde figuur tot een onderwerp van behandeling te kiezen voor een tijdschrift, dat ook te *hunnen* nutte en behoeve wordt uitgegeven; — en dit te eerder, dewijl alle mij bekende leerboeken onzer moedertaal van dezelve weinig of geen melding maken.

Ellipsis noemt men de uitlating van één of meer woorden, die, strikt genomen, de taal- en redekunde vereischen, doch die, verzwegen zijnde, er onwillekeurig bij gedacht worden. — Deze uitlating mag echter noch den

1) De naam van het insect is *oestrus bovis*.

zin, noch de duidelijkheid benadeelen, zij moet eenigermate door het gebruik gewettigd zijn en vooral strekken, om aan de uitdrukking levendigheid en bevalligheid, kracht, nadruk en welluidendheid bij te zetten. Daarenboven dient zij zoodanig te wezen, dat zij, den zin van iets overtolligs ontlastende, schier niet opgemerkt wordt.

Welligt is deze laatste eigenschap de oorzaak, dat de Ellipsis veel te weinig de aandacht der taalbeoefenaars tot zich getrokken heeft.

Dezes ondanks wordt zij niet alleen door de beste schrijvers, inzonderheid door de dichters, maar ook door anderen, die niet letterkundig zijn, en juist zonder dat zij dit weten of bevroeden, gebezigd.

Ontelbaar voorzeker zijn de elliptische uitdrukkingen, waarvan men zich, zoo op het gebied der letterkunde, als in het maatschappelijke leven, zoo bij mondelinge als schriftelijke voordragt bedient. Wij zullen gaarne, ter staving van dit beweren, een tal van voorbeelden aanhalen, om zoo doende der practische rigting, welke dit tijdschrift hebben moet, getrouw te blijven.

Wanneer de drilmeester den onervaren' rekruut het: *Schouder geweer!*, *Bij den voet geweer!* beveelt; — wanneer de scheepskapitein het: *Lij roer!* of *Op je roer!* commandeert; — wanneer de koopman zijnen brief aanvangt met: *Uw geëerde van den 12. dezer;* wanneer men elkander bij den aanvang van eenen nieuwen tijdkring met het eerwaardige: *Gelukzalig Nieuwjaar!* begroet, of elken levensdag zijnen huisgenooten eenen: *Goeden morgen!* of *Goeden avond!* toewenscht, dan immers uit men zijne gedachten in elliptische vormen.

Wil men nu een voorstel volkomen leeren kennen, wil men al de taal- en redekundige betrekkingen van deszelfs deelen opsporen, dan is het noodig na te gaan, of het voorstel elliptisch zij; — en zoo ja, *wáár* en *welke* woorden er uit gelaten zijn.

Deze ontbrekende woorden dient men in te lasschen; heeft dit naar behooren plaats gehad, is het voorstel vol-

komen gemaakt, dan, verbeeld ik mij, moeten alle moeijelijkheden, die anders de Analysis opleveren kan, weggevallen zijn.

De regelen onzer taal vorderen dikwijls de weglating van een of ander rededeel, wanneer deszelfs herhaling noodeloos zijn zou. Dit geschiedt voornamelijk om de welluidendheid te bevorderen.

De navolgende uitdrukkingen zullen dit voldoende bewijzen:

1. *De zon, maan en sterren zijn hemelsche ligchamen.*
2. *Schijnheiligheid is de grootste aller ondeugden.*
3. *Onberispelijke zeden en gewoonten.*
4. *Ik juich en zing, ik dans en spring, enz.*
5. *Vrees de schade, maar veel meer nog de schande.*
6. *Geld en goed, eer en aanzien verloren hebbende, is hij, enz.*
7. *De wijze denkt en spreekt zediglijk van zichzelven.*
8. *Een braaf man vervult zijne pligten jegens God, zijne medemenschen en het vaderland.*
9. *Wanneer gij God vreest, en zijne geboden onderhoudt, zal het u te allen tijde welgaan.*

Gelijk men zien kan, heb ik in bovenstaande voorbeelden aan elk rededeel zijne beurt gegeven; alleen niet aan het tusschenwerpsel, dat niet verzwegen kan worden.

Thans zullen wij meer in het bijzondere de omstandigheden doen kennen, waarin Ellipsen kunnen voorkomen. Bij voorkeur zullen wij ons daartoe van voorbeelden bedienen, doch die laten vorafgaan van algemeene grondregels, welker toepássing op de voorbeelden genoegzaam het elliptische dezer laatste in het oog zal doen vallen.

§ 1.

Geen bijvoegelijk naamwoord zonder zelfstandig naamwoord, waarvan het de eigenschap of hoedanigheid te kennen geeft.

Rijken en armen zijn kinderen van éénen vader.
Zoo de ouden zongen, piepen de jongen.
De Almanak voor het schoone en goede.

§ 2.

Geen betrekkelijk voornaamwoord zonder zelfst. naamw. of ander voornw., waarop het betrekking heeft.

Die naar raad hoort, is wijs.
Die den armen geeft, leent den Heere.
Die aan den weg timmert, heeft veel berigts.

§ 3.

Geen gezegde zonder onderwerp.

Geeft en u zal gegeven worden.
Wie maar den goeden God laat zorgen,
En op Hem hoopt in 't bangst gevaar,
Is bij Hem veilig en geborgen,
Dien redt Hij Godd'lijk wonderbaar.

§ 4.

Geen voorstel zonder koppelwoord 1).

Hoe kaler jonker, hoe grootscher pronker.
Gelukkig hij, die een' trouwen vriend bezit,
De ware wijze is zedig, de onwetende verwaand.

§ 5.

Geen voorstel zonder gezegde.

Zijn vader is in ellende.
Mijne hulp is van den Heer.
Want dit houd ik wondervast:
Groote zulen, groeten last
En, gelijk men staêg bevindt,
Hooge torens, hoogen windt.

§ 6.

Geen onderwerp zonder gezegde.

Ik heb steeds gehandeld als een goed patriot.
Hij schildert als Apelles.
De deugd veredelt den mensch meer dan de kunde.

---

1) Voorstellen, waar het koppelwoord in het gezegde versmolten is, worden hier niet bedoeld.

§ 7.

Geen onderwerp zonder koppelwoord en gezegde.

De werken der stervelingen zijn vergankelijk als zij zelven.

VONDEL *was grooter dichter dan* CATS.

Gij zijt gelukkiger dan hij.

§ 8.

Geen voorwerp zonder bedrijvend werkwoord.

Ieder mensch heeft deugden, zoo wel als gebreken.

Ik bemin hem als mijnen zoon.

Men beschouwt WILLEM I. *te regt als den grondlegger van Neêrlands vrijheid.*

§ 9.

Geene bepaling van een gezegde zonder dit gezegde.

Hij is op het land.

Mijne hoop is op u.

Dit geschenk is voor u.

§ 10.

Geene bepaling, in naamvallen uitgedrukt, zonder zelfst. naamw., bijv. naamw. of deelwoord, dat zij bepaalt.

Huis en goed is een erve van de vaderen, maar eene verstandige vrouw is van den Heer.

Mijn broeder is thans te Parijs.

Deze ramen zijn van ijzer, maar die van hout.

§ 11.

Geene bepaling, in naamvallen uitgedrukt, zonder voorafgaand voorzetsel.

De bever bouwt zich een doelmatig verblijf.

De hitte was het vorige jaar schier ondragelijk.

De tien jaren, die wij hier gewoond hebben, zijn als een droom vervlogen.

§ 12.

Geen tusschen-voorstel zonder onderwerp en koppelwoord.

Deze tuin, uw eigendom, is wel duizend gulden waard.

Hij, jong in jaren, grijs in kennis, vast van ziel,
En zeeman in het hart, staat zeilreê op de kiel.
En schept hun vreugde in 't hart, zoo min aan vreugd gewoon.

§ 13.

De Ellipsis wordt ook dikwijls gebezigd, in antwoorden die onmiddellijk op de vragen volgen.

Wie zal hem raden? — Ik.
Wat verlangt gij? — Goeden raad.
Wanneer mag ik u verwachten? — Morgen.

Elk dezer antwoorden behoort een volkomen voorstel te worden. — Van het 1e. is alleen het *onderwerp*, van het 2e, het *voorwerp*, van het 3e. slechts *de bepaling* van het gezegde uitgedrukt.

§. 14.

Ook komt de Ellipsis voor in korte uitdrukkingen, die men, mijns inziens, ten onregte, wel eens als tusschenwerpsels heeft opgegeven.

Gena, o God! gena! hoor mijn gebeên!
Geluk, o Rijken! met den schat, enzv.

In deze voorbeelden zijn onderwerp, gezegde, enz. (*ik verzoek, ik vraag, ik wensch u*) verzwegen.

§ 15.

Men treft wel eens zamengestelde voorstellen aan, waarin het hoofdvoorstel verzwegen is.

Dat 's Hemels zegen op u daal'!
Zijn gunst uit Sion u bestraal'!
Ons hart verheugt zich, dat hij God
't Bestuur is van geheel ons lot;
Dat hij ons vreugd of ongeval,
Naar wij behoeven, zenden zal.

En hiermede voor het tegenwoordige genoeg. — Wij vertrouwen door dezen arbeid iets te hebben bijgedragen tot aanvulling eener leemte, die maar al te lang in de leesboeken onzer taal heeft bestaan.

Geachte Vriend!

Moet ik er u dan nogmaals aan herinneren, dat, toen wij eens' onder uw' ansjovisch en Rhijnwijn, over de taal spraken, gij mij beloofdet, mij uwe aanmerkingen eens schriftelijk te zullen mededeelen over het gebrekkige in de spelling van zamengestelde woorden, als ook over de juistheid van eenige u toen voorgelegde uitdrukkingen. Vier maanden zijn sedert verloopen, en ik heb nog niets van u ontvangen. Ik verlang niet, dat *gij* al de kwalen zult genezen; want hiertoe is een kundig geneesheer niet genoeg; daartoe wordt een kundig arts vereischt: dat is zoo zeker als tweemaal twee vier maken. Ik verlang alleen, uw idée te vernemen, ten einde bij een algemeen doorkruissen van de vele labyrinten in onze taal ook vooral deze zuurdeesem te berde te brengen.

Het natuurlijke regt, of het regt, dat natuurlijk is, zegt ons: leer uwe beloften na te komen; doch gij, een zoo groote voorstander van het natuurlijke regt, schijnt u daarop niet erg toe te leggen; maar — ik weet het — ons geheugen, dat vermogen om de voorstelling van eenig voorwerp juist zoo als vroeger voor onzen geest te brengen, is even zwak als ons vleesch. Hoe het zij, ik hoop spoedig uw uit een gezet gevoelen te ontvangen, en, bij de u voorgelegde uitdrukkingen voeg ik nog de volgende, waarvan u mij tegelijk, zoo wel als van dezen geheelen brief de enkele feilen, onjuistheden en ongepastheden gelieve op te geven:

Vaak lijden wij onheilen, en vaak moeten wij in dit leven allerlei rampen dragen. Droegen wij ze steeds met geduld, en o! dat wij niet gemeenlijk den moed ontbraken tot het verdragen van bezwaren.

Iets kan eene waarheid zijn, zonder dat ons weten daarbij in aanmerking komt, en dit noemt men dan subjectieve waarheid, b. v. de koekoek van het echt Europeaansche ras legt zijne eijeren in het nest van andere vogels.

Hoe heerlijk Bilderdijk de kunst van versieren of verdichten verstond, hoezeer *hij* vooral tot het Geleerde

ligchaam behoorde, en hoezeer hij, om zijne eindelooze verdiensten, nog door velen bemind is, is Bilderdijks spraakleer alles behalve eene veilige gids.

P. is een *groot* schilder omdat hij nog nimmer in het klein heeft geschilderd. Maar wat is de heer de K.? Is hij een groote *schilder* of een *groot* schilder? en was hij het Koninklijke geschenk niet overwaardig, dat hij voor zijn' slag van Nieuwpoort ontving. Hebt gij, toen het meesterstuk voltooid was, het zacht en helder oog van dien schilder wel gezien, ofschoon het gewoonlijk strak en donker staat?

Onlangs hebben wij den grootsten hardlooper van Europa hier gehad; en hij mag met regt zóó genoemd worden; want zulk een geloop als van hem heb ik nog nimmer gezien.

De Heeren medewerkers van het taalkundig Magazijn, hetzij Joods-, Roomsch-, hetzij aards-gezind, worden verzocht, zoo zij er liefhebberij in mogten vinden, aan de redactie eene verbetering van dezen brief in te zenden, terwijl ik met hooge achting jegens hen als Taalkundigen en met hoogachting jegens hen als mensch, de eer heb te zijn,

hun' dienstvaardige dienaar,

J. F. BOSDIJK.

VOORLOOPIGE AANMERKINGEN

OP DE

PROEVE OVER SPELLING EN UITSPRAAK,

DOOR DEN HEER D. BOMHOFF Hz.,

voorkomende in N°. 1 *van het Magazijn*,

DOOR

J. F. BOSDIJK.

Op pag. 2 zegt ZEd.: « dat er niet ligt iemand zal gevonden worden, die niet gedurig zijne toevlugt zal moeten

nemen tot een woordenboek, om te weten, of hij *droomen* of *dromen*, *schroomen* of *schromen*, *spooken* of *spoken*, *lenen* of *leenen* enz., moet spellen.» — Doch het komt mij voor, dat dit de zaak al zeer ver getrokken is, want het zij met alle bescheidenheid gezegd, nog nooit is het mij in de gedachte gekomen, aan die spelling een oogenblik te twijfelen; ook geloof ik, dat dit bij vele anderen evenzeer het geval zal zijn, en als mijne gronden daartoe voer ik aan, wat in mijne klankschakering over de harde en zacht-lange *e* en *o* te vinden is, in mijne *Korte Uitspraakleer (Orthoëpiek)*, te Amsterdam, bij W. N. van Nifterick, 1844.

Op pag. 7, lees ik in eene noot, dat de geachte schrijver het met zich zelven nog niet eens is, of *ie* al dan niet een tweeklank is.

Hoe kan, vraag ik, ZEd. een oogenblik twijfelen? *Ie* is geen tweeklank, maar, even als *oe* en *eu* een zuivere en volmaakte enkelklinker. Men verlenge de *ie* zoo lang, als men wil, en die klank zal bij het begin en aan het einde eveneens luiden — iets, dat alleen het geval kan zijn bij eenen wezenlijken een- of enkelklank. *Ie* is slechts eene verlengde *i*, bij een beschaafde en zuivere uitspraak *moet* er althans een enkelvoudig geluid in gehoord worden. Het duidelijkst blijkt dit uit de woorden *valies* en *spiegel*. Deze verlenging van de klinkletter met de *e* springt uit onze oude taalboeken ten duidelijkste in het oog, wij vinden daar ook de *a*, *o* en *u* met eene *e* verlengd, zoo als bij *maer*, *doedt*, *huer* en anderen.

Op pag. 20, zegt ZEd. (over den uitgang *lijk* sprekende, en dien te regt afkeurende) dat, in verzen, waar *lijk* soms voor eene lange lettergreep geldt, de *ij* iets sterker uitgedrukt, duidelijker gehoord worden en zoo veel mogelijk haren natuurlijken klank behouden moet.

Het komt mij voor, dat de onverdragelijke, oorverscheurende uitspraak van dat *lijk* nooit geoorloofd is, dan daar, waar het een zakelijk deel is, zoo als *gelijk*. Zoo ik onderwijzer ware, zou ik mijnen leerlingen nooit verzen te

lezen geven, waarin dit *lijk* als eene lange lettergreep voorkomt, want ik geloof, dat ieder dichter het met mij eens zal wezen, dat zulke verzen alles behalve onder de goede behooren.

Ik hoop, dat de geachte heer Bomhoff deze voorloopige aanmerkingen alleen zal toeschrijven aan de ware bron, waaruit zij voortvloeiden — belangstelling in zijne gewigtige taak.

OORSPRONG VAN HET WOORD KABAAL,

DOOR

J. F. BOSDIJK.

Toen Koning Karel II. van Engeland zijn plan tot eene onbeperkte heerschappij wilde doorzetten, en derhalve met de meest mogelijke voorzigtigheid moest te werk gaan; benoemde hij een' geheimen Raad, die uit vijf personen bestond, t.w.:

CLIFFORD,
ASHLEY,
BUCKINGHAM,
ARLINGTON,
LAUDERDALE.

Deze vijf mannen waren het voorwerp der verachting van het Engelsche volk; het zocht, zoo als bij dergelijke gelegenheden altijd het geval is, in hunne namen allerlei scherpe en vernederende uitleggingen, en — zie! uit de eerste letters dezer vijf namen ontstond het woord *Cabal.*

Het spreekt van zelf, dat ik dit slechts als eene taalkundige aardigheid aanbiede.

VRAGEN.

16. Men vindt bij eenige schrijvers *veronderstellen* en bij andere *vooronderstellen.* Op welke gronden verdient de eene schrijfwijze boven de andere de voorkeur?

17. In de *nieuwe Nederlandsche Spraakleer*, uitgegeven bij HASPELS te *Nijmegen*, wordt de tweede naamval der persoonlijke voornaamwoorden dus opgegeven:

ENK. *mijns-zelfs*, *uws-zelfs*, *zijns-zelfs*, *haar-zelver*, *zijns-zelfs;* MEERV. *onzer zelven*, *uwer-zelven*, *hunner-zelven*, *harer-zelven*, *hunner-zelven.* — Bij het lezen van deze vreemdheid, die ons nog in geen werk voorgekomen was, konden wij onze oogen schier niet gelooven en deden onwillekeurig de vraag:

a.) Waarom is *zelf* aan het voornaamwoord gehecht?

b.) Kunnen deze vormen dus voorkomen? zoo ja, dan zouden wij er gaarne voorbeelden van zien.

c.) Indien het vrouw. *haar-zelver* is, moet dan *mijns-zelfs* van eene vrouw ook niet *mijn-zelver* wezen?

d.) Andere spraakkunsten en spraakleeren hebben *mijner*, *uwer*, enz. als tweeden naamval der persoonl. voornaamw.: *bestaan die niet?* De Schrijver der gedachte spraakleer zal aan velen met ons genoegen verschaffen, zoo hij dit raadsel oplost en de uitlegging aan de Redactie van dit Magazijn inzendt.

18. Sommige schrijvers bezigen: *Hoe langer hoe beter*, andere: *Hoe langer zoo beter.* Zijn beide uitdrukkingen goed?

III.

TER LOGISCHE ONTLEDING.

Hoe text-vast is ANDRIES! — *Hij sagh laest mann en wijf*
Den andren hekelen in handsgemeen gekijf,
En riep: goê christenen, gaet daer niet tusschen beiden,
Wat God gevoeght heeft, staet geen menschen toe te scheiden!

VOORBEELDEN

VAN GEBREKKIGE TAAL,

UIT GEDRUKTE STUKKEN ONTLEEND,

DEN LIEFHEBBERS VAN TAALOEFENING TER VERBETERING AANGEBODEN [1]).

(*Vervolg van bladz.* 63.)

81. Ondertusschen naderde het uur, waarop de heer W. gewoon was het ontbijt te nemen, en ALFRED wilde zijn vriend gaan wekken, dien hij meende, dat nog te bed lag, dan tot zijne groote verwondering was de kamer ledig en hadden FEMME noch zijne dochter iets van hem gezien of gehoord.

82. Hiertoe zijn den mensch vrijen wil en ziels- en ligchaamsvermogens geschonken.

83. Doch, Goddank! noch mijne moeder noch ik zijn ooit hongerig naar bed behoeven te gaan, al was het dan niet vet.

84. In de dezer dagen uitgekomene *Verspreide Lettervruchten* van wijlen .... wordt op bladzijde XLI van de levensschets, die verzameling voorafgaande, het volgende gezegd: «Na bij herhaling aan grove en voor hem ondra- »gelijke beleedigingen te zijn blootgesteld geweest van

1) De Redactie heeft met genoegen vernomen, dat sommige onderwijzers van onze *Voorbeelden*, enz. op hunne scholen of in bijzondere lessen gebruik maken en, ten minste bij eenigzins gevorderde leerlingen, daaraan boven de gewone *cacographiën* de voorkeur geven. Om nu altijd een' genoegzamen voorraad te hebben, verzoekt zij hare lezers, ook in dezen bijdragen te leveren, doch met opgave der werken, uit welke zij ontleend zijn. Dat de schrijvers, uit welke de voorbeelden ontleend zijn, niet genoemd worden, geschiedt opzettelijk, dewijl de Redactie steeds trachten zal voor te komen, dat iemand *in* of *door* het Magazijn beleedigd worde.

»eenige officieren der rijschool, tegen welke hij geene be-
»scherming vond bij zijne superieuren, na bij deze vergeef-
»sche pogingen tot verkrijging daarvan te hebben aange-
»wend, werd hij tot de vaste overtuiging gebragt, dat hem
»niets anders overbleef, dan zelf te handelen; ...»

85. Het kleine kind is, zoodra het de deur uit is, alles vergeten.

86. Wij spreken het eerst over de verhalen, die allen drie de boekjes gemeen zijn.

87. Het aantal petitien der door de Afgevaardigden van den Pruissischen Landdag ter tafel gebragt, bedraagt reeds *een en negentig*.

88. Verscheidene rijke jonge lieden, leegloopers en lichtmissen van beroep, die zich gaarne op eene *laison* met de bevallige en bewonderde actrice zouden hebben willen beroemen, hadden goedgevonden om zich diep beleedigd te gevoelen over de stellige en somtijds smadelijke wijze, waarop Duveyrier hunne eerste stappen beantwoord had.

89. Waarom zou Z. M. de Joden niet geboden hebben te bidden?

90. Ontelbaar waren de voorbeelden van ergernis, die hier door hare teleurgestelde aanbidders werden verzonnen en uitgekraamd, met het menschlievend doel om eene vlek te werpen op een meisje, wier deugdzaam leven en ingetogen manieren hun eerbied zouden hebben moeten inboezemen.

91. Ook schrijft men het daaraan toe, dat in gedachte stad den spoedig daarop volgenden verjaardag van Z. M. op eene buitengewoon luisterrijke wijze is gevierd geworden.

92. Zijn groet was beleefd, zonder echter die gemeenzaamheid of die stijfheid te betoonen, waaruit iets meer dan eene eenvoudige bekendheid zou hebben kunnen worden afgeleid.

93. Ik pakte een zestal hemden en een zwarten zijden broek bijéén.

94. Ik houd mij verzekerd, dat er middelen zouden

kunnen gevonden worden, om het tweegevecht veel minder menigvuldig te maken.

95. De woordentaal bestaat uit geregeld gevormde geluiden.

96. En inderdaad is de zee niet ver daarvan verwijderd, en neemt in de nabijheid den *Orwell* en den *Stour* op, twee rivieren, die aan hunne monden gevaarlijke ophoopingen vormen, die met zand en kruiden bedekt zijn.

97. Dat verzoek is bij Koninklijk besluit bewilligd, en de gedachte onderwijzers zijn daardoor in hunne finantiële omstandigheden verbeterd.

98. Met schrik denk ik er nog steeds aan, hoe ik eens door vossen bijna levendig ben gegeten geworden.

99. Ik heb over een afdoend middel nagedacht, om deze wilden, die men gewoonlijk met den algemeenen naam kozakken aanduidt, eene troep tegen te stellen, die niet alleen in staat is, hen te wederstaan, maar ook hen te verstrooijen, ten einde hun den lust te benemen, oorlog te voeren en de overwinnende legers uwer majesteit lastig te vallen.

100. De schrijver zoekt de schuld minder bij het publiek, en minder bij het geneeskundig personeel, als wel bij den staat.

101. Het gevoel van verdraagzaamheid is niet anders dan de uitbreiding van het beginsel der gelijkheid in het gebied des gewetens.

102. Op zekeren Sabbat hadden de Apostelen, langs een korenveld gaande, terwijl hun hongerde, aren geplukt. Ofschoon niet in de wet verboden, hinderde dit gedrag den Pharizeën, die hetzelve als Sabbatschennis beschouwden. Terstond doet de Heer hun het dwaze en liefdelooze van deze oordeelvelling opmerken, zich daarbij op het gedrag van David bij Abimelech en van de Priesters, wier pligt het was met de offergave zich op den Sabbat bezig te houden, beroepende.

103. Te regt heeft men W. als de *Vader* van het verbeterd

lager Onderwijs in ons Vaderland beschouwd.... Wel hen, die zich aan W. spiegelden, en daaruit leerden, dat een hoofd vol wetenschappelijke kennis niets beteekent, indien menschenkennis, door eene beschaafde opvoeding verworven, daarmede niet gaat gepaard.... Mogten velen hem naleven, dan zoude de stand van onderwijzer, de naam van schoolmeester, geen belagchelijken indruk maken bij hen, die pedanterie van den schoolmeester onafscheidelijk achten.

104. Bleek echter de nuttigheid van nog andere [afdeelingen] te openen, voorbehouden wij ons daartoe de vrijheid, onverlet de stellige verzekering dat wij ons verbinden om in geen ander grondgebied over te' gaan en niets op te nemen dat ons niet regtstreeks als nieuwe bouwstof voor de Nederlandsche letterkunde van eenige waarde schijnt; daarmede wel uitdrukkelijk dichtstukken van nog levenden, of andere opstellen, die gewoonlijk onder den naam van mengelingen gaan, uitsluitende.

105. Ik kon het aan hun spelen, hun spreken, hun handelen ontwaren, dat zij wel begrepen, hoe zij werden gadegeslagen; maar het was niet den strengen regter dien zij vreesden, maar het was den vader, den vriend dien zij achtten.

106. Een slecht boek is ten allen tijde tot de slechtste daden gerekend geworden, welke de mensch bedrijven kan, want het is omloopend vergif.

107. Wij verbinden ons tot geen' bepaalden tijd! van uitgave of ruimte van bladzijden, beide van de bouwstoffen kunnende afhangen. Indien de wijze waarop dit eerste stukje wordt ontvangen ons aanmoedigt om het onderwerp voort te zetten, is ons voornemen, de bladen voor elke afdeeling afzonderlijk te houden, zoo dat men naar welgevallen, elke soort van bouwstoffen bijeen zal kunnen houden of de stukjes achter elkander laten volgen, die ten hoogste zes of zeven vellen zullen beslaan en drie of vier in het jaar van zullen verschijnen.

108. Het is ons ernst geworden, door vernieuwde veêr-

kracht aan den dag te leggen, onzen vorigen rang in den rei der volken te herwinnen.

109. Ik heb nog te veel vertrouwen op het gezond verstand onzer natie, dan dat dezelve *deze*, theoretisch zeker zeer schoonklinkende, maar in de toepassing tot volslagene vernietiging van alle *goed* onderwijs leidende stelling immer zal huldigen.

110. Aan het hoofd van ieder verhaal is een, somtijds twee, bijbeltekst geplaatst, die door hetzelve moeten worden verklaard.

111. Tusschen iets te willen uitvinden, en het inderdaad te doen ligt echter nog een stap, en de tijd zal moeten leeren, of Mr. Clavières dien stap gelukken zal.

112. R. gelooft, dat het met dezen het eenvoudigste is, hun de natuurlijke gevolgen hunner eigenzinnigheid levendig te doen gevoelen.

113. De Fransche geest is bovenal die geest van maatschappelijkheid, welke gedurende onze ridderlijke tijden zoo liefelijk gebloeid heeft, zijne heerlijkste vruchten onder de hand van Lodewijk XIV heeft vermenigvuldigd en krachtige blijken van leven gegeven heeft door al onze omwentelingen en oorlogen heen.

114. Het zingen is voor kinderen uitmuntend; maar het is niet gemakkelijk hen dit zuiver te leeren, en gevaarlijk, zoo het valsch gaat.

115. Het is eene eer die zij zich niet zullen weigeren; noch de regerende Hertog, noch zijne vertrouwende dienaars zijn nog niet aartsdom genoeg om zulks te doen.

116. Men had den Heer Thieme twee jaren brommen toegedacht, even als den ongelukkigen van Hulst, waarmede het hen, helaas! gelukt is.

117. Wij missen hier ongaarne het oefenen der spraakorganen van het geheugen.

118. Ik zal beproeven, Karel! wat ik ter uwer betere overtuiging, en ter uwer teregtwijzing, Caroline! kan bijvoegen.

119. Laat mij u mijn gevoelen daaromtrent mededeelen; ik durf bij voorraad de redelijkheid van hetzelve vooruitzetten.

120. Maar noch bij het een, noch bij het ander kunnen *wijsbegeerte* of *natuurlijke Godsdienst* ons tot gidsen verstrekken. En zoo komen wij, als van zelf, terug op de stelling, die aan het begin van dit opstel ontwikkeld is.

121. Immers wordt in sommige scholen van ons vaderland eenen dusgenoemden schoolbijbel met vrucht gebruikt.

122. Gevende, wat mij als waarheid voorkomt, laat ik het oordeel van andersdenkenden vrij; eene gelijke vrijheid voor mij zelven bedingende, en mij bovenal wachtende van hen te veroordeelen, wier begrippen van de mijne verschillen mogten.

123. N°. 2, dat dient, om den kinderen tot tien te leeren tellen; en dat bij elke cijfer, die in romeinsche letters en zonderling genoeg niet in cijfers wordt uitgedrukt, een veel gebruikelijk spreekwoord heeft.

124. Wij danken den heer N. voor zijne regt juiste opmerking, die wij hopen, dat allen belangstellenden de oogen zal openen, en krachtig op dit punt opmerkzaam doen zijn.

125. Zoo gaat het ons almede, wanneer wij hooren of lezen van mannen, die, in ons Vaderland geboren en geleefd hebbende, den roem van hunnen naam wijd en zijd hebben verspreid.

126. Of dezen zelven hierdoor zullen gebaat worden is eene andere vraag, en wij wagen het onzen twijfel daaraan te erkennen.

127. Want wie waarlijk voor zijn vak leeft, trekt alles aan wat zijne kennis van zijn vak vermeerderen kan, maar om dat die of dergelijke vorm de meest geschikte is tot mededeeling van de sapientia pastoralis.

128. Wij hebben meer rede om er mede ingenomen te zijn.

129. Als wij ons slechts zestien jaren, ten dezen opzigte,

bij Duitschland ten achteren rekenen, zal het immers niet te veel zijn.

130. En dat dit de doorgaande geest blijft, dat de schrijver aan die eischen getrouw blijft, blijkt als men bijv. het vijfentwintigste der gesprekken leest.

131. Is zulk eene taal niet broodnoodig in ons land, om de nog vele slapende en sluimerende wakker te maken.

132. .... waarmede hij een geleidelijke en afdalende overgang krijgt tot huisselijke betrekkingen.

133. De kwade jongens en meisjes hebben zij [de kinderen], op den keper beschouwd, toch liever dan die brave HENDRIKKEN en ANNA's en MARIA's, die voor hen even afschuwelijk zijn, als voor ons groote kinderen die fijne kwezels, die overal hunnen meesterachtigen toon laten hooren.

134. Over de Jesuiten is nog al zoo iets geschreven.

135. Juist dit is nu ook de rede, waarom wij ons onthouden van aanmerkingen te maken; als dat maar eenigzins naar volledigheid gelijken zou, dan zouden het er niet eene maar honderde zijn moeten; want menige zijn de punten, waarop wij anders zien als H., en waarop hij toch, in zekere gevallen, gelijk kan hebben.

FOUTIEF OPSTEL TER VERBETERING,

zoo wel voor aankomende Onderwijzers, als voor leerlingen der hoogste klasse, waarbij de taal- en spelregels van WEILAND *en* SIEGENBEEK *moeten in acht genomen worden.*

N°. 1.

Een onverwacht toeval bragt mij met uw' neef in kennis, die mij verhaalde, den tijd zijner jeugd nutteloos te hebben verspild, ofschoon hij onophoudelijk door ouders

en leermeesters was geboden geworden, zich meer op de wetenschap toe te leggen. Zij wilden mij, zeide hij, niet verbieden, geene ligchamelijke beweging te nemen of te spelen, zij moedigden mij hiertoe zelfs aan; doch ik bleef, alhoewel ik wist, dat ijver en vlijt de kweeksters waren van goede zeden en vooruitgang, halstarrig weigeren, mij te oefenen, en hierdoor veroorzaakte ik mijne brave ouders veel verdriet.

En wat doet gij nu voor den kost? Vroeg ik hem.

Ik ben nu meestersknecht in een' aardewerkerswinkel, was zijn antwoord, en mijne voornaamste taak bestaat hierin dat ik goed boek houde van de ontvangsten en van alles, wat op goed vertrouwen geborgd wordt; maar ik geloof niet, dat ik daar lang banken zal, want vaakmalen heb ik reeds ongenoegen gehad met de knechts, die, door allerhande hartstogten der ziel gedreven, vele goede, eenvoudige menschen tot hinder verstrekken en mij ook. Gisteren nog poperde mijn hart van angst, toen ik eenige potten met dubbelde maagdeliefjes vermiste, want, ofschoon ik wist, wie die kool gestoofd had, dorst ik mijn gevoelen van verontwaardiging niet te uiten, en gij ziet dus dat, als er slechts een kinkel in de kabel komt, ik niet in staat zal zijn, het daar langer te kunnen uithouden, en daarenboven heb ik, onder ons gezegd en gezwegen, een' geweldigen hekel tegen dat vak.

(26 Fouten.)

NB. Indien dergelijke opgaven, waarin men, van nommer tot nommer, alle gevallen, die tegen de regels der taal zondigen, zoo mogelijk, zal aangeven, bij de jeugdige onderwijzers en taalbeoefenaars belangstelling vinden, zoo worden deze uitgenoodigd, hunne verbeteringen, met naam of letter onderteekend, vrachtvrij aan de Redactie in te zenden. Alleen van de best gekeurde stukken zal melding gemaakt worden.

In een volgend nommer zal de correctie van den opgever

volgen met de reden van alle veranderingen, tèn ware een der ingekomene antwoorden aan dit oogmerk voldoen mogt.

BEANTWOORDING VAN VRAGEN,

DIE VOORKOMEN IN N°. 1.

VAN HET

MAGAZIJN VAN NEDERLANDSCHE TAALKUNDE.

Bladz. 52 *en volgg.*

1. KINKER zegt in zijne *Beoordeeling van* BILDERDIJK's *spraakleer*, bl. XVIII. «Dat er achter deze beleefdheid een ANGEL in het gras moest *schuilen*.» WEILAND zegt, op het woord *angel:* Van hier ook de spreekwijs: «daar is een ANGEL onder *verborgen*,» maar hij zegt niet «onder *het gras*.» Bij SPRENGER VAN EYK leest men van eene ADDER, die onder het gras *schuilt*. Welke van die beide gezegden verdient de voorkeur?

Dat de *angel* in het *gras* schuilt, had ik nooit gehoord, eerst uit het bijgebragte voorbeeld van KINKER heb ik zulks vernomen. Ik zou meenen, dat deze spreekwijs alzoo ook weinig zal gebruikt worden. Immers als wij nagaan, wat een angel is, dan kan dezelve slecht in het gras verscholen zijn. Een angel is eene scherpe punt, hetzij van een of ander dier, of wel door kunst gemaakt, en in het laatste geval waarschijnlijk naar den angel der dieren ook aldus genoemd. De angel der dieren zal wel niet in het gras schuilen, alzoo zal, wanneer de spreekwijs te bezigen is, de bedoelde angel een vischangel zijn. Alleen zou deze daar kunnen komen, als de hengelaar dien verloren had; maar dan zou hij zoo

wel in het *zand* als in het *gras* kunnen schuilen; of zou de hengelaar den angel uit arglistigheid in het gras hebben verbergen kunnen? en om wat oogmerk te bereiken? TUINMAN en REDDINGIUS zeggen beide, bij het spreekwoord: *daar schuilt eene adder onder het gras*, dat dezelfde beteekenis heeft, als: *daar schuilt een angel achter*. Zie TUINMAN, *Nederd. Spreekw.* I, bl. 1, en REDDINGIUS, *Holl. Spreekw.* bl. 93, ofschoon door TUINMAN bijgebragt bij het spreekw. *daar schuilt een slang onder het loof*, dat wel hetzelfde zal te kennen geven. Ook op bl. 343 komt bij TUINMAN voor: *daar ligt een angel achter*. SPRENGER VAN EIJK brengt ook, behalve het genoemde in de vraag, het spreekw. van de *adder* bij, als hij over het spreekw. handelt: *daar is een otter in het bolwerk*. Zie zijne *Nal. op de Spreekw. uit het Dierenrijk*, bl. 39. GUIKEMA heeft in het 1e. stukje van zijne *vijftig leerzame verhalen*, op bl. 25, het spreekw. van de *adder*, en in de *nieuwe Nederl. Spraakleer*, verleden jaar te Nijmegen bij HASPELS uitgekomen, heeft men: *daar ligt een angel achter*, voorkomende op bl. 414. Beide spreekw. zouden dus naast elkander kunnen staan, maar bij den *angel* diende het *gras* weg te blijven; ook geloof ik, dat het spreekw. van de *adder* sterker van uitdrukking is.

P. J. HARREBOMÉE.

---

4. Men schrijft *na*, *nader*, *naaste*. Zou de spelling van *na*, *nader*, *na-ste*, welke niet zonder voorbeeld is (zie VAN DER VYNCKT. Ned. Bez. I. 15), ook kunnen verdedigd worden?

4. Ofschoon ik nooit ergens de spelling van *naste* gezien heb, (daar ik tot nog toe niet in de gelegenheid ben geweest, het aangeduide werk op te slaan), of iemand de juistheid daarvan heb hooren beweren, kan ik mij echter nu verblijden, te zien, dat mijne meening, daaromtrent voor lang opgevat, ook door anderen gekoesterd is.

In de woorden, die op een' enkelen langen klinker eindigen, wordt doorgaans bij de aanhechting van de uitgangen *tje* en *ste* deze klinkletter verdubbeld; aldus schrijft men *Ka*, *Kaatje*; *Na*, *Naatje*; *ra*, *raatje*; *na*, *naaste*, enz. Wat kan het oogmerk van deze verdubbeling zijn? Mijns bedunkens geen ander, dan om aan te duiden, dat de klank hier lang moet zijn, ten einde dubbelzinnigheid te vermijden en verwarring met woorden, die met denzelfden uitgang eene gelijke spelling hebben, doch met den korten klank. Deze verwarring nu zal toch 1e waarlijk zoo ligt niet plaats hebben. Wie, die een' brief ontvangt, waarin hij leest: «Mijn lieve *Katje* is van een' zoon bevallen,» zal niet aanstonds begrijpen, of hiermede ook de *kat* bedoeld wordt? Is een knaapje bezig met het zamenstellen van een scheepje, en hij schrijft aan zijn' afwezigen vader, dat «hij nu nog een *ratje* moet maken,» zal dan wel de vader dit voor eene kleine rat houden?

De dubbelzinnigheid—zoo die hier bestaat—wordt 2e daardoor niet of weinig verminderd, daar men, bij v., bij het zien van *raatje* ook zou kunnen denken aan eene kleine *raat*, honigraat; en even zoo is het met andere woorden. En hoe dan te handelen met *koetje*, *bijtje*, enz., om te doen zien, of men eene kleine *koe* of *koet* (meerkoet), *bij* of *bijt* bedoelt? Het koppelteeken te bezigen, en te schrijven *koe-tje*, *bij-tje*, *ra-tje*, *na-ste*, is tegen den aard van dit teeken handelen, dat in onze taal alleen gebruikt wordt om in sommige gevallen *woorden* te verbinden, en geene lettergrepen: *luitenant-generaal*, *zijden-kousenwever* (Weil. Ned. Spr.), *arm- en ziekenhuis*, enz. — Met het genoemde woord *naaste* of *naste* vervalt de redenering van dubbelzinnigheid geheel en al.

De uitgang, die achter een woord gevoegd wordt, moet, naar mijn inzien, wil hij zijne kracht behouden, in zijn geheel blijven en geene letters van het grondwoord verliezen, terwijl het grondwoord ook niet door vreemde letters mag vervalscht worden. De uitgang *je*, wanneer hij

achter sommige medeklinkers en ook achter eene klinkletter komt, neemt eene *t* aan en wordt *tje*. Deze uitgang, bij *Ka*, *Na*, *ra*, kan niet anders geven, dan *Katje*, *Natje*, *ratje*, of de wortel wordt vervalscht tot *Kaat*, *Naat*, *raat*.

Even zoo met *na*. De uitgang *ste* maakt hiervan *naste*, *Naa ste* evenmin als *naas te* kan eenigen grond vinden in eenigen bestaanden regel onzer taal.

---

6. Is aan dit « *Hollandsche Taal* » de voorkeur te geven boven Nederlandsche, Nederduitsche taal?

6. De taal, die hier bedoeld wordt, is wel de taal, zoo als zij van ouds voornamelijk in Holland gesproken werd, en is daarom reeds lang *Hollandsche*, in onderscheiding van *Vlaamsche* of *Friesche*, taal genoemd. Tegenwoordig evenwel, nu deze taal wettelijk aangenomen is door het geheele rijk, dat niet meer *Holland* maar *Nederland* heet, is zij eigenlijk de *Nederlandsche*. Als zuster van de *Hoogduitsche* kan zij ook zeer gevoegelijk de *Nederduitsche* heeten. Om echter meer te doen gevoelen, dat wij eene eigene *taal* hebben, door ons en onze vaderen aangekweekt en beoefend, en niet een' bijzonderen *tongval* van het Duitsch, gelijk de inwoners van Westphalen, acht ik het beter, onze taal naar ons land zelf te noemen en te zeggen: Leve de *Nederlandsche* taal!

---

11. « Er zijn sedert de laatste jaren menigvuldige bundels verhandelingen en redevoeringen uitgegeven. »
Is dat *sedert* hier wel goed gebruikt?

11. *Sedert* wil zeggen: *van dien tijd af tot nu toe*. Deze tijd moet dan natuurlijk reeds verloopen zijn; hoe anders kan men van dien tijd *tot nu* rekenen? *Sedert heden*, *sedert deze week*: ieder gevoelt, hoe tegenstrijdig dit is. *Van heden af*, *van deze week af* ziet op het toekomende, terwijl *sedert* alleen van het verledene tot het tegenwoor-

dige ziet. *De laatste jaren* is een tijd, die nog loopende is, en alzoo bemerkt men spoedig, dat men niet kan zeggen: *sedert*, maar *in* de laatste jaren.

---

12. « Zijn oogmerk is, nuttig te zijn; in hoe verre hij daarin geslaagd *zij*, zal de ondervinding leeren. »

« Hoe noodig die gave *zij* voor den kinderdichter, gevoelt elk; hoezeer zij VAN ALPHEN *ware* te beurt gevallen, toonde ik vroeger aan. »

Is die aanvoegende wijs in de aangehaalde voorbeelden goed gebezigd?

12. De aanvoegende wijze wordt in onze taal alleen gebruikt voor die gevallen, waarin de toestand of werking, door het werkwoord genoemd, niet als zeker aangewezen of ondersteld wordt, met voorbehoud van de bijgevoegde bepalingen: hij gaat *misschien* is aantoonende wijze, ofschoon het onzeker is: met de bepaling *misschien* is het zeker, het wordt stellig gezegd, dat hij *misschien gaat*. In het eerst aangehaalde voorbeeld wordt het *geslaagd zijn* in het onzekere gelaten; het wordt zelfs niet ondersteld. *In hoe verre* laat ons immers nog over te denken, dat hij ook wel niet geslaagd kon zijn. Alzoo wordt hier de aanvoegende wijze vereischt. — Op beide plaatsen van het tweede voorbeeld bestaat zekerheid. Geen twijfel toch blijft er over, als er gezegd wordt: *elk gevoelt*, en: *ik toonde aan*, zoo dat hier de aantoonende wijze moet gebezigd worden, en men zeggen moet: Hoe noodig die gave *is* voor, enz.; hoe, zeer zij van ALPHEN *was* te beurt gevallen, enz.

---

14. « Het voornaamwoord des derden persoons, » zegt WEILAND, (*Spraakk.* 2e d. § 69), « volgt bij persoonsnamen *gemeenlijk* het natuurlijke geslacht van den bedoelden persoon, en niet het geslacht van het naamwoord, waarmede een persoon genoemd wordt. »

Uit het gezegde schijnt te volgen, dat er gevallen zijn, waarin het voornaamwoord, hetwelk op een onzijdig woord, waardoor een persoon bedoeld wordt, betrekking heeft, ook onzijdig blijft; komen er werkelijk zoodanige gevallen voor, en welke zijn die dan?

14. Zoodanig geval zien wij in het woord *kind*, wanneer

het kind nog beschouwd moet worden als een niet handelend wezen, of ook wanneer het geslacht van het kind, waarvan men spreekt, niet bekend is, moet men zich van het onzijdig voornaamwoord bedienen: «Mijn kind is ziek; *het* heeft stuipen.» — Ook de naamwoorden, waarmede men een ligchaam of vereeniging van personen te kennen geeft, deelen hun eigen geslacht aan de voornaamwoorden mede. Zoo zegt men: «Het *gezelschap* was nu voltallig; *het* bestond uit,» enz.; — «Het *volk* was tevreden gesteld; weldra ging *het* uiteen;» — «De *geestelijkheid* kwam te zamen; *zij* beraadslaagde,» enz. Somtijds kan men ook het voornaamwoord *men* bezigen, mits het geene dubbelzinnigheid te weeg brenge: «Zoo was de vrede in het *gezelschap*, in den *kring* gestoord; *men* ging uiteen,» enz.

---

15. Verdient de spaarzaamheid in het gebruik, of liever het geheele gemis van scheidteekens, zoo als die in de volgende, in een, zoo wij gelooven, veel gelezen periodiek geschrift voorkomende zinnen plaats heeft, navolging? zoo niet, waar moeten er dan, hetzij men ze als lees- of als zinteekens wil beschouwen, geplaatst worden?

« Men is voornemens de romans uit de feuilletons der fransche dagbladen te verbannen omdat het publiek dien kost reeds lang moede is en omdat, enz.»

« Het *Journal des Débats* wil met dit goede voorbeeld beginnen en ook *de Presse* schijnt te zullen volgen daar dit blad reeds reisverhalen in plaats van novellen mededeelt.»

« Een scheikundige te Londen zegt dat hij eene vloeistof heeft uitgevonden waarmede hij de gedrukte letters uit boekwerken wegnemen en de bladen volkomen wit en versch kan maken. »

15. Zeker is het af te keuren, de scheidteekens [1]) zoo geheel weg te laten. Hier en daar moeten sommige gedeelten der voorstellen worden afgescheiden, zoowel om den zin daarvan in al zijne kracht te doen uitkomen, als

---

1) Zou het ook niet beter zijn, te schrijven: *scheiteekens*? Zie vraag 3 in N°. 1. (*a*)

(*a*) Dat het al of niet bezigen der *d* van geen belang is, zal den geëerden beantwoorder later blijken. RED.

om dubbelzinnigheid te vermijden. In de opgegevene volzinnen zou ik die teekens plaatsen als volgt:

«Men is voornemens de romans uit de feuilletons der fransche dagbladen te verbannen, omdat het publiek dien kost reeds lang moede is, en omdat, enz.»

Na *voornemens* plaats ik geen scheidteeken, omdat het volgende *de romans..... te verbannen* eene onmiddellijke voortzetting is van het denkbeeld, in *voornemens* begonnen, en met dit woord als één geheel moet beschouwd worden. Anders is het in: *men is voornemens*, *om* of *ten einde de romans uit*, enz. *te kunnen verbannen*, *andere stof ter opvulling der kolommen te zoeken.* — Bij *verbannen* plaats ik een komma, omdat het volgende nevenvoorstel een nieuw denkbeeld bevat, dat slechts met het vorige verbonden is. — Achter *moede is* plaats ik een scheidteeken, ofschoon *er en* op volgt, omdat het volgende voorstel, zij het ook gelijk geordend met het vorige, een ander woord tot onderwerp heeft, hetwelk blijkt uit de herhaling van *omdat*, en er ook in het eerste geene uitlating plaats heeft, die in het tweede moet worden aangevuld, zoo als in: *omdat de getuigen nog gehoord en de debatten nog voorgelezen moesten worden.*

«Het *Journal des Débats* wil met dit goede voorbeeld beginnen, (¹) en ook *de Presse* schijnt te zullen volgen, (²) daar dit blad reeds reisverhalen in plaats van novellen mededeelt.»

(¹) Het volgende voorstel heeft een ander ander onderwerp en is ook anders geordend dan het voorgaande.

(²) Het nevenvoorstel bevat een nieuw denkbeeld.

«Een scheikundige te Londen zegt (¹) dat hij eene vloeistof heeft uitgevonden, (²) waarmede hij de gedrukte letters uit boekwerken wegnemen (³) en de bladen volkomen wit en versch kan maken.»

(¹) Voortzetting van het denkbeeld begonnen in *zegt*. Geen scheidteeken.

(²) Nieuw denkbeeld in het volgende.

(³) Weglating van *kan* in het voorgaande en van het onderwerp in het volgende voorstel, en hierdoor naauwere verbindtenis. Geen scheidteeken.

NIEUWER AMSTEL. P. JANSZ.

CORRESPONDENTIE.

Op de fabel pag. 55 is de spraakkunstige ontleding ingekomen van J. v. L. en J. S. te U., die vrij goed is, doch wegens uitgebreidheid, ten minste in dit Nommer, geene plaats kon vinden. Zoo was de verbetering der voorbeelden van gebrekkige taal door J. B. GROOTEES te Lienden, met opgave der redenen, waarom de verandering werd gemaakt, over het algemeen goed, doch ook te uitgebreid. De verbeteringen van J. B. VAN LOGHEM Jr. te Haarlem verdienen als van eenen liefhebber veel lof. Die van J. v. L. en J. S. te U. laten hier en daar nog al iets te wenschen over; b. v. N°. 80, waar *klimop*, dat onz. is, het lidwoord *de* voor zich heeft. Die van v. D. zijn hoogst gebrekkig: eene vlijtige beoefening der spraakkunst zij hem aanbevolen.

De antwoorden op de vragen 1—8 van S. te L. zouden opgenomen zijn, indien ze geteekend waren. De verder ingekomen antwoorden waren vrij voldoende; doch men wacht nog op de beantwoording der vragen 9, 10, 13, 14.

De ontvangen antwoorden van P. te L., R. D. te R., M. te W., Q[4] te Z., Ll. te H. en K[5] te N., hoewel zij lust tot oefening bewijzen, konden nog in geene aanmerking komen: eene ijverige studie zal hen doen zien, wat er aan ontbreekt.

Het stuk van den Heer D. W. BOSCH, Dz., over het gebruik van het zamentrekkingsteeken, en dat van J. W. REGT, Iets over het ontleden, zullen in het volgende Nommer worden opgenomen, gelijk ook een paar beoordeelingen en aankondiging van werkjes over de taal en de Verbeteringen der Voorbeelden van gebrekkige taal, door P. JANZ.

Van de wenken van B. zal gebruik gemaakt worden, wij wenschen wel met ZEd. in nadere correspondentie te treden.

Iets te ontvangen over *Spreekwoorden* en de verklaring daarvan, uit een letter- en taalkundig, zoo wel als historisch oogpunt, zal aangenaam zijn. Dit veld is, niettegenstaande al het reeds geleverde, nog rijk ter bearbeiding.

De stukken van Fz., VR., N. en IJ[2], als niet voor ons doel bruikbaar, zijn ter zijde gelegd, en blijven ter beschikking van de geëerde inzenders. IJ[2] zij bijzonder ons Magazijn aanbevolen; indien ZEd. de door ons gekozen rigting begrijpt, mogen wij iets degelijks van zijne hand verwachten.

Nieuwe stukken, opgaven en antwoorden voor N°. 3 worden ingewacht voor den 15. Augustus eerstkomende. (*Zie verder den Omslag.*) BR.

TAALKUNDIGE BIJDRAGEN EN BEDENKINGEN

DOOR

A. C. OUDEMANS.

(*Vervolg van N°. 2, bladz.* 117).

IX. LEEFWIJZE of LEVENSWIJZE.

In het eerste deel van het *Taalkundig Magazijn*, verzameld door den Heer A. DE JAGER, vinden wij, op bladz. 189 en volg. eene opmerking van den Heer BOMHOFF, met betrekking tot de spelling van het bovenstaande woord.

«Schier allen,» lezen wij daar, «zeggen en schrijven *le-*«*venswijze*, doch onzes bedunkens verkeerdelijk. Want dan «zoude men ook moeten schrijven *denkenswijze, handelens-*«*wijze, schrijvenswijze*, in plaats van het gebruikelijke «*denkwijze, handelwijze, schrijfwijze* Wij ten minste «geven de voorkeur aan leefwijze.»

Iemand, die goed gevonden heeft, zijn' naam te verzwijgen, doch door den Heer DE JAGER een geacht taalgeleerde genoemd wordt, heeft, op bladz 269, daarop de volgende aanmerking gemaakt.

««*Leefwijze* wordt zeker door de analogie van (met?) ««*denkwijze, schrijfwijze*, enz., volkomen bevestigd. (; ?) ««Doch (doch?) ik zie niet, waarom *levenswijze* niet mede ««voor goed te houden zij, en nog veel minder, waarom ««men, dit schrijvende, ook *denkenswijze, handelswijze* ««zou moeten schrijven. Het vrije gebruik der taal wordt ««door dergelijke voorschriften te zeer beperkt.»»

Ofschoon ik het volkomen met den Heer BOMHOFF eens ben, waag ik het echter aan te merken, dat zijne beschou-

wing, zoo als zij hier boven is opgegeven, te los en te vlug uit de pen is gevloeid, om er al de waarde van te gevoelen, die zij inderdaad bezit. Het ware te wenschen geweest, dat gezegde taalkundige zijn onderwerp meer uit de diepte opgehaald, en wat meer ontwikkeld hadde, om daardoor de waarheid zijner stelling, met meer bewijzen ter overtuiging, te doen uitkomen.

Hij toch beschouwt het woord *leven* als een werkwoord, maar wat belet ons, vooral in die zamenstelling, hetzelve als een zelfstandig naamwoord aan te nemen, als wanneer *levenswijze* wel degelijk goed zou zijn. — Wat *denken* en *handelen* en alle andere werkwoorden aangaat, men kan ze, door het voorvoegen eens lidwoords, ook tot zelfstandige naamwoorden vervormen, zoo als: *het denken*, *het handelen*, maar naast deze bestaan nog de woorden *gedachte* en *handel*, en elk, die van geene taalstudie ontbloot is, zal gereedelijk het onderscheid gevoelen tusschen: *de handel* en *het handelen*, *de gedachte* en *het denken*, enz., Het werkwoord *leven* daarentegen verschaft ons maar éen zelfstandig naamwoord, dat van het werkwoord niet onderscheiden is, zoodat ons voor zamenstellingen of verbindingen geene keus overblijft.

Om dus deze vraag, waaromtrent reeds velen hunne gedachten op verschillende wijze geuit hebben, tot eene gewenschte beslissing te brengen, moet men trachten aan te toonen, of in deze zamenstelling het woord *leven* een zelfstandig naamwoord is, dan wel of het eene verbale kracht of strekking bezit. Betoogt men het eerste, dan is *levenswijze* even goed als *trapswijze*, *spiraalswijze*, enz.; doch vindt men een grondig bewijs voor het laatste, dan kan *levenswijze*, evenmin bestaan als *handelenswijze*, *sprekenswijze*, enz. Men ziet hieruit, dat de aanneming van het eene en de verwerping van het andere alleen afhangt van de beslissing der vraag: «Is het woord *leven* in *levenswijze* een zelfstandig naamwoord, of niet?»

Wat nu de wederlegging van den hier boven vermelden

geachten taalgeleerde aangaat, men zal mij toestemmen, dat de wetenschap tegenwoordig meer eischt dan *individueele gevoelens*, dan machtspreuken zoo als deze: «HET «VRIJE GEBRUIK DER TAAL WORDT DOOR DERGELIJKE VOORSCHRIFTEN TE ZEER BEPERKT !!»

Deze anonyme schrijver had der wetenschap meer dienst gedaan, eens uit te leggen, wat door *het vrije gebruik der taal* verstaan moest worden, en of zulks ook *die hoogere taalwet* was, waarvan Dr. DE VRIES later (namelijk in het *Archief voor Nederlandsche Taalkunde*, 1e stukje, bl. 80) spreekt, en waar dan deszelfs grenzen waren. Eene grondige wederlegging van BOMHOFFS opmerking had eenen *geachten taalgeleerde* meer voldoening gegeven en der wetenschap meer voordeel aangebracht, dan het uiten van een gevoelen, waarbij zij, om het anonyme, volstrekt geen het minste belang heeft. Naamlooze gevoelens en naamlooze recensiën hebben tegenwoordig in de wetenschap geene waarde meer.

Laten wij thans overgaan om, naar ons gering vermogen, dit vraagpunt in overweging te nemen, en mochten wij in het een of ander gedwaald of gefaald hebben, zoo zal ons elke heusche terechtwijzing hoogst welkom wezen.

Het woord *wijs* of *wijze* kan met vijf verschillende rededeelen in zamenstelling of betrekking gebracht worden, als:

a. Met zelfstandige naamwoorden.
b. » bijvoegelijke naamwoorden.
c. » wortels van werkwoorden.
d. » tegenwoordige deelwoorden.
e. » werkwoorden van ééne lettergreep, dewijl zulke werkwoorden zelven als wortels kunnen aangemerkt worden.

Van allen zullen wij hier eenige voorbeelden opgeven, ten einde ons onderzoek daarop te doen rusten.

a. Met zelfstandige naamwoorden.

Stukswijze, *hoekswijze*, *schroefswijze*, *vraagswijze*, *wormswijze*, *kruiswijze*, *schubswijze*, *tralieswijze*, *doolhoofs wijs* (VONDEL. Inleiding tot de Warande), *zegswijze* van het weinig meer gebruikt wordende *gezeg* (zie WEILAND Gr. T. W. in voce) waarvan men het voorvoegsel *ge* heeft weggelaten; *steelswijze* waarin *steel* niet de wortel van het werkwoord *stelen*, maar een zelfstandig naamwoord is. OTTFR. gebruikte nog *stal* voor *diefstal. Slangswijze*, enz., enz. [1]).

b. Met bijvoegelijke naamwoorden.

Toevalliger wijze, *billijker wijze*, *geweldiger wijze*, *noodzakelijker wijze*, *zoodaniger wijze*, *spraakkunstiger wijze*, *gelukkiger wijze*, enz., enz.

c. Met wortels van werkwoorden.

Schrijfwijze, *leerwijs*, *leeswijs*, *handelwijs*, *spelwijze*, *geneeswijze*, *predikwijze*, *denkwijze*, *zegwijze*, *teekenwijze*, enz., enz.

d. Met tegenwoordige deelwoorden.

Klagender wijze, *kruipender wijze*, *schoorvoetender wijze*, *pronkender wijze*, *vallender wijze*, *raadplegender wijze*, *volgender wijs* [2]), *hellender wijs*, *lachender wijs*, enz., enz.

---

1) VONDEL en eenigen zijner tijdgenooten hadden andere vormen. Zoo schreef VONDEL *kudwijze*, *toneelwijs*, *heldendicht swijs* (Faëton. ed. 1720; deze spelling is echter te wantrouwen), *treurtooneelwijs*. HARDUYN schreef *cudd'wijze* (Goddelicke Lofsanghen, Gent 1620). Ook nog in onze dagen schreef Prof. SIEGENBEEK niet *briefswijze* met *s*, maar *briefwijze*. (Zie: Brief aan den Hoogleeraar Mr. J. KINKER, geplaatst achter diens Beoordeeling der *Nederlandsche Spraakleer* van Mr. W. BILDERDIJK, bladz. 341. Op bladz. 368 maakt deze taalkenner echter gebruik van den hedendaagschen vorm, en schrijft *briefsgewijze*).

2) Hiervoor schreef WITSEN GEYSBEEK dikwerf *volgendermate*. (Zie zijn *Biogr. Woordenb.* VI, 244 en 298).

e. Met werkwoorden van éene lettergreep.
Zienswijze, enz.

Indien men nu deze vijfderlei zamenvoegingen met elkander vergelijkt, komt men, als van zelf, tot de volgende opmerkingen.

1°. Dat men achter alle zelfstandige naamwoorden, die met *wijs* zijn zamengesteld, ook *gewijze* plaatsen kan, mits dat er niet te veel lettergrepen in het woord zijn, dewijl er alsdan eene zekere onwelluidendheid uit zou voortspruiten.

Men zegt dus even goed: *Stuksgewijze*, *hoeksgewijze*, *steelsgewijze*, *schubsgewijze*, *briefsgewijze*, als *stukswijze*, enz. *Bereidingsgewijze* zou, om de veelheid der lettergrepen, onwelluidend zijn [1]).

2°. Dat men al de zamenstellingen, onder *a* opgegeven, met de woorden *op de wijze van een of meer* omschrijven kan. Voor *schroefswijze* kan men zeggen *op de wijze van eene schroef*, voor *kruiswijze*, *op de wijze van een kruis*, voor *slangswijze*, *op de wijze van eene slang*, enz., enz.

3°. Dat deze omzetting bij de zamenstellingen met wortels van werkwoorden, zoo als onder *c* zijn opgegeven, geene plaats kan hebben, want *schrijfwijze* kan wel den vorm van *wijze van schrijven*, maar geenszins dien van *op de wijze van een schrijven* aannemen.

4°. Dat al de zamenstellingen, onder *a* en *c* voorkomende, hoofdzakelijk daarin van elkander verschillen, dat de eerste zoowel *bijvoegelijke naamwoorden* als *bijwoorden* en de laatste *zelfstandige naamwoorden* zijn.

5°. Dat de bijvoegelijke naamwoorden in de zamenstel-

1) Hooft had hiervoor mede andere vormen. De lettergreep *ge*, die wij voor *wijze* plaatsen, schijnt hij scherper te hebben uitgesproken, want in plaats van de *g* vindt men bij hem *ch* met overgang op de *r*. Zoo gebruikt deze Schrijver de woorden *haaringscherwijze*. (*Nederl. Historie*, uitgave van 1820. I, 297), *soldaatscherwijze* (Idem II, 67), enz.

lingen onder *b*, en de tegenwoordige deelwoorden in die onder *d*, de letters *er* achter zich nemen, waarbij men aan geenen comparativus, maar alleen aan een overgangsmiddel te denken heeft.

6°. Dat er zelfstandige naamwoorden zijn, die ook tot de wortels van werkwoorden behooren, zoo als *vraag*, *zeg*, *steel*, enz. Beschouwt men deze als znw., dan nemen zij, even als de anderen, eene *s* aan voor het woord *wijs* of *wijze*, als: *vraagswijs;* doch neemt men hen als wortels van werkwoorden aan, dan gebruikt men geene *s*, dewijl deze, als van verba afgeleid, geen' 2^den^ naamval hebben, en men zegt dus: *vraagwijze*, enz.

Maar is er nu eenig onderscheid tusschen *vraagswijze* en *vraagwijze?* Zeer zeker, en zulks is reeds onder 4°. opgegeven. Dat boek is *vraagswijze* zamengesteld; gij moet uwe *vraagwijze* of uwe *wijze van vragen* anders inrichten.

Hetzelfde karakter dragen al de woorden, onder *c* opgegeven.

Schrijfwijze is dus *de wijze van schrijven* zoowel met betrekking tot het schrift als tot den stijl. Ik vind de Engelsche schrijfwijze fraaier dan de Fransche. De schrijfwijze van VAN DER PALM munt boven die van velen zijner tijdgenooten uit.

Leerwijze is *de wijze van leeren.* De tegenwoordige leerwijze is den kinderen minder vervelend dan die, welke in mijne jeugd in zwang was.

Handelwijze is *de wijze van handelen.* Ik moet uwe handelwijze ten sterkste afkeuren.

Men merke hierbij 7°. op, dat bij al die wortels het aanvoegsel *gewijze* niet gebruikt kan worden, hetwelk ons in de taalkunde ten baken kan strekken in het onderzoek hoe men de woorden spellen, en wanneer men bij voorb. *vraagswijze* of *vraagwijze*, en dergelijke meer, schrijven moet.

Beschouwt men nu in *levenswijze* het woord *leven* als een zelfstandig naamwoord, dan moet *levenswijze* in alles

het karakter hebben van die woorden, onder *a* opgegeven, en dan zou men ook moeten kunnen zeggen: *levensgewijze* en *op de wijze van een leven*, even als *kringswijze*, *kringsgewijze*, *op de wijze van een' kring*; *worpswijze*, *worpsgewijze*, *op de wijze van een' worp*, enz., enz.

Men weet echter, dat nog nooit iemand het voorbeeld gegeven heeft, om *levensgewijze* te schrijven, en dat door *levenswijze* nog minder bedoeld kan worden *op de wijze van een leven.*

Leefwijze, eene zamenstelling uit den wortel des werkwoords *leven* en *wijze*, voldoet daarentegen aan al de eigenschappen der woorden onder *c* opgegeven, want in plaats van *leefwijze* kan men geene andere uitdrukking in de plaats stellen, dan *wijze van leven*, en mij dunkt, dat ons dit tot een overtuigend bewijs moet strekken, dat dit woord niet uit een zelfstandig naamwoord, maar wel degelijk uit den wortel van het werkwoord *leven* is zamengesteld.

Zoo zal *zingwijze*, om nog één voorbeeld bij te brengen, *de wijze van zingen* moeten beteekenen, *zangswijze* daarentegen *op de wijze van een' zang* en *zangwijze* of de wijze, waarop het stuk gezongen wordt, is waarschijnlijk eene verbastering van het oude *zang-voice*, althans in oude werken vindt men dat woord dikwerf voor *zangwijze* gebezigd. (Zie, onder anderen, HUYGENS, Korenbl. I, 362.)

X. OVER DEN SLUITMEDEKLINKER DER VERLEDENE DEELWOORDEN VAN GELIJKVLOEIENDE WERKWOORDEN.

Deze sluitmedeklinker is *d* of *t*, en oppervlakkig zou men zeggen, dat, noch in den regel, noch in het gebruik, zich eenige zwarigheid zou kunnen opdoen, en echter ben ik menigmaal, als ik de Woordenboeken des Heeren WEILAND raadpleegde, daaromtrent te leur gesteld worden.

Immers deze taalleeraar schrijft:

Geridst,	maar	daarentegen	*aangeridsd.*
Omgeridst	»	»	*opgeridsd.*
Gefronst	»	»	*ontfronsd.*
Gekodst	»	»	*gekidsd.*
Geloodst	»	»	*ingeloodsd.*
Verslonst	»	»	*geslonsd.*

De reden dezer zeer verkeerde spelwijze is alleen te zoeken in het gebrekkige en onvoldoende zijner spraakkunst, want bij het bewerken derzelve, had hij regels moeten zoeken en opgeven, volgens welke men, zonder zijne Woordenboeken te raadplegen, met zekerheid deze sluitletter weten kon.

Vele jeugdige taalbeoefenaars, die zulke onregelmatigheden opmerken, maar echter het gezag van WEILAND boven alle verdenking stellen, kunnen wellicht op het vermoeden komen, dat dit verschil taalkundige geheimen verborgen houdt, waarvan zij, door veel te studeren, wel eenmaal den sleutel zullen vinden; daarbij vertrouwende dat zij, even als de stuurman, die op de bakens afgaat, eene veilige haven zullen bereiken, als zij hunnen wegwijzer slechts volgen; maar die tonnen, niet vast aan hare ankers liggende, kunnen daarvan worden afgeslagen en, na veel dobberens, zich op de banken vastleggen, waardoor zij den zeeman niet zelden in het grootste gevaar brengen. — Zoo ook zijn vele aanwijzingen van WEILAND; men gaat er op af, en . . . . . . men strandt!

Om dus de mingeoefenden hierin te gemoet te komen, wil ik hun gaarne dit punt eenigzins ontwikkelen en toelichten.

In onze taal heeft men vijf verwantschapte medeklinkers, welke door dezelfde spraakorganen gevormd, alleen daarin van elkander verschillen, dat de eenen zachter, minder scherp of met minder drukking uitgesproken worden, dan de anderen, en daardoor ook zeer dikwijls, heen en weder, in elkander overvloeien.

Zij zijn de volgende:

Zachte.	Scherpere.
b.	p.
d.	t.
g.	ch, k.
v.	f.
z.	s, sch.

Indien nu de wortel van een gelijkvloeiend werkwoord op een' der zachte medeklinkers eindigt, zoo als bij EB-*ben*, VREEZ-*en*, DEUG-*en*, enz. plaats heeft, zoo wil het gezond begrip en ook de uitspraak, die echter, door slechte voorbeelden in de spelling, reeds in verscheidene woorden van de zuivere, oorspronkelijke, is afgeweken, dat de sluitmedeklinker der verledene deelwoorden (MITS DAT ZIJ AAN BUIGING ONDERHEVIG ZIJN!) ook zacht zij.

Men schrijve dus *krabben*, *gekrab*D, *schubben*, *geschub*D; *schrobben*, *geschrob*D; *tobben*, *getob*D; *ribben*, *gerib*D; *ginnegabben*, *geginnegab*D; doch men heeft ook vrijheid, dit laatste woord op *t* te doen eindigen, als men de *b* des wortels tot *p* wil verscherpen, van daar de overvloeiing van *b* in *p* en de tweederlei spelling van *ginnegabben* en *ginnegappen*.

Waarom schrijft WEILAND nu op het woord *gors*, in het Handwoordenboek zoowel van 1812 als van 1830 (en dus na eene tusschenruimte van 18 jaar!), *aangeslib*T land, van welk deelwoord men zelfs geen werkwoord in zijne Woordenboeken aantreft? Waarom vindt men bij *ebben*, *geëb*T; bij *nebben*, *geneb*T, enz.? Waren hiervoor gegronde redenen geweest, dan behoorden zij in zijne spraakkunst ontwikkeld en aangewezen te zijn.

Eindigt de wortel op eene *d*, dan wordt het verleden deelwoord nooit door *t* gesloten, want de *d* is in zich zelve genoegzaam, van *leiden* komt dan *geleid*, van *dooden*, *gedood*, enz.

Om dezelfde reden, waarom men *gekrabd* met eene *d* sluit, schrijft men ook *gewaag*D van WAG-*en*; *gezeg*D van ZEG-*gen*; *geverg*D van VERG-*en*; *gezorg*D van ZORG-*en*; *gebeef*D van BEV-*en*; *gedraaf*D van DRAV-*en*; *gegons*D van

GONZ-*en*; *gebons*D van BONZ-*en*, en niet *gebonst* zoo als de Hoogleeraar SIEGENBEEK in zijn Woordenboek van 1829 opgeeft, en welke opgave zeer waarschijnlijk eene drukfout zal zijn.

Waarom men tegen dezen regel eene schijnbare onnaauwkeurigheid begaat, door *beheb*T en *geweesT* te schrijven, hieromtrent heeft de Heer J. A. ALBERDINGK THIJM in zijne *Spelling van de Bastaartwoorden*, bladz. 64 eene voldoende verklaring gegeven.

Omtrent de spelling der laatstgenoemde woorden is WEILAND vrij naauwkeurig, doch hij weifelt weder in de spelling van *ontglanzen*, waarvan hij twee verschillende deelwoorden opgeeft, namelijk *ontglansd* en *ontglanst*, ofschoon hij bij het werkwoord *glanzen* niet dan den enkelen vorm *geglansd* aanvoert.

Indien de wortels op de scherpere verwantschapte medeklinkers eindigen, dan moet men het verleden deelw. met *t* sluiten; men schrijve dus *gejuich*T van JUICH-*en*, *gedruk*T van DRUK-*ken*, *gestraf*T van STRAF-*fen*, *geschep*T van SCHEP-*pen*, *gewip*T van WIP-*pen*, *gedans*T van DANS-*en*, *geheersch*T van HEERSCH-*en*, enz.

WEILAND blijft, met betrekking tot dezen laatsten regel, over het algemeen, zich vrij gelijk, uitgezonderd in de spelling der verledene deelwoorden van die werkwoorden, welke op *sen* en *schen* uitgaan.

Van de werkwoorden met den eersten uitgang, en waarvan er in onze taal een groot honderdtal voorhanden zijn, schijnt WEILAND er zeven uitgekipt te hebben, welker verledene deelwoorden hij met eene *d* in plaats van met eene *t* sluit. Deze zijn:

Aan- en opridsen,
Kidsen en uitkidsen,
Inloodsen,
Schransen en opschransen,
Slonsen,
Verslensen, en
Vonnissen.

Dat deze taalleeraar het echter met zich zelven niet eens was, met welken der twee genoemde medeklinkers deze verledene deelwoorden somtijds te sluiten, duidt de gedurige weifeling aan, die in de spelling van vijf der zelfde werkwoorden, doch met andere voorzetsels vereenigd, doorstraalt. Van deze heb ik reeds hier boven gesproken, en dus nog een enkel woord van de twee overigen: *verslensen* en *vonnissen.* Wat het eerste werkwoord aangaat, dat men somtijds bij Kiliaan *verslentsen* geschreven vindt, omtrent de spelling van deszelfs verleden deelwoord is genoemde taalleeraar weder in het onzekere, en durft niet beslissen aan welke spelling de voorkeur te geven, aan *verslensd* of *verslenst.*

Alleen in *vonnissen* blijft hij zich overal gelijk, en schrijft in het verleden deelwoord *gevonnisd* en ook voor den onvolmaakt verleden tijd *vonnisde.*

Ik laat het volgaarne aan anderen over om te beslissen of *vonnissen* alleen eene uitzondering op den algemeenen regel mag maken; doch ik voor mij houd het er voor, dat het verleden deelwoord, even als al de anderen van die soort, wel degelijk met eene *t* behoort gesloten te worden, en dat men, volgens de analogie der taal, schrijven en zeggen moet, ik *vonniste*, en ik heb *gevonnist*, te meer nog, daar in dit werkwoord de dubbele *s* (*ss*) na eenen korten klinker vrij scherp is.

Nog scherper dan de *s* is de *sch*, welk letterteeken op het einde der woorden, volgens vele met roem bekende taalkundigen, als eene *s* moet worden uitgesproken.

Werkwoorden dus, welker wortels op *sch* eindigen, nemen in het verleden deelwoord eene *t* aan, als: *visschen*, *gevischt*; *ververschen*, *ververscht*; *opdisschen*, *opgedischt*, enz.

Een enkel werkwoord zondert Weiland, in zijne beide uitgaven van het *Handwoordenboek*, en in zijn *Woordenboek* in 5 deelen, van dezen schoonen regel uit, namelijk het werkwoord *vleeschen*, *omvleeschen*, *ontvleeschen*,

enz.; waarvan hij maakt *gevleeschd*, *omvleeschd*, *ontvleeschd*, enz.

Slaat men daarentegen het groot woordenboek op, daar vindt men: *ontvleeschen*, *ontvleeschte*, *ontvleescht*, *ontvleeschte* handen. Dit was in 1806. Voorts *vleeschen*, *vleeschte*, *gevleescht*. Dit was in 1810. En nu vindt men in het *Handwoordenboek* van 1812, en dus twee jaar later *gevleeschd*, *ontvleeschen*, *ontvleeschde*, en *ontvleeschd*. Dat Weiland ook op dit woord niet vast was, ziet men uit deze bijgebrachte voorbeelden, en in zijn groot *Taalkundig Woordenboek*, letter O, dobberde zijn gevoelen wel bij *omvleeschen*, want daar geeft hij weder de tweederlei spelling op van *omvleeschte* en *omvleeschde*, *omvleescht* en *omvleeschd*, beide woorden, met *d* geschreven, *in parenthesi*, hetwelk de weifeling nog grooter maakt; maar bij *vleeschen* en *ontvleeschen* dobbert hij niet, en geeft maar eenen vorm voor het deelwoord op.

Men ziet uit deze en vroeger bijgebrachte voorbeelden, dat de Heer Weiland met onze taal zoo wat omsprong als de kat met de muis; doch men zag toen zoo naauwkeurig niet, men juichte hem toe, ja men bewonderde hem. Hadde Bilderdijk deze wijze van taalwerken te schrijven met zijnen gewonen scherpzin aangetast, men hadde waarschijnlijk nu reeds betere woordenboeken bezeten.

Indien de taalgeleerden in de tegenwoordige uitspraak grond vonden, om het verleden deelwoord liever met *d* dan met *t* te sluiten, dan zou, mijns erachtens, de vraag moeten ontstaan, of men dan ook de spelling van *vlees* niet boven die van *vleesch* zou moeten verkiezen.

Dat men tegenwoordig op vele plaatsen in dit woord de zachte *s* hoort, die, bij buiging, zeer gemakkelijk in de *z* overgaat, zien wij in het daarvan afgeleide *vleezig*, want ware dit zoo niet, dan zoude men even goed *vleeschig* kunnen schrijven, te meer daar de *ch* er toch niet in gehoord behoeft te worden. Ook de *Vriezen*, die veelal de *sch* zeer scherp, en wel als *sk* uitspreken, en, voor

schoen en *schoon*, *skoen* en *skoon* zeggen, doen dezen *k*-klank nooit in *vleezig* hooren, en zulks verdient hier vooral te worden opgemerkt.

De klank dezer zachte, in eene *z* overgaande, *s* heeft dan ook WEILAND in de spelling van bovengenoemde deelwoorden doen dobberen, en wellicht hadde hij de spelling van *vlees* ingevoerd, hadde het voorbeeld van vele oude Schrijvers en Bijbels hem niet genoopt om de *ch* als sluitletter te behouden.

Immers in van MAERLANTS *Rijmbijbel*, en in MELIS STOKE, beide Schrijvers van de 13de eeuw, in den *Leken Spiegel*, een leerdicht van het jaar 1330, in den Bijbel gedrukt bij IACOB IACOBS SOEN te *Delft* in 1477, in dien van LIESVELT *Tantwerpen* van 1542, in dien van de wed. J. ELZEVIER van 1663, als ook in het Oude Testament, in 1721 te *Amsterdam* gedrukt, door last van zijne Czaarse Majesteijt, vindt men *vleesch* of *vleysch*.

Men weet, zegt BILDERDIJK, dat de ouden, die de harde en zachte sissing door dezelfde *s* uitdrukten, haar door *ch* moesten verscherpen, telkens als zij voor de *w* of voor een' klinker kwam, zoodat zij *Japansche*, *Oostersche* schreven en schrijven moesten, omdat men anders *Japanze*, *Oosterze* zou gelezen hebben, en toen men eenmaal deze *ch* had te hulp genomen, werd men er eindelijk zoo aan gewoon, dat men haar ook gebruikte als een diacritisch aanhangsel van de *s*.

Behalve in dit geval, waren dezelfde hier bovengenoemde maar nog meer de latere Schrijvers er zeer voor, om de sluitmedeklinkers te verharden, zoodat men nog bij VONDEL in zijne *Warande*, uitgave van 1682, de volgende woorden met dubbele sluitmedeklinkers gespeld vindt: *lijff*, *doolhoff*, *duyff*, *lieff*, *begaff*, *natt*, *voss*, *loss*, *kaff*, *bancquett*, *verderff*, enz., enz.

Maar om dezelfde reden dat de ouden *vleesch* in plaats van *vlees* schreven, schreven zij ook *moerasch*, *marasch* (*Ferguut.* vs. 191); *maerasch* (KILIAAN), *harnasch*

(Vondel, Huydecoper, ja zelfs nog Wagenaar in 1760), *wasch* (Vondel, Willem van Zuylen van Nijevelt in Ps. 67 en 96 zijner *Sovter Liedekens* van 1564 en 1584), *verrasschen* en *verascht* (Vondel), *warsch* (Bredero. *Griane*), waarvoor wij thans *moeras*, *harnas*, *was*, *verrassen*, *verrast* en *wars* schrijven, en zouden wij dan in *vleesch* de *ch* ook niet kunnen verwerpen, want dan eerst zoude men geheel analogisch kunnen schrijven: *vlees*, *vleezen*, *vleezig*, *gevleesd*, *omvleezen*, *ontvleezen*, *omvleesd*, *ontvleesd*, enz.

Wil men echter de *ch* behouden en schrijven *vleesch*, dan zie ik niet in, waarom men *vleezig* en *gevleeschd* in plaats van *vleeschig* en *gevleescht* zou spellen.

Zij, die zich te veel aan de spelling der ouden vast klemmen, slaan, mijns erachtens, den besten weg niet in, om onze taal, in betrekking tot onze eeuw, te verbeteren.

Onze taal is niet meer de taal van vroegere dagen. Waar onze voorouders de uitspraak der woorden, door verdubbeling der medeklinkers verscherpten, trachten wij haar te verzachten, en waar men vroeger wel eens zachte medeklinkers gebruikte, hebben wij somtijds harde in de plaats gesteld. Zoo vindt men in den *Ferguut*: *berch*, *let*, *anebilt*, *dagherake*, *coninc*, enz. waarvoor wij *berg*, *lid*, *aanbeeld*, *dageraad*, *koning*, enz. schrijven. Zoo schreef Vondel hier en daar: *godt*, *godtloos*, *lacchen*, *gingk*, *langk*, *gezangk*, *leerlingk*, enz., welke woorden wij allen door weglating van eenen medeklinker verzacht hebben. Daarentegen vinden wij bij den laatstgenoemden schrijver *beeldenissen*, *bruyzen*, *boerd*, enz., waarvoor wij nu *beeltenissen* of *beeldtenissen*, *bruisen* of *bruischen* en *boert* hebben.

Ofschoon men bij vroegere en latere schrijvers veelal *vleesch* of *vleysch* aantreft, schijnen zij echter allen omtrent deze spelling geweifeld te hebben. Willem van Zuylen van Nijevelt in zijne *Sovter Liedekens* van 1564, Spieghel, Vondel, Hooft, Cats, Huygens in zijne *Korenbloemen*,

SWAMMERDAM en meer anderen, gebruikten even dikwijls, ja somtijds in twee op elkander volgende regels, *vlees* en *vleesch.* VAN ALKEMADE bleef zich echter gelijk, deze schreef, althans in zijne Displegtigheden (*Rott.* 1732), immer *vlees*, waaruit is op te maken, dat men waarschijnlijk reeds toen eene verzachte uitspraak in de eindletters van dit woord begon waar te nemen.

Meer voorbeelden dezer spelling vindt men onder anderen ook bij:

ZEVECOTIUS in zijn stukje: *Die niet en mint, is sot of blint* (1638?)

De gunstige Natuer heeft my een hart gegeven
Van sacht, beweeglick VLEYS.

FERGUUT van VISSCHER. vs. 187 en volg.

ende tanden den hert in syn VLEES.
Perchevale hads sinen eesch, enz.

Hier behoefde de dichter de *ch* niet om het rijm weg te laten, want om op *eesch* te rijmen, had hij beter *vleesch* kunnen schrijven; doch Prof. VISSCHER heeft hier ongetwijfeld eene onnaauwkeurigheid begaan.

WILLEM VAN DER ELST in zijne Geestelycke dichten t'Antwerpen. 1622, bl. 75.

En die sijn weerde vrouw, sijn hulp, en sijn gerief,
Wt goeden gront bemint, wien heeft hy anders lief
Als eygen VLEES *en bloet?*

en wat verder:

Wanneer den man de vrouw wilt stooten ende smijten,
Haer' fouten, haer gebreck in 't openbaer verwijten,
Wat doet hy dan veel min, als die sich selven bijt,
En in sijn eygen VLEES *een' groote wonde snijt?*

JOANNES FRANCISCUS VAN DER BORGHT in zijne treurspelen (1741—1750).

Syn eeuwig woord, syn soon heeft 't jok alop den hals
Van ons ellendig VLEES.

H. Hoefyser. Sonnet, voorkomende in *Alle de werken van* Bredero, Amst. 1638.

Maer uwe woorden die sijn sinrijck even soet.
Ghij komt noch met u Gheest al sijn u beenen schinckels
En afgeknaeght van 't VLEES.

Bredero. *Griane.*

En is dit Moeders hert, gheen herde Marbersteen,
Dat het sich niet erbermt over myn VLEYS *en been.*

Focquenbroch. Minnedichten II. 136.

Uw vel, waar in je magre schinkels
Pas ramlen als een zak met rinkels,
Hangt u los om het VLEIS *en been.*

Bredero. Moortje.

Ick heb moy Kallef-VLEYS, *Runt*-VLEYS, *Were*-VLEYS, *Schape*-VLEYS.

Na deze uiteenzetting geloof ik, voor mij zelven, de overtuiging te mogen koesteren, dat het beter is de eenparige spelling van

Vlees, *vleezig*, *gevleesd*, of
Vleesch, *vleeschig*, *gevleescht*,

dan de tegenwoordige Weilandsche spelling te volgen van

Vleesch, *vleezig*, *gevleeschd*, *omvleescht*, enz.

XI. LICHTE LAAIE of LICHTER LAAIE.

Toen ik onlangs in n°. 1 van dit *Magazijn* eenige Hollandsche woorden door andere uit de Maleische taal trachtte op te helderen, heb ik onder anderen ook gezegd dat, door de vaart op de Oost, het woord *lajor*, d. i. *branden*, *gloeien*, *vlammen*, tot ons overgekomen en nog in ons *lichter laaie* aanwezig is. Hierdoor heb ik geenszins bedoeld, dat ook wij niet een dergelijk woord hadden, reeds

lang voordat wij met de Oost bekend waren, want men behoeft KILIAAN op *laeye* en *lochene* en de oude werken van vroegere dagen maar op te slaan, om daarvan overtuigd te worden; doch ik wilde alleen te kennen geven, dat ook van dien kant het woord tot ons gekomen is, en dat het als eene bijzonderheid mag aangemerkt worden, dat sedert dien tijd de vorm van *laaien* bij ons meer standvastig is geworden, want daarvoor schreef men vroeger *loghe*, *lage*, *leyen* en *laeyen*. Zoo vindt men, om een enkel voorbeeld bij te brengen, reeds op de eerste bladzijde van *Der Minnen Loep*, vs. 10.

Mit heyten lichten vuerighen loghen.

VONDEL en HOOGVLIET schreven *laege* en *lage*, en volgens WEILAND wordt nog bij DE BRUNE (er waren er twee, bij welken wordt niet gemeld!) het werkwoord *laeijen* gevonden. CATS daarentegen schreef *leyen*, waardoor hij somtijds onverstaanbaar wordt, vooral in de uitdrukking:

Dat in het herte leyt,

want dan kan zulks zoowel *liggen* als *laaien* beteekenen. Duidelijk bespeurt men echter den zin zijner uitdrukking, als er meer woorden bij komen, die de zaak nader toelichten; zoo als D. I. F°. uitgave van 1726, bl. 4.

Het brandthout en de Min zijn twee verscheyden saecken,
Maer op gelijcken voet van ieder aen te raecken;
Want of men naer het Vyer, of nae de Minne spoet,
Daer is een seker konst hoe dat men grypen moet,
Tast daer het LEYT *en gloeyt, ghy sult het laten vallen;*
Tast daer het niet en brant, soo is 'et om te mallen.

D. I. 73.

Als 't yser LEYT *en gloeyt te midden in de kolen.*

Id. 150, a.

Het (vuur) *kookt en stooft, het* LEYT *en werckt.*

Id. 196. b.

Haer krachten zijn beroert, haer herte LEYT *en slaet.*

Id. 197. a.

En midden in den brant, daer in hy LEYT *en wroet.*

Id. 198. b, waar SEPHYRA tot JOSEPH zegt:

Ach! 't is een beter greep, een jonge vrou te lieven,
En my en uwe jeugt met eenen te gerieven,
Als wel te blusschen uyt, door enckel onverstant,
Dat in u LEYT *en smoockt, en in my* LEYT *en brant.*

Nog een aantal plaatsen kan men bij dezen Dichter opslaan, waar hij het nu eens voor *branden*, dan weder voor *gloeien*, en elders weer voor *vlammen* of *blaken* gebruikt.

XII. VAN AF.

Onlangs werd, door de tusschenkomst der Redactie van dit Magazijn, aan mij eene anonyme vraag gericht, of ik het gebruik van het nieuwelings opgekomene *van af*, zoo als in: *van af de brug*, *van af het jaar*, enz., voorstond of afkeurde? Ik neem deze gelegenheid waar, om daarop te andwoorden, dat ik het ten volle eens ben, met al degenen, die er hunne stem, zoowel in proza als poëzij, tegen verheffen, en dat ik het maar eenmaal, en wel in een werkje over de taal, gebruikt heb; doch dat het mij, na den afdruk, zelven leed deed en mij verwonderde, die uitdrukking er in te vinden, welke men dus als eene drukfout gelieve aan te merken.

HET GEBRUIK

VAN HET

ZAMENTREKKINGSTEEKEN;

DOOR

D. W. BOSCH, Dr.

Even min als onze taal, uit haren aard, dit teeken ter klank-aanduiding behoeft, zoo zoude het ook, in den strengsten zin genomen, daaruit geheel kunnen geweerd worden, ware het niet, dat er eenig teeken vereischt wierde, om eene door het gebruik gewettigde verkorting van sommige woorden, of eene zamentrekking van twee lettergrepen, zigtbaar voor te stellen.

Zeldzaam intusschen zijn de gevallen, waarin men zich in proza daarvan bedient; nog zeldzamer die, waarin zoetvloeijendheid die verkortingen of zamentrekkingen vordert; en met eenige betrekkelijk geringe uitzonderingen kan men het daarvoor houden, dat zij alleen in poëzij noodzakelijk zijn, om maat en rijm te gemoet te komen.

Een en ander behoort tot de grondige kennis der taal, en om deze reden mag het den taalbeoefenaar en den dichter niet onbekend wezen, in welke gevallen deze verkortingen of zamentrekkingen te dulden zijn; even zeer kan de eenparige wijze van handelen in gelijke gevallen geacht worden tot regt verstand van het geheel mede te werken.

Te bejammeren is het, dat de gezaghebbende taalkun-

dige werken der Heeren Siegenbeek en Weiland ons hierin niet tot eene vraagbaak kunnen verstrekken; terwijl hunne Woordenboeken ons almede, zoowel ten aanzien der zamentrekkingen, als ten aanzien van een gepast gebruik van het zamentrekkingsteeken, in het onzekere laten. Althans, van al de zamentrekkingen, welke in proza, en vooral in den gemeenzamen spreek- en schrijftrant gebruikt worden, vinden wij, in het Handwoordenboek van den Heer Weiland, alleen de volgende met dit teeken voorzien:

Juchtleêr, *kamoesleêr*, *kamuisleêr*, *handschoenleêr*, *varkensleêr*, *zeemleêr*, *zoolleêr;* doch *leer* (art. *leder*).

Tuinleêr (tuinladder); doch *leer.*

Meê (drank; ook als bijw.) benevens de zamenstellingen *meêdoogend*, *meêwarig*, enz.

Zeilreê (art. *zeilen*)*;* doch *ree* (gereed).

Kopersneê, *ondersneê;* doch *snee* (art. *snede*).

Rustveêr (art. *rusten*)*;* doch *veer* (art. *veder* en elders).

Veêl, verkorting van *vedel* (viool).

Vleêrmuis, verkorting van *vledermuis.*

Onweêr, *zomerweêr* (art. *zomer*), *wandelweêr* (art. *wandelen*), *weêr* (art. *verweren*)*;* doch *weer* (art. *weder*) en alle andere daarmede gevormde zamenstellingen.

Zoô (art. *zode*)*;* doch *rommelzo.*

Hieruit zien wij, dat de Heer Weiland, bij de zamenstelling van zijn Handwoordenboek, niet alleen onachtzaam, maar ook stelselloos is te werk gegaan.

Bij den Heer Siegenbeek, wiens Woordenboek voor de Nederduitsche Spelling, ofschoon onvolledig, in dit opzigt het genoemde Handwoordenboek in naauwkeurigheid overtreft, komen alleen de volgende woorden voor met het zamentrekkingsteeken voorzien:

Bede, *beê;* meerv. *beên.*

Bladeren, *blâren* (art. *blad*).

Leder, *leêr;* *leêrlooijen* en *zeemleêr.*

Mede, *meê* (drank); en het bijw. *meê* in *onmeêdoogend* en *waarmeê* (art. *speld*).

Neder, *neêr*; *neêrslag* en *neêrslagtig*.

Reede, *reê* (van schepen); doch *Goeree*.

Scheede, *scheê*.

Slede, *sleê*.

Snede, *sneê*.

Snedig, *sneêg*.

Steêg, bij verkorting voor *stedig*.

Vadem, *vaâm*.

Vergaderen, *vergâren*; *opgaderen*, *opgâren*; doch *ingaderen*, *ingaren*.

Veder, *veêr*; meerv. *veren*.

Vledermuis, *vleêrmuis*.

Voeder, *voêr*.

Weder, *weêr*, ook in alle zamenstellingen; als: *weêrga*, *weêrhaak*, enz., en *weêrkeerend* (art. *spoeijen*).

Weder, *weêr*, ook in *onweêr*.

Weder, *weêr* (hamel).

Zeelieden, *zeeliên*.

Daarentegen vindt men:

Ader, *aar*.	*Meede*, *mee* (meekrap).
Adem, *aam*.	*Spade*, *spa* (ook als bnw.)
Egade, *ega*.	*Spiede*, *spie*.
Gade, *ga*.	*Vlade*, *vla*.
Heide, *hei*.	*Voorhenen*, *voorheen*.
Henen, *heen*.	*Weide*, *wei*.
Lade, *la*, ook in *latafel*.	*Zadel*, *zaal*.
Malkander, *malkaar*.	*Zamen*, *zaam*, enz.,

terwijl de zamentrekkingen of verkortingen van *alreede*, *beneden*, *bloode*, *bodem*, *broeder*, *cedel*, *edel*, *elkander*, *gestadig*, *kade*, *kleeder* (in *kleêrmaker*); *ledig* (ook in *ledigen*), *moede*, *noode*, *omvademen*, *roede*, *salade*,

schade (ook in zamenst.), *schrede*, *stade* (in *te stade komen*), *stede* (ook in zamenst.), *teeder*, *tevreden*, *trede*, *vrede* (vooral in zamenst.), enz., enz., welke meest alle in proza, hetzij op zich zelven, hetzij in zamenstellingen, geduld worden, bij SIEGENBEEK niet voorkomen.

En daar wij achten, dat men zoowel *meê* (*meêkrap*) en *Goêreê*, als *scheê*, *reê* (van schepen); zoowel *zaâl*, *zaâm*, *aâm*, *aâr*, als *vaâm;* zoowel *ingâren*, als *vergâren*, *opgâren;* zoowel *heên*, *voorheên*, als *weêr*, enz. behoort te schrijven, en wij dus gerustelijk deze ongelijkheid in schrijfwijze voor eene onnaauwkeurigheid in het Woordenboek van den Heer SIEGENBEEK te houden hebben, zoo zoude men voor eenen algemeenen regel kunnen aannemen, dat bij elke zamentrekking van twee lettergrepen, of bij elke inkorting van een woord, de laatste klinkletter het zamentrekkingsteeken ontvangt.

Daar, zoo ver ons bewust is, tot hier toe, nog geene der in het licht verschenen spraakkunsten bepaalde regelen te dien opzigte heeft voorgesteld, willen wij kortelijk de gevallen nagaan, waarin alleen eene zamentrekking van twee lettergrepen of verkorting van een woord geduld wordt.

1°. Bij verwerping van *de* in de toonlooze uitgangen *dem*, *der*, *den*, *del*, *dert*, *derd*, *demt*, *demd* en verdubbeling van den klinker der voorgaande lettergreep; als: *vadem*, *vaâm; adem*, *aâm; bodem*, *boôm;* — *ader*, *aâr; leder*, *leêr; neder*, *neêr;* — *bladen*, *blaân; treden*, *treên;* — *zadel*, *zaâl; cedel*, *ceêl; vedel*, *veêl; edel*, *eêl;* — *omvademt*, *omvaâmt; gevoederd*, *gevoêrd*, enz. Zoo ook in de langstaartige uitgangen *deren*, *derden*, enz.; als: *bladeren*, *blâren; vergaderen*, *vergâren; vernederen*, *verneêren;* waaruit blijkt, dat de *a*, die de lettergreep sluit, ook bij zamentrekking niet verdubbeld wordt. Hiertoe kan men brengen *kleederen*, *kleêren*, en *kleêr* (verkorting van *kleeder*) in *kleêrmaker*.

Bijaldien de klank-aangevende syllabe met *oe* of *ie* sluit,

valt alleen het toonlooze *de* weg: *voeder*, *voêr*; *broeder*, *broêr*; *boedel*, *boêl*; — *lieden*, *liên*; *vlieden*, *vliên*, enz.

2°. Bij verwerping der eindlettergreep *de*; in welk geval de zachtlange *e* en *o* verdubbeld worden: *gade*, *gâ*; *schade*, *schâ* (ook in zamenst.); *lade*, *lâ*; *genade*, *genâ*; *bede*, *beê*; *mede*, *meê*; — *scheede*, *scheê*; *reede*, *reê*; *meede*, *meê* (ook in zamenst.); *zode*, *zoô*; *bode*, *boô*; — *bloode*, *bloô*; *noode*, *noô*; — *moede*, *moê*; *armoede*, *armoê*; *roede*, *roê*, enz.

In geval de lettergreep met *ei*, *ij* of *ie* sluit, laat men het zamentrekkingsteeken weg: *heide*, *hei*; *weide*, *wei*; — *blijde*, *blij*: — *spiede*, *spie*, enz.

Wij achten het verkieslijker, bij verwerping der eindlettergreep *de*, van het zamentrekkingsteeken *alleen* gebruik te maken bij die woorden, waarin de zachtlange *e* en *o* de klank-aangevende lettergreep sluit; als: *zode zoô*; *bede*, *beê*, enz. *a*) omdat alleen in deze woorden kan gezegd worden eene zamentrekking plaats te hebben; *b*) omdat wij in het Woordenboek van den heer Siegenbeek, slechts twee voorbeelden vinden (*reede*, *reê*; *scheede*, *scheê*), die met dezen regel in strijd zijn; *c*) omdat andere geachte schrijvers veelal het zamentrekkingsteeken verwaarloozen, in geval het verkorte woord met *a*, *ee*, *oe* of *oo* sluit; *d*) omdat in sommige dier woorden, wanneer zij in de zamenstelling of met achtervoegsels voorkomen, het gebruik zich reeds voor de weglating verklaard heeft; als: *goelijk*, *vergoelijken*, *Goeree*, *kwalijk*, *meekrap*, enz.; maar bovenal, *e*) omdat alsdan ook in dit opzigt de zacht- en scherplange *e* en *o* van elkander onderscheiden blijven.

3°. Bij weglating van *di* in *adig*, *edig*, *edik*, en verdubbeling van *a* of *e* in de woorden: *stadig*, *staâg* (ook in *staâgjes*); *gestadig*, *gestaâg*; *snedig*, *sneêg*; *stedig*, *steêg*; *ledig*, *leêg*; *edik*, *eêk*; *prediken*, *preêken* en weinige andere.

4°. Eindelijk zijn de zamentrekkingen *malkaâr*, *elkaâr*, *heên*, *zaâm*, *gloênde*, *weeûw*, *schaaûw*, *houên*, enz. voor

malkander, *elkander*, *henen*, *zamen*, *gloeijende*, *weduw*, *schaduw*, *houden*, door het gebruik gewettigd.

Hierbij houde men in het oog:

a) Dat verkortingen of zamentrekkingen, gelijk wij reeds boven aanmerkten, behalve in de dichtkunst, bijna uitsluitend in den gemeenzamen stijl gebruikt worden;

b) Men vermijde die zamentrekkingen, welke alleen tot den gemeenen spreektrant behooren; als: *aâr*, *vaâr*, *moêr*, voor *ander*, *vader*, *moeder*; ofschoon zij in de zamenstellingen *elkaâr*, *malkaâr*, *bestevaâr*, *bestemoêr*, *vaâraal*, *vaârschroef*, *moêrschroef*, *moêrkonijn*, geoorloofd zijn.

c) Eveneens wachte men zich voor het ongepaste gebruik van die zamentrekkingen, welke, uit hoofde van eene dubbele beteekenis, voor het gehoor iets onaangenaams in zich bevatten, zoo als dit ligtelijk plaats heeft met *veêl*, *steên*, *zoôn*, *boên*, *kleên*, *kaân*, *laân*, *beên*, *daân*, *zaâl*, *hoên*, enz.; ofschoon daarentegen sommige derzelve in de zamenstelling of met voorvoegsels veelvuldig in gebruik zijn; als: *geboôn*, *aangeboôn*, *heldendaân*, *bekleên*, *behoên*, *gebeên*, *belaân*, enz. — *Altegaâr* voor *altegader* is plat en onaangenaam voor het gehoor.

d) Bovenal wachte men zich, de zamentrekking te ver uit te strekken, daar men alsdan gevaar loopt, onverstaanbare klanken voort te brengen. *Goên*, *kwaân*, *sleên*, *bloên*, *broôn*, *noôn*, voor *goeden*, *kwaden*, *sleden*, *bloeden*, *brooden*, *nooden* zijn zeer ongepaste zamentrekkingen.

IETS

OVER HET GEBRUIK VAN HET VOEGWOORD

OM

MET DE ONBEPAALDE WIJS DER WERKWOORDEN,

DOOR

H. A. HAMELBERG.

In een onzer recenserende Tijdschriften las ik onlangs aan het einde van de beoordeeling eens werks de volgende aanmerking:

«Als zonden tegen de taal beschouwen wij een tamelijk verregaand misbruik van het voegwoordje *om*, zoo als: Het is «veel gemakkelijker om te onderstellen, dan wel om te bewijzen;» «daar men — het beste doet, om geduldig te verdragen, wat men niet veranderen kan.» »

Wij zijn het met den Recensent volkomen eens, dat in de beide, tot staving van het uitgesproken oordeel, aangevoerde voorbeelden het voegwoord *om* niet goed gebruikt is. In het eerste voorbeeld zijn de onbepaalde wijzen met het voorgevoegde *te* — te onderstellen, te bewijzen — logische subjecten, die geen *om* voor zich dulden. Het tweede voorbeeld is moeijelijker te analyseren. «Geduldig te verdragen, wat men niet veranderen kan,» is, naar onze gedachten, het natuurlijkste als eene bepaling of verklaring van «het beste» te beschouwen, en dan had *om* moeten wegblijven, of men had zich van *met* of *door* kunnen bedienen. Had men de hier vereischte bepaalde wijs, in plaats van de onbepaalde, gebezigd, dan zou men gezegd hebben: «als, of wanneer, men geduldig verdraagt, wat men niet veranderen kan.» Ook deze vorm doet, onzes be-

dunkens, genoegzaam zien, dat de onbepaalde wijs met *om* niet wel gebruikt is, terwijl elke andere wending, die men aan den zin geeft, dezelfde slotsom zal opleveren.

Maar de Recensent spreekt van zonden tegen de taal. Maar hoe kan men weten, wat in deze zonde is? Maar bestaat er een wetboek, dat men naslaan kan? Maar waar vindt men een bepaald voorschrift, naar hetwelk men zich te gedragen heeft? Slaan wij het taalkundig Woordenboek van Weiland op, daar vinden wij het volgende:

«*Om* wordt ook als een voegwoord gebezigd, wanneer men er de onbepaalde wijs met *te* achter plaatst, en daardoor eene bedoeling, een oogwit te kennen geeft: *met oopen hof houden, om meenigte van uitlandsche heeren t' onthalen.* Hooft. *Hij deed dit, om haar te behagen.* Somtijds verwisselt het met van: *hij gaf den overste onthiet, om zich meester der stad te maken.* Hierop zegt L. ten Kate: «*van zich meester der stad te maken* is volgens het gebruik en buiten duisterheid van zin.» . . . . Dit voegwoord *om* mag men weglaten, als het geene bedoeling of oogwit aanduidt, als: *ik acht het overtollig, om van dit onderwerp meer te spreken.* Men zegge liever: *ik acht het overtollig, van dit onderwerp meer te spreken.*»

De gezegden: «Dit voegwoord *om* mag men weglaten, als het geene bedoeling of oogwit aanduidt,» en «men zegge liever,» leveren, onzes bedunkens, geenen regel op, en schijnen zelfs eene tegenstrijdigheid te bevatten. Voegen wij bij het aangehaalde nog de aanmerking, welke in gemeld Woordenboek op het woord *te* voorkomt, namelijk, «dat twee werkwoorden, die, wanneer men alles voluit schreef, door *om te* aan elkander zouden verbonden worden, gemeenlijk slechts het voegwoord *te* tusschen zich hebben, zoo als in: *Ik beveel u te gaan. Ik bid u te komen. Wat weet gij in te brengen. Geef mij iets te eten,*» dan wordt men nog meer in het onzekere gebragt.

Vraagt men aan Bilderdijk, dan krijgt men tot antwoord:

«De infinitivus blijft in onze uitdrukking van de Latijnsche gerundia een ware *infinitivus*, waarvoor dan het voorzetsel *te* (dat is *tot*) koomt, dat daar even zoo by gevoegd wordt als *tot* of *te* by een Naamwoord. *Dat is licht* TE *doen*, is even zoo gezegd als: *dat is goed* TOT *spys*, en *hy woont* TE *Leyden*. Maar men zegt ook *om te doen* en *van te doen*. *Ik kwam* OM TE *eten*, OM TE *werken*, en *de moeijelijkheid* VAN TE *werken*. In deze gevallen is *te* het artikel *to* der Engelschen, dat zy voor alle werkwoorden stellen.»

Uit dit antwoord van BILDERDIJK is zeker meer op te maken of af te leiden, dan uit het gezegde van WEILAND; maar of het voldoende is, om er regelen voor alle gevallen uit af te leiden, dit meenen wij te mogen betwijfelen.

Raadplegen wij de schrijvers, dan vinden wij van het voegwoord *om* met de onbepaalde wijs een zoo veelvuldig en verschillend gebruik gemaakt, dat wij er waarlijk door in verlegenheid gebragt worden. Men oordeele uit de volgende voorbeelden, meerendeels uit de beste schrijvers en de voornaamste taalkundigen ontleend:

1. «Wie was het die storm en golven belette, om geene verdere verwoestingen aan te rigten.»

2. «Wij die alzoo worden opgeleid, om de heugelijke stralen te zien doorschijnen.»

3. «Zij vermaant ons, om de ontfermingen Gods niet te versmaden.»

4. «Door deze (de spelkunst) verstaan wij de wetenschap, om eene taal en derzelver enkele klanken, welke bij het spreken gehoord worden, met de ingevoerde schriftteekenen wel en regelmatig te schrijven.»

5. «Het middel, waarvan wij ons bedienen, om anderen van onze voorstellingen en gewaarwordingen te onderrigten.»

6. «De Fransche taal bezit eene lenigheid, plooibaarheid enz., om de gedachten in al hare wendingen en schaduwingen uit te drukken.»

7. «Men moet zich wachten om haar (de Nederduitsche taal) boven andere talen te verheffen.»

8. «Verkeerd doet men om op hare mededingster te smalen.»

9. «'t Is de menschelijke onvolkomenheid, die den jeugdige minder toelaat te zien, dan de meerdere in jaren verkregen kan hebben, maar een hooggeklommen grijsheid daartegen de bekwaamheid ontneemt om een onderricht even goed en aangenaam voor te dragen.»

10. «Mijne schriften zijn dus natuurlijke uitvloeisels, geene gewrochten van kunst of vlijt, en daarom ook nooit eenige aanspraak makende op de lof van den lezer, maar slechts uitgestort om hem (kunnen zij dit) nuttig te zijn door de meêdeeling.»

11. «Die daar al te zeer aan gewend is om buiten die vormen te kunnen denken, zou wellicht hier of daar iets vergeten kunnen achten, dat door hem gevorderd wierd.»

12. «Twee honderd jaren heeft men aan 't vormen van eene grammatica onzer taal gearbeid, met inzicht niet zoo zeer om haar te doen kennen, als veeleer om haar (dus noemde men het) te beschaven, en het einde daarvan is geweest, haar, hoe langer hoe meer, te leeren miskennen.

13. «Wil men thans de taal in zich-zelve beschouwen, men zal geene honderd jaren van noode hebben om haar wel en innig magtig te worden.»

14. «Het was intusschen de bedoeling, noch van den Hoogleeraar, noch van de letterkundige maatschappijen, die zijn werk hebben onderzocht en goedgekeurd, noch van het bewind, dat de daarin vervatte regels voorschreef, om met de invoering der tegenwoordige spelling iederen weg tot verder onderzoek af te nijden, of hunne uitspraken als onfeilbaar te doen beschouwen.»

15. «In het stuk der spelling verschilde hij in vele opzigten van het aangenomen stelsel, waarvan men zeggen kan, dat hij, sedert een aantal jaren, de eenige hoofdtegenstander was; zoodat, indien de mogelijkheid had kun-

nen bestaan, om, bij deszelfs invoering, zijne taalkundige meeningen met die van den Hoogleeraar te vereenigen, men het daaruit ontstane stelsel voor eene lange reeks van jaren algemeen geldende zou hebben mogen achten.»

16. «Het is hier de plaats, om ten aanzien van dit gansche voorval, zoo strijdig met onze zeden, het navolgende aan te merken.»

17. «Er is dus geene reden, om hier aan een' anderen drank te denken.»

18. «Maar inderdaad, wie zou verpligt kunnen worden, om iemand zoo veel hij maar vroeg ter leen te geven, al mogt hij het ook door middelen van dwang van hem terug vorderen?»

19. «In deze ontdekt zelfs de mingeoefende 's dichters talent, om dien voortgang, leven en beweging in zijne verzen te brengen, welke door den muzikant kunnen uitgedrukt worden.»

20. «Dit gaf hem een voorwendsel, om gewapenderhand gewetens- en burgerlijke vrijheid met wortel en tak uit te roeijen.»

21. «Men gunt haar niet, om de vruchten van haren rijken geest in een haar welgevallig gewaad te dosschen.»

22. «Wij zijn niet dwaas genoeg om te verwachten dat B. met ons tevreden zijn zal.»

23 «Ook is hun bevolen, om als zij het huis verlaten, om in de stad inzamelingen te doen, door een herhaald slaan hunner klappen, degenen te waarschuwen welke hen zouden willen ontwijken.»

24. «De reden hiervan was de afdaling langs eene hooge ranke ladder van een klein mannetje, hetwelk om meer waardigheid aan zijne houding bij te zetten, goed vond om even als of het een trap geweest ware, met den rug naar de ladder gekeerd neder te klimmen.»

25. «Zijn eerste werk zou zijn, om Bisschop David te herstellen in zijn bisdom.»

26. «Men wilde hem dwingen om te vertrekken.»

27. «Ik gevoelde aandrang, om mij mede te mengen in den drom.»

28. «Mijne krachten waren niet berekend, om hem naar waarde te prijzen.»

29. «Hij geeft zich veel moeite om zijne versmading van menschenroem te betuigen.»

30. «Het zal niet overtollig zijn, om daarvan eenige voorbeelden te geven.»

31. «Maar, om tot ons onderwerp terug te keeren, iedereen zal gaarne toestemmen, dat, enz.»

32. Hij kreeg het in het hoofd om ons om geld te komen vragen.»

33. «Hij is er op uit om geleerd te schijnen.»

34. «Ik doe moeite om het te verliezen.»

35. «Ik heb de eer niet om hem te kennen.»

36. «De eene diligence poogt om de andere voorbij te streven.»

37. «Zij zijn geschikt en hebben ten doel om boete uit te werken.»

38. «Hij werkte intusschen om zijne boeijen los te maken.»

39. «Het is om razend te worden.»

40. «Ik deed hem besluiten om te vertrekken.»

41. «De Predikanten maakten er eene gewetenszaak van, om er op aan te dringen.»

42. «Hij had het ver gebragt in de kunst om te vleijen.»

43. «Het orgel spreke zelf en late hooren, hoezeer het geschikt is voor de schoone bestemming om uwe lofzangen te geleiden en op uw gemoed te werken.»

44. «Ik beken, dat deze brief wat al te knorrig uitgevallen is, maar het was ook om een weinig ongeduldig te worden.»

45. «Om het fijne syntactische onderscheid te gevoelen, daartoe behoort een weinig studie en geoefendheid.»

46. «Wij achten het beneden ons om op eenige der daarin voorkomende lage verdenkingen en tauxatien iets te antwoorden.»

47. «Er zijn dingen, die al te ernstig zijn, om er zich bij te amuseren.»

48. «Men is om deze reden sinds lang bedacht om de behoeftigen werk te verschaffen.»

49. «Zij vervoegde zich tot hem met de bede, om den haar toegezegden onderstand te mogen ontvangen.»

50. «Dat geloof strekt ons tot opwekking om van ons leven een goed gebruik te maken.»

51. «Hij verwierf zich het regt om in de Engelsche taal onderwijs te geven.»

52. «Onze goede oude dienstboden nemen op het laatst de gewoonte aan, om, sprekende van hetgene ons toebehoort, te zeggen: ons huis, ons linnengoed, onze meubelen, ons zilver, en zelfs onze kinderen.»

Wanneer men zich met de voorstelling en de aanmerkingen van WEILAND konde vereenigen, dan zouden al de aangehaalde voorbeelden, ten opzigte van het gebruik des voegwoords *om*, als onberispelijk kunnen beschouwd worden; want dan zou in dezelve deels «alles voluit geschreven zijn», deels zou er «eene verwisseling met *van* plaats hebben.» Wij echter, die te dezen aanzien met dien geachten Taalkenner niet geheel kunnen instemmen, zijn bescheidenlijk van meening, dat er onder de aangevoerde zinnen en zinsneden, verscheidene voorkomen, in welke het voegwoord *om* niet had behooren gebruikt te worden. De regel, dien wij voor ons aangenomen hebben, en dien wij gaarne aan de toetsing van bevoegden onderwerpen, is deze:

Men bedient zich van het voegwoord *om* voor de onbepaalde wijs met *te*:

a) Wanneer men een oogmerk, eene bedoeling wil te kennen geven, en dus wanneer men zich van *ten einde* zou kunnen bedienen, of vragen kan: *waarom?*

b) Wanneer men, in de plaats van de onbepaalde wijs, een zelfstandig naamwoord bezigende, zich voor hetzelve van *tot*, *te*, *ten*, *ter* zou moeten bedienen, als ook

wanneer eene genoegzaamheid of eene overmaat wordt aangewezen, en dus wanneer men vragen kan: *waartoe?* Bij voorbeeld:

«Hebt acht, dat gij uwe aalmoezen niet uitreikt voor het oog der menschen, om — ten einde — van hen gezien te worden.»

«Meent niet, dat ik gekomen ben — tot wat einde? waarom? — om de wet of de Profeten te onbinden; ik ben niet gekomen, om ze te ontbinden, maar te vervullen.»

«Men moet eten – waarom? — om te leven, en niet leven om te eten.»

«Al zulke redenen strekken enkel en alleen — waartoe? — om de verdeeldheid hoe langer hoe meer aan te blazen.»

«Alle pogingen, die aangewend werden, om zijnen toestand te verbeteren — tot verbetering van zijnen toestand — waren vruchteloos.»

«Hij is oud en wijs genoeg — waartoe? — om te weten, wat hem te doen staat.»

«Wij achten het aangevoerde meer dan voldoende, om het besluit op te maken — ter opmaking van het besluit.»

«Hij is al te verstandig, om zich over zulke redenen boos te maken.»

Toetst men aan den gestelden regel de boven aangehaalde voorbeelden 2, 3, 5, 10, 11, 13, 17, 18, 19, 20, 22, 26, 27, 28, 29, 31, 34, 40, 47, dan zal men bevinden, dat in dezelve het voegwoord *om* naar eisch gebezigd is.

In voorbeeld 45 staat het antwoord op de vraag: waartoe? aan het hoofd van den zin, die deswege met *om* begint.

Somtijds heeft er eene uitlating van woorden plaats, door welke het gebruik van *om* bepaald wordt. Dit is, bij voorbeeld, het geval in het 6de voorbeeld: De Fransche taal bezit eene lenigheid enz., [welke haar geschikt maakt,] om de gedachten ..... uit te drukken.

Hetzelfde heeft naar onze gedachten plaats in de voorbeelden 16 en 48.

Ook in de uitdrukkingen: het is om razend te worden (voorb. 39), het of dat is om te lagchen, om te stikken, om er van te beven, om het uit te schreeuwen en dergelijke, waar de onbepaalde wijs als gezegde voorkomt, meenen wij, dat eene uitlating plaats heeft van het eigenlijke gezegde, van hetwelk de onbepaalde wijs de nadere bepaling is. Zoo ook voorbeeld 44.

In alle gevallen nu, waarin geen oogmerk, geene bedoeling uitgedrukt wordt, en men niet kan vragen: *waarom? waartoe?*, moet onzes bedunkens van het voegwoord *om* geen gebruik gemaakt worden, en zulks inzonderheid niet:

1) Wanneer de onbepaalde wijs als onderwerp voorkomt, hetgeen onder andere plaats heeft, wanneer zij dient, om een voorafgaand onbepaald onderwerp te verklaren, dat is, wanneer zij het logische onderwerp des zins is, gelijk in voorbeeld 30: «Het zal niet overtollig zijn,» enz.

Men kan hier vragen: wat zal niet overtollig zijn? en het antwoord daarop is: daarvan — en niet: om daarvan — eenige voorbeelden te geven; waaruit dus blijkt, dat het voegwoord *om* hier niet moest staan. Zette men het onderwerp aan het hoofd van den zin, dan zou men zeggen: daarvan — niet: om daarvan — eenige voorbeelden te geven, zal niet overtollig zijn.

De achteraanplaatsing van het onderwerp geschiedt meermalen, vooral, wanneer men de eene of andere reden heeft, het gezegde voorop te plaatsen. Zoo, bij voorbeeld, begint de zin N°. 25: «Zijn eerste werk zou zijn, om Bisschop David te herstellen in zijn bisdom,» met het gezegde, en het onderwerp volgt. Bij eene verzetting zal iedereen gevoelen, dat geen *om* kan gebezigd worden; het had dus ook bij de plaats hebbende constructie moeten wegblijven.

Ook in den zin onder 14 had *om* niet moeten gebruikt

worden; het is waarschijnlijk ook alleen duidelijkheidshalve geschied, omdat het onderwerp zoo ver van het gezegde verwijderd is.

2) Wanneer de onbepaalde wijs als voorwerp voorkomt, en zij dus op de vraag: *wat?* met het regerende werkwoord gedaan, antwoordt, als in 36 der boven aangehaalde voorbeelden; «De eene diligence poogt om de andere voorbij te streven.» Vraagt men hier: wat poogt de eene diligence? dan is het antwoord: de andere — niet: om de andere — voorbij te streven.

Even zoo verkeerd is *om* in de voorbeelden 1 en 21 gebezigd.

In het 32ste voorbeeld moest het eerste *om*, bij de onbepaalde wijs behoorende, ook niet voorkomen, omdat die onbepaalde wijs het logische voorwerp is en ter verklaring van het voorgaande *het* dient. Hetzelfde geldt in voorbeeld 46.

Ook het eerste *om* in voorbeeld 23 had eigenlijk moeten wegblijven; door de — zoo al niet gebrekkige, dan toch alles behalve fraaije — constructie van den zin echter wordt het bijna noodzakelijk, om misverstand voor te komen.

Bij de invoeging van bepalende zinnen tusschen het regerende werkwoord en de afhankelijke onbepaalde wijs is het meermalen noodzakelijk, van *om* gebruik te maken, waar het zonder zulken ingevoegden zin had moeten wegblijven. In deze gevallen dient het, zoo te zeggen, tot eene waarschuwing, dat men de onbepaalde wijs later te verwachten heeft. Somtijds is het in zoodanig geval ook, zoo al niet noodzakelijk, dan toch verkieselijk, *van* met *om* te verwisselen, gelijk zulks uit voorbeeld 52 kan blijken.

3) Wanneer de onbepaalde wijs dient ter bepaling van een zelfstandig naamwoord, en men dus vragen kan: *welke?* Bij voorbeeld:

Hij had het ver gebragt in de kunst van vleijen of van te vleijen. «In de kunst *om* te vleijen,» gelijk in voorbeeld 42 staat, meenen wij dus te moeten afkeuren. Ook in N°. 35 achten wij *om* verwerpelijk.

Er kunnen evenwel gevallen zijn, waarin wij het voor geoorloofd en soms zelfs voor noodig houden, *van* met *om* te verwisselen. Zoo, bij voorbeeld, in den zin onder N°. 4, waar een zelfstandig naamwoord aan het hoofd van de bepaling staat, en het voegwoord *om* als aankondiger van den volgenden infinitief bijna noodzakelijk te achten is; alsmede in die onder N°. 9 en 15, in welke echter ook nog eene andere reden tot verdediging van *om* zou kunnen aangevoerd worden, namelijk, dat men kan zeggen: de bekwaamheid, de mogelijkheid tot — hij bezit er de noodige bekwaamheid toe — daar is mogelijkheid toe. Op gelijken grond kan het in voorbeeld 43 verdedigd worden.

In den zin N°. 41 is *er van* verklaard door *om er op aan te dringen*. Hier is klaarblijkelijk *van* mét *om* verwisseld; want op de vraag: waarvan maakten zij eene gewetenszaak? is het antwoord: *van* er op aan te dringen. *Van* zou echter in deze woordvoeging ondragelijk zijn, en het moest dus geheel wegblijven of met *om* verwisseld worden.

De verklaring of nadere bepaling, door de onbepaalde wijs, van de naamwoorden: doel, oogmerk, inzigt, enz. geschiedt meestal door de voorplaatsing van *om*. Vergelijk de voorbeelden N°. 12 en 37.

In het laatste dezer voorbeelden zou de schrijver echter waarschijnlijk na *ten doel*, met ons, *om* hebben weggelaten, indien niet het voorafgaande *geschikt* het gebruik er van verkieselijk gemaakt had.

In voorbeeld 49 kan *om* verklaard worden door eene plaats hebbende uitlating, of door dat het werkwoord *bidden* dit voorzetsel regeert.

Naardien men zegt: regt hebben tot iets, hij heeft er regt toe, is er toe geregtigd, moet het gebruik van *om* in voorbeeld 51 als geheel onberispelijk beschouwd worden.

4) Wanneer het in den hoofdzin gebezigde werkwoord niet toelaat, met *waarom*, *waartoe*, *tot wat einde* te

vragen, maar dit voor de vraag een ander voorzetsel of bijwoord vereischt.

In den zin N°. 7 kan men, bij voorbeeld, niet vragen: waarom, waartoe, tot wat einde moet men zich wachten? maar de vraag moet zijn: waarvoor moet men zich wachten? en hierop past het antwoord: «om haar boven andere talen te verheffen» niet; gevolgelijk is *om* hier niet goed gebezigd, maar had behooren weg te blijven.

Evenmin kan men in den zin N°. 8 vragen: waarom, waartoe doet men verkeerd? Men is genoodzaakt te vragen: waarmede, waardoor, enz. doet men verkeerd? en dan zal het antwoord zijn: *met* of *door* op hare mededingster te smalen; men had zich dus van *met* of *door* voor de onbepaalde wijs moeten bedienen.

In den zin N°. 33 moet men vragen: *waarop* is hij uit? en het antwoord is: op geleerd te schijnen. Het voorzetsel *op* behoeft echter niet herhaald te worden, omdat het reeds in het eerste lid van den zin voorkomt, en het tweede lid eigenlijk eene verklaring is van *er op* in het eerste lid; de herhaling zou zelfs af te keuren zijn.

In den zin N°. 38 zou men kunnen vragen: waarom, tot wat einde, met welk doel werkte hij? en dan was het gebruik van *om* in denzelven onberispelijk. De bedoeling is echter, naar ons inzien, te kennen te geven, dat hij zich bezig hield met het losmaken zijner boeijen, dat hij aan het losmaken zijner boeijen werkte. Wilde men dus de constructie van den zin behouden, dat intusschen niet aan te bevelen zou zijn, dan moest men zeggen: hij werkte aan zijne boeijen los te maken.

Er zijn evenwel gevallen, waarin men, van de onbepaalde wijs gebruik makende, het voorzetsel *voor*, dat men, indien er een naamwoord volgde, moest bezigen, met *om* kan en soms zelfs moet verwisselen. Bij voorbeeld:

«Hij is bang om er heen te gaan, bevreesd om op te staan.»

Niet zelden gebeurt het, dat het voegwoord *om* voor de onbepaalde wijs wordt weggelaten, waar het had kunnen

en, bij volledigheid der uitdrukking, had moeten staan, en wij raden zelfs aan, het overal weg te laten, waar de duidelijkheid van den zin het niet volstrekt vordert. Een paar voorbeelden van zoodanige uitlating zullen voldoende zijn.

«Hij is niet te bewegen, er heen te gaan.»

«Ik acht mij niet verpligt, nadere ophelderingen te geven.»

«Zij zagen zich gedwongen, de stad te verlaten.»

«Zij vermaant ons, de ontfermingen Gods niet te versmaden.»

«Mijne krachten waren niet berekend, hem naar waarde te prijzen.»

Als voorbeelden van de weglating van het voorzetsel *van* voor de onbepaalde wijs mogen de volgende voorbeelden dienen:

«Hij legde zijne natuurgaven en verkregen kundigheden meer aan ten nutte van jong en oud, dan ter verwerving van den ijdelen roem, een voornaam wijsgeer, enz. te worden.»

«Zij verstonden de kunst, de landerijen treffelijk van water te voorzien.»

Wij zijn misschien wat al te uitvoerig geweest in de ontwikkeling onzer denkbeelden aangaande het gebruik van het voegwoord *om* voor de onbepaalde wijs; de onbestemdheid echter, die te dezen aanzien plaats heeft, en de vele zonden, welke in dit opzigt — om met den Recensent, die tot dit opstel aanleiding heeft gegeven, te spreken — tegen de taal begaan worden, zullen ons, zoo wij hopen en vertrouwen, tot verschooning strekken.

BLIKKEN

IN

P. WEILAND'S HANDWOORDENBOEK

VOOR DE SPELLING;

DOOR

D. BOMHOFF, H. ZOON.

Het *Handwoordenboek van* P. Weiland *voor de Spelling*, in 1812 en 1830 uitgegeven, is, in weêrwil der vele gebreken, die het aankleven, nog steeds de vraagbaak en gids van menigeen. Latere Woordenboeken, hoe verdienstelijk zij ook mogen wezen, hebben geen gezag en worden dus zelden gebruikt. Wij hebben het daarom niet ondienstig geacht, — zonder het vele goede daarin over het hoofd te zien, — eenige gebreken op te geven en afwijkingen aan te voeren, niet volgens willekeurige regelen, maar volgens algemeen aangenomene en door den schrijver zelven gevolgde gronden.

A.

Aa, (ade,) vr. Zekere rivier.

Als verkorting van *Ade* (met *ade*) [1]) behoort men het *A* te schrijven, even als *la* van *lade*, *ga* van *gade*, *spa* van *spade*, *ma* van *made*, en meer dergelijke.

Aafschhands.

---

1) Schoon oorspronkelijk een gemeen zelfstandig naamwoord, dat water beteekent, komt het als eigennaam voor en behoort met eene hoofdletter geschreven te worden.

Is dit woord nog in gebruik? Ons is het, behalve hier, nog niet voorgekomen.

Aalbezie, vr. *aalbezien.*

Indien men het niet met een deelteeken op de laatste *e* *aalbeziën* schrijft, zal men ligt tot eene verkeerde uitspraak aanleiding geven. Elders komt het deelteeken voor, b. v. *Akademiën*, *Arabië*, *Armenië*.

Aalgeer, m. *aalgeeren.*

Zoo BILDERDIJK's afleiding (*aal* en *egger*) de ware is, dan heeft het woord met *geer* niets gemeen en moet in het meervoud de zacht-lange *e* hebben. Ook bij Prof. SIEGENBEEK komt *aalgeeren* voor.

Aamborstig, bv.

Zou het niet beter wezen, de zamentrekking van *adem* door een kapje aan te duiden en *aâmborstig* te schrijven? Het zelfde geldt van *aamtogt* en *aamechtig*. Omtrent het gebruik van het kapje bestaan, voor zoo verre ons bekend is, nergens eenige regels: sommige schrijvers maken er overal, waar in het midden van een woord eene uitlating plaats heeft, steeds gebruik van, andere zelden of nooit. WEILAND bezigt het nu en dan, b. v. in *bakermoêr*. Het komt ons voor, dat het gebruiken van dit teeken alleszins navolging verdient, daar het ter bevordering van de duidelijkheid bijdraagt, en den oorsprong van het woord eerder kenbaar maakt. Men neme eens *boom*, verkorting van *bodem*. Schrijft men nu *boôm*, dan is het aanstonds voor een' ieder' klaar, dat het eene zamentrekking is.

Aan het einde van een woord schijnt het minder noodig, dat men het kapje gebruikt, b. v. *roe* (roede), *la* (lade), *vla* (vlade), *ga* (gade), *moe* (moede), hoewel het niet aan schrijvers ontbreekt, die het kapje, ten minste in sommige woorden, ook hier plaatsen en *vergoêlijken*, *noô* (voor noode), enz. schrijven. Dat zoodanige woorden, schoon anders met de zacht lange *e* en *o* geschreven, nu de *e* en *o* bij de verlenging dubbel hebben (*boômen*, *veêren*), spreekt van zelf.

Aanbaren, Aanbeeren, Aanboorden, o. w. Hierbij ontbreekt de vervoeging. Zijn die woorden enkel in de onbep. wijze gebruikelijk? — Ook SIEGENBEEK, bij wien de twee eerste gevonden worden, heeft de vervoeging niet opgegeven.

Aanbesterven, o. w. *het bestorf aan*, *is aanbestorven.*

Bij *sterven* wordt alleen *stierf* als verl. tijd opgegeven. De ongelijkvl. werkwoorden met *er* in den wortel [1]) hebben een' dubbelen verl. tijd, *ie* en *o*, waarvan men naar willekeur of ter bevordering der welluidendheid gebruik kan maken, b. v. hij *stierf* of *storf*, *wierf* of *worf*, *wierp* of *worp*. WEILAND blijft zich bij deze klasse van werkwoorden niet gelijk, zoo als men zien kan uit *werpen*, dat met zijne zamenstellingen in het *Handwoordenboek* aldus voorkomt: Ik *wierp*, — *worp aan*, — *worp af*, — *bewierp* (*beworp*), — *worp bij*, — *worp door*, — *worp* (*wierp*) *in*, — *worp na*, — *worp neder*, — *worp* (*wierp*) *om*, — *onderworp* (*onderwierp*), — *ontworp*, — *worp op*, — *worp over*, — *wierp tegen*, — *wierp uit*, — *verworp*, — *wierp voor*, — *wierp voort*, — *wierp weg*. — Het is wel zonderling, dat het grondwoord *ier* aanneemt en de zamenstellingen meestal *or* hebben. Men ziet uit dit enkele voorbeeld, met welke omzigtigheid dat *Handwoordenboek* gebruikt dient te worden.

Het schijnt, dat men tegenwoordig over het algemeen aan *ier* boven *or* de voorkeur geeft.

Aanbidden, b. w. *ik bad aan*, *heb aangebeden.*

Hierbij is niet opgegeven, dat het in den tegenw. en verled. tijd onscheidbaar is met de beteekenis van *grootelijks vereeren*, en scheidbaar met die van *goddelijke eer bewijzen*, zoo als men ziet in den versregel:

« *'k Aanbid haar*, *neen*, *ik bid haar aan.* »

---

1) Uitgezonderd *bergen*, *bersten* en *kerven*, van welke *borg*, *borst* en *korf* alleen in gebruik zijn.

Aanboorden, o. w., zie **Aanbaren.**

Aaneenbinden, b. w.

In dat gedeelte van het « Taalkundig Woordenboek », hetwelk de O bevat, zegt de schrijver:

« Daar *overeen* niet meer, dan een bijwoord is, zoo is « het tegen de regelmaat der tale, het met het werkwoord « te vereenigen, en dus *overeenkomen*, *overeenstemmen*, « enz. als een woord te schrijven. »

Het is daarom hoogst bevreemdend, dat na de aangevoerde gronden het later uitgegevene Handwoordenboek heeft: *aaneenbinden*, enz., *bijeenbrengen*, enz., *ineenrollen*, enz., *overeenbrengen*, enz., terwijl *dooreen*, *uiteen* en *vaneen* geheel worden gemist. *Ondereen* en *opeen* komen wel voor, doch met geene enkele zamenstelling.

De gronden boven opgegeven schijnen over het algemeen bij de schrijvers ingang te hebben gevonden, zoo dat men *aaneen*, enz. tegenwoordig meestal van het werkwoord afscheidt.

Met opzigt tot het aaneenschrijven van onderscheidene woorden ontbreekt ons tot dus verre nog alle aanwijzing, en het zal gewis velen met ons hoogst aangenaam wezen, daaromtrent van eene bevoegde hand eens het noodige in dit tijdschrift te ontvangen.

Aangrijnen, b. w.

Dit woord komt voor als gelijkvl., en het grondwoord *grijnen*, b. w. ik green (grijnde), gegrenen (gegrijnd). — Zou het zamengestelde *aangrijnen* beide vormen ook niet toelaten? En *begrijnen* vindt men enkel als ongelijkvl., terwijl *vergrijnen* weêr als enkel gelijkvl. voorkomt.

Aanheften, b. w., zie **Aanhechten.**

Het enkele *Heften* komt niet voor.

Aanhitster, vr.

Als eene afleiding van *aanhitsen* zal dit wel eene drukfout voor *aanhitsster* zijn.

Aankleve, vr.

Dit woord vindt men nog enkel in de uitdrukking: *Met*

den aankleve van dien, en is niets anders, dan de verbogene derde naamval van het mannelijk *aankleef.* Ook Prof. Siegenbeek kent daaraan ten onregte het vr. geslacht toe.

Aankneeden, b. w.

Het is reeds voor lang uitgemaakt, dat *kneden* en alle zamenstellingen de zacht-lange *e* vorderen, gelijk het enkele *kneden* ook bij Weiland en Siegenbeek voorkomen. Het zou toch waarlijk een vreemd verschijnsel wezen, dat eenige zamenstellingen de scherp-lange *e* hadden, terwijl het grondwoord en eenige andere verbindingen met eene enkele *e* geschreven worden.

Aanraden, zie **Afraden.**

Aanridsen, b. w. *ik ridsde aan, heb aangeridsd.*

Dat men *ridste*, *geridst* moet schrijven, weet thans een schoolknaap van tien jaar.

Aanspelden, b. w.

Dat de verled. tijd niet *aanspelde* is, gelijk het Handwoordenb. heeft, doch *aanspeldde*, zal ieder ligt begrijpen, zonder dat wij de gronden daarvoor aanvoeren.

Aansterven, o. w., zie **Aanbesterven.**

Aantijgen, b. w. *ik tijgde* (*teeg*) *aan*, *heb aangetijgd* (*aangetegen*).

Tegenwoordig bezigt men zonder uitzondering den gelijkvloeijenden vorm, hoewel het enkele *tijgen* en *aftijgen* bij Weiland enkel als ongelijkv. worden aangetroffen.

Aanvatten, b. w. *ik vattede aan*, *aangevat*, zie **Afbetten.**

Aanversterven, o. w. *het verstierf aan*, *is aanverstorven*, zie **Aanbesterven.**

Aanvriezen, zie **Vriezen.**

Aanvrijven, zie **Aanwrijven.**

Aanwerpen, b. w. *ik worp aan*, *heb aangeworpen.* Zie **Aanbesterven.**

Aanweven, b. w. *ik weefde aan*, *heb aangeweefd.*

Het verledene deelwoord zal wel *aangeweven* moeten zijn,

dewijl de ongelijkvloeijende vorm bij het grondwoord en eenige andere zamenstellingen voorkomt.

Aanwrijven, (aanvrijven,) b. w.

Het enkele *vrijven* komt in het Handwoordenb. niet voor.

Aanzetten, b. w. *ik zettede aan*, *aangezet*. Zie **Afbetten.**

Aar, zie **Ader.**

Wij zouden liever *aâr* schrijven, te meer, omdat er nog een paar zoodanig gespelde woorden voorkomen, die eene geheel andere beteekenis hebben, b. v. *aar*, (korenaar,) en *aâr* (in sommige streken van Nederland voor adder). Zie **Aa.**

Aardbezie, zie **Bezie.**

Aardsgezind, bv.

Ik heb het tot dus verre met mij zelven niet eens kunnen worden, of men *aardsgezind*, dan wel *aardschgezind*, behoort te schrijven. Ik herinner mij, in het 1825 met den Heer v. Moock daarover eene briefwisseling te hebben gevoerd, welke dien heer eindelijk deed besluiten, in zijn Nederduitsch-Fransch Woordenboek *aardschgezind* te spellen. Welke gronden ik in der tijd voor die schrijfwijze aanvoerde, is mij ontgaan. Intusschen komt *aardschgezind* mij nog altijd verkieselijk voor, dewijl het woord meer de beteekenis heeft van *gezind tot het aardsche*, dan wel *tot de aarde*. Men zegt toch ook *Franschgezind*, *Spaanschgezind*, *Roomschgezind*, en niet *Frankrijksgezind*, *Spanjesgezind*, *Romesgezind*. — Hoe behoort het op goede gronden te zijn?

Abberdaan, m.

Bilderdijk schrijft *aberdaan*, en te regt, dewijl het woord van *Aberdeen* afkomstig is. — *Labberdaan* is eene wanspelling, die, schoon ook door Weiland en Siegenbeek opgenomen, echter geene navolging verdient. De tweede *b* is in dit woord even zoo min noodig, als in *kanonnier* eene *n* voor de tweede lettergreep.

Abdij, vr.

In het Taalkundig Woordenboek vindt men *abtdy* en

abtdis. Dewijl men toch zoo menige overtollige letter schrijft, zien wij niet in, waarom later de *t* is weggelaten. In *beeldtenis* hoort men de *d* evenmin, als de *t* in *abtdij.*

Het begint sedert eenigen tijd meer en meer in zwang te komen, om voor de *t* de *g* overal door *ch* te doen vervangen, dewijl de voorstanders van die spelling beweren, dat de *g* in *regt* veel te zacht is. Schrijven die heeren nu ook *apt* en *ampt?* Indien zij aan zich zelven gelijk willen blijven, moeten zij het doen.

Abe, (alphabet,) o.

Waarom geen toonteeken op de *e* gezet en *abé* geschreven? De gevolgde spelling kan ligt tot eene verkeerde uitspraak aanleiding geven. Bij alphabet en op andere plaatsen vindt men het *abé* geschreven.

Acacia, m.

Het meervoud is niet opgegeven. Wij zouden het *acacia's* schrijven. — Verwacht hierover iets naders.

Achtderlei.

Hoe WEILAND aan eene *d* in dit woord is gekomen, hebben wij ons nooit voldoende kunnen oplossen. Dat het *achterlei* moet wezen, zal door niemand betwijfeld worden. Zie verder **Achthalf** en **Eenerlei.**

Achtdubbeld.

Deze *d* op het einde zal wel eene drukfout zijn, daar men overal elders in het Handwoordenboek *dubbel* zonder *d* aantreft.

Achteloos.

De overtreffende trap *achteloost* strijdt met de regelmatige vorming, en kan niet wel anders uitgedrukt worden, dan *achteloosste.*

Achteraan, Achteraf, enz.

Behoort dit *achter* wel met *aan* verbonden te worden in uitdrukkingen, waar het werkwoord als met dit *aan* zamengesteld kan beschouwd worden? Ons dunkt, dat *achter aankomen* beter is, dan *achteraan komen.*

Achthalf.

Indien men *achtehalf* schrijft, zal de spelling beter met de uitspraak overeen komen. Er valt niet aan te twijfelen, of men schreef vroeger bij ons, even als nog tegenwoordig bij de Duitschers, *achte* voor *achtste*.

Hoe WEILAND dit woord «onverbuigbaar» noemen kan, is onbegrijpelijk, dewijl de schrijver in het Taalkundig Woordenboek de verbuigbaarheid ten overvloede door voorbeelden bewijst: «*agthalve stuiver*, *agthalf pond*, *agt-*«*halve gulden*, *agthalve maat*, — *agthalf uur*, *jaar*, «enz.» Ook bij *anderhalf*, *derdehalf*, enz. vindt men «onverbuigbaar.» Dat het wel degelijk verbuigbaar is, even als het enkele *half*, daaraan zal tegenwoordig zeker door niemand meer getwijfeld worden.

Advocaat, m.

Advokaat, zoo als thans het woord veelal geschreven wordt, komt in het geheel niet voor. — Het zou wel de moeite waard zijn, dat een bevoegd persoon zich eens verledigde, om op onwraakbare gronden aan te wijzen, wanneer een woord het burgerregt heeft verkregen, en alzoo met de nationale teekenen geschreven mag worden.

Afbernen, zie **Afbranden**.

Is *Afbernen* nog in gebruik?

Afbetten, b. w. *ik bettede* (*bette*) *af*, *afgebet*.

De werkwoorden op *dden* en *tten* leveren bij sommigen in de vervoeging eene zekere moeijelijkheid op, die echter gemakkelijk weg te nemen is. Slechts daar, waar dubbelzinnigheid mogelijk is, bezige men de verlenging.

Afbrek, vr.

Zoo dit woord nog in gebruik is, zal BILDERDIJK met het mannelijk geslacht, dat hij daaraan toekent, wel gelijk hebben.

Afgrijselijk, bv. en bw.

Het is wel vreemd, dat men dit woord met ééne *s* gespeld vindt, terwijl *ijsselijk* er ten onregte twee heeft.

Afhelpen, b. w. *ik holp af*, *heb afgeholpen*.

Het grondwoord *helpen* heeft in het Handwoordenboek

voor den verl. tijd *holp* (*hielp*), *behelpen* weder enkel ik *beholp*; bij *doorhelpen* vindt men slechts ik *hielp* door, bij *omhelpen* ik *holp* (*hielp*) om, bij *onderhelpen* ik *holp* (*hielp*) onder, bij *ophelpen* ik *holp* (*hielp*) op, bij *uithelpen* ik *holp* uit, bij *verhelpen* ik *verhielp*, bij *voorthelpen* ik *hielp* voort, bij *weghelpen* ik *hielp* weg. — *Hield* wordt tegenwoordig bijna uitsluitend gebezigd, hoewel *holp* niet geheel verouderd is en, ter afwisseling of ter bevordering der welluidendheid, soms van dienst kan zijn. *Aanhelpen* ontbreekt.

Afkalven, b. w.

Dit b. w. zal welligt eene drukfout zijn, en moet o. w. wezen, dewijl het *ophouden te kalven* beteekent.

Afkemmen, zie **Afkammen.**

Het enkele *kemmen* ontbreekt, en te regt, dewijl het tot de gewestelijke taal behoort.

Afknotten, b. w. *ik knottede* (*knotte*) *af*, *afgeknot.* Zie **Afbetten.**

Afkonnen, zie **Afkunnen.**

Konnen voor *kunnen* wordt thans weinig meer gebruikt en is welligt enkel nog in de *Konst- en Letterbode* over.

Afleken, zie **Aflekken.**

Leken komt, behalve bij dichters, thans zelden of nooit meer voor.

Afmatten, b. w. *ik matte* (*mattede*) *af*, *afgemat.* Zie **Afbetten.**

Afraden, b. w. *ik ried* (*raadde*) *af*, *afgeraden.*

Op *raden* vindt men enkel *ik ried*, terwijl bij *aanraden* en *verraden* de regelmatige vorm gemist wordt.

Afregten, **Afrigten.**

Zie **Regten** en **Rigten.**

Afrijselen, o. w.

Het grondwoord *rijselen*, dat in sommige streken voorkomt, is niet opgenomen.

Afrotten, o. w. *ik rotte* (*rottede*) *af*, *afgerot.* Zie **Afbetten.**

Afschudden, b. w. *ik schudde af*, *afgeschud*. Zie **Afbetten.** Zou hier ik *schuddede* af niet kunnen te pas komen?

Afslonzen, b. w.

Weiland en Siegenbeek beide schrijven *slonsen* en *verslonsen*.

Zou *afslonsen* dus ook niet de voorkeur verdienen? Ook de uitspraak pleit voor de *s*.

Afslonster, vr.

Dit zal wel eene drukfout wezen, daar het *afslonsster* zijn moet.

Afspitten, b. w. *ik spitte* (*spittede*) *af*, *afgespit*. Zie **Afbetten.**

Afsterven, o. w. *ik storf* (*stierf*) *af*, *afgestorven*. Zie **Aanbesterven.**

Aftrompetten, b. w. *ik trompette* (*trompettede*) *af*, *afgetrompet*. Zie **Afbetten.**

Afvangen, b. w. *ik ving* (*vong*) *af*, *afgevangen*. Deze verled. tijd *vong*, die niet zeer gebruikelijk is, komt bij het grondwoord en de overige zamenstellingen niet voor en verdient geene navolging.

Afverwen, b. en o. w.

Zie **Verwen.**

Afvoederen, (afvoeren,) b. w.

Men zou wèl doen, *afvoeren* als eene zamentrekking van *afvoederen* met een kapje *afvoêren* te schrijven, al ware het enkel, om het van een ander *afvoeren* (wegvoeren) te onderscheiden.

Afvriezen, o. w.

Zie **Vriezen.**

Afwerpen, b. w. *ik worp af*, *afgeworpen*.

Zie **Aanbesterven.**

Afwitten, b. en o. w. *ik witte* (*wittede*) *af*, *afgewit*.

Zie **Afbetten.**

Afzetten, b. w. *ik zette* (*zettede*) *af*, *afgezet*.

Zie **Afbetten.**

Alarm, m.

Het woord is o. Doch het zal ongetwijfeld eene drukfout wezen.

Albedil, Albedrijf, Albeschik, m.

Wanneer deze en dergelijke woorden van eene vrouw gezegd worden, nemen zij natuurlijk de vr. verbuiging. Intusschen geeft ook BILDERDIJK enkel het m. geslacht op.

Allerheiligen.

Hierbij is het geslacht niet opgegeven. Men zou het als verkorting van *allerheiligenfeest* onz. kunnen nemen; doch verstaat men er *dag* onder, dan moet het mann. wezen.

Allezins, bijw.

Hoe men er toe gekomen is, om in dit woord, gelijk in *anderzins* en *veelzins*, de *s* weg te laten, is onbegrijpelijk. In *geenszins* heeft men haar te regt behouden. De uitspraak vordert *alleszins*, *anderszins*, *geenszins* en *veelszins*, dewijl zij luiden: *allesins*, *andersins*, *geensins* en *veelsins*, en niet: *alle-zins*, *ander-zins*, *geen-zins*, *veel-zins* [1]).

Aloë, vr. **Aloëes.**

Dit meervoud kan ligt tot eene verkeerde uitspraak aanleiding geven, waarom *aloë's* zeker de voorkeur verdient. Het apostroph toch wordt tegenwoordig meer en meer gebruikt, om daardoor een' middelklank tusschen het al te scherpe en al te lange of slepende in de uitspraak voort te brengen. In *Maria's* luidt de *a's* geheel anders, dan in *Bias*.

Alom, bijw.

Het is vreemd, dat men dit woord met ééne *l* schrijft, en *alleen* met twee. De zamenstelling van beide is toch gelijk: *al om*, *al één*.

Alweder, (alweer,) bijw.

Men schrijve het tweede woord liever *alweêr*. Zie **Aamborstig.**

---

1) Dat ook anderen van de zelfde meening zijn, blijkt uit de «*Boekzaal*» van 1846, bladz. 572, alwaar men *veelszins* leest.

Amerij, bijw.

Hoe WEILAND in zijn *Handwoordenboek* aan *amerij* den naam van bijwoord geven kan, is moeijelijk te verklaren, nadat hij in het *Taalkundig Woordenboek* gezegd heeft: «AMERIJ, in een amerij, bijw. van tijd.» Dit «bijw. van tijd» duidt op de geheele uitdrukking. Het woord is eene verbastering van *Ave Maria* en van het vr. geslacht. *In eene amerij*, d. i., in zoo veel tijd, als er tot het bidden van een *Ave Maria* noodig is.

Ametist, m.

Als stofnaam is het woord ook van het onz. geslacht.

Anderzins, bijw.

Men schrijve *anderszins*. Zie **Allezins.**

Angelier, m.

Zij, die *anjelier* uitspreken, zullen wèl doen, het ook zoo te schrijven. Waarom zal men in dit woord de uitspraak aan de afleiding opofferen? WEILAND zelf schrijft

Ansjovis, vr.

en niet, zoo als BILDERDIJK en anderen, *anchovis*. Ook in *artisjok* heeft men wijselijk de uitspraak tot maatstaf der spelling genomen. Het ware te wenschen, dat deze gewoonte meer algemeen wierd, dan zou men niet over zoo vele ongerijmdheden te klagen hebben.

Antwoord, o.

Over de *t* in dit woord is veel getwist, en de *d* zou om de afleiding misschien de voorkeur verdienen. Intusschen is het vreemd, dat de Bilderdijkianen en andere dissidenten juist in dit woord zoo sterk voor de afleiding ijveren, terwijl zij in andere woorden die geheel uit het oog verliezen en slechts de uitspraak volgen, b. v.: *ontfangen*, *klacht*.

Appel, m. *appelen*.

In de opgave van het meervoud der zelfstandige naamwoorden zoeke men bij WEILAND niet veel naauwkeurigheid. Van dit woord is het meestal *appels*, dat echter niet opgegeven is.

Appelsina.

Hoe moet het meervoud geschreven worden? Liefst *appelsina's*, om eene verkeerde uitspraak voor te komen. Dr. BRILL schrijft zelfs, tegen het algemeene gebruik en misschien te regt, *ra's* voor *raas*. Men vindt in het *Handwoordenboek* op dit artikel *sinasappel*, en elders *sinaasappel*; het laatste verdient de voorkeur, tenzij men liever *sina's appel* of *sina's-appel* wilde schrijven. Zie ook **Aloë.**

Arg, (erg,) bv. en bw.

Dit *arg* komt tegenwoordig zelden meer voor, behalve in eenige zamenstellingen, b. v. *arglist*, *argwaan*.

Armvol, m.

De dichter STARING deed voor eenige jaren in het *Taalkundig Magazijn* den voorslag, om *vol* aan dit en dergelijke woorden met een koppelteeken te verbinden en te schrijven: *arm-vol*, *hand-vol*, *kar-vol*, enz. Het meervoud is *armen-vol*, *handen-vol*, *karren-vol*.

Arnhemmer, m.

In dit en dergelijke woorden den medeklinker te verdubbelen is geheel strijdig met het doorgaande gebruik in onze taal. Men schrijve dus *Arnhemer*, *Haarlemer*, even als *bodemer* in *bodemerij*, om voor te komen, dat men *Arnhémmer*, *Haarlémmer* uitspreke.

Arren, zie **Narren.**

Dat WEILAND deze wanspelling opgenomen en daardoor als het ware gewettigd heeft, is oorzaak, dat velen het woord nog gebruiken, schoon de kinderen op de school met de afleiding van *nar* wegens de *narrenbellen* niet meer onbekend zijn.

Aspersie, vr.

Eer de *z* in onze taal was ingevoerd, sprak men de *s* voor een' klinker altijd met den *z*-klank uit. In woorden van vreemden oorsprong behield men veelal de *s* met den klank der *z*, zoo dat *conversatie* en *aspersie*, *converzaatsie* en *asperzie* luiden. Hieraan is het zonder twijfel toe te schrijven, dat vele Nederlanders, die anders in de Fransche

taal meer dan middelmatig bedreven zijn, de woorden *conversation*, *converser* en dergelijke ten onregte *converzation*, *converzer* uitspreken.

Het woord *aspersie*, van het Fransche *asperge* gevormd, wordt tegenwoordig meestal *asperzie* uitgesproken, en men zou wèl doen, even als bij *ansjovis* en *artisjok*, de spelling naar de uitspraak te regelen.

Asschepoester, vr.

Weiland geeft de afleiding van dit woord niet op. Indien mijne gissing niet van allen grond ontbloot is, dan behoort men *asschepoestster* te schrijven. In sommige oorden van *Nederland* gebruikt men *poesten* [1]) voor *blazen*, inzonderheid sterk of herhaald blazen, zoo dat, volgens deze afleiding, *asschepoestster* een meisje of vrouw zou wezen, die gedurig in de asch blaast en er daarom vuil en ongedaan uitziet.

Assignaat, m.

Het woord is van het o. geslacht.

Assignatie, vr. *assignatien.*

Men schrijve *assignatiën*, *assurantiën*. Zie **Aalbezie.**

Assyrië, o.

Dewijl *Assyrier* even zeer vier lettergrepen telt, behoort het *Assyriër* te worden geschreven, even als *Beotiër*, dat aldus gespeld bij Weiland voorkomt.

Avond, m.

Bilderdijk zegt met opzigt tot dit woord: «Het is een «participium activum van *aven*, afgaan, afnemen, ver«minderen..... Men behoeft echter hierom niet *avend* te «schrijven, als Cramerus wilde. Men schrijft ook nog *Hei«land*, *vijand*, *trawant*, en hoe meer men van de wel«luidendheid der ouden over kan houden, hoe beter.» Dat de tweede lettergreep van *Heiland* en *vijand* — *trawant* komt niet in aanmerking — uitgesproken worden, alsof

1) Men verwarre dit *poesten*, een klanknabootsend woord, niet met Bilderdijk's *poesten* voor slaan, tenzij dit laatste er uit voortgevloeid zij.

het zamengestelde woorden waren, is ieder bekend. *Avond* daarentegen hoort men over het algemeen uitspreken als *avend*, en daarom verdient de spelling van CRAMERUS zeker de voorkeur.

IETS
OVER
HET ONTLEDEN,
BIJZONDER
HET TAALKUNDIG ONTLEDEN;

DOOR

J. W. REGT.

---

§ 1. Ontleden is in het algemeen het achtereenvolgens *afzonderen* en *benoemen* der deelen, waaruit een zamengesteld geheel bestaat.

§ 2. Het *afscheiden* der deelen van het geheel heeft bij iedere ontleding ordelijk en geleidelijk plaats. Men zondert eerst de *hoofddeelen* en vervolgens de *ondergeschikte deelen* af, tot zoo lang er niet de minste zamenstelling meer bestaat, en dat wel op eene wijze, die het gemakkelijk maakt, het *verband* of *de onderlinge betrekking*, waarin alles gestaan heeft, te onthouden en zonder moeite voor den geest te stellen.

§ 3. De *benoeming* der deelen geschiedt almede, bij gemis van vaste benamingen, naar eene goede orde en wel naar *de verhouding*, *de plaats* of *ligging*, waarin het mindere zich tot het meerdere, het ondergeschikte zich tot het beheerschende, d. i. het omvattende, bevindt.

§ 4. Ten aanzien eener rede of gedachtenuitdrukking kan de ontleding tweeërlei rigting aannemen, en wel *naar den inhoud* of *naar de inkleeding*.

§ 5. Ontleedt men den inhoud, en verkiest men *de*

schoonheid, *waarheid* of *onderlinge verhouding* der denkbeelden na te gaan, dan verkrijgt men òf eene *rhetorische*, òf eene *logische*, òf eene *oordeelkundige* ontleding.

§ 6. Houdt men zich echter aan de inkleeding of den uitwendigen vorm, waarin de gedachten door opeenvolgende en zamenhangende woorden, voorstellen en volzinnen, enz. zijn uitgedrukt, dan ontstaat *de taalkundige* ontleding, waarvan een bijzonder gedeelte, hetwelk de voorstellen, enz. in verband tot de spraakkunstige rede beschouwt en gewoonlijk met eene rhetorische, logische en oordeelkundige behandeling gepaard gaat, den naam van *redekunstige* ontleding bekomt.

§ 7. De taalkundige ontleding wordt daardoor beperkt tot de woorden *als taaldeelen* beschouwd.

§ 8. De woorden, als taaldeelen beschouwd, kunnen op tweeërlei wijze onze aandacht tot zich trekken: naar *de verbindtenis*, waarin zij tot andere gebragt zijn, en naar *hun zelfstandig voorkomen.* Het eerste leidt tot *de grammaticale*, het tweede tot *de etymologische* ontleding.

§ 9. De grammaticale of spraakkunstige ontleding loopt bij gevolg *over den zin*, waarin de woorden tot elkander en tot zich zelven staan, en ontwikkelt uit hunne betrekking, eigenschappen en soortverdeeling den *ongewijzigden vorm.*

§ 10. De etymologische ontleding neemt vervolgens den ongewijzigden vorm of het zelfstandige voorkomen der woorden onder handen, om, door afscheiding van *voor- of achtervoegsels en verbindingsletters*, of door aanwijzing van ondergane *klankverwisseling*, tot *den stam* of *den wortel* van het woord door te dringen.

§ 11. Wanneer wij op de verbindtenis letten, waarin de woorden met elkander gebragt zijn, dan vloeit daaruit te hunnen aanzien tweeërlei betrekking voort: *eene beheerschende* of *eene beheerscht wordende.*

§ 12. Staan de woorden in eene beheerschende betrekking, dan blijven zij *onveranderd;* doch in de beheerscht wordende ondergaan zij *verbuiging* of *vervoeging*, naar

gelang zij tot de klasse der naam- of werkwoorden behooren.

§ 13. Bij de naamwoorden en hunne volgelingen wordt die betrekking derhalve door de *naamvallen*, en bij de werkwoorden door de *personen* aangeduid.

De opgave dier betrekking komt in iedere goed geordende ontleding *vooraan.*

§ 14. Is men door het opheffen der betrekking eene schrede nader gebragt, om het zelfstandige voorkomen der woorden aan te duiden, dan gaat men vervolgens over om te zien, of de *begrips-voorstelling* ook tot wijziging heeft bijgedragen.

Bij de naamwoorden let men daarom op het *enkel-* of *meervoudig getal*, en bij de werkwoorden op *de tijden en wijzen.*

De opgave daarvan komt onmiddellijk *achter* het vorige te staan.

§ 15. De betrekkingen, waarin de woorden tot elkander en tot zich zelven staan, kunnen alleen tot verandering derzelve aanleiding geven. Indien deze dus opgegeven zijn, komt de *ongewijzigde vorm* als van zelven te voorschijn. De opgave van denzelven moet uit den aard der zaak gepaard gaan, zoo het een begripswoord is, met eene ontwikkeling van *den aard* of *het wezen* der voorstelling, die het ons geeft, en zoo het als vormwoord voorkomt, van *de kracht of beteekenis*, die het op den zin oefent, hetwelk de taalkunde door *soortverdeeling* en verdere *classificering* genoegzaam doet kennen.

§ 16. In de manier van ontleden, die hier wordt voorgedragen, komt dus blijkbaar *eene geheel andere schikking* in de aanstipping der bijzonderheden voor, dan bij de gewone, in onze meeste onderwijskundige tijdschriften gevolgde wijze. Indien wij ons oordeel bescheidenlijk mogen uitspreken, dan draagt die bloote aanstipping van spraakkunstige bijzonderheden daar ten onregte den naam van ontleding, en strijdt menigwerf tegen de waarheid of

liever juistheid eener bepaling. Om dit met een voorbeeld op te helderen, zoo laat ons onderstellen, dat het woord *huizes* moet ontleed worden: dan is men tot hiertoe altijd gewoon geweest, onmiddellijk achter hetzelve te voegen, *Gem. znw.* enz. Maar wie gevoelt niet, dat dit eenigzins onjuist is en dat hier eene rangschikking plaats heeft, die geheel zonder grond is. Zoo als het woord daar voorkomt, kan het geenszins als zelfstandig naamwoord beschouwd worden, omdat er niets in de wereld bestaat, dat den naam van *huizes* draagt. Het is *de gewijzigde vorm* van het zelfst. naamw. *huis*, waarin dit woord door den tweeden naamval in het enkelvoud gebragt is.

Onze ontleding snijdt die onjuistheden, welke uit verzuim van voorafgaande opgaven der betrekkingen moeten voortvloeijen, dus geheel weg; terwijl zij door *geleidelijke ontwikkeling* tot den ongewijzigden vorm der woorden veel meer *het karakter* eener ontleding poogt te volgen.

§ 17. De ontleding, die wij hier voorstellen, neemt al verder geen genoegen in eene enkele opgave der spraakkunstige woordonderscheidingen, maar ook daar, waar het te pas komt en waar met reden *verantwoording* mag gevraagd worden van den *grondslag der beoordeeling*, verlangt zij daarvan eene beknopte, doch voldoende mededeeling.

§ 18. Meer bijzonder dringt zij hierop aan bij de geslachtsbepaling der zelfstandige naamwoorden en de soort- en rangverdeeling der werkwoorden. Daarvoor toch wordt de toepassing van taalkundige kennis *veelzijdiger* en de ontleding zelve *vruchtbaarder* ter verstandelijke en wetenschappelijke ontwikkeling.

§ 19. Bij de geslachtsbepaling der zelfstandige naamwoorden kan tweeërlei grondslag aangegeven worden: *het inzien van geslachtlijsten* en *het letten op de kenmerken van het geslacht*. Het eerste geschiedt natuurlijk, wanneer de laatste ontbreken.

§ 20. Wanneer een zelfstandig naamwoord geen geslachtskenmerk bezit, en de ontleder genoodzaakt is, het geslacht

volgens opgave van gezagvoerende taalgeleerden te bepalen, dan moet hij, als er verschil bestaat, daarvan laten blijken en zich als ongeletterde naar *de gehandhaafde meening* gedragen.

§ 21. De geslachtskenmerken zijn van tweeërlei aard: *inwendig* of *uitwendig*.

§ 22. Een zelfstandig naamwoord heeft een inwendig geslachtskenmerk, wanneer het denkbeeld, door hetzelve uitgedrukt, dadelijk een mannelijk of een vrouwelijk wezen *voor den geest roept*.

§ 23. Daarentegen heeft het een uitwendig geslachtskenmerk, wanneer *de vorm* of *zamenstelling* der woorden onder een' der regels kan gebragt worden, die tot *onderkenning* van het mannelijke, vrouwelijke of onzijdige geslacht gegeven zijn.

§ 24. Zelfstandige naamwoorden van het onzijdige geslacht hebben òf geene, òf slechts uitwendige kenmerken.

§ 25. Bij de aanduiding van den rang of de soort der werkwoorden kan de ontleder volstaan met een' enkelen blik te laten werpen, wat de rangen aangaat, op *de deelwoorden* en *de vervoeging* in de drie eerste tijden, en wat de soort betreft, naar *de bijvoeging* of *weglating* van een voorwerp.

§ 26. Uit de vervoeging der drie eerste tijden moet almede afgeleid worden, tot welke soort de *ongelijkvloeijende werkwoorden* behooren, die, zoo als bekend is, onderscheiden worden:

1. in de zoodanige, die in den onvolmaakt verleden' tijd (betrekkelijk tegenwoordigen, 1sten betrekkelijk verleden' tijd) en het lijdend deelwoord den zelfden klinker aannemen;
2. die alleen in den onvolmaakt verleden' tijd (betrekkelijk tegenwoordigen, 1sten betrekkelijk verleden' tijd) van klinker veranderen;
3. die in den onvolmaakt verleden' tijd (betrekkelijk tegenwoordigen, 1sten betrekkelijk verleden' tijd) en het lijdend

deelwoord een' onderscheiden' klinker laten hooren, en
4. die reeds door het gebruik gelijkvloeijend zijn geworden, maar nogtans in het lijdend deelwoord op *en* blijven uitgaan.

§ 27. Het komt al verder met den aard eener goede ontleding overeen, om ten aanzien van de soortverdeeling der woorden de meest mogelijke *naauwkeurigheid* in acht te nemen en *de fijnste onderscheidingen* op te merken, opdat het blijke, dat de beschouwing van den ontleder zich *alzijdig* hebbe uitgestrekt.

Zoo is het bij v. minder naauwkeurig, wanneer hij bij *de voorzetsels* de gewone verdeeling in *afscheidbare* en *onafscheidbare* volgt. — Een enkele blik op het onderscheiden gebruik dezer taaldeelen moet hem doen zien, dat eene hoofdverdeeling in *beheerschende* en *zamenstellende* gepaster is en, als onderverdeeling der laatste, de rangschikking van *afscheidbare* en *onafscheidbare* kan afgeleid worden.

§ 28. De etymologische ontleding eindelijk kan hier, wanneer wij letten op *de krachten* dergenen, van wie zij uitgaat, en *de minder geletterde kennis* dergenen, door wie zij nagegaan wordt, niet te diep voortgezet worden. Alleen datgene, wat met *zekerheid* kan bepaald worden en *klaarblijkelijk* in het oog valt, stipt zij aan; weshalve dat gedeelte der etymologie, hetwelk *gissend* te werk gaat en kennis der *verwantschapte talen* onderstelt, aan deze ontleding geheel vreemd blijft.

§ 29. Alzoo wordt de etymologische ontleding uitsluitend beperkt tot de opgave der *verbindingsletters* en der *voor- of achtervoegsels*, terwijl zij van ieder derzelve de beteekenis opgeeft en, ten aanzien der laatste, de mindere of meerdere mate van klemvordering bepaalt, hetwelk door rangschikking derzelve onder *zachtstaartige*, *onzachtstaartige* en *volopklemtoonstaartige* gevoegelijkst kan geschieden.

§ 30. De taalkundige ontleding, op die wijze behandeld,

opent bij gevolg het ruimste veld ter bijbrenging van opmerkenswaardige bijzonderheden. Evenwel is het haar volstrekt niet onverschillig, hoe dit alles wordt *voorgedragen.*

Reeds in betrekking tot den aard eener deugdelijke ontbinding maakt het een *hoofdvereischte* uit, alles ordelijk en geleidelijk te behandelen, zoo dat het eene zich zoo veel mogelijk uit het andere *ontwikkelt.* Maar in verband tot *het schriftelijk uitdrukken der gedachten* behoort die aanstipping daarenboven zoodanig te geschieden, dat zij, ofschoon van de gebruikelijke abbreviatie partij trekkende, bij het overluid oplezen als *een geheele, verstaanbare, goed geordende zin* te voorschijn komt, en als zoodanig in het geheel geene gapingen of willekeurige afbrekingen in den zin overlaat.

Zoo, dunkt ons, zal het ontleden ophouden een gedachteloos sleurwerk of werktuigelijk naschrijven van *een' bepaalden gang* te zijn, waartoe het maar al te spoedig bij den aankomenden onderwijzer overgaat.

Wij willen nu een voorbeeld ter opheldering onzer meening geven en kiezen daartoe het volgende couplet uit een' lijkzang van Vondel:

Der kindren wakkere oogen zijn
De spiegels en het kristallijn,
Waarin der ouderen gelaat
En schijn en aanschijn voor ons staat;
't Zijn onversierde schilderijen
En verwen, die het hart verblijen.

Der . . . . is de 2 n.v. in het meerv. van het onz. bep. lidw. *het*, dat een grondw. is.

kinderen . is de 2n. v. in het meerv. van het onz. alg. z. n.w. *kind*, dat geene geslachtskenmerken heeft en grondw. is.

wakkere . is de 1 n.v. in het meerv. van het onz. eigenschap aand. bijv. n. w. *wakker*, dat zamengesteld is uit het gr. w. *wak* met den zachtst. uitg. *er*.

oogen . . . is de 1 n. v. in het meerv. van het onz. alg. z. n.w. *oog*, dat geene gesl. kenm. bezit en grondw. is.

zijn . . . . is de 3 pers. in het meerv. van het onz. onr. w.w. *zijn*, dat tot deelw. heeft: *zijnde* en *geweest*, in de drie eerste tijden vervoegd wordt: *ben*, *was*, *ben geweest*, enz. en overigens gr. w. is.

de. . . . . is de 1 n. v. in het meerv. van het mann. bep. lidw. *de*, hetwelk een gr. w. is.

spiegels. . is de 1 n. v. in het meerv. van het mann. alg. z. n. w. *spiegel*, dat een uitw. gesl. kenm. heeft en zamengesteld is uit het wortelw. *spie* of *spieg* met den toonloozen veelal werktuig aand. uitg. *el*.

en. . . . . is een zamenb. voegw., dat een gr. w. is.

het . . . . is de 1 n. v. in het enk. van het onz. bep. lidw. *het*, en een gr. w.

kristallijn, is de 1 n. v. in het enk. van het onz. alg. z. n. w. *kristallijn*, dat een uitw. gesl. kenm. heeft en zamengesteld is uit het gr. w. *kristal* en het vollen nadruk ontvangend verkleining aand. achterv. *lijn*.

waarin . . is de 4 n. v. in het meerv. van het mann. zelfst. betr. v. n. w. *waarin*, dat zamengesteld is uit de beide gr. w. *waar* en *in*.

der . . . . is de 2 n. v. in het meerv. van het mann. bep. lidw. *de*, hetwelk een gr. w. is.

ouderen . . is de 2 n. v. in het meerv. van het mann. alg. z. n. w. *ouder*, dat een dubbelz. gesl. kenm. heeft en zamengesteld is uit het gr. w. *oud* en den vergr. toonl. uitg. *er*.

gelaat . . is de 1 n. v. in het enk. van het onz. alg. z. n. w. *gelaat*, dat een uitw. gesl. kenm. heeft en zamengest. is uit den wortel van het w. w. *laten* en het zelfstandige eene werking aand. toonl. voorv. *ge*.

en. . . . . is een zamenb. voegw., dat een gr. w. is.

schijn . . is de 1 n. v. in het enk. van het mann. alg. z. n.w.

schijn, dat een uitw. gesl. kenm. heeft en wortelw. is.

en . . . . . is een zamenb. voegw., en een gr. w.

aanschijn. is de 1 n. v. in het enk. van het mann.[1]) alg. z. n. w. *aanschijn*, dat een uitw. gesl. kenm. bezit en zamengesteld is uit den wortel van het w. w. *schijnen* met het plaatsaand. klemt. ontv. voorv. *aan*.

voor . . . is een plaatsaand. bijw., dat gr. w. is en tot het volg. w. w. in betrekking staat.

ons . . . . is de 4 n. v. in het meerv. van het mann. zelfst. pers. v. n. w. *ik*, dat den eersten of sprekenden pers. vertegenwoordigt en gr. w. is.

staat . . . is de 3 pers. in het enk. van den teg. t. der aant. wijze van het onz. onr. w. w. *staan*, hetwelk tot deelw. heeft *staande* en *gestaan*, in de 3 eerste tijden vervoegd wordt: *sta*, *stond*, *heb gestaan*, enz. en overigens gr. w. is.

't of het . . is de 1 n. v. in het enk. van het onz. zelfst. pers. v. n. w. *het*, dat den 3 pers. vertegenwoordigt en gr. w. is.

zijn . . . . is de 3 pers. in het meerv. van den teg. t. der aant. w. van het onz. onr. w. w. *zijn*, hetwelk tot deelw. heeft *zijnde* en *geweest*, in de drie eerste tijden vervoegd wordt: *ben*, *was*, *ben geweest*, enz. en overigens gr. w. is.

onversierde is de 1 n. v. in het meerv. van het vrouw. hoed. aand. bijv. n. w. *onversierd*, dat zamengesteld is uit het bijv. deelw. van het w. w. *versieren* en het tegenstelling aan d. klemtoon ontv. voorv. *on*.

schilderijen is de 1 n.v. in het meerv. van het vr. alg. z. n.w. *schilderij*, dat een uitw. gesl. kenm. bezit en zamengesteld is uit het grondw. *schilder* en het werkw. aand. klemt. ontv. achterv. *ij*.

en . . . . . is een zamenb. voegw., en een gr. w.

---

1) *Aanschijn* is van het o. gesl. *Red.*

verwen . . is de 1 n. v. en het meerv. van het vrouw. alg. z. n. w. *verw*, dat een uitw. gesl. kenm. heeft en gr. w. is.

die . . . . is de 1 n. v. in het meerv. van het vrouw. zelfst. betr. v. n. w. *die*, dat betrekking heeft op schilderijen en verwen en gr. w. is.

het . . . . is de 4 n. v. in het enk. van het onz. bep. lidw. *het*, dat een gr. w. is.

hart . . . is de 4 n. v. in het enk. van het onz. alg. z. n. w. *hart*, dat geene geslachtskenm. heeft en gr. w. is.

verblijen of *verblijden* is de 3 pers. in het meerv. van den teg. t. der aant. w. van het bed. gel. w. w. *verblijden*, (*iemand of iets verblijden*,) hetwelk tot deelw. heeft *verblijdende* en *verblijd*, in de drie eerste tijden vervoegd wordt: *verblijd*, *verblijdde*, *heb verblijd*, enz. en overigens zamengest. is uit het gr. w. *blijden* met het toonl. versterking aand. onafsch. voorv. *ver*.

AANMERKING OP EENE AANMERKING

IN N°. 1 VAN HET MAGAZIJN,

DOOR

A. DE JAGER.

Ik heb niet de eerste willen zijn, die in 't openbaar aanmerkingen maakte op den inhoud van het *Magazijn van Taalkunde*, hoewel ik er meer dan ééne had[1]). Wie mijne betrekking kent tot een ander geschrift, in aard en bedoeling niet geheel aan het bedoelde ongelijk,

1) Om geheel onpartijdig te zijn, is dit stuk opgenomen. De Redactie gevoelt zelve te wel, dat er aanmerkingen op haar' arbeid gemaakt kunnen en zullen worden, maar zij tracht naar vermogen te doen, wat nuttig voor de beoefening der taal is, hoofdzakelijk der *levende taal*. Bescheidene en gegronde aanmerkingen gunt zij gaarne eene plaats. Werk te leveren, dat onberispelijk is, waarop *niets* te zeggen valt, acht zij *onmogelijk*. *Red.*

zal de reden daarvan ligtelijk bevroeden. Ik zie nu, dat in n°. 2 door een' der mede-arbeiders aanmerkingen zijn medegedeeld op eene bijdrage in n°. 1 voorkomende, en vind mij door dien voorgang opgewekt, ééne der mijne niet langer achter te houden; en dit te eerder, daar zij een punt betreft, bij welks behandeling mijn naam is genoemd. Ik heb het oog op hetgeen bl. 41 en 42 van n°. 1 gelezen wordt aangaande het werkwoord *herinneren*.

De Heer Hamelberg zegt aldaar onder anderen het volgende:

«In weêrwil van hetgene de Heer de Jager (*Verscheidenheden uit het gebied der Ned. Taalkunde*, bl. 260, volg.) tot verdediging van dit gebruik aangevoerd heeft, en waarop wij welligt nader zullen terugkomen, blijven wij het er voor houden, dat het gezegde werkwoord (*herinneren*) bij ons, en volgens het hedendaagsche taalgebruik, noodwendig den derden naamval des persoons en den vierden der zaak vereischt,» enz.

Het spijt mij, dat de geachte steller niet is *begonnen* met het door mij in de *verscheidenheden* te berde gebragte te wederleggen. Zijne afkeuring is zoo stellig, dat men aan de gegrondheid der redenen, waarop zij rust, naauwelijks mag twijfelen. Mij althans zou het leed doen, indien het voornemen, dat de schrijver schijnt te koesteren, om op de zaak nader terug te komen, niet werd ten uitvoer gebragt.

Wat ik intusschen hier vooral wilde doen opmerken, is, dat ik het in geschil zijnde punt mede aangevoerd heb in een later geschrift, t. w., in mijne *Nalezing op het Glossarium van Prof. Lulof's Handboek*, enz. (Deventer 1846). Ook ik heb daar, bl. 55, mijn voornemen doen kennen, de zaak nogmaals te behandelen, en inmiddels een paar vragen medegedeeld, met uitnoodiging aan de voorstanders van het door mij afgekeurde gevoelen, mij hun antwoord niet te onthouden. Dat men nog geene beantwoording dier vragen heeft beproefd, is welligt daaraan toe te schrijven, dat zij niet genoegzaam bekend zijn geworden. Ik acht het daarom niet ondienstig ze hier te herhalen. Welligt acht de Heer Hamelberg, welligt ook eenig ander mede-arbeider van dit tijdschrift haar zijne aandacht niet onwaardig. De waarheid te zien aan 't licht gebragt, door wie dan ook, is mij te allen tijde welkom, al ware het dat ik er eigen dwaling door leerde inzien. De vragen luiden dus:

1°. Op welken grond zegt het Hoogduitsch: *jemanden an etwas erinnern?*

2°. Is ons werkwoord *herinneren* in oorsprong of beteekenis van het

Hoogduitsche *erinnern* onderscheiden? Zoo ja, waarom? Zoo neen, waarom behoort bij ons de beheersching, in genoemde taal aan het werkwoord eigen, te worden afgekeurd?

NOG IETS OVER DEN ANGEL *in het gras*,

DOOR

J. VAN LENNEP.

(*Zie no. I, bl.* 82, *no. II, bl.* 137.)

KINKER zegt in zijne beoordeeling van BILDERDIJKS *Spraakleer*: « dat er achter deze beleefdheid een ANGEL in het gras moest *schuilen.* » En hierover verwondert zich de heer HARREBOMÉE, beweerende nooit gehoord en eerst uit het bijgebragte voorbeeld van KINKER vernomen te hebben, dat er een angel in het gras schuilen kon. Met allen eerbied voor het geheugen van den heer HARREBOMÉE, geloof ik, dat hij zich hier vergist, en houd mij overtuigd, dat hij zulks zelf erkennen zal. Hij zoekt naar de beteekenis van het woord *angel*, en denkt hier aan den angel van een dier, of, wat hem waarschijnlijker voorkomt, van een hengel. Maar geen van beide wordt in de spreekwijze bedoeld. De heer HARREBOMÉE heeft slechts eene wandeling te doen, onverschillig buiten welke stad, mids hij een pad volge, langs 't welk buitenplaatsen of tuinen gelegen zijn, en hij zal het vraagpunt vinden opgelost. Immers, 't ware wel ongelukkig, indien hem geen wit bordtjen in de oogen schitterde, waarop met zwarte letters de waarschuwing te lezen stond:

HIER LEGGEN [1]
VOETANGELS EN KLEMMEN.
MET CONSENT.

---

1) Het spijt mij voor de taalkennis der eigenaars van gezegde buitenplaatsen of tuinen; maar er staat meestal: *leggen.*

De onder 't *gras* schuilende *angel*, waar Kinker van spreekt, is dus eenvoudig een voet-angel.

Het gebruik van dergelijke voet-angels was oudtijds zeer algemeen, niet alleen tot afschrik van dieven, stroopers en snoepers, maar ook bij de verdediging van vestingen. Men leide die op het glacis, of waar men veronderstelde dat de vijandelijke ruiterij een aanval zoude beproeven. Die angels waren kleine ijzeren sterren, welker punten zoo regelmatig geplaatst waren, dat, hoedanig men de ster op den grond wierp, altijd eene punt naar boven stak. Zie de afbeelding van een dergelijken angel achter het derde stukjen der tweede afdeeling mijner *Geschiedenissen van Noord-Nederland.*

Hoewel nu beide spreekwijzen: er schuilt een adder, en er schuilt een angel onder het *gras*, evenzeer zijn goed te keuren, acht ik, daar men in Nederland meer angels dan adders vinden zal, de laatstgemelde verkieslijkst.

NOG EEN ANTWOORD OP DE EERSTE VRAAG,

DOOR

M. D. VAN OTTERLOO.

De spreekwijze: ***dat er achter deze beleefdheid een angel in het gras moest schuilen***, is mijns bedunkens zeer goed te verdedigen; althans zij verdient geene onvoorwaardelijke afkeuring, daar zij misschien beter, dan op eene andere wijze, de bedoeling des sprekers kan te kennen geven. Even als de heer Harrebomée, denk ik bij de verklaring der spreekwijs aan die ***angels***, welke door kunst gemaakt zijn; doch niet aan ***vischangels***, maar vooral, of liever alleen, aan ***voetangels***. En, dat Kinker aan deze en ook alleen aan deze gedacht wil hebben, blijkt uit de bijvoeging: « ***in het gras.*** » ***Voetangels*** toch zijn kleine ijzeren sterren, waarvan de punten zoo geplaatst zijn,

dat, hoe men de ster op den grond werpt, er altijd eene punt naar boven steekt. In vroegere tijden behoorden deze *voetangels* onder de meest gebruikelijke verdedigingsmiddelen, men stelde ze uit op die plaatsen, welke aan eenen aanval der ruiterij blootstonden; en daar hun aanwezen op die plaatsen voor den aanvaller verborgen moest blijven, werden zij op na genoeg gelijke afstanden in den grond gestoken, en wel bij voorkeur dáár, waar deze met *gras* bedekt was, zoo dat de paarden des vijands, bij eenen aanval, veel te lijden hadden van *den angel*, *die in het gras verscholen was*. Ook werden de *voetangels* gebruikt, en misschien heeft dit nog wel plaats, om tuinen, afgelegen gedeelten van buitenplaatsen of andere eigendommen van dien aard, tegen dieven te beveiligen. Ook dáár werden zij op den wal van sloot of gracht of elders in het gras verborgen; zoo dat de onbeschroomde indringer, niet zelden door het jammerlijk verwonden zijner voeten, genoodzaakt werd, zijn voornemen te laten varen. Ieder werd gewaarschuwd, deze plaatsen niet te naderen, door een bord met het opschrift: *hier liggen voetangels en klemmen.* De spreekwijze, hoe ook uitgedrukt, geeft te kennen, dat slechte en schadelijke voornemens met opzet onder een schoon uiterlijk verborgen zijn. En, vergelijkt men dezen zin met de wijze, waarop, en het doel, waartoe de *voetangels* gebruikt werden, dan bestaat er geene de minste zwarigheid om aan te nemen, dat Kinker het woord *angel* voor *voetangel* gebruikt, en dat hij geenszins dwaalt, als hij schrijft: *dat er achter deze beleefdheid een angel in het gras moest schuilen.* — Gedurende den tachtigjarigen oorlog kregen de meeste onzer spreek wijzen het aanwezen; in dat roemrijke tijdperk begon de taal zich krachtig en zelfstandig te ontwikkelen; dagelijks werd zij met nieuwe uitdrukkingen verrijkt; vele dier uitdrukkingen stonden in verband met of hadden betrekking op de omstandigheden, in welke men verkeerde. Bedenkt men nu, dat vele jaren achtereen bijna elke plaats dagelijks blootstond aan eenen vijandelijken aanval, zoo dat men schier overal er op bedacht moest zijn, dien door alle mogelijke middelen af te keeren, dan mag men veilig aannemen, dat de *voetangels* en hun gebruik algemeen genoeg bekend waren, om in sommige gevallen tot voorwerpen van vergelijking te dienen. Om deze reden zou het gezegde van Kinker zelfs de voorkeur verdienen; het is meer Nederlandsch, dan het andere; een voorwerp, dat dagelijks voor oogen is, biedt toch

te gereeder stoffe ter vergelijking aan dan een ander, dat niet dan zelden aanschouwd wordt. De *adder* is in ons land zeldzaam ; vooral in Holland, het gewest, waar taal en spreekwijzen zich voornamelijk vormden; het meerendeel der inwoners kan dit dier alleen door platen of boeken kennen.

De *voetangel* daarentegen was vroeger algemeen bekend, zoo wel door het gebruik in tijden van oorlog, als door de wijze, op welke hij sommiger eigendom beveiligde. Ook geeft de uitdrukking: *daar schuilt een adder in het gras*, hetgeen er plaats heeft min duidelijk te kennen. De tegenwoordigheid van eene adder op eene plaats is geheel toevallig, onafhankelijk van des menschen wil; de adder verschuilt zich zelve in het gras, geen mensch zal haar daarin behulpzaam zijn. De spreekwijze evenwel geeft te kennen, dat de persoon, dien men bedoelt, *de adder*, *den angel*, opzettelijk, met voordacht verscholen heeft, om den niets kwaads vermoedende te schaden ; zoo dat, in dezen zin vooral, het gezegde van Kinker de voorkeur verdient; alleen dan, wanneer er aan iets toevalligs gedacht kan worden, is het beter de andere uitdrukking te gebruiken.

BOEKBESCHOUWING.

Lijst van woorden en uitdrukkingen met het Nederlandsch taaleigen strijdende, bewerkt door MATTHIJS SIEGENBEEK, *en uitgegeven met goedkeuring van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden.* Te Leiden, bij S. en J. LUCHTMANS, 1847. Bevattende VI en 56 bl. Prijs *f* 0,80.

Tot de vele oorzaken, welke reeds eenen nadeeligen invloed op onze taal geoefend hebben, en haar nog dagelijks ontsieren, behooren voorzeker de velerlei lettervruchten, die, van anderen bodem in onze tuinen overgeplant, haren vreemden oorsprong blijven verraden, en den gekuischten smaak weinig of geen genot aanbieden.

Dat wij hier de groote menigte van vertalingen op het oog hebben, is duidelijk, en ofschoon niet alle in deze veroordeeling begrepen zijn, dragen de meeste echter de kenmerken, dat de vertaler met weinige naauwgezetheid is te werk gegaan, of geene genoegzame taalkennis bezeten heeft, om voor al de uitdrukkingen en woorden van het oorspronkelijke werk goede en echt Nederduitsche vormen of spraakwendingen te vinden.

Bij het lezen en hooren lezen van zulke vertalingen gewennen oog en oor zich zoodanig aan woorden en gezegden, die onzer taal vreemd zijn, dat velen hen eindelijk als vruchten van eigen' bodem aanmerken, en hen als zoodanig in hunne geschriften gebruiken en invoeren.

Op die wijze zijn vele woorden en uitdrukkkingen, uit de Duitsche en Fransche taal, langzamerhand in de onze ingeslopen, en vele hebben daarin zelfs eene soort van burgerrecht verkregen.

Tegen dergelijke verbastering onzer schoone moedertaal te waken, is de plicht van elken taalkenner en taalbeoefenaar, en wien zullen dan de pogingen, door de Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde daartoe in het werk gesteld, niet welgevallig zijn?

Zij toch, opmerkzaam gemaakt op de menigte van woorden en uitdrukkingen, die met ons taaleigen onbestaanbaar, en op de boven vermelde wijze bij ons ingeslopen zijn, besloot uit hare leden eene Commissie te benoemen, die de voornaamste daarvan bijeen zou brengen, en de verkeerdheid van hun gebruik zou aantoonen.

Deze Commissie heeft bestaan uit de Heeren M. Siegenbeek, Mr. C. J. van Assen, J. M. Schrant, Dr. J. T. Bergman, Ds. A. Doyer en Mr. J. G. La Lau, terwijl, buiten hare leden, de Heer F. H. L. Donckermann haar op eene verdienstelijke wijze heeft bijgestaan en ondersteund.

De bemoeiingen der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde, en de ijver en naauwgezetheid, waarmede hare Commissie werkzaam was, moeten ons als zeer belangrijk voorkomen, en wij kunnen ons niet onthouden haar voor de genomene moeite onzen warmen dank te betuigen, terwijl wij in ruime mate haren arbeid durven aanbevelen aan allen, die onze moedertaal hoogachten, en als Schrijvers of vertalers zich willen vrijwaren, haar op eene bespottelijke wijze te ontsieren.

Door de Redactie van dit Magazijn uitgenoodigd, om haar een beoordeelend verslag van dit werkje ter plaatsing toe te zenden, was ik huiverig aan dit verzoek te voldoen, doch later bedenkende, 1°. dat geen ander doel mij in dezen moest leiden, dan de zucht om mij zelven meer en meer met eenen schat te verrijken, waarvan ik zoo schaars bedeeld ben, en 2°. dat ik, door de bescheidene tegenspraak van anderen, zou kunnen ontdekken, in hoe verre mijne aanmerkingen, indien ik die mocht maken, gegrond waren of niet, gaf ik daaraan gehoor.

In het *Voorberigt* van den bejaarden maar desniettemin

ijverigen taalleeraar M. SIEGENBEEK, komen een paar kleinigheden voor, die met de hoofdzaak wel in geen verband hoegenaamd staan, maar die, om hare taalkundige strekking, misschien ook de aandacht van anderen waardig zijn.

Vooreerst noemt de Hoogleeraar de Maatschappij, wier bemoeiingen aanleiding tot dezen arbeid gegeven hebben, *Maatschappij* DER *Nederlandsche Letterkunde.*

Het is waar, toen men de ruwe schors onzer taal nog niet was doorgedrongen, lette men zoo naauwkeurig niet op elke uitdrukking, en elk woord werd wellicht minder dan nu gewikt en gewogen, om de kracht zijner beteekenis duidelijk te bepalen, maar nu men tot de kern begint door te dringen, en men een beter overzicht over het geheel heeft verkregen, zijn de eischen der taalstudie ook toegenomen, en men verlangt te weten of eene *Maatschappij* DER *Letterkunde*, een *Magazijn* DER *Taalkunde*, enz., bestaan kunnen? Ik, voor mij, vermeen zulks ontkennend te mogen beandwoorden, en de leden dier Maatschappij hebben er ook op aangedrongen om haar voortaan den naam te geven van *Maatschappij* VAN *Nederlandsche Letterkunde*, welke verandering van naam, zoo ik mij niet vergis, bij de nieuwe Wet zal ingevoerd worden.

Ware de aanmatigende benaming van *Maatschappij* DER *Nederlandsche Letterkunde* te verdedigen, met nog meer recht zou men kunnen zeggen: *Museum* DER *Natuurlijke Historie*, *Museum* DER *Oudheden*, enz.; doch men behoeft den Studenten-Almanak, waarin deze benamingen met juistheid zijn overgenomen, slechts in te zien, om zich te overtuigen, dat de meer taalkundige en met de waarheid meer strookende benamingen van: *Museum* VAN *Natuurlijke Historie*, *Museum* VAN *Oudheden*, *Verzameling* VAN *Oostersche Handschriften*, *Kabinet* VAN *Munten en Penningen*, *Kabinet* VAN *Pleisterbeelden*, *Kabinet* VAN *Landbouw*, *Kabinet* VAN *Natuurkundige Werktuigen*, enz., door de Directeuren dezer inrichtingen boven die met het bepalend lidwoord verkozen zijn.

Alleen de *Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde*, wier taak het is, al, wat onnederlandsch is, tegen te gaan en te verwerpen, heeft, ofschoon BILDERDIJK haar reeds in 1820, in het voorbericht van *Perzius Hekeldichten*, bl. VII, met juistheid benoemde, van 1766 tot nu toe den onnederlandschen naam van *Maatschappij* DER *Nederlandsche Letterkunde* gevoerd. De Redactie, ook van dit Magazijn, is hierop aandachtig geweest, en heeft het niet met den naam van *Magazijn* DER *Taalkunde*, maar met dien van *Magazijn* VAN *Taalkunde* bestempeld.

De tweede aanmerking, welke wij ons veroorloven te maken, is de vraag, of de Hoogleeraar op bl. III, reg. 3 v. b. geene voorname bepaling vergeten hebbe, om aan te duiden *welke* woorden en uitdrukkingen aldaar bedoeld worden? Zie hier, wat er staat:

« De Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, door « één van hare leden opmerkzaam gemaakt op de menigte « van woorden en uitdrukkingen, [ ], « niet slechts in vertalingen en vlugtig geschrevene dag- « bladen, maar ook in werken van goede schrijvers meer « en meer voorkomende, besloot eenigen uit haar midden « te magtigen, om de voornaamste daarvan bijeen te bren- « gen, en het onbestaanbare van dezelve met ons taaleigen « beknoptelijk aan te toonen. »

Het komt ons voor, dat de Hoogleeraar een epitheton aan die woorden en uitdrukkingen had moeten toevoegen, waardoor aangeduid werd, welke woorden en uitdrukkingen hier bedoeld werden; bij voorbeeld *vreemde*, *tegen onze taal strijdende*, *verkeerde*, of iets dergelijks. Wij hebben, om deze leemte te beter te doen uitkomen, voorbedachtelijk na het woord *uitdrukkingen*, eene plaats open gelaten, die, in den tekst, aangevuld wordt door: « *voornamelijk door eene ongepaste navolging van het Hoogduitsche taalgebruik.* »

Deze tusschenzin dient wel om de *reden* van het epitheton aan te geven, maar het epitheton zelf bevat hij niet.

Onzes bedunkens zou men aldaar moeten lezen: «De Maat-«schappij *van* Nederlandsche Letterkunde, door één *harer* «leden opmerkzaam gemaakt op de menigte van *vreemde*, «*tegen onze taal strijdende* of *verkeerde* woorden en uit-«drukkingen, voornamelijk, enz.»

De geachte Hoogleeraar noemt zich verder, reg. 2, v. o. *Voorzitter* DER *Maatschappij en* VAN *deze Commissie.* Waarom hier van naamval veranderd? zou *Voorzitter* DER *Maatschappij en* DEZER *Commissie* niet vloeiender en meer taalkundig zijn?

Op bl. IV, reg. 12, lezen wij: «*Het geheel werd ten laatste door de Commissie nog eens* OVERZIEN.

Wij vermeenen, dat er tusschen *overzien* met het scheidbaar voorzetsel, en *overzien* met het onafscheidbaar voorzetsel zamengesteld, zoowel ten opzichte der beteekenis als der vervoeging, een groot onderscheid bestaat. Het eerste beteekent iets een- en andermaal nazien, met het doel om de leemten daarin aan te vullen, de gebreken weg te nemen en hetzelve op die wijze te verbeteren; het tweede komt alleen voor in den zin van *beschouwen*, *in oogenschouw nemen.* Het verleden deelwoord van het eerste werkwoord is *over*GE*zien*, dat van het tweede is *overzien*, en als wij den Hoogleeraar wel begrijpen, heeft de gezegde Commissie het geheel nog eens *na-* of *over*GE*zien* met het doel, om er alle mogelijke verbeteringen aan toe te voegen, maar zij heeft het niet uitgespreid om het te beschouwen. WEILAND is van hetzelfde gevoelen, en teekent in zijn groot Taalkundig Woordenboek, onder het werkwoord *overzien*, aan, dat men, in den zin van *overlezen*, *verbeteren*, zeggen en schrijven moet: *dat opstel moet eerst naauwkeurig over*GE*zien worden.*

Na deze losse opmerkingen komen wij aan een ander gedeelte van het *Voorberigt*, dat onmiddellijk met het onderwerp in verband staat.

De Hoogleeraar splitst op bl. IV en V de vreemde woorden en uitdrukkingen in twee soorten, namelijk in die,

welke, alleen in slordige vertalingen of in de met overhaasting opgestelde dagbladen voorkomende, enkel door geheel ongeoefenden gebruikt worden, welke hij daarom dan ook niet noodig geacht heeft, in zijne lijst op te nemen, en in die, waartegen hij schrijvers en vertalers meer bijzonderlijk wil waarschuwen.

Onder de eerstgenoemde verkeerdheden, die de aandacht der vertalers overwaardig zijn, komen echter twee woorden voor, waaromtrent vele bekwame Schrijvers en taalgeleerden anders denken dan de Hoogleeraar, die onze taal gaarne daarvan wilde zuiveren, terwijl gene hen als een waar sieraad aanmerken en daar, waar zulks pas geeft, gebruiken. Deze woorden zijn *avond* of *avondland* voor het *westen*, en *morgen* of *morgenland* voor het *oosten.*

Het is waar, wij hebben dezelven van de Duitschers overgenomen, maar zijn hun vorm en zamenstelling niet volmaakt strookende met ons taaleigen? Zijn de zamenstellende deelen geene echt Nederduitsche woorden? Is het redelijk dat, als wij onze taal kunnen verrijken, zonder haar te ontsieren, wij zulks uit verkeerde nationaliteit van de hand wijzen, omdat onze naburen ons in het gebruik van vormen en zamenstellingen zijn voorgegaan. Ging dit door, hechtten wij ons aan dit beginsel, hoe vele woorden en gezegden zouden wij dan uit onze taal moeten verbannen, die ons nu, in het uiten onzer denkbeelden, zeer behulpzaam zijn!

En hebben Bilderdijk, Helmers en andere mannen van smaak en gezag de gezegde woorden niet met den grootsten bijval gebruikt? Of wie zal zeggen, dat gemelde Schrijvers hunne pronkstukken daardoor ontsierd hebben?

Wij zullen, om dit met eenige voorbeelden te staven, alleenlijk de werken van Bilderdijk en Helmers opslaan, waarin wij gemelde woorden onderscheidene malen gebruikt vinden.

I. BILDERDIJK. *Ulysses T'Huisreis.* Najaarsbl. II, 7.

Maar God Neptuun, gekeerd van 't geurig MORGENLAND,
Zag hem, van 't hoog gebergt' by 't Amazoner strand.

II. Id. Najaarsbl. I, 7.

Eens ballings zang betaal de schuld voor my
Door hooger vuur, door echter melody,
En roepe uw ziel, op MORGENLANDSCHE *wieken*
Ter hemelvlucht, langs 't schittrend pad der Grieken!

III. HELMERS. *Holl. Natie*, uitgave van 1817, bl. 100.

't Is dus door 't lot bestemd! Ik zelf (namelijk de Nevelvorst) *(zal voor U zweven,*
'k Heb d' Iber en den Taag in uwe hand gegeven,
De schat van 't MORGENLAND *zij 't loon van Neêrlands (moed;*
Maar 't dorstte nimmer naar der Indianen bloed.

IV. Id. bl. 103.

Zacht is haar teeder hart, dat steeds het weldoen streelde!
En mild, gelijk de grond in MORGENLANDSCHE *weelde.*
Betoovrend is Adeke, aanvallig is haar lach;
Beminlijk haar gelaat, gelijk een lentedag.

V. Id. bl. 136.

Nu stroomt des aardrijks schat, de geur van 't MORGENLAND,
't IJvoor van 't Kreeftgestarnt' naar Hollands nijvrig (strand.

VI. Id. *Lof der Zeevaart.* Nagel. Ged. 1823, bl. 5.

Wat Eden rijst omhoog! wat godlijke landouwen!
Hier ruist een korenzee haar gouden baren voort;
Dáár stort de landrivier aan wederzijdschen boord
Den schat van 't MORGENLAND *en 't goud van Peru's stran- (den*
In volle staven neêr in altoos nijvre handen.

VII. Id. bl. 11.

Gij, Zeevaart! gij verschijnt! de welvaart volgt uw (schreden:
Wat klaagt ge, o volken! in den nacht van 't Noord ver- (treden!
Velt, velt uwe eiken neer in 't onuitroeibaar bosch!
Ontrukt, op sneeuw en ijs, het wild gediert' zijn' dos;
Gij zult het wisslen voor den schat der MORGENLANDEN,
Voor 't kruid van Ganges boord, en 't goud der wester- (stranden.

Volgens dezelfde zamenstelling maken BILDERDIJK, TOLLENS, TER HAAR, voor het westen, ook gebruik van *avondstond*, *avondkim*, *avond-transen.* Men leest deze voorbeelden in:

BILDERDIJK. *Ulysses Hellevaart.* Najaarsbl. I, 14.

Ik-zelf, in statige ernst, en over de aard gebogen,
Aanvaardde 't schittrend zwaard mij van de heup getogen,
En groef een' donkren kuil, van oost tot avondstond.

TOLLENS. *Verlichting.* Ged. kl. 8°., uitg. 1822, bl. 99.

Maar hoe! is 't eeuwig oog op eens van glans ontluisterd?
Is 't middagbrengend licht in de avondkim verduisterd?

TER HAAR. *St. Paulus Rots*, bl. 11.

Tot waar men 't rozenverwig licht
Om Tenneriffe's piek ziet glanzen,
Als reeds de zon dook voor 't gezigt,
En 't purpergroen van de AVOND-TRANZEN
Voor 't donkre bruin van 't nachtfloers zwicht.

Het zou ons niet veel moeite kosten, om meer voorbeelden van mannen van gezag en goeden smaak aan te halen, ter bevestiging, dat zij gezegde woorden met het gelukkigste gevolg gebruikt hebben, terwijl vele latere dichters, meer waarschijnlijk om het schoone en dichterlijke, dan om het wanstaltige, hen daarin gevolgd zijn. Wij nemen hiertoe slechts een paar voorbeelden, uit het voortreffelijke Gedicht van TER HAAR, de *St. Paulus Rots;* als op:

bl. 8.

Ja, U, bij d'aanhef van mijn zangen,
Mijn dichtgroet, MORGENLANDSCHE *kust!*

bl. 75.

Wat keur en rijkdom van metalen,
Brazielje, prachtig AVONDLAND!
Rust sluimrend in uw ingewand!

Wij laten, na deze aanmerkingen, volgaarne aan het meer verlicht oordeel van anderen over, dit punt nader uiteen te zetten, en ook ons, indien wij falen, voor te lichten.

Van het *Voorberigt* afstappende, gaan wij tot de *Lijst* zelve over, waarin de volgende woorden behandeld worden:

Aan (in *af aan*), ***aangedachtenis***, ***aangemeten***, ***aangeven***, ***aanhankelijkheid***, ***aanhooging van leven***, ***aanhoogte***, ***aankalken***, ***aanleggeres***, ***aanloop***, ***aanname***, ***aanstalten***, ***aanstrenging***, ***aanvaren***, ***aanwandelen***, ***abel***, ***af*** (in *van af*), ***afgeven***, ***afweg***, ***afzet***, ***als***, ***avondlijk***, ***beademen***, ***bedanken***, ***begeesteren***, ***begrijpen***, ***behagen***, ***bekennen***, ***beleeren***, ***beleven***, ***beligchamen***, ***bemeesteren***, ***bemerken***, ***benutten***, ***beoefenen***, ***berigtigen***, ***beroeren***, ***bespreken***, ***betonen***, ***betrachten***, ***betwijfelen***, ***bevangen***, ***bevinding***, ***bewaren***, ***bezonnen***, ***bijbrengen***, ***bijval***, ***bijzonderen***, ***blaamsmet***, ***blijkelijk***, ***brokstuk***, ***daadwerkelijk***, ***daadzaak***, ***daarstellen***, ***daarteboven***, ***deelen***, ***doelmatig***, ***doorvoeren***, ***durven***, ***eigenbatelijkheid***, ***eigendommelijk***, ***eigenen***, ***eigenregting***, ***ervaring***, ***europeesch***, ***gedaagdesse***, ***gegevens***, ***geweldddaad***, ***gezigt***, ***godgeleerd***, ***godsdienstig***, ***heid*** (als uitgang), ***herbenoemen***, ***herhalen***, ***herinneren***, ***huiverlijk***, ***jaargang***, ***immer***, ***inbegrip***, ***inburgeren***, ***indeelen***, ***ingrijpen***, ***inname***, ***inschrift***, ***inspreken***, ***invloeijen***, ***inwerking***, ***inzage***, ***kerkelijkheid***,

krijgsopschrijveling, *kundig*, *laaije*, *lag*, *landelijk*, *ledig*, *liggen*, *lijk*, *maakwerk*, *medegeven*, *mild*, *moeizaam*, *nahalen*, *namelijk*, *nederlating*, *omgeving*, *onbevangen*, *ondeelig*, *onderbreken*, *onderhavig*, *onderwerpelijk*, *onderzetting*, *onmoeite*, *ontbreken*, *ontvankelijk*, *oog*, *openbaar*, *opgemeld*, *opname*, *opvallen*, *opvoeren*, *overigens*, *rede*, *regel*, *regtskundig*, *roomsch-katholijk*, *staf*, *teruglaten*, *terugname*, *toeverzigt*, *treifelen*, *tuimel*, *uitledigen*, *uitoefenen*, *uitteekenen*, *uitvoeren*, *van uit*, *veelzijdig*, *verafschuwen*, *veralgemeenen*, *verarbeiden*, *verdacht*, *verdragelijk*, *verdragen*, *vergemakkelijken*, *verhouding*, *verkappen*, *verkeer*, *verklaren*, *vervolledigen*, *vervolmaken*, *verwikkeling*, *verwondernis*, *vlugschrift*, *vol*, *volhouden*, *volksdommelijkheid*, *voorheerschend*, *voorliefde*, *voorvreeze*, *voorwijsheid*, *voorwoord*, *voorzienelijkheid*, *vreugdig*, *vrijgeesterij*, *vrijgevig*, *vrijzinnig*, *vroegstuk*, *wanneer*, *wee*, *weigeren*, *weinigen*, *wezen*, *zelfstandigheid*, *zich*, *zielkundig*, *zitte*, *zuiverlijk*.

Het grootste deel dezer woorden verdient eene stellige afkeuring, en wordt als zoodanig ook door den Hoogleeraar veroordeeld. Over hen, wier burgerrecht aan eenigen twijfel onderhevig is, wordt een zachter vonnis gestreken, en het verwerpen of het gebruiken van dezelven, wordt aan het oordeel der Schrijvers zelven overgelaten.

Dat in deze Lijst niet alles opgenomen is, wat er in opgenomen had kunnen worden, wordt door den Hoogleeraar zelven, op bl. IV van zijn *Voorberigt*, vermeld, maar bescheidenlijk durven wij vragen, of het in het belang der zaak niet beter ware geweest, eene meer volkomene lijst zamen te stellen, waartoe zoo vele taalkundigen volgaarne bijdragen zouden geleverd hebben, indien men hun dezelven slechts gevraagd had. Wij zullen, ter gelegener plaatse, van onzen voorraad ook eenige woorden bijbrengen, welke in gezegde Lijst niet voorkomen, en echter niet minder onze aandacht waardig zijn.

A.

Onder deze letter vinden wij: « *Aan*, in het zeggen « *van zijne jeugd af aan* en meer dergelijke, kan wel « als overtollig beschouwd worden, maar wordt echter, « meen ik, door ons Spraak- en Schrijfgebruik volkomen « gewettigd. Het stellen van een' vasten regel hieromtrent « komt mij derhalve minder gepast voor. »

Schrijver dezes is van een tegengesteld gevoelen, waarom hij *van* . . . . *aan*, zoo ver hij zich zulks herinneren kan, nooit gebruikt heeft. Hij meent ook, sedert een' geruimen tijd, te hebben opgemerkt, dat de netste schrijvers deze overtolligheid vermijden, die velen onaangenaam in de ooren klinkt. Zelfs WEILAND noemde haar *afzigtig* [1]. En wat beteekent nu afzichtig? MOOCK zegt, en te recht, *zoo leelijk dat men het gezigt daarvan afwendt.*

Onder het woord *Abel*, dat eenige malen door Mejufvrouw TOUSSAINT is gebezigd geworden, teekent de Hoogleeraar aan, « dat hetzelve vroeger niet zeldzaam, maar nu « verouderd is, en als basterdwoord, even als het Engelsche « *abel* (lees *able*) en het Fransche *habil* (lees *habile*), uit « het Latijnsche *habilis* gesproten, zich weinig aanbeveelt; » maar van het werkwoord *bespreken*, (in den zin van *eene zaak bespreken* voor *redekavelen*, *daarover handelen*) dat de Schrijver zegt uit het Hoogduitsch in onze taal te zijn doorgedrongen, en alleen bij KILIAAN in den zin van *consulere*, *consultare*, *deliberare* voorkomt, keurt hij het gebruik goed.

Wij vragen met bescheidene vrijmoedigheid of men, van twee woorden, die beiden in hetzelfde geval verkeeren, het eene mag verwerpen en het andere aannemen? Hoe vele woorden toch hebben BILDERDIJK en anderen uit de oude taal opgedolven, en in het leven terug geroepen.

Wij missen onder deze letter het woord *afduizelen*,

---

1) *Groot Taalk. Woord.*, elf deelen en vijf deelen, onder het woord *aan*.

waarvan De Jager spreekt in het *Taalk. Magazijn*, I, 56; alsmede het woord *afgezien*, in het Hoogd. *abgesehen*, voor: *niet in aanmerking genomen*, *abstraction faite de*. Onder meer werken, waarin ik dit woord gevonden heb, haal ik het jongste aan, getiteld: *Schets der Technologie, naar het Hoogd. van* W. A. Rust. Gouda 1847, bl. 195.

«*Eindelijk heeft men gepoogd de beproeving van het «kruid nog uit te voeren door bepaling van het speci- «fiek gewigt der kruidkorrels op zich zelven*, AFGEZIEN «*van de ruimten, die zij tusschen zich laten.*»

Tot de verkeerdheden, waarvan thans sprake is, behoort ook de invoering van een bijvoegelijk naamwoord *allengsch*, dat nooit bestaan heeft, en, volgens de gronden onzer taal, nooit bestaan kan.

Wel bezitten wij *allengs* zonder *ch*, als zuiver bijwoord, welks beteekenis voor geene uitbreiding vatbaar is, en echter beginnen eenige vertalers hetzelve als bv. nw. aan te wenden. Een enkel voorbeeld van deze onnaauwkeurigheid zal voldoende zijn, hunne aandacht daarop te doen vestigen.

«*De smeltkroezen moeten zelven zoo min mogelijk «smeltbaar zijn, eene* ALLENGSCHE *verandering van tem- «peratuur zonder te springen kunnen verdragen.*» (Schets der Technologie, naar het Hoogd. van W. A. Rust. *Gouda*, 1847, bl. 258).

Onder het woord *Als* hadden wij ook gaarne vermeld gezien de, volgens ons oordeel, gebrekkige en met de Nederlandsche taalvormen strijdende uitdrukking *als het ware*, welke wij bij de meeste en netste Schrijvers, op bijna elke bladzijde, als mede reeds bij Carolus Tuinman, aantreffen. Dit vroeg en algemeen gebruik beslist echter niets anders, dan dat men niet naauwlettend genoeg op den gewonen vorm geweest is, die de uitdrukkingen, met *als* beginnende, aannemen. Immers men zegt: *hij sprak*, ALS WARE HIJ *een advocaat; hij hield zich* ALS HADDE HIJ *het recht aan zijne zijde; hij streed*, ALS WILDE HIJ *een voorbeeld van*

dapperheid geven, enz., enz. In al deze uitdrukkingen wordt, zoo als het behoort, de persoon achter het werkwoord geplaatst, alleen schijnt de goede vorm: *als ware het* het hoofd uit den poel der taalverbastering niet meer te kunnen opheffen. Even goed als men thans schrijft ALS HET WARE, zou men ook kunnen schrijven: *hij sprak*, ALS HIJ WARE *een advocaat*.

Maakte men gebruik van *alsof*, dan zou de vorm omgekeerd zijn, want men zegt: *even alsof* HIJ SLIEP, *het was alsof* HIJ *mij* TOELACHTE, enz. Sommige taalgeleerden schijnen ook over de schikking van het voornaamwoord wel te hebben nagedacht, en men vindt het dan ook van tijd tot tijd juist, d. i. *achter* het werkwoord, geplaatst. Onder anderen vindt men *als ware het* bij KINKER, in zijne Beoordeeling van BILDERDIJKS *Spraakleer*, bl. 155, alwaar het in de volgende zinsnede voorkomt:

«dan stelt men zich een in twee deelen gescheiden ge-«heel voor; twee helften, *als ware het*, waarvan de «eerste als de grootste, de tweede als de kleinste helft «voorkomt.»

Bij BILDERDIJK in zijne *Perzius Hekeldichten*, bl. IV. «En de stemmigheid — zelve met een waas van onschuldige «spot overspreidt, die, in de hoogste en dierbaarste be-«langen, *als ware 't*, door een Parodie verlustigt.»

Ook WEILAND gevoelde de juistheid dezer schikking, toen hij in het Kunstwoordenboek op bl. IV schreef: «zoo «zijn deze woorden en vele andere, door het gebruik, der «tale, *als ware het*, ingelijfd.»

(*Wordt vervolgd*).

VRAGEN.

19. Bijna ieder schrijft, in navolging van WEILAND, *dezelfde* aaneen. Zou men niet beter doen in twee woorden *de zelfde* te schrijven? — De Franschen, Engelschen

en Duitschers toch schrijven ook *le même*, *the same*, *der nämliche.*

20. WEILAND en SIEGENBEEK hebben *uitweiden* voor: «met zijn gesprek wijd en zijd rond zwerven.» Zou men bij dit woord niet eerder aan *wijd* moeten denken, dan aan eene *weidende* (of grazende) koe? — Deze vraag kwam bij mij op, toen ik in andere talen daarvoor niets anders vond dan: (Fr.) *S'étendre* (*sur*), (Eng.) *to expatiate* (*on*), (Hoogd.) *sich ausbreiten* (*über*). — Welke schrijfwijze verdient nu de voorkeur, *uitweiden* of *uitwijden?*

VOORBEELDEN

VAN GEBREKKIGE TAAL,

UIT GEDRUKTE STUKKEN ONTLEEND,

DEN LIEFHEBBERS VAN TAALOEFENING TER VERBETERING AANGEBODEN.

(*Vervolg van blads.* 135.)

136. Den volgenden morgen zond de Koning zijnen kamerheer de beloofde 1000 Louis d'or's, en zou hem gaarne nog meer gegeven hebben, had hij maar den spijt niet moeten verduren, van door anderen belasterd te zijn.

137. De archaeologie van het lijden, een onderwerp zoo vele duizende malen door duizende bestudeerd, kon nu toch, wanneer het behandeld wordt door eenen Hoogleeraar, van wien men wachten mag dat hij er een opzettelijk studie-werk van gemaakt heeft, en het niet uitgeeft vóór dat hij het tot de hoogste volkomenheid gebragt, die hij er aan geven kan, in zóó verre volmaakt zijn, dat alleen latere onderzoekingen er iets aan kunnen ver-

beteren; men verwacht, dat men het als legger aan jonge Predikanten veilig in handen geven kan.

138. Men moet vooronderstellen dat het werkje ten oogmerk heeft om jonge predikers bij het opstellen hunner leerredenen de hand te bieden.

139. Het moet hem nu dan toch eene aangename zelfvoldoening baren, en tot vurigen dank aan God nopen, die zijne zwakke pogingen met zulk een' kennelijken zegen heeft bekroond.

140. Eene arme dagloonster maaide aan den rand eens akkers met hare zeissen gras af voor hare eenige koe.

141. Jaarlijks bezocht *donna* Blanka de gravin, bragt dan alle hare kinderen mede, en bleef altijd eenige weken langer, dan zij voornemens geweest was. De edele Isabella schiep zooveel behagen in de kinderen harer vrienden, dat zij haar eigen gemis vergat.

142. Op zekeren nacht schoot een leeuw, die reeds vroeger eenige schapen uit de stal had gestolen, geen honderd schreden van de deur mijner hut, op mijn rijpaard toe en verscheurde het.

143. Hare teederlijke moederzorgen verwijderde dit pand, dat zoo dierbaar aan haar hart was, buiten *Antiochië*, ten einde voor te komen dat zijne zeden en zijn smaak niet besmet werden, maar zuiver en onbesmet zouden bewaard blijven.

144. Hij was die vrouwentelg, dat alle volken zegenend, Abrahams zaad, die Davids zoon en Davids heer, die heerschen zou van zee tot zee, wiens heerschappij einde nog grenzen zou hebben.

145. Daar er des winters in het zuiden van *Rusland* duizende kwartels gevangen worden, zoo is het ligt te denken dat ook daar henen velen heen trekken en blijven.

146. De leerstellingen hebben zich nooit zoo zeer aan de waarheid en aan de taal bezondigd, dan toen zij de *erfzonde* als gangbare munt stempelden.

147. Op zeer vele plaatsen is het pompwater, uit hoofde

van deszelfs kwaden reuk en onzuiverheid, ongeschikt, om, althans zonder voorafgaande koking, gedronken te worden, waardoor het laf en smakeloos wordt.

148. Van hoeveel belang dit huiselijk leven zij, heb ik met enkele trekken zoeken aan te wijzen.

149. Wij hebben de moeite genomen om de dagbladen van af het laatst van October 1845 tot heden door te loopen, ten einde meer bekend te worden met de redevoeringen en stemmingen van den afgevaardigden Baron van H., en waren na den volbragten taak weinig voldaan.

150. Men zag algemeen de voordragt met onverschilligheid of liever met leedwezen te gemoet, als niets goeds van dezelve kunnende verwachten, en het bewijs zullende leveren, dat de regering nog niet tot de overtuiging is gekomen der noodzakelijkheid van de herziening der *Grondwet*.

151. Daar aan kan het Bijbelgenootschap ten minste iets doen, door nooit geene Bijbels met formulieren derwaarts te zenden.

152. Maar welke middelen heeft het [volk] thans aangewend om tot een beteren staat te geraken? De dwaaste, de heillooste, de misdadigste: oproer, verzet tegen de openbare magten, plunderen, vernielen ....

153. Zij, die deel nemen aan zoodanige schandelijke ongeregeldheden, bedenken niet, dat de bemiddelde stadgenoot, ophoudt hen een goed hart toe te dragen, hen van het zijne mede te deelen, voor hen te spreken en hunne regten te handhaven.

154. De toekomstige kunstenaar bereidt hij [de onderwijzer] tot de kunst van de menschen te verrukken, te veredelen, te regeren, om bestendig op te klimmen langs den ladder des geluks.

155. Niets is heiliger, dan kinderen en menschen op aarde tot al datgene op te leiden, wat hen deze aarde tot eenen hemel en hunnen geest geschikt kan maken voor eene zalige eeuwigheid.

156. Zij gaf niets om de koude en den regen, die bij stroomen nederviel; maar bij ieder oponthoud klom zij uit het rijtuig, waarin ze zat, en zweefde rond dat van haren echtgenoot.

VERBETERING VAN N°. 1

DER

FOUTIVE OPSTELLEN.

Een onverwacht toeval, moet zijn: «Een toeval.» *Toeval* is iets, dat altijd *onverwacht* is, dus is *onverwacht* een pleonasmus.

Nutteloos verspillen (Zie KINKER, *Beoordeeling van* BILDERDIJK's *Spraakleer*, bl. 202, en AGRON, 8ste druk, verbeterd door SCHEERDER, bl. 126) kan niet gezegd worden, dewijl *verspillen*, *verkwisten* reeds het denkbeeld van *nutteloos* in zich sluiten. *Nutteloos* is dus hier overtollig.

Ofschoon hij was geboden geworden. Men kan wel iets *aan* iemand gebieden, maar iemand kan het voorwerp van dit werkwoord niet zijn, en dus met hetzelve in geen' lijdenden zin voorkomen. Er moet dus staan: *Ofschoon hem was geboden geworden.*

Verbieden geene beweging te nemen, is hetzelfde als: *gebieden wel beweging te nemen*, het woord *geene* moet dus wegvallen. (Zie echter AGRON, bl. 240).

Ligchamelijke beweging. Er is geene andere *beweging* denkbaar, dan die van *ligchamen*, bij gevolg is *ligchamelijk* overtollig.

Zelfs staat gelijk met *daarenboven;* dit kan hier niet te pas komen, verandert dus den zin in: *zij zelven*, enz.

IJver is mannelijk , dus kunnen *ijver* en *vlijt* geene *kweeksters*, maar wel *kweekers* zijn.

Halstarrig. (Zie VAN LENNEP, *Onze voorouders*, I. 442, MOOCK, *Nouveau Dictionn.* op *Coin*, BILDERDIJK *Gesch. des Vad.* XII. 38, WASHINGTON IRVING, *Columbus*, Nederd. Vert. II. 380, Mr. J. C. DE JONGE, *Gesch. van het Nederl. Zeewezen*, II. I. 304) moet zijn *halsstarrig*, van *hals* en *star*, d. i. stijf, onbuigzaam, sterk. (SLICHTENHORST spreekt in zijne Geldersche Geschiedenissen van *halssterke* vijandschap. *N. W.d. M. v. N. L.* III. II. 25).

Mijne brave ouders staat in den 3den naamval en moet zijn: *mijnen braven*, enz.

Meestersknecht moet zijn *meesterknecht.* Hij is geen knecht van den meester, maar hij is meester of eerste of bevelvoerder van de knechts.

Aardewerkerswinkel is de werkplaats, waar het aardewerk gemaakt en bearbeid wordt, deze wordt hier niet bedoeld, maar wel de plaats, waar *aardewerk* verkocht wordt, dus *aardewerkswinkel.*

Borgen is, volgens WEILAND, op *goed vertrouwen geven*, dus is *op goed vertrouwen* hier overtollig.

Vaakmalen. Vaak is *dikwijls*, dus is *malen* een pleonasmus, of men moet *vaak* in *veel* veranderen.

Hartstogten der ziel. (*Méthode familière van* VAN MOOCK, 1e., 2e., 3e., 4e. en 5e. druk). *Hartstogten* zijn de *togten van het hart* of tropisch *van de ziel.* Dus is *ziel* een pleonasmus. (VAN LENNEP, *Onze Voorouders.* I. 176. De hartstochten, die zijne ziel beheerschten.)

Vele goede, eenvoudige menschen. Daar menschen in den 3den naamval staat, moet het zijn: *velen, goeden, eenvoudigen menschen.*

Poperde moet zijn *popelde.* Het werkwoord *popelen* is afkomstig van den *popel*, een' boom, welks bladen gezegd worden schier altijd in eene trillende beweging te zijn. Men weet, dat de *l* en *r* zeer dikwijls als wisselletters voorkomen, zoo als in *snippel* en *snipper*, *tondel* en *tonder*,

schemelen en *schemeren*, doch bij goede schrijvers van gezag is deze letterverandering in dit woord nog niet waargenomen.

Dubbelde schrijf *dubbele*. Men zegt *enkelvoud*, *dubbelhartig*, *verdubbelen*, enz., een teeken, dat *enkel* en *dubbel* geene *d* aannemen.

Maagdeliefjes moet zijn *madeliefjes*, d. i. de lieve bloempjes der *made* of *weide*. Dat *made* de beteekenis van *weide*, *weiland*, *veld*, *vlak land*, enz., heeft, bespeurt men nog in *Hoogmade*, *'s Gravenmade*, *Winkelmade* en in het Engelsch *meadow*.

Gevoelen. Dit moet zijn *gevoel*. Het eerste is in het Fransch *opinion*, het tweede *sentiment* en *ressentiment*.

Durven te uiten. Onnaauwkeurig. Na het werkwoord durven komt geen *te*.

Kinkel moet zijn *kink*. Het eerste is een scheldnaam voor *lomperd*, het tweede een *draai*, *wrong* of *kronkel* in eenig touwwerk. Dewijl *kink* vrouwelijk is, moet men schrijven *eene kink in den kabel*.

In staat zijn te kunnen is een pleonasmus. Hij, die in staat is, kan, en *kunnen* moet dus weggelaten worden.

Onder ons gezegd en gezwegen is onzin, men kan niet *zeggen* en *zwijgen* te gelijk. Dit moet zijn: *onder ons gezegd en gebleven*.

Een' hekel tegen iets hebben, moet zijn: *een' ekel tegen iets hebben*. Zie Weiland op *ekel*.

Het opgegeven taalstukje zal, verbeterd, dus voorkomen:

Een toeval bragt mij met uw' neef in kennis, die mij verhaalde, den tijd zijner jeugd nutteloos te hebben doorgebragt, ofschoon hem door ouders en leermeesters onophoudelijk was geboden geworden, zich meer op de wetenschap toe te leggen. Zij wilden mij, zeide hij, niet verbieden, beweging te nemen of te spelen, zij zelven moedigden mij hiertoe aan; doch ik bleef, alhoewel ik

wist, dat ijver en vlijt de kweekers waren van goede zeden en vooruitgang, halsstarrig weigeren, mij te oefenen, en hierdoor veroorzaakte ik mijnen braven ouders veel verdriet.

En wat doet gij nu voor den kost? Vroeg ik hem.

Ik ben nu meesterknecht in een' aardewerkswinkel, was zijn antwoord, en mijne voornaamste taak bestaat hierin, dat ik goed boek houde van de ontvangsten en van alles, wat geborgd wordt; maar ik geloof niet, dat ik daar lang bauken zal, want vaak heb ik reeds ongenoegen gehad met de knechts, die, door allerhande hartstogten gedreven, velen goeden, eenvoudigen menschen tot hinder verstrekken en mij ook. Gisteren nog popelde mijn hart van angst, toen ik eenige potten met dubbele madeliefjes vermiste, want, ofschoon ik wist, wie mij die kool gestoofd had, dorst ik mijn gevoel van verontwaardiging niet uiten, en gij ziet dus, dat, als er slechts eene kink in den kabel komt, ik niet in staat zal zijn, het daar langer uit te houden, en daarenboven heb ik, onder ons gezegd en gebleven, een' geweldigen ekel tegen dat vak.

VERBETERING

VAN

VOORBEELDEN VAN GEBREKKIGE TAAL.

Bl. 56 *en volgg.*

1. Er is geen twijfel aan, dat er een wel zoo naauw verband *besta* (1) (2) tusschen hoofd en maag, *als* (3) tusschen hoofd en hart.

(1) Ofschoon de geheele volzin het hier gestelde als zeker doet voorkomen, zoo blijven toch de beide nevenvoorstellen op zich zelven in een' twijfelachtigen zin, zoo dat hier de aanvoegende wijze moet gebezigd worden.

(2) Het werkwoord moet niet te ver van zijn onderwerp verwijderd staan.

(3) De vergelijking door middel van *zoo* neemt *als* na zich.

2. *Zeer gepast*, *Hoogst gepast* ([1]) heeft ook ([2]) onze wet daaromtrent ([3]) alles verordend.

([1]) De overtreffende trap van *gepast* moest zijn *gepastst*. Om evenwel de opeenvolging van twee *st* te vermijden, schrijven wij liever als boven.

([2]) Dit *ook* kan op drieërlei wijze in dit voorstel geplaatst worden. Behoort het bij *wet: onze* wet zoo wel als eene *andere*, dan staat het hier op zijne plaats. Behoort het bij *daaromtrent:* in dit opzigt zoo wel als in een ander, dan moet het ook onmiddellijk vóór dit woord staan. Dient het alleen om aan te duiden, dat, daar het noodig was, onze wet dit ook *gedaan* heeft, dan behoort het bij het werkwoord, en staat het best vóór *alles*, of misschien ook onmiddellijk achter *hoogst gepast*.

([3]) Met dit woord wordt hier bedoeld *in dat opzigt*. Indien *trent* hier het zelfde is als *trant*, wijze, dan zou de beteekenis van dit woord eigenlijk zijn: meer of minder *in dien trant*, *op die wijze*, *in dien geest;* zoo als in : een werk over de wiskunde of *daaromtrent*. Zoo beteekent ook *daaromstreeks:* meer of minder *in die streek*, niet ver van daar. — Men kon hier gebruiken: *in dat opzigt*, *op dat stuk*.

3. De *brief* ([1]) *ademde* verontwaardiging *er over*, ([2]) dat door de schrijvers, zelfs *door zulken*, ([3]) die evangeliedienaars zijn (of: zelfs door evangeliedienaars), de onderwijzersstand zoo menigmaal aan bespotting wordt *ter* prooi ([4]) gegeven.

([1]) Om de herhaling van *schrijver* te vermijden.

([2]) Men heeft verontwaardiging *over* iets; dit *over* mag niet uitgelaten worden.

([3]) *Die* kan hier geene betrekking hebben op *schrijvers;* want alle daarbij bedoelde schrijvers zijn geene evangeliedienaars: er moet dus een nieuw woord in gevoegd worden, waarop *die* betrekking kan hebben.

([4]) Het woord *prooi* is vrouwelijk en duldt alzoo *ten* niet voor zich.

4. Het *te voren* ([1]) aangekondigd vergelijkend examen, waartoe zich 25 sollicitanten hadden aangegeven, die alle den tweeden rang bezaten ([2]), doch van welke *slechts* ([3]) 20 *waren* ([4]) opgekomen, is op den bepaalden dag gehouden ([5]). Het *proces-verbaal* ([6]) met de vergelijkende tabel, alsmede de verdere stukken, —*die inhouden* ([7]) aanvragen *om magtiging* ([8]) *tot het* ([9]) benoemen van R. ([10]) *tot* ([11]) onderwijzer (of: *voor den post van* onderwijzer) alhier, *alzoo* ([12]) deze (of: *welke*) bij het examen *in* ([13]) de vakken, tot het onder-

wijs der jeugd behoorende, boven de andere sollicitanten heeft uitgemunt, — *zijn* (14) bij de Gedeputeerde Staten ingezonden; *en* ten gevolge der *daartoe* (15) verleende autorisatie is hij als onderwijzer alhier aangesteld (16).

(1) Hier is geene sprake van *vroeger of later*, zoo dat *te voren* hier beter is.

(2) In de bepalende voorstellen, welke door een der redengevende voegwoorden (behalve *want*) of ook door het voegwoord *terwijl* aan hun hoofdvoorstel verbonden zijn, kan men dit voegwoord met het werkwoord en zijn voornaamwoord verwisselen met het deelwoord van dat werkwoord. Bij sommige toevoegende voegwoorden kan dit ook plaats hebben; doch dan blijft het voegwoord er bij. Zoo staat *den tweeden rang bezittende* in plaats van *omdat*, *dewijl*, *naardien*. *daar*, of ook *terwijl* hij den tweeden rang bezit of bezat, enz.; *ofschoon* den tweeden rang bezittende voor *ofschoon hij* den tweeden rang bezit, enz. Nu is hier de bedoeling niet, dat zij zich hadden aangegeven, *omdat* of *daar*, ook niet *terwijl* zij den tweeden rang bezaten. Het wordt hier alleen medegedeeld, *dat* zij in het bezit daarvan waren. — Men kon hier ook zeggen: (die) alle bezitters (waren) van, of: alle in het bezit van.

(3) *Waartoe* (namelijk *tot* het examen) behoeft niet herhaald te worden. — *Slechts*, om beter te doen uitkomen, waartoe deze aanmerking hierbij gevoegd wordt.

(4) De tijd van hunne opkomst was reeds voorbij tijdens het examen, dat ook nu reeds verleden is. Daarom de meer dan volm. verl. tijd. *Zij zijn* opgekomen, kan men zeggen, zoo lang het examen duurt.

(5) Ten einde het gezegde niet zoo ver van zijn onderwerp te verwijderen, zou ik dezen volzin op de volgende wijze schrijven: Het te voren aangekondigd vergelijkend examen is op den bepaalden dag gehouden. 25 sollicitanten, alle in het bezit van den tweeden rang, hadden zich daartoe aangegeven; doch slechts 20 hunner zijn opgekomen.

(6) Dit woord heb ik altijd bij geachte schrijvers met een koppelteeken gezien.

(7) Het is geen *houden*, maar *inhouden*, bevatten. Zie verder (2).

(8) De aanvrage geschiedt niet *tot* het benoemen, — dit beteekent niets, — maar *om magtiging tot* het benoemen.

(9) De bijvoeging *van R.* duidt aan, dat hier eene bepaalde benoeming, en wel *de* benoeming van R. bedoeld wordt. Dit wordt beter gevoeld met *tot het*.

(10) Om de duidelijkheid moet *van R.* zoo digt mogelijk aan *benoemen* staan.

(11) Men wordt *aangesteld* ALS, *benoemd* TOT.

(12) *Als hebbende deze* is slecht Nederlandsch.

(13) Men munt uit *in*, niet *over* eene zaak.

(14) Zie bij (12).

(15) Autorisatie wordt verleend *tot*, niet *op* eene zaak.

(16) Ook in dezen volzin is het gezegde te ver van zijn onderwerp verwijderd. Dit wordt verholpen door het begin aldus te veranderen: Het proces-verbaal met de vergelijkende tabel is bij de Gedeputeerde Staten ingezonden, gelijk ook de verdere stukken, enz.

6. De onderwijzer moet zich naauwkeurig met den trap en *de* (1) mate *van de* (2) ontwikkeling *des* (3) kinds bekend maken.

(1) Daar *trap* DEN en *mate* DE vereischt, moet het lidwoord hier herhaald worden. Het lidwoord *een* kan in zoodanig geval, naar mijne meening, bij het tweede woord weggelaten worden; zoo als in: voor *een'* last of opdragt (zie bl. 47 van N°. 1 van dezen Jaargang); doch dit mag, dunkt mij, alleen geschieden, wanneer, gelijk hier, het lidwoord voor beide woorden kan geschikt gemaakt worden, hetwelk dan ook zal moeten plaats hebben; zoo dat het, naar mijn inzien, niet juist is te schrijven: voor *eenen* last of opdragt, maar als boven: voor *een'* last of opdragt.

(2) Wanneer twee tweede naamvallen onmiddellijk op elkander volgen, terwijl de tweede dient om den eersten te bepalen, bezigt men doorgaans liever in plaats van den eersten *van de* en behoudt den tweeden.

7. Keizer LOTHARIUS *stierf* (1), na eenen (een') korten, maar roemrijken veldtogt, op zijne terugreize naar Duitschland, en werd in het *volgende* (2) jaar opgevolgd (3) door CONRAD III., *den zelfden* (4) vorst, *die* (5) met hem naar de *keizerlijke* (6) kroon had gedongen.

(1) Lang heb ik het denkbeeld toegejuicht, door velen gekoesterd, dat *overlijden* daarom zulk een schoon woord in onze taal zou zijn, omdat het sterven daardoor als een *over het lijden heen zijn* wordt voorgesteld. Bij nader inzien echter kan ik deze verklaring van het woord niet rijmen met de wijze, waarop in onze taal woorden gevormd worden. OVER *het lijden komen*, OPHOUDEN *te lijden* kan toch waarlijk niet uitgedrukt worden door *over*-LIJDEN, waarin *lijden* het hoofddenkbeeld, de werking is. Als *lijden* hier het verduren van smart moet te kennen geven, zou ik aan dit woord eer de beteekenis toeschrijven van *te veel*, *te zwaar* lijden, en misschien die

van *zoo zwaar* lijden, dat men er onder *bezwijkt*, — door *overmaat* van lijden omkomen. En dit zal toch wel de regte zin van het woord niet zijn.— Het is evenwel bekend, dat *lijden* ook een' tijdduur aanduidt en verwant is met *duren*. Zoo zeggen wij: het is lang *geleden*, het *lijdt* lang, eer hij komt. Als wij dezen zin hier aan *lijden* geven, dan wil *overlijden* zeggen: *langer* lijden of duren; dan *overlijdt* niet degene, die sterft, maar wij of de tijd *over*lijdt hem, en hij *wordt* overleden. *Overleden zijn* komt dan overeen met *uit den tijd zijn*. In dit denkbeeld werd ik versterkt, toen ik in eenige streken van ons vaderland, onder anderen in den Krimpenerwaard, in plaats van *overleden* zijn, hoorde zeggen *overleefd zijn*, hetwelk het zelfde aanduidt. Is mijne meening in dit opzigt regt, (waarover ik gaarne het oordeel der taalkundigen zal vernemen,) dan mag men niet zeggen: hij *overleed*, maar hij *werd overleden*, en daar dit misschien wat vreemd is, zou men het moeten verwisselen met hij *stierf* of iets dergelijks. Hij *is overleden* zou natuurlijk goed blijven. — Zou ook niet voor mijne denkwijze pleiten, dat men nooit zegt of schrijft hij *overlijdt* voor hij *sterft*?

(2) Het weglaten van *e* aan het einde der bijv. naamw., waar zij volgens den regel staan moest, is alleen ter bevordering der welluidendheid (WEIL. *Ned. Spr.* bl. 88). Daar zij hier in het korte *volgende* niet den minsten wanklank veroorzaakt, behoude men de *e*.

(3) Ten einde het deelwoord door de tusschenvoegingen niet te ver van het hulpwoord te verwijderen, plaatse men het hier. WEIL. *Ned. Spr.* bl. 313.

(4) Volgens WEILAND (*Ned. Spr.* bl. 215) staat het naamwoord, dat ter verklaring onmiddellijk op een ander volgt, in den zelfden naamval als het eerste.

(5) Staat het betrekk. voorn. in den eersten naamval, dan bezigt men meestal *die*, inzonderheid voor personen: de man, *die* u dat gezegd heeft, en: de man, *welken* gij gezien hebt [1]).

(6) Worden dergelijke bijv. naamw. als titels gebruikt, dan schrijft men ze met eene hoofdletter; bij v.: Zijne Keizerlijke Majesteit. Hier komt het echter niet als titel voor.

8. Intusschen trok FREDERIK *over* de Alpen, door de *vallei* (1) van Trente (2), Italië *binnen* (3), aan het hoofd van *al* (4) zijne Duitsche *vassalen* (5), en met een schitterender en magtiger leger, dan ooit *een zijner* (6) voorgangers naar Lombardije geleid *had*.

(1) In het Fransch, waaruit dit woord tot ons is overgekomen, is het *vallée*. SIEGENBEEK geeft ook op *vallei*, Woordenb. *v. d. Sp.*

---

1) Deze regel gaat niet door. RED.

(²) De bepalingen *over de Alpen* en *door de vallei van Trente* zijn van gelijke strekking, en behooren dus bij elkander te staan. Dat FREDERIK *Italië binnen* trok is het hoofddenkbeeld, en om dit beter te doen uitkomen, moet *Italië binnen* na de beide bepalingen staan.

(³) Ook de voorzetsels, even als de deelwoorden, moeten niet te ver van hunne werkwoorden staan.

(⁴) *Al*, vóór een lidwoord of bijvoegelijk voornaamwoord geplaatst, blijft onverbogen. WEIL. *Ned. Spr.* bl. 185.

(⁵) *Vassalen*, dat hier geen titel of eernaam is en ook de hoofdpersonen niet aanduidt, wordt met eene kleine beginletter geschreven.

(⁶) Al zijne voorgangers hadden geen leger naar Lombardije geleid. *Dan ooit zijne voorgangers* zou doen onderstellen, dat het eene gewoonte of wet was bij alle Duitsche Keizers, een leger naar Lombardije te geleiden.

9. Kent gij de *redenen* (¹), die eenen regtschapenen (een' regtschapen') man kunnen bewegen, *of*: Kent gij de beweegredenen, die een' regtschapen' man kunnen *doen besluiten*, (²) zich tot den ongehuwden staat te *bepalen* (³)?

(¹) *Beweeg*redenen, die.... *bewegen*. Om deze herhaling te vermijden, kan men eene der boven opgegeven uitdrukkingen kiezen.

(²) *Om* is hier overtollig, alzoo het volgende niet het *oogmerk* aanwijst, waarmede de werking van bewegen of van doen besluiten geschiedt.

(³) *Veroordeelen* geschiedt bij wijze van vonnis; het is eene straf opleggen voor eene daarbij onderstelde misdaad. Ik geloof niet, dat hier sprake daarvan is.

10. Om *zijnen* (aan zijne) (¹) voorschriften nadruk te geven, draagt Hij *die* (dezelve) (²) in den vorm van verhalen of gelijkenissen voor.

(¹) WEIL. *Ned. Spr.* bl. 110.

(²) Het onaangename *dezelve* kan men hier best missen: *die* of *ze* vervangt het zeer goed. Gebruikt men echter *dezelve*, dan moet het volgens WEILAND, *Ned. Spr*, bl. 119, ook aldus gespeld worden. Zou het echter niet beter zijn, om analogisch te blijven met *de goedeN*, *de regtvaardigeN*, ook te schrijven *dezelveN*, namelijk wanneer het zelfstandig gebezigd wordt? ¹)

---

1) Bedriegt de Schrijver zich hier niet? — *De goeden*, *de regtvaardigen*, beteekent de *goede menschen*, de *regtvaardige menschen*. — Dit is met *dezelve* het geval niet. RED.

11. Gij zult den naam *van* (1) Jehova, *uwen God* (2), niet *ijdellijk* (ijdel) (3) gebruiken.

(1) Wil men *Jehova* niet beschouwen als den bezitter des naams, maar als omschrijving van *naam*, dan zou men moeten schrijven: den naam Jehova, den naam uws Gods, of: den naam uws Gods, Jehova.

(2) Wanneer twee naamwoorden in gelijke betrekking onmiddellijk op elkander volgen, en het eene ter verklaring van het andere dient, staan beide in den zelfden naamval. Is deze naamval de tweede, en wordt de bezitting later genoemd, dan neemt alleen het tweede naamwoord het teeken van den tweeden naamval aan: Keizer KAREL's regering. Staat de bezitting vooraan, dan krijgt alleen het eerste dit teeken: de naam des Heeren, uwen God [1]).

(3) De uitgang *lijk*, achter *ijdel* gevoegd, geeft natuurlijk *ijdellijk*. Vele bijwoorden, en hieronder ook het hier besprokene, die van bijv. naamw. zijn gevormd met den uitgang *lijk*, worden ook dikwijls zonder dien bijwoordelijken uitgang gebruikt: zich *dwaas* gedragen, voor *dwaselijk; ijdel* voor *ijdellijk*, enz.

15. Reeds op zich *zelf* (1) is het een moeijelijk vraagstuk, gewigtig voor alle soorten van opvoeding (2), of naarstigheid, goed gedrag, (3) en alles, wat regtstreeks als pligt en als blijken van gehoorzaamheid (4) van het kind wordt gevorderd, wel geschikte voorwerpen van belooning zijn (5). Beloont men deze (6), zoo geraakt het kind ligt *tot* (7) *het* begrip (8), niet verpligt te zijn (9), naar die goede hoedanigheid, *die* (10) deugdzaamheid (11) te streven uit hoofde van derzelver (hare) eigene waarde, *en* (12) het (13) wordt er *dan* alleen toe (14) gedreven door *het uitzigt op* (15) de belooning. Zoo dra *dit verdwijnt* (16), waarin zal dan *het kind* de aanprikkeling tot volharding *in* (17) vlijt en deugdzaamheid *vinden* (18)?

(1) Het bijv. naamw. *zelf* [2]) blijft in het onzijdig enkelvoud in den vierden naamval onveranderd: ik zie het kind *zelf*.

(2) Het lidwoord moet niet te ver van het zelfst. naamw. afstaan.

---

1) Dit laatste komt ons min juist voor. Wij verwachten over dit onderwerp de noodige aanwijzing van eene bevoegde hand. RED.

2) WEILAND en ook andere lexicographen noemen *zelf* bijv. naamwoord. Ons dunkt ten onregte. Maar wat is het dan? RED.

([3]) Bij het volgende onderwerp, *alles*, staat een bepalende tusschenzin, die niet behoort bij de twee vorige, *naarstigheid*, *goed gedrag;* om dit te doen blijken, moet hier een scheidteeken staan.

([4]) Men bedoelt hier niet: regtstreeks van het kind gevorderd, maar regtstreeks als pligt en als blijken, enz. gevorderd. Dit ma dus niet gescheiden worden, daar hierdoor de zin veranderen zou.

([5]) Daar dit geene regtstreeksche vraag is, kan hier het vraagteeken niet gebezigd worden.

([6]) Zou niet ook *deze*, even als *dezelve* (zie 10 ([2])), wanneer het zelfstandig gebezigd wordt, in het meervoud eene *n* vereischen? WEILAND spreekt hier niets van.

([7]) Naar de eigenaardige beteekenis van het woord *begrip*, van *begrijpen*, met de hand *omvatten*, kan alleen hetgene men begrijpen zal *in* het begrip geraken: wij geraken *tot* het begrip. *Het* begrip, omdat het door het volgende als een bepaald begrip wordt voorgesteld.

([8]) Het begrip, *van* [1]) niet verpligt te zijn. Dit *van* beschouw ik als hier geheel overtollig. Moest het behouden worden, dan zou het scheidteeken moeten wegvallen.

([9]) Het is niet: naar die goede hoedanigheid niet verpligt te zijn, maar: naar die goede hoedanigheid te streven; en het hoofddenkbeeld in het begrip is: dit niet verpligt te zijn; zoo dat dit oneindig beter onmiddellijk achter begrip staat.

([10]) De deugdzaamheid is die goede hoedanigheid of behoort er onder. Het kan dus hier alleen staan ter nadere verklaring van die goede hoedanigheid en kan niet door *en* daaraan verbonden worden. Het is eene herhaling van het zelfde denkbeeld in een ander woord.

([11]) Is *deugdzaamheid* werkelijk een woord? SIEGENBEEK geeft het in zijn Woordenboek niet op. Zoo het een woord is, waarin is het dan onderscheiden van *deugd*?

([12]) Hier bestaat geene tegenstelling met hetgene te voren gezegd is, dat het kind tot dat verkeerde begrip komt. Het is eer eene voortzetting van het zelfde denkbeeld.

([13]) Het onderwerp, dat hierbij behoort, staat in het voorgaande voorstel te ver van deze plaats verwijderd, dan dat het duidelijk en spoedig genoeg zou blijken, *wie* hier wordt gedreven. Het is daarom noodig, *het* hierbij te voegen.

([14]) Het is niet *toedrijven*, *toegedreven worden*, maar *gedreven* worden *tot* iets, er *toe gedreven* worden.

---

1) Dit *van* voor eene onbep. wijs kan niet zorgvuldig genoeg vermeden worden. RED.

([15]) Dat de belooning, die het *vóór zich* ziet, het kind tot iets *drijven* zou, is een ongerijmd denkbeeld.

([16]) De belooning, die het kind *vóór zich* ziet, is nog toekomstig, dus nog niet begonnen: hoe kan zij dan *ophouden*?

([17]) *Volharding*, waarin? Zeker in *vlijt en deugdzaamheid*. En dan nog eens *vlijt* en *deugdzaamheid* er bij? — Of is het misschien hier of elders eene drukfout?

([18]) Zal het kind zelf die aanprikkeling *zoeken*? of moeten anderen het ze doen *vinden*? — Zoo kan ik mij ook niet vereenigen met het denkbeeld, dat het kind tot het *begrip* zou geraken, niet verpligt te zijn, naar deugd te streven om hare eigene waarde. Zou het kind hierover redeneren? zou het zich afvragen, waarom het naar deugd moet streven? Liever zou ik dit aldus uitdrukken: zoo verliest het kind ligt het gevoel van de verpligting, naar die goede hoedanigheid, naar die deugdzaamheid te streven om hare eigene waarde, enz. Of anders: zoo geraakt het kind er ligt toe, niet naar deugd te streven om hare eigene waarde, maar om de belooning, die het vóór zich ziet.

21. In eene prachtige zaal, *waarvan het* ([1]) blaauwe gewelf, met sterren *als* ([2]) bezaaid, gedragen werd door zuilen, met rozen omkranst ([3]), kwam RYNO ([4]) weder tot zich zelven. Of:

In eene prachtige zaal, onder een blaauw gewelf, als bezaaid met sterren en gedragen door zuilen, met rozen omkranst, enz. Of:

In eene prachtige zaal kwam RYNO weder tot zich zelven. Het blaauwe gewelf, met sterren als bezaaid, werd gedragen door zuilen, die met rozen omkranst waren.

([1]) *Wier* wordt alleen voor personen en gepersonifiëerde [1]) zaken gebezigd. Anders gebruikt men welker. Om echter de houterigheid te vermijden, schrijf ik liever als boven.

([2]) Het zal wel niet met sterren *bezaaid* zijn geweest: *als* bezaaid geeft den schijn daarvan te kennen.

([3]) *Door met* rozen omkranste zuilen. Men vermijde de opeenvolging van twee voorzetsels. WEIL. *Ned. Spr.* bl. 285.

([4]) IJ is de Nederlandsche ij, die nagenoeg den klank van *ei* heeft Hier moet de zoogenaamde Grieksche Y gebruikt worden.

---

1) Is hiervoor in onze taal geen ander enkel woord, dan het leelijke *verpersoonlijkt*, dat men wel eens gebruikt vindt?

31. In ons huisgezin heerscht nog maar *weinig* ([1]) *die edele* ([2]) geest. Echtgenooten, ouders en kinderen ([3]) ([4]) zijn dikwijls vreemd aan elkander; *vader* en *moeder* ([5]) bekommeren zich weinig om hunne kinderen, *de* ([6]) kinderen vragen zelden naar hunne ouders.

([1]) Een *edele* geest kan moeijelijk slechts nu en dan heerschen, en op andere tijden bij de zelfde menschen ontbreken. Een waarlijk *edele* geest is meer bestendig. *Zeldzaam* is hier dus niet geschikt. Hij heerscht er *weinig*: hij heeft er niet veel te zeggen.

([2]) 1° Naamval: *hij* heerscht.

([3]) Bij deze rangschikking komt mij *als* beter voor.

([4]) Het onderwerp moet niet door een komma van zijn gezegde worden gescheiden, wanneer zij onmiddellijk op elkander volgen.

([5]) In een *huisgezin* zal toch wel maar één vader en moeder zijn, ten minste van de kinderen.

([6]) *Kinderen* is te onbepaald. Bij eene optelling, als: echtgenooten, ouders en kinderen, kan men het lidwoord weglaten, ook al zijn deze woorden in een' bepaalden zin.

36. Dat dit werkje evenwel ([1]) later verschijnt ([2]), dan ik wenschte, moet aan omstandigheden geweten worden, die niet van den schrijver ([3]) *hebben afgehangen* ([4]).

([1]) Het is moeijelijk te bepalen, of *evenwel* hier goed gekozen en geplaatst is. *Evenmin* bevat eenigzins eene toegeving: *toch*, *zelfs dan ook*; *echter* duidt meer *tegenstelling* aan. Het hangt van de onbekende gedeelten van den volzin af, welk van deze beide woorden hier moet gebezigd worden. — Ook kan het zijn, dat *echter* geplaatst moet worden in het hoofdvoorstel, bij *moet*: Dat dit werkje later verschijnt, dan ik wenschte, moet *echter*, enz.

([2]) Het tusschenvoegen van *dan ik wenschte* maakt den zin stootend.

([3]) Wanneer *ik* en *de schrijver* de zelfde persoon zijn, dan is het ongepast, hier *de schrijver* te gebruiken. Waarom dan niet, die niet van *mij*, enz.

([4]) De tijd dier omstandigheden is geheel voorbij; want het werkje is verschenen: daarom de volm. verl. tijd.

NIEUWER AMSTEL,
12 *Mei* 1847.

P. JANSZ.

CORRESPONDENTIE.

Het ontvangen stukje uit *Tiel*, (GEWORDEN.,) hoe aardig ook, was van te algemeene bekendheid om geplaatst te worden. Wij bevelen ons bij den geachten inzender voor iets anders aan.

De antwoorden van S. uit L. op de vragen, 9, 10, 13 en 16 waren zeer goed, die op 17 en 18 echter niet. In een volgend nommer zullen eenige van die antwoorden worden medegedeeld; aangenaam zal ons de medewerking van dien taaloefenaar ook voor het vervolg zijn.

Het versje ter logische ontleding van K. J. behelst eenige provincialismen en is daardoor duister. Later komen wij nog eens daarop terug.

Het antwoord op vraag 9 door SCH.... zal in N°. 4 geplaatst worden, wanneer de inzender er eenige voorbeelden uit geachte schrijvers ten bewijze wil bij voegen. De vragen, van de zelfde hand, waaronder b.v. *Waaraan moet men den voorrang geven, er vaart een schip* op *of* over *de rivier?* zijn niet geschikt ter opname.

Aangenaam zal het der Redactie zijn, op den duur bijdragen en opmerkingen te ontvangen van den Heer M. R. uit H.: waar zulks gepast kan geschieden, zal men er dankbaar gebruik van maken.

De bijdragen van T. uit R. bevatten niets nieuws.

De opheldering der spreekwoorden: *Hij wil de kat uit de ton zien*, en: *de kat uit den boom kijken*, hoe goed ook gezien, heeft geene taalkundige waarde.

De verbetering der voorbeelden van gebrekkige taal, in N°. 2, door J. B. GROOTERS, en P. JANSE zijn zeer goed, maar te uitgebreid om nu opgenomen te worden In een volgend nommer zullen eenige der belangrijkste eene plaats vinden; de Redactie verzoekt echter, in de opgave van redenen ter verandering zoo beknopt mogelijk te zijn.

Behalve van den inzender, ontvingen wij verbeteringen van het foutive opstel N°. 1, van de Heeren S. B. GROOTERS, te *Lienden*, HAMELBERG, te *Cuijk*, K. en V. te S., D. en T. te W, vooral waren de drie eerste bijzonder goed, uit de vergelijking van het verbeterde opstel in dit nommer zullen inzenders zien, in hoe verre hunne verbetering en de redenen daarvan goed waren.

Van A. W. uit G. ontvingen wij twee uitgebreide stukken, waarin vragen, beantwoordingen, aan- en opmerkingen, op de bontste wijze door elkander waren gehaspeld. Zoo de geëerde inzender minder geeft, maar beter en oordeelkundiger gerangschikt, willen wij wel eens iets van Z. Ed. opnemen.

Alle errata worden in N°. 4 opgenomen. — Zoo mede de logische ontleding N°. III, van Nn. en No. en W. v. E.

Met genoegen werd ontvangen een uitmuntende verbetering van den brief van den Heer BOSDIJK, door J. VAN TONGEREN. In een volgend nommer vindt die, benevens eenige andere antwoorden, eene plaats.

Aangenaam was voor de Redactie de ontvangst van een stuk uit *Limburg*, van de Heeren H J. B. en A. W. B. Het is haar een blijk, dat ook in die provincie de beoefening der taal niet verwaarloosd wordt. Voor dit tijdschrift was deze bijdrage evenwel minder geschikt, gaarne zal men het echter elders opnemen, zoo de inzenders vrijheid daartoe geven.

Met het belangrijke stuk van den WelEd. Gel. Heer Dr. H. J. NASSAU zullen wij het volgende Nommer beginnen.

De beloofde bijdrage van den Heer J. v. D. V. te B., wachten wij in.

Het is der Redactie bijzonder aangenaam, zulke algemeene en gereede medewerking te ondervinden, elke bescheiden aanmerking is haar welkom, en gaarne maakt zij daarvan gebruik. Onder anderen ontving zij mededeeling, dat er reeds iets over de afleiding van het woord AKKEFIETJE voorkomt in de *Konst- en Letterbode*, 1836, N°. 17, welke verklaring aangehaald wordt door den Heer DE JAGER, in zijn *Taalk. Magaz.*, II, blz. 218; zoo ook van VERHOOT, genoemd in dit tijdschrift, pag. 101, in Prof. LULOFS, *Aanteekeningen op de Kakographie*, pag. 137; en dat van de beteekenis van OVERLIJDEN, in den zin van OVERGAAN, pag. 113, mede, met eeu enkel woord gesproken wordt in Prof. LULOFS, *Over Nederl. Spraakk.*, *Stijl- en Letterkennis*, 2° druk, pag. 102. Dit zijn kleine vlekken, waarvoor zij verschooning vraagt. Intusschen is het bijna onmogelijk, dat niet nu en dan eene enkele bijzonderheid het geheugen ontsnapt. Zoo veel mogelijk zal zij echter voor alle herhaling trachten te waken.

Sints eenigen tijd vindt men in onderscheidene dagbladen vermelding van onhollandsche of verkeerd gebruikte woorden, ook herhaling van sommigen waarover in dit tijdschrift reeds gehandeld werdt. In het vervolg zullen wij in elk nommer eenige daarvan opgeven.

Nieuwe stukken, opgaven en antwoorden voor N°. 4 worden ingewacht voor den 15 November eerstkomende. *(Zie verder den Omslag.)* BR.

TAALMIJMERINGEN,

DOOR

Dr. H. J. NASSAU.

(*Vervolg van blz.* 75).

Studie der *levende* taal.

III.

Ken, sterveling, ken uw taal:
Zij maakt u mensch, in haar berust uw wezen.

Over de zamengestelde woorden en de wijze van ze te schrijven.

In sommige talen is de gewone regel, zamengestelde of gewijzigde begrippen uit te drukken door woorden, uit twee of meer andere zamengesteld: *stadhuis*, *scheepstimmerwerf*, *handelmaatschappij*. Niet alleen worden zelfstandige zóó met zelfstandige vereend: ook met andere woordsoorten hebben deze verbindingen plaats: *sneeuwwit*, *nagelvast*, *grootmeester*, *lagerhuis*, *hartsterkend*, *albedil*, *bijaldien*. In andere talen, is 't meer gewoon, diergelijke begrippen door woordvereenigingen uit te drukken, wier bijzondere leden met voorzetsels of andere kleine rededeelen zijn verbonden; zoo in 't Fransch: *maison de ville*, *société de commerce*, *blanc comme la neige*.

Dit vermogen, om door inéénsmelting nieuwe woorden te kunnen vormen, wordt onder de fraaiste eigenschappen eener taal gerekend: want het ideaal, naar 't welk alle talen streven, alle tongen, kan geen ander wezen, dan met de minste woorden, met de meeste kortheid, de volledigste begrippen uit te drukken, en de rijkste voorstellingen den hoorende voor de verbeelding te roepen.

Inzonderheid 't Sanscrit, der taal van 't oude Indië, wordt deze eigenschap toegekend; in dit opzigt, ook de Grieksche als rijk en vloeijend beschouwd. Onder de nieuwe kenmerkt zich de onze, even als de Hoogduitsche, door eene groote ligtheid in hare zamenvoegingen.

Deze eigenaardigheid onzer spraak eerbiedigt de schrijftaal niet genoeg.

a. In de eerste plaats, onder de verbindingen van *naam- met naamwoorden*, hebben de bijvoegelijke op *lijk* eene ontzettende verwoesting aangerigt, meedogenloos «lijk» op «lijk» gestapeld. Die barbaren! We plagten *stadsontvangers* te hebben, *gemeentebesturen*, *land- en kerkgemeenten*, honderd dergelijke: maar de schrijfwijze van hen,

Die woorden lang *van klank met eerbied hooren*,

geeft ons nu hiervoor: *stedelijke ontvanger*, *stedelijke secretaris*, *gemeentelijke besturen*, *kerkelijke lasten*, enz., enz. Welhaast kan het den eenen of den anderen staatshuishoudkundige in den zin komen, in gangbaar Hollandsch, te schrijven: «Onze lande*lijke* en stede*lijke* bevolkingen zuchten beklage*lijk* onder den dage*lijkschen* druk van lande*lijke*, stede*lijke*, geweste*lijke*, gemeente*lijke* en kerke*lijke* lasten, in hunne avond*lijke* uren en nachte*lijke* stonden. Ze roepen hiertegen godde*lijke*, konink*lijke*, mensche*lijke* hulp in».

Lam, onwelluidend, is deze wijze van uitdrukken; ze beleedigt de zucht naar kortheid, der taal aangeboren.

En, 't geen niet minder jammer is, ze vernietigt kostbare elementen van synonyme uitdrukkingen en onderscheidingen, die hier, onmiskenbaar zelfs voor 't natuurlijke gevoel, in de taal liggen. Dat gevoel zegt, dat *moederliefde* en *moederlijke liefde* niet gelijk zijn, even zoo min *koningspaleis* en *koninklijk paleis*, hoezeer 't laatste, in den zin van 't eerste, moge zijn doorgedrongen; dat een *Christusbeeld* en een *christelijk* beeld hemelsbreed verschillen.

Lijk komt van «gelijken», er iets van hebben: «moederliefde» is de liefde der moeder zelve; «moederlijke

liefde», die van eene andere voor een kind, maar die zoo groot is, dat ze die eener moeder gelijkt. Eveneens ligt in *kinderliefde* en *kinderlijke liefde*, en in zoo vele andere uitdrukkingen, een ruime voorraad van synonymen en gewijzigde taalwendingen. Door ze in acht te nemen, moet, te gelijk met de taal, de geest zich ontwikkelen en veredelen. — Een volk, dat met *pieteit*, met kinderlijk ontzag, zijne taal beoefent en eerbiedigt, hoe klein ook, zal in de groote wereldschool der beschaving nooit in d'onderste klassen blijven zitten. Moet zelfs zijne taal zich verliezen in den overweldigenden stroom van grooter taalgebied: met eere trede zij uit de rij der levende talen; ze blijve, gelijk die van 't aloude Griekenland, een duurzaam gedenkteeken van de voortgangen van 's menschen geest, die in haar zijn afgedrukt, ook voor de verste nageslachten. En: dit levensgevaar, voor de kleine taalvolken, is niet denkbeeldig. Denen, Nederlanders! ziet de teekenen der tijden. De Duitsche boekentaal, sedert eene eeuw, meer en meer, eene levende taal geworden in den mond veler millioenen, nadert ook, sedert dien tijd, uw taalgebied: en naauwer en naauwer worden de grenzen, waarbinnen ze het beperkt. Maar ze rukt niet op met d'overmagt van legers of vloten, die taalkoningin: in hare letterkunde, in de magt des geestes, ligt haar geweld. Ook de tegenweer is alleen van nationale verheffing te verwachten. Honderd negen en negentig jaren geleden, bij den vrede van Munster, is door zielskracht Nederland, met zijn een, twee millioen zielen, op het wereldtooneel getreden als een der magtigste staten, waartegen 't groote Duitsche stamland in 't niet zonk, waartegen legerbenden en priesterheerschappij niets vermogten. Door zielskracht, nu gelijk toen, wordt het kleine, zoo niet altijd groot, zeker altijd achtbaar, zelfs in zijnen val. In 't aanstaande jaar, 1848, moet het tweede eeuwgetijde worden gevierd van den vrede te Munster, van dien vrede, die voor Nederland de vrijheid van geweten bevestigde, met bloed gekocht; van dien vrede, die

d'onafhankelijkheid van den staat erkende, na tachtig jaren van oorlog; van dien vrede, die ons rijke volkplantingen toedeelde, de vruchten der koenheid van d'oude Geuzen, tot op dezen dag de steun der Nederlanders, hunne grootste misdaad in d'oogen van Duitschland en Engéland. Dat feest worde 't uur der verjonging van d'oude veerkracht; dat feest verbreide een' bezielenden adem over letteren en taal!

b. In de *schrijfwijze* dezer zamengestelden, bestaan koddige verwaarloozingen, b. v.: *burger heer,* in plaats van *burgerheer.* Weinige taalkennis toch is er noodig, om te weten, dat *twee* naamwoorden, òf door verbuiging moeten in verband staan, òf eene zoogenoemde *appositie* vormen, d. i. dat het tweede 't eerste woord verklaart: b. v. *Tromp, een beroemd zeeheld.* Maar, volgens dezen regel, wat beteekent: *burger heer?* Is 't een vocatif? *burger, heer!* Nog erger is, in plaats van *burgerjufvrouw, burger jufvrouw.*

c. In 't schrijven der zamenstellingen van *bijvoegelijke* met *zelfstandige* woorden, miskent men niet zelden d'analogie. 't Spraakgebruik, namelijk, verbindt *dan* 't bijvoegelijke en zelfstandige tot één woord, wanneer 't eerste geene hoedanigheid van het tweede meer uitdrukt, maar beide, vereend, één énig denkbeeld voorstellen. Niemand verwart ooit, in schrijfwijze of uitspraak: b. v. «Rubens was *een groot meester*» met: «*een grootmeester* der Ridders van Maltha,» *een groot spreker* en *een grootspreker; een lager huis*, en *'t lagerhuis*, eene der afdeelingen van 't Engelsche Parlement.

Tegen deze analogie gaat men voort, en schrijft b. v. *lager onderwijs.* En toch, gelijk «'t lagerhuis» van Engeland maar één denkbeeld uitdrukt, in bepaalden zin genomen, geheel verschillend van een *lager* huis, zóó drukt ook ons: *lageronderwijs, hoogeronderwijs*, even als «hoogeschool,» «hoogverraad»; even als «*Neder*land,» «*Duitsch*land,» en vele andere, maar één denkbeeld uit, en moet in één woord worden geschreven. Naàr gelijke analogie, is 't:

Noordholland[1]), niet *Noord Holland*, of *Noord-Holland; Ouditalië* niet *Oud Italië*, of *Oud-Italië. Noordholland* b.v. ontleent wel zijner ligging, met betrekking tot de geheele provincie, dien naam: maar «Noord» en «Holland» zijn, te zamen, één eigennaam geworden van bepaalde beteekenis en grenzen; 't strekt zich zóó en zóó ver uit. Dit bepaalde valt weg, zoodra men «Noord Holland» neemt voor 't Noordelijk Holland, en niet als provincie: Amsterdam, b. v., Haarlem, kunnen er dan afgescheiden worden, en 't IJ als zuidergrenslijn aangenomen; ieder spreker, ieder hoorder, kan dan «Noord» in ruimeren of beperkteren zin nemen, even als alle betrekkelijke begrippen. Zoo is «Ouditalië» geene tegenstelling met 't jonge Italië, of met een nieuw Italië. Tegenover 't «jonge Italië,» staat het oude Italië, d. i. Italië met zijne *tegenwoordige* regeringsvormen. Een nieuw Italië is in Europa niet denkbaar, zon-

---

1) In *Noordholland*, enz. zal men, welligt, eenen Germanismus zien, *omdat* de Duitschers ook zóó schrijven. Fijn van reuk was de Wildeman, in DUIMPJE's droeve historie; geen menschenvleesch ontging hem: fijner nog zijn velen op Germanismen. Maar, de Wildeman, denk ik, verstond door-endoor zijn artikel: 't menschenvleesch. En die germanismenjagers? Nu. Evenwel, dat aanhoudende snuiven en snuffelen, sporen en jagt maken, 't heeft eene goede zijde: 't getuigt van taalliefde. Taalliefde, in den tegenwoordigen stand der beschaving, is 't stevigste fundament der vaderlandsliefde. Zie Duitschland, 't versnipperde Duitschland. Wat zou den Oostenrijker en Hanoveraan eenheid van vaderland geven; waarom zou de Saks, in zijn' overweldiger en nabuur, den Pruis, eenen landgenoot eerbiedigen? Zonder de taal, was er niets verbindends. De taal alleen is hun 't onderpand en 't snoer van eenheid en vaderland. Eere dan deze germanismenjagt in haar *beginsel!* Maar we tasten in 't donkere rond naar die Germanen; 't is nog erger dan bij 't blindemannetje-spelen der onnoozele jeugd. Zeggen wij: Germaan, ik heb u! Dan is niet zelden 't antwoord: «misgetast, dat is geen Germaan.» Ja en neen is een eindelooze strijd, zoo er geene bepaalde definitie, geen voorschrift bestaat, naar welke 't vonnis zich regelen kan. *Voor alle dingen* beantwoorde men dan, *beredeneerd* en *met gronden*, de vraag: *wat is een germanismus?* Eene *proeve* dezer beantwoording hoop ik, in 't volgende Nommer, ten beste te geven.

der een' geheelen ommekeer der bestaande landen. Dezelfde landen zijn noch oud, noch jong: want staten en regeringsvormen, niet de landen, verouderen en verjongen. Ouditalië is een eigennaam voor: «Italië in den ouden tijd, in zijn' ouden toestand». «Oud» is, hier in de zamenstelling, van gelijke waarde als in «*oud*oom», «*oud*raad,» (voorheen b. v. te Dordrecht) «*oud*burgemeester», «*oud*gast», «*oud*mal.»

't Verloop is te groot, «lijk» is te veel doorgedrongen, om geheel en altijd te worden geweerd, waar 't niet moest staan. Maar in duizenden gevallen is nog herstel mogelijk, en 't onderscheid zoo wel tusschen de, hier voor, reeds opgenoemde woorden, als tusschen: *hooge achting* en *hoogachting*; een *landhuis*, *landelijk huis*, en *landshuis*; *koningsgift* en *koninklijke gift*, enz. enz., is niet de vinding van een suffend hoofd, maar d'aanwijzing van 't geen *is*, in 't leven der taal.

IV.

Moeten we, in Christus, enz., de ch *als* ch *of als* k *uitspreken?*

Wij, mijne heeren, bidden u, handelt christelijk (k) met de taal; weest geene nieuwlichters, en zegt nooit anders dan: «Kristus,» maar, om d'afleiding, schrijft: Christus, even zoo als de Duitschers, Engelschen, Franschen, alle beschaafde volken van Europa. En uwe voorouders? «Ze zijn Kersten ghedaen worden» al voor zoo vele eeuwen, naar d'uitdrukking van KILIAEN's oud woordenboek. Gij zelven, gij hebt reeds zoo menigen Kersdag gevierd; zoo vele «Kristines» en «Krisjes» gekend: hoe wonderbaar zal 't u te moede wezen, indien gij op den aanstaanden Chersdag bij elkander komt; als gij Christine en Chrisje moet roepen. Bedenkt het! Is 't u niet genoeg, treedt dan onder de kinderen uws volks, in lagere en hoogere kringen; luistert:

«Ze hebben geene christenziel (ch = k) gezien»; «'t Is voor geen' christenmensch (ch = k), om uit te houden». Ginds: «Hij is een gemoedelijk Christen» (ch = k); «Een man van christelijke (ch = k) beginselen».

Ch in Christus te laten hooren, is eene noodlottige misgeboorte. «Om wel te spreken, tel uwen hoorders de letters, ééne voor ééne, voor»; en: «Overal en altijd hebben *dezelfde* letters *denzelfden* klank», aan deze verkeerde regels is ze den oorsprong verschuldigd. Met de meerdere beoefening van 't Grieksch, sedert het organique Kon. Besluit op 't Hoogeronderwijs van 1815, is die uitspraak der *ch*, tegen 't gebruik van eeuwen, bij ons ingedrongen: omdat *wij* dien klank, in *onze* taal, zóó uitspreken — onbekend is 't ons, hoe hij in 't oude Griekenland klonk. Eerst werd hij op den predikstoel gehoord; en, ter kwader ure, drong hij van daar, der gevestigde spraak ten hoon, min of meer, in kerken en scholen door.

Was de minderheid der sprekenden, en niet de groote meerderheid, voor den *k*-klank, gelijk 't geval is: dan nog zouden keurige taalminnaars den *k*-klank de voorkeur geven: om de welluidendheid. *Onze* sch *en* ch *zijn, voor 't gehoor van alle beschaafde volken der aarde, de wanluidendste keelklanken onzer, over 't geheel, vloeijende taal.* In onze nabuurtalen, is die klank niet schor: hoe veel aangenamer is 't Fransche *charmant*, 't Duitsche *schön*, 't Engelsche *ship*, volgens d'eigenaardige uitspraak dier talen, dan met onze *ch!* Zelfs onze landgenooten van den Vrieschen tongval kennen onzen *ch*-klank niet, evenmin als de Denen. D'eersten zeggen: *skip* en *skoon;* de laatsten *skib* en *skiön.*

Kristus dan is èn de gewone, èn de verkieslijke uitspraak van *Christus;* evenzoo: *kronologie*, *korus*, *korographie*, die van chronologie, chorus, chorographie, (tijdrekenkunde, koor, landbeschrijving) van alle Grieksche woorden, met *ch* beginnende. Moge dan deze wansmaak ophouden, en te gelijk de *ch*, in *sch* op 't einde der woorden, voor eeuwig verstommen!

V.

Synonymen.

2de proeve.

Jong, jeugdig.

«Jong» is tegengesteld aan «oud»; «jeugdig» is, die jeugd, d. i. d'eigenschappen der jeugd, bezit, gelijk hij «geestig» is, die geest heeft; gelijk alle bijvoegelijken op *ig* 't bezit aanwijzen van 't geen 't eerste deel der zamenstelling uitdrukt. Van menschen sprekende, dwaalt 't dagelijksche leven nooit in 't regte gebruik: *Hij is nog zoo jeugdig, als een jong mensch*, zegt het van een vrolijk oud man; *'t is een jeugdige grijsaard.* De schrijftaal, daarentegen, heeft, nu en dan, eene ongelukkige greep gedaan, en veredeling van stijl gezocht, door «jeugdig» voor «jong» te gebruiken, en te spreken van een «jeugdig mensch», wanneer ze een «jong mensch» bedoelde.

In verbinding met «jaren», «leeftijd», enz. laat dezelfde onderscheiding zich gevoelen: *in zijne jonge jaren, was hij heel vrolijk:* d. i. toen hij jong was. «In zijne *jeugdige jaren*, was hij heel vrolijk», zou beteekenen: «toen hij nog de eigenschappen der jeugd had, was hij vrolijk». Maar, vrolijkheid is vóóral der jeugd eigen, alzoo: «in zijne *jeugdige* jaren, was hij heel vrolijk» is bijna = «in zijne vrolijke jaren, was hij vrolijk»; 't heeft iets van onzin. «Hij begon 't werk met jeugdige kracht», of «met jonge kracht»; «de jeugdige maatschappij» en de «jonge maatschappij» onderscheiden zich van zelven, ook voor 't zwakste taalgevoel. Gij geeft het mij gewonnen, zoo de geest des tegensprekens 't u niet belet.

Gemeen, laag, ruw, plat.

De beide eerste woorden, figuurlijk genomen, drukken het tegendeel uit van beschaafd en edel: maar *'t gemeene*

zit hoofdzakelijk in den *vorm*, in d'*uitdrukking*; 't is in den trant van de onbeschaafde menigte. *Laag* ligt in de *denkwijze*, en voert het bijdenkbeeld met zich van bedrog en eerloosheid, 't is in strijd met eer en beginsels.

Toen, volgens 't bekende dichtstukje van de Baronesse *de Lanoy*, een matroos, die zijn maandgeld had ontvangen, aan eenen blinde, dien een deftig man een oortje had gegeven, eene handvol zesdhalven (spreek uit: zesthalven) toewierp, en zeide:

daar, blinde bliksem! dat is bèter dan een oortje,

was dit *gemeen* in *vorm*, in uitroep: maar 't was edel en ruim gedacht en gehandeld. Zie nu, hoe zinrijk hier de levende taal is: voor 't geen gemeen is in vorm, maar, uitgemaakt, in beginsel edel, neemt ze 't woord *ruw*. Zinrijk: onder dat ruwe uiterlijke, ligt, even als bij den ongeslepenen diamant, iets kostbaars verborgen. Dezelfde uitdrukking dus: «Blinde bliksem», verbonden met eene milde gift, is *ruw*: buiten verband met eene edele daad, b. v. «Blinde bliksem! ga uit den weg,» is ze *gemeen*.

Dit laat fijne spelingen toe: die zich *verzachtend* wil uitdrukken, zegt van een' man, die *gemeen* is in manieren of taal: «'t is een ruw mensch», en niet: «'t is een gemeene kerel.» Van alle tijden stond de gemeene matroos, janmaat, hier te lande als goedhartig bekend: en «een ruwe zeebonk,» «ruwe zeerob,» zijn gevestigde uitdrukkingen. 't *Lage* wordt, ongelukkig genoeg, niet eenig bij 't gemeen gevonden; er is geen staat of stand, waartoe dit kwaad niet even zeer doordringt. 't Verbindt zich met d'edelste manieren en fijnste vormen, en kan zich in alle handelingen des levens openbaren. «Laag» is hij, die tot eigen voordeel zijnen vriend, een geheim ontlokt. Laag is hij, die . . . . maar:

Wie telt de vlokken sneeuw,
die glinsteren op de velden?

Plat is eenig in gebruik voor taal en stijl, en teekent een minder gemis van kieschheid en veredeling dan *gemeen.*

Uitvinden, ontdekken.

't Geen men uitvindt, 't geen men ontdekt, 't eene gelijk 't andere, was te voren onbekend: maar 't geen uitgevonden wordt, was niet eenig onbekend: 't bestond zelfs niet. 't Ontdekte was er al vroeger, maar 't was niet bekend.

Koster *vond de drukkunst uit:* Columbus *ontdekte Amerika.*

Mengsel, mengeling, mengelwerk.

De woorden op *sel* drukken 't voortbrengsel uit der werking; die op *ing* de handeling. De daad van mengen is, dienvolgens, de *menging*, *mengeling*, en deze brengt het *mengsel* voort, gelijk de *bakking* 't *baksel*, de *kooking* 't *kooksel.* Van een boek, hierom, dat uit verschillende losse stukken bestond, zou men, figuurlijk, kunnen zeggen «een mengsel.» Men doet dit evenwel niet, en met reden. Al de woorden op *sel*, met uitzondering van *schepsel, maaksel*, *beginsel*, in bijbelstijl gebruikt: «'t maaksel zijner handen», «de schepselen Gods», enz. zijn van lagere orde, en in dienst onzer stoffelijke behoeften. Van denken, gelooven, van alle andere verrigtingen der zielsvermogens, komt geen «denksel,» «geloofsel», enz. Hierom is «mengsel» onbruikbaar, in goeden zin, voor eenig voortbrengsel van den geest; *verdichtsel* zelfs getuigt dit. *Menging*, *mengeling*, hoewel 't, op grond zijner vorming, de *daad* uitdrukt, wordt ook voor 't *voortbrengsel,* in overdragtigen zin, gebruikt, vóóral in 't meervoud. Dit is overeenkomstig de gewoonte onzer taal: om de voortbrengsels aller werkingen, die niet geheel ligchamelijk zijn, door woorden op *ing* uit te drukken: *mengelingen*, *ontdekking*, *uitvinding*, *leering*, *lezing*, *overdenkingen*, enz. 't Is bekend, dat in andere talen, b. v. in 't Grieksch, die zelfde verwisseling plaats heeft, en 't woord, dat de werking uitdrukt, b. v. *poësis*, voor

't uitwerksel, *poëma*, wordt gebruikt, zonder dat, even als bij ons, vaste regels die keuze bepalen (?).

Mengelwerk is minder verkieslijk, dan «mengelingen.» Door zijne zamenstelling met *werk*, ontstaat er aanstonds eene associatie of verbinding van denkbeelden, die 't woord in een' niet zeer fatsoenlijken kring brengt: *broddelwerk*, *knoeiwerk*, *kwâjongenswerk*, *kinderwerk*, *monnikenwerk*, *duivelswerk*.

Genoemde woorden ontleenen wel, meestendeels, hunne min edele beteekenis aan 't eerste deel der zamenstelling: maar, dewijl *werk*, in de zamenstelling, geene gevestigde reputatie heeft, dewijl 't dan eens in goeden, dan eens in kwaden zin voorkomt; dewijl *mengen* zelf niet buiten alle overeenkomst is met «warren»: brengen, èn «werk» èn «mengen», elkander wederkeerig in kwaden reuk, en de taalstudie moet aan *mengelingen* boven *mengelwerk* verre de voorkeur geven.

«*Dichtwerk*» — in 't voorbijgaan — is ook eene treurige vertaling voor *poëma* en *poësie*. Dicht*werk!* voor dat scheppen van 's menschen geest, voor de verhevenste zijner openbaringen. Doch naar de natuur, teekent dit enkele woord den verzenmaker af, den sloover van alle tijden. Dicht*werk:* gij ziet hem zitten met d'eene hand aan 't voorhoofd, met d'andere aan 't rijmwoordenboek, of den *Gradus ad Parnassum*; hij zwoegt en tobt zich af, hij *werkt*.

Heerschen, regeren, besturen.

In 't algemeen doen dit allen, die gezag voeren over anderen, van den alleenheerscher des Russischen Rijks af tot den geringsten huisvader toe: de graad van gezagvoering verschilt. «Heerschen», waardoor 't woord *heer* duidelijk heen schemert, «heer zijn», wordt gebruikt van den hoogsten trap van magt. *God heerscht als aller koning. Hij is een magtig alleenheerscher. Hij heerscht onbeperkt.*

't *Werkwoord* «regeren» is meer in gebruik en minder

nadrukkelijk dan «heerschen». 't Is 't gewone woord van *koningen* en van alle *souvereinen*, 't zij ze een meer beperkt of onbeperkt gezag uitoefenen. Van *andere* staatshoofden wordt het nooit gezegd: «toen Consul CICERO regeerde,» «toen WILLEM IV. als stadhouder regeerde», dit is geene Nederlandsche taal. 't *Naamwoord: regering* is van ruimere beteekenis dan 't werkwoord: provinciën, steden, dorpen, hebben eene regering, zoo wel als koningrijken en andere staten.

In onze taal heeft het gebruik van dit naamwoord eenige gevestigde eigenheden. «*Hij kwam* aan *de regering*» geldt alleen van koningen en andere souvereinen. Burgemeesters, alle hoofden van provinciën, steden, plaatsen, alle ministers, *komen*, of *zijn aan 't bestuur*, *aan 't bewind*, maar niet aan *de regering*. 't Denkbeeld van oppergezag schijnt te zeer met «regering» verbonden: 't verband met *rex* te groot, om dit woord, zóó, voor een niet-eenhoofdig bewind te nemen. Daarentegen van raadsleden, en in 't algemeen en onbepaald van bestierders sprekende, was de gewone uitdrukking: «in *de regering komen*», «in *de regering zijn*»: «aan de regering,» diensvolgens, voert het denkbeeld met zich van «hoofd,» van «oppermagt,» «in de regering,» is alleen: deelhebbende aan de magt.

Die wijziging van begrippen en uitdrukkingen staat in 't naauwste verband met onze staatsgesteldheid voor 1795. Taal en geschiedenis, 't is al één weefsel. D'oppermagt werd bij ons «gerepresenteerd» door de Staten-Generaal, door de staten der provinciën: doch ze bestonden uit afgevaardigden der stadsregeringen en ridderschappen, die uit derzelver boezem hare stemmen medebragten. Dezelfde personen, dierhalve, waren èn in stads- èn in staatsbestier. Of de klem van 't bewind hier of daar lag, was voor 't algemeen niet duidelijk; genoeg, de «heeren» waren *in* de regering. De staten zelven, als of de schimmen hunner oude souvereinen, hunner landheeren en graven, nog dreigende in hunne vergaderzalen rondzweefden, waren niet ongewoon, van 't opper-

gezag als van een *afgetrokken* begrip te spreken: b. v. Zij «representeerden de *Graaflijkheid* van Holland, van Zeeland»; boeten waren aan de *Graaflijkheid* verschuldigd. Men was in «'s lands» dienst, of, doelende op de zeven provinciën, in dienst «dezer landen»; Men werd «van 't land» betaald. 't Was onzeker onder d'oude republiek, wie de souverein was: en van die onzekerheid droeg de taal zelve deze kennelijke sporen. Niemand was alzoo hier te lande «*aan* de regering», honderden waren er *in*. Al verder: *onder de regering b. v. van* WILLEM II; *onder de regering van den Raadpensionaris* DE WITT, *van den Burgemeester* WITSEN, en dergelijke uitdrukkingen, in welke bedoelde personen als souvereinen zouden moeten gedacht worden, zijn der taal volkomen onbekend. Men zegt: «onder 't stadhouderschap» «gedurende 't bewind, 't bestier van». . . .

Naar eene juiste analogie, zegt men, even zoo min: «onder de regering van den Consul BRUTUS». De tweede naamval des persoons, bij «regering», kan hierom alleen die van eenen koning of souverein wezen.

Besturen doet minder denken aan 't gezag, de magt, van den bestierder, dan wel aan orde en regel bij 't bestuurde. 't Is van eene zeer algemeene beteekenis, zoo wel van eigene zaken als van die van anderen, van menschen, en in ruimeren zin eveneens van dieren. D'overdragtige beteekenissen beider woorden laten zich gemakkelijk afwegen, volgens 't geen is gezegd: b.v. «Zijne vrouw *regeert* hem», is niet: «Zijne vrouw *bestuurt* hem.»

VI.

Taalveredeling.

't Is al te maal praterij.

De Nederlandsche taal kent drie soorten van woorden op *rij*. D'eerste zijn van werkwoorden afgeleid, die eene *stoffelijke* handeling uitdrukken, en ze wijzen de *plaats* aan, in welke dat werk wordt verrigt: *bakkerij*, *smederij*.

De tweede soort duidt eene *verzameling* aan van personen of zaken: *schutterij*, *burgerij*, *boekerij*.

Die der derde afdeeling drukken, alle, eene verkeerde, slechte of onzedelijke *handeling* uit: *afgoderij*, *rooverij*, *dieverij*, *hoererij*, *pogcherij*.

In kwistigen overvloed, vormt het dagelijksche leven, analogicé met deze, nieuwe woorden op «rij». «Het is maar praterij» «zanekerij», in plaats van: 't *is maar gepraat*, '*t is niets dan praten*. «Het was eene gemeene eterij», «bikkerij», voor: *de tafel was er niet best*. «Ik heb niets op met die prekerij», voor: *die zedelessen vallen niet in mijnen smaak*. Zoo gaat het eindeloos voort: «schrijverij», «drinkerij», «zingerij», «lezerij», «knoeijerij». Al lager, al lager: «smeerlapperij», «poepelderij», «st. . . . . . rij».

Mogt men de taal des omgangs hier van zuiveren; 't vormen dier woorden is eene gewoonte, die in strijd is met alle keurigheid en fijn gevoel.

Gadeloos, Weergaloos.

Op den kansel, plagt het eerste te huis te wezen; «Gods gadelooze barmhartigheid» was eene gevestigde uitdrukking. Ze is verouderd: aanstootelijks heeft ze, ook nu, nog niets. Neem, daarentegen «Gods *weergalooze* barmhartigheid» en zelfs 't natuurlijke gevoel zal, duister, iets onaangenaams in deze vereeniging vinden.

Dit voorbeeld geeft ons een helder inzigt in d'oorzaken, die een woord, eene uitdrukking, al of niet edel, of plat en gemeen maken.

In d'afleiding ligt het niet: ze zijn van «weder», «gade», en den uitgang «loos». Maar, in welk gezelschap zijn we gewoon «weergaloos» aan te treffen? b. v. *'t is weergaloos lekker; 't was weergalooze zalm.* Gewijd aan de dienst van 't stoffelijke genot, is 't woord ongeschikt geworden voor de behoeften van godsdienst en zieleleven.

Buitendien: in «weergaloos» treedt ons onverholen 't woord *«weerga»* voor 't gezigt. Dit woord doet denken aan de platte uitdrukkingen: *ik heb er de weerga van — loop naar de weerga — wat weerga is dat!* En 't platte van «weerga», dat zich mededeelt aan «weergaloos», is stuitend voor 't gevoel op 't hooren van «weergalooze barmhartigheid.» Ook voor de woorden geldt: «waar men mede verkeert, wordt men mede geëerd.»

VII.

Grammatica [1]).

De verbuiging van het lidwoord een, *in 't mannelijk.*
Eveneens van de bezittelijke mijn, zijn *enz.*

Ze is algemeen bekend, de *geschreven* verbuiging:

Nominatif.	*een* man.	— *een* braaf man.
Genitif.	*eens* mans.	— *eens* braven mans.

---

1) *Grammatica* voor spraakkunst, *nominatif*, enz. voor eersten naamval, is even verstaanbaar, als *algebra* voor stelkunst. In een tijdschrift voor een bepaald vak, is 't, zoo al niet volstrekt noodzakelijk, zeker nuttig, de kunsttermen van dat vak in omloop te houden.

Datif.	*eenen* man.	— *eenen* braven man.
Accusatif.	*eenen* man.	— *eenen* braven man.
Ablatif.	*van eenen* man.	— *van eenen* braven man.

Maar 't is de *geschreven* verbuiging: de gesproken taal neemt ze niet in acht; en, wordt onze taalliefde, ter eeniger tijd, ook in 't spreken naauwgezet, 't schijnt met het losse en vloeijende van de taal niet te strooken, om te zeggen: «ik zag gisteren *eene*n *brave*n man.» De spraak wil wel verbuigingsteekens uitdrukken, doch ze wil er zich niet naar verplooijen. Gelijk ons land in ligging, nadert de taal van d'eene zijde 't Hoogduitsch met zijn vrij scherp geteekend declinatiestelsel, en van d'andere 't Engelsch, bijna zonder vormen van verbuiging.

Gelukkig is dàt voor de grammatica geene behoefte, 't geen de levende taal in dit geval verwerpt: «een*en* brav*en* man.» De *beide* uitgangen, èn van 't lidwoord, èn van 't bijvoegelijke, bevatten maar *eene* aanwijzing: dat het woord in den derden, vierden, of zesden naamval staat. Verkieslijker is 't, zoo *dezelfde* aanwijzing, even afdoende, door *één* als door *twee* teekens plaats heeft. Dit wordt hier 't geval, zoo men tot regel neemt: d'uitgang *en*, in de verbogene naamvallen van 't lidwoord *een* en van 't bijvoegelijke, is *'t verbuigingsteeken*, 't geen *dan* bij 't lidwoord wordt gevoegd, zoo er geen adjectif is, maar, zoo 't er is, bij 't adjectif, in welk geval *een* onveranderd blijft:

Nominatif.	*Een* man.	— *een* braaf man.
Genitif.	*Eens* mans.	— *eens* braven mans.
Datif.	*Eenen* man.	— *een* braven man.
Accusatif.	*Eenen* man.	— *een* braven man.
Ablatif.	*Van eenen* man.	— *van een* braven man.

Ook de welluidendheid wint er bij. Voor hem, die taalgehoor heeft, is 't eene uitgemaakte zaak, dat afwisseling van uitgang aangenamer is, dan herhaling, en *een braven*

man is te verkiezen boven: *eenen braven man.* Hoe toonloos ook en ongedwongen, in 't laatste voorbeeld, beide uitgangen worden uitgesproken, ze zijn *dezelfde*, gevolgelijk eentoonig.

Met *eenen* grooten rijkdom, of met grooten rijkdom.

Lidwoorden in eene taal zijn een uitmuntend middel, om de duidelijkheid te bevorderen. Het is bekend, dat de Latijnsche ze niet heeft, en dat men de woorden *filius regis* op vier verschillende wijzen kan vertalen: 1) de zoon des konings; 2) een zoon eens konings; 3) een zoon des konings; 4) de zoon eens konings.

Te gelijk is 't zeker, dat, zullen ze hunne waarde behouden, de lidwoorden, daar, waar ze voorkomen; dat ze *niet* moeten gebruikt worden, waar ze doelloos zijn; of 't mogt wezen, dat 't gebruik er zich stellig voor verklaarde. 1) Achter een voorzetsel, voor een bijvoegelijk naamwoord, geeft of ontneemt *een*, *eene*, niets aan den zin van woorden, die begrippen uitdrukken, welke niet een volstrekt, door zich zelf bepaald, *geheel* bevatten; 2) 't Weg te laten heeft, blijkens 't gebruik, niets vreemdklinkends. Men zegge dan: «*in rijken overvloed*», en niet: «in *eenen* rijken overvloed»; *met blinde drift*, niet: «met *eene* blinde drift, «*bij groote hitte*,» en niet: «bij *eene* groote hitte.»

In andere gevallen wordt, naar 't Fransch, *een* somtijds, geheel in strijd met *ons* taalgebruik, weggelaten: «Vondel, beroemd dichter, was geboren te Keulen»; voor: «*Vondel, een beroemd dichter*, was geboren te Keulen.» 't Weglaten van *een*, in deze gevallen, schijnt nadeelig voor 't begrip van persoon en individu, dat er noodwendig in ligt. 't Schijnt, daarvoor, 't denkbeeld *hoeveelheid* in plaats te geven: en «beroemd dichter» b. v. met beroemden wijn, enz. enz. in ééne klasse te brengen.

Geheel dezelfde redenering is toepasselijk op de bezit-

telijke voornaamwoorden met, en zonder, bijvoegelijk naamwoord. B. v. «Ik zag *zijn' braven* vader» enz.

Mogt men in deze wijze van zien deelen, ongedwongen bragt men dan schrijftaal en spraak eenige schreden nader. En waarom zou men den nutteloozen ballast niet over boord werpen? 't Volk, dat aan 't strand der zee, aan de monden der rivieren, in een werkzaam leven zijn brood zoekt, voegt eene eenvoudige en gemakkelijke kleeding; in de slepende toga van den kamergeleerde, kan 't zich niet bewegen.

NASCHRIFT.

Is 't goed (hiervoor bladz. 255): «de geschrev*en* verbuiging», «de gesprok*en* taal»? Ik geloof ja. Wordt het verledene deelwoord verbogen, dan drukt het ook een' verledenen tijd uit. «Eene gesprok*ene* taal», «een ontvang*ene* brief», is eene taal enz., die gesproken is *geworden;* 't is voorbij. «Eene gesprok*en* taal» komt in plaats van «eene gesproken worden*de* taal»; 't is tegenwoordig. *Niet* bij 't uitgedrukte, verledene deelwoord, *gesproken*, maar bij 't weggelaten, tegenwoordig deelwoord, *wordende*, behoort het verbuigingsteeken (?).

BLIKKEN

IN

P. WEILAND'S HANDWOORDENBOEK

VOOR DE SPELLING;

DOOR

D. BOMHOFF, H. ZOON.

(*Vervolg van blz.* 196).

B.

Baaivangen, *vlug op schaatsen rijden.*

Hierbij is niet opgegeven, hoe het vervoegd wordt, en of men zeggen moet: *Ik vang baai*, of *Ik baaivang*. Hoe moet het wezen?

Baal, (dansgezelschap,) zie *bal*, o.

Dit *baal* zal thans niet ligt meer voorkomen.

Bagaadje, vr.

Wanneer en door wien de uitgang *aadje* het eerste werd ingevoerd, is mij niet gebleken, doch waarschijnlijk voor den tijd, toen de *z* algemeen in gebruik kwam. Hoe dit ook zij, deze uitgang beantwoordt geenszins aan het doel, namelijk om den Franschen uitgang *age* (in *bagage*) voor te stellen, en geeft aanleiding tot eene verkeerde uitspraak, b. v. *ba-gaad-je*, *stel-laad-je*, *bos-schaad-je.* (zie bladz. 81.) Deze spelling verdient te meer afkeuring, dewijl in verscheidene Nederlandsche woorden *aadje* in twee lettergrepen *aad-je* regelmatig wordt uitgesproken, b. v. *blaadje* (van *blad*), *draadje* (van *draad*), *naadje* (van *naad*),

paadje (van *pad*), *laadje* (van *lade*), *raadje* (van *rad*), *slaadje* (van *sla* voor *salade*).

Deze zwarigheden zijn ligt uit den weg te ruimen, indien men *azje* in plaats van *aadje* schrijft, b. v. *bagazje*, *bosschazje*, *pakkazje*, *pluimazje*, *vrijazje*.

Bajert, (beijert,) m.

De spelling van dit woord doet ons zien, dat *najen*, *majen*, *majer*, in plaats van *naaijen*, *maaijen*, *maaijer*, aan de uitspraak zouden beantwoorden, ja daaraan veel beter zouden beantwoorden, dan de gewone spelling. Zie bladz. 82.

Balie, vr. *balien*.

Men leze *baliën*, zie **Bezie.**

Baljuw, *bailjuw*, m. *baljuws*, *baljuwen*.

Waarom dit *bailjuw*, dat men schier niet uitspreken kan?

Baljuwagie.

Volgens de analogie behoorde het *baljuwaadje* te zijn. *Agie* beantwoordt evenmin aan den Franschen uitgang *age*, als *aadje*, zie **Bagaadje**. Men schrijve dus liever *baljuwazje*.

Bandijt, m.

Onder de wanspellingen behoort ook de *ij* ter aanduiding van den klank der *ie*. Wanneer men dit en dergelijke woorden met *ie* schrijft, komt men de verkeerde uitspraak voor, b. v. *bandiet*, *fabriek*, *muziek*, gelijk men schrijft *republiek*.

Barbarijë, o.

Het deelteeken is hier onnoodig: men schrijve *Barbarije*, even als *Turkije*, dat aldus gespeld bij Weiland voorkomt, en *Hongarije*.

Bargie, zie *bark*.

Op het woord *bark* vindt men: «Anders *bargie*, *bergie*, *bersie*.» Wij twijfelen, of wel eene dezer spellingen aan de uitspraak beantwoordt. Zou *barzje* of *barzie* niet beter zijn?

Barnen, (bernen,) b. en o. w., *ik barnde*, *heb gebarnd*.

Zou men niet denken, dat beide woorden nog in gebruik

waren? Intusschen komt het eerste nog enkel als zelfst. naamw. voor in: «*In 't barnen van 't gevaar.*»

Barsch, bv. en bijw., *er*, *st.*

Deze overtreffende trap *barschst* ziet er al vrij barsch uit. Wij zouden dergelijke overtreffende trappen met eene *e* schrijven: *barschste*, dan kan men het ten minste uitspreken.

Barsie, zie *bark.*

Zie **Bargie.**

Barsten, zie *bersten.*

Als werkwoord komt *barsten* tegenwoordig zelden meer voor.

Basiliskus, m.

In plaats van deze wanspelling schrijve men *baziliskus.* Hadde men de *c* niet met *k* verwisseld, dan liet zich de *s* nog eenigszins verdedigen.

Bassa, m.

Ten aanzien van het meervoud, dat niet opgegeven is, zie men **Aloë** en **Appelsina.**

Basson, vr.

Welke gronden WEILAND voor het vr. geslacht heeft, weten wij niet. In het Fransch, waaruit het woord is overgenomen, is het m., welk geslacht ook door BILDERDIJK wordt opgegeven.

Bastaard, m., *bastaarden.*

Het meervoud is ook *bastaards.* Het wordt ook, vooral in zamenstellingen, *basterd* geschreven, b. v. *basterdsuiker*, *basterdnachtegaal.* Dit *basterd* komt bij WEILAND niet voor.

Bataljon, o.

Sedert de Franschen in de *l mouillé* geene *l* meer doen hooren en hét *ba-ta-ion* uitspreken, voldoet onze spelling niet meer en behoorde *bataïon* te wezen.

Batsch, bv. en bijw.

De trappen van vergelijking *batscher*, *batschste* of *meest batsch* ontbreken.

Beantwoorden, b. w.

In het Taalk. Woordenb. leest men: «*De uitkomst heeft aan mijne verwachting niet beantwoord.*» Het is dus ook een onz. werkwoord.

Beddetje, o.

Als verkleinwoord van *bed* wordt *bedje*, dat niet opgegeven is, misschien meer gebruikt, dan *beddetje.*

Bedaard, zie *bedaren.*

Bedaard is ook bijvoeg. naamw. met de trappen van vergelijking *bedaarder*, *bedaardst.*

Bederven, b. en o. w., *ik bedorf, heb en ben bedorven.* Zie **Aanbesterven.**

Bedied, o.

In het Taalk. Woordenb. staat: «Ook is *bedied*, voor beduidenis, beteekenis, in gebruik geweest.» Meermalen is de gedachte bij ons opgerezen, of Weiland dit Handwoordenboek wel zelf vervaardigd heeft, en of niet de *speculatieve* uitgever het door een' knaap uit het Taalk. Woordenb. heeft laten afschrijven?... Door voorbeelden, als dit, worden wij in onze meening versterkt.

Bedieden, b. w.

Dat ook dit woord, even als *bediedsel*, verouderd is, zal niemand ontkennen.

Bedijen, o. w.

Dit woord is verouderd, behalve misschien in het spreekwoord: *Onregtvaardig goed bedijt niet.*

Bedilal, m.

Het meervoud *bedilallen* is niet opgenomen. Zie **Albedil.**

Bedotten, b. w.

Ten aanzien der werkwoorden, die op *dden* en *tten* eindigen, treffen wij overal de zelfde verwarring aan, weshalve wij er verder geene zullen aanvoeren. Zie **Afbetten.**

Bedoven, v. dw. Het zelfde als *gedompeld*.

Is dit niet onverstaanbaar? — Bij het opslaan van het

Taalk. Woordenb. lezen wij: «Voor *gedompeld*, is het verled. deelw. *bedoven* in gebruik geweest: *ach redt mij in ellend bedoven.*» CAMPH. Hiermede zijn we nog niets verder.

Bedraaijen, b. w.

De beteekenis, welke het Taalk. Woordenb. hiervan opgeeft, namelijk *inwikkelen*, *verwarren*, zal thans wel verouderd wezen.

Bedragen, o. w.

«*De gansche som bedraagt honderd gulden.*» Het blijft nog altijd de vraag, of dit «*honderd gulden*» niet als vierde naamval moet aangemerkt worden. Het zelfde is het geval met *beloopen*.

Bedrijfal, m.

Het meervoud *bedrijfallen* ontbreekt. Zie **Albedil.**

Bedrilal, m.

Het meervoud *bedrilallen* ontbreekt. Zie **Albedil.**

Beduur.

Het geslacht ontbreekt. Moet men het Fransch volgen en het mannelijk gebruiken? *Bemol* komt niet voor.

Beefäal, m.

Uit het deelteeken zou men schier opmaken, dat WEILAND het woord *bee-f-aal*, in plaats van *bee-v-aal*, uitsprak. Men schrijve *beefaal.*

Beeldtenis, vr.

Wij hebben ons nooit kunnen verklaren, waarom dit woord *dt* heeft; zie **Bekentenis, Verbindtenis, Ontstentenis.**

Beest, o.

Het woord is vr. in: *De beest spelen.*

Begravenis, o.

Het is zeker eene schrijf- of drukfout, welke den schrijver ontsnapt is: het Taalk. Woordenb. heeft *begraafnis.*

Begrijnen, b. w., *ik begreen*, *heb begrenen.* Zie **Aangrijnen.**

Behagen, o. w.

Wij houden het voor een b. w. Later komen wij hierop terug.

Behalve, bijw. en voorz.

Dat *behalve* een voorzetsel is, moet nog bewezen worden.

Behangen, b. w. ik *behing*, (*behong*,) *heb behangen*. Zie **Hangen.**

Behebt, bv. en bijw.

Gelijk *labben* in het verl. deelw. *gelabd* heeft, kan het verl. deelw. van het ongebruikelijke *behebben* enkel *behebd* wezen. — Vroeger had men de gewoonte, alle woorden, die niet werden verlengd, met den scherpen medeklinker aan het einde te schrijven; of men dien medeklinker dan ook scherp uitsprak, daaraan mogen wij met regt twijfelen. Men zal toch wel niet gezegd hebben: «*Wie met die ziekte beheb-t-is*», in plaats van: «*Wie met die ziekte beheb-d-is.*»

Behelpen, wederk. w., *ik beholp mij*, *heb mij beholpen.*

Tegenwoordig zal men: *ik behielp mij* vaker hooren en in geschriften lezen, dan den in WEILAND's Handwoordenboek opgegeven' verl. tijd. Zie **Helpen.**

Bejaën, b. w.

Wij zien voor het deelteeken in dit woord geene de minste reden, dewijl *ae* in geen Nederduitsch woord een' tweeklank vormt. Men schrijve dus *bejaen.*

Bejagen, b. w. *ik bejoeg*, *heb bejaagd.*

Op het enkele *jagen* vindt men ook *ik jaagde*, en tevens bij eenige zamenstellingen: dus mag men aannemen, dat *ik bejaagde* geene fout is.

Beijert, m. *bajert.*

Wij hebben op de spelling met *t* niets aan te merken, doch vragen: waarom hebben andere woorden van dezen aard niet ook de *t* tot sluitletter, b. v. *lomperd?*

Beitelaak, m. *beiteläken.* Zeker vaartuig.

Waarom dit deelteeken? — Wat vaartuig is het? Indien

het uit *beitel* en *aak*, gelijk het deelteeken schijnt aan te duiden, zamengesteld is, dan moest het, even als *aak*, van het vrouw. gesl. wezen.

Bekentenis, vr.

Hoe komt deze spelling met *beeldtenis*, *verbindtenis*, enz. overeen?

Bekkeneelnaald.

Eene drukfout voor *Bekkeneelnaad.*

Benamen, zie *benoemen.*

Moet men hieruit niet opmaken, dat het onverschillig is, of men *benamen* of *benoemen* bezigt? Van het eerste is *benaming* alleen nog in gebruik.

Benard, bv.

De trappen van vergelijking *benarder* en *benardst* zijn niet opgegeven.

Bent, vr., benaming van zekere schilders te Rome.

Bilderdijk zegt: «**Bent**, (inderdaad het zelfde woord als bende,) was oudtijds zoo veel als genootschap, en dus «zei men de *Schilders-bent*, en *bentnaam*, *bentleus*, enz. «V. als bende of bande.» Het woord is in de jongste tijden nu en dan weder gebezigd.

Beollen, b. w.

Men schrijve *beoliën.* Weiland zelf schrijft *oliën.*

Berd, zie **Bord.**

Behalve in «*te berde brengen*» komt dit woord thans zelden of nooit meer voor.

Beregt, zie *berigt.*

Beregt kan wel als verouderd aangemerkt worden.

Berlijnsblaauw.

Dit moet *Berlijnsch blaauw* zijn, even als *Spaansch groen*, en dergelijke.

Bernagie, vr.

Indien men dit woord *bernazje* uitspreekt, dan moest men het liever ook zoo schrijven; de onkundige zal anders ligt *ber-ná-gie* zeggen.

Beschikal, m.

Het meervoud *beschikallen* ontbreekt. Zie **Albedil.**

Beschonken, bv.

Zouden de trappen van vergelijking *beschonkener* en *beschonkenst* niet te dulden zijn? WEILAND heeft enkel *meer beschonken* en *meest beschonken*.

Bestand, bw.

Het is geen bijwoord, maar een van die bijvoegelijke naamwoorden, die, om welke reden het dan ook zij, niet voor een zelfst. naamw. staan.

Bestemaat, m., *bestematen*.

Dewijl *maat* in deze beteekenis *maats* voor zijn meerv. heeft, moet het van dit woord ook *bestemaats*, en niet *bestematen*, zijn.

Bestemoeder, (*bestemoer*,) vr.

Men schrijve *bestemoêr*.

Besterven, b. en o. w., *ik bestorf*, *ben bestorven*. Zie **Aanbesterven.** — Kunnen bedrijv. werkwoorden ook met *zijn* worden vervoegd, gelijk hier geschiedt?

Bestevader, (*bestevaar*,) m.

Men schrijve *bestevaâr*.

Bestier, zie *bestuur*.

Bestuur wordt tegenwoordig bijna uitsluitend gebruikt, hoewel er omstandigheden zijn kunnen, dat *bestier* en *bestieren* de voorkeur verdienen.

Beteren, b. w.

De tweeërlei beteekenis en uitspraak zouden duidelijk worden, indien men den klemtoon met een teeken aanwees, *béteren*, *betéren*.

Betralien, b. w.

Men schrijve *betraliën*, zoo als het enkele *traliën* bij WEILAND voorkomt.

Beu, bijw. Zie **Bestand.**

Beunhazen, o. w.

Hierbij moest de vervoeging: *ik beunhaas*, enz. zijn opgegeven.

Bevallen, o. w., *ik beviel*, *ben bevallen*.

In de beteekenis van *behagen* moet het *ik heb bevallen* zijn. — Even als *behagen* schijnt *bevallen* een bedrijv. werkw.

te zijn. Eene navolging van het Fransch en andere talen heeft waarschijnlijk het woord onzijdig gemaakt. Zie **Behagen.**

Bevangen, b. w., *ik beving*, *heb bevangen.* Zie **Aanvangen.**

Beving, vr.

In een leesboek voor de scholen vindt men de uitdrukking: «*Beving beving de menigte.*» Indien zich de schrijver van toonteekens bediend en *béving beving* geschreven hadde, zouden kinderen niet lezen, gelijk meermalen gehoord wordt: *Béving béving de menigte*, of *Beving beving de menigte.* — Men geve eens te lezen:

Beving beving de menigte.

Beving beving de menigte?

Bevooroordeeld, bv. en bijw.

De trappen van vergelijking zijn niet opgegeven: *bevooroordeelder*, *bevooroordeeldst.* — *Onbevooroordeeld* komt in het Handw. niet voor.

Bevriezen, o. en b. w., *ik bevroor*, *ben en heb bevroren* (*bevrozen*).

De vorm *bevrozen* komt bij het enkele *vriezen* niet voor. Ook *bevroos* zou te gebruiken zijn.

Bewaarheden, b. w. Een nieuw woord.

Het woord is reeds meer dan eene halve eeuw in gebruik, doch onder den vorm *bewaarheiden*, schoon men bij Siegenbeek ook *bewaarheden* vindt.

Bewerpen, b. w., *ik bewierp*, (*beworp*,) *heb beworpen.* Zie **Aanbesterven.**

Bezie, vr., *bezien.*

Meer dan ergens misschien ziet men bij dit woord, hoe noodzakelijk het is, een deelteeken op de tweede *e* van het meervoud te plaatsen, opdat men het van het werkwoord *bezien* onderscheiden kunne: «*Wij zullen de beziën bezien.*»

Bijbinden, b. w.

Dit woord, even als zoo vele andere, behoorde niet als zamengesteld in de Woordenboeken voor te komen. In Weiland's voorbeeld: «*Ik heb het tweede stuk bij het*

eerste luten binden» zal toch wel niemand aan een zamengesteld werkwoord denken.

Bijdoen, b. w.

Ook in dit woord moet *bij* van *doen* gescheiden blijven, dewijl het tot *er* behoort, dat, als plaatsvervangend voornaamw., even als *daar* en *hier* in *daarbij* en *hierbij*, op een zelfstandig naamwoord duidt: «*Hij deed er drie gulden bij*» d. i. *bij de som.*

Wat hier van *bijdoen* gezegd is, geldt ook van *bijdrukken*, *bijgeven*, *bijhalen*, *bijhangen*, *bijhooren*, *bijkruipen*, *bijleggen*, *bijloopen*, *bijmengen*, *bijnemen*, *bijrekenen*, *bijroepen*, *bijschieten*, *bijschikken*, *bijschoffelen*, *bijschrapen*, *bijschuiven*, *bijslepen*, *bijsmeden*, *bijsmelten*, *bijsmeren*, *bijsmijten*, *bijsteken*, *bijstellen*, *bijstooten*, *bijvoegen*, *bijwerpen*, *bijwezen* en *bijzijn*, *bijzetten.*

Bijeenbrengen, b. w.

Zie **Aaneen.**

Bijgaan, o. w.

Van dit woord heeft men *bijgaand*, dat echter, even als *nevensgaand*, een zuiver bijvoeg. naamw. is. Zie **Bijdoen.**

Bijhalen, b. w.

Weiland's voorbeeld: «*Iets met de haren bijhalen*,» is gebrekkig en moet zijn: «*Iets met de haren er bijhalen.*» Zie **Bijdoen.**

Bijliggen, o. w.

Enkel *bijliggend*, doch als bijvoeg. naamw. voor *aangrenzend*, is in gebruik. Zie **Bijdoen.**

Bijloopen, o. w.

In Weiland's: «*Hij kwam ook al bijloopen*» zal *er* wel uitgelaten zijn. Men leze daarvoor: «*Hij kwam er ook al bij loopen.* Zie **Bijdoen.**

Bijschieten, b. en o. w.

Slechts als o. w. is het eene zamenstelling: «*Het wil mij niet bijschieten*» Zie **Bijdoen.**

Bijschikken, b. en o. w.

Als o. w. is het eene zamenstelling: «*Ik zal ook maar bijschikken*» Zie **Bijdoen.**

Bijschoffelen, b. w. Zie **Bijdoen.**

Enkel in de beteekenis van: *het ontbrekende schoffelen*, is het eene zamenstelling, b. v.: «*De tuinman zal die laan een weinig moeten bijschoffelen*» Zoodanige zamenstellingen heeft men in het dagelijksche leven verscheidene, b. v. *bijschaven*, *bijwitten*.

Bijschrijven, b. w. Zie **Bijdoen** en **Bijschoffelen.**

Bijschuiven, b. en o. w.

Enkel als o. w. in de beteekenis van *bijschikken*, is het eene zamenstelling.

Bijspringen, o. w.

Zie **Bijdoen** en **Bijstaan.**

Bijstaan, o. w.

Enkel als scheepswoord in: «*De zeilen staan bij*» is het een zamengesteld woord. Want in: «*Iemand bijstaan*» is het een b. w., waarvan een lijdende vorm in gebruik is, b. v. «*Hij werd door zijn' neef bijgestaan*» — Van *bijspringen* in de zelfde beteekenis kan men dit niet zeggen, want het luidt: «*Hij is mij bijgesprongen*».

Bijsteken, b. w.

Zie **Bijdoen** en **Bijschoffelen.**

Biljart, vr.

Bilderdijk kent aan dit woord al de drie geslachten toe. Het gebruik kiest meestal het onzijdige.

Biljet, o.

Dit is weder een van de woorden, in welke men spelling en uitspraak deed overeen komen. Het ware te wenschen, dat zulks overal plaats hadde! Over de Fransche *l mouillé* zie men **Bataljon.**

Bilsenkruid, o.

Volgens de gewone uitspraak moet het *bilzenkruid* geschreven worden.

Bind, o. *bindten*.

Het meervoud *bindten* kan niet tot *bind*, maar wel tot *bindte*, behooren.

Bison, vr.

Dit woord is uit zijn' aard en beteekenis, m. en behoort overeenkomstig de uitspraak *bizon* te worden geschreven.

Bitzig, bv. en bw.

Waarom dit woord *bitzig* geschreven? Vooreerst wordt in het woord, als eene verlenging van *bits*, de *z* niet gevorderd, ten andere kan zij niet uitgesproken worden na de scherpe *t*. Men schrijve dus *bitsig*.

Blaar, vr.

Zoo *bladder*, waarvan het eene zamentrekking is, nog in gebruik ware, zou men beter doen, *blaâr* te schrijven. Doch nu is het niet noodig.

Blaasbalg, (blaasbalk,) m.

Blaasbalk, hoewel door Weiland en Siegenbeek opgenomen, zouden wij liever niet zien.

Blaren.

Als verkorting van *bladeren* schrijve men liever blaâren. — Voor *blaten* voldoet het aan de uitspraak niet, dewijl het dan *bleiren* (zie bladz. 16) luidt.

Bleekert, m.

Weiland schrijft *bajert*, *beijert*, *bleekert* met eene *t*; waarom *lomperd* en zoo vele andere met eene *d*?

Blood, bv. en bw.

Had *bloo* of *bloô* niet ook eene plaats verdiend? *Bloohartig* en *blooheid* komen voor.

Blooter, (*vellenblooter*, v.).

Op het artikel **vel** komt enkel voor: «*Vellen ploten*, zie *Ploten.*» Waarom *ploten*, dat toch enkel eene scherpe uitspraak van *blooten* is, met éénе *o* wordt geschreven, is ons niet gebleken.

Bodenbrood, (*boonbrood*,) o.

Indien men de verkorting gebruiken wil, schrijve men ten minste *boônbrood*, opdat een eenvoudige het niet voor *brood van boonen* houde.

Boedel, (*boel*,) m.

Men schrijve *boêl*, al ware het enkel, om het te onderscheiden van een ander *boel* (boeleerder, boeleerster).

Boekstaven, (*spellen*).

Moet de onkundige niet denken, — en wie schrijft woordenboeken voor de kundigen ? — dat het onverschillig is, welk der twee woorden men gebruikt? Het Taalk. Woordenb. zegt op het artik. *Boekstaaf*: «Van hier *boekstaven*, voor spellen; doch beiden zijn weinig meer in gebruik». Thans zullen ze wel geheel buiten gebruik zijn.

Boekbinden, **Boekdrukken**, b. w.

Zulke bedrijv. werkw. kent onze taal niet.

Boekhouden, o. w.

Als werkwoord bestaat dit woord niet. Indien zulke woorden aaneen geschreven en als zamengestelde woorden aangemerkt moeten worden, dan ware hun getal legio; men denke slechts aan *huishouden*, *grasmaaijen*, *zoutzieden*, *loodgieten*, *wolspinnen*, en duizend andere. Eenige dier woorden zijn ontstaan uit woorden, die den *doener* te kennen geven, om de *doening* uit te drukken. Een man, die laken weeft, kreeg den naam van *lakenwever*, en zijn bedrijf werd *lakenweven* genoemd.

Boel, m. en vr. Zie **Boedel.**

Bokkenleer, o., **Bokkenleeren**, bv.

Het enkele *leeren* komt in het Handwoordenb. niet voor. Dit *bokkenleeren* doet ons evenwel zien, dat Weiland in zulke zamentrekkigen de dubbele *e* behoudt. Men bediene zich echter van het kapje en schrijve: *bokkenleêr*, *bokkenleêren*, *veêr*, *veêren*, enz., wegens de uitgelatene *d.*

Bondel, (*bundel*,) m.

Bundel wordt tegenwoordig meer gebruikt, dan *bondel.*

Boogaard, m.

In sommige streken zegt men *bongerd*, even als *wingerd* voor *wijngaard*. Zou men niet beter doen, in dit woord de uitgelatene *m* door een kapje aan te wijzen en *Boôgaard* te schrijven?

Boôm, m.

Dit *boôm* als eene verkorting men *bodem* komt in het Handwoordb. niet voor. *Een boôm was* is toch in algem. gebruik.

Born, zie *bron.*

Behalve hier en daar bij een' dichter zal dit woord niet ligt meer voorkomen.

Borstel, vr.

Het woord is van het mannel. geslacht.

Bosforus, m.

Wij zouden aan *Bosphorus* de voorkeur geven. WEILAND zelf geeft *Pharizeër*, *Phebus*, *Phenicie* (Phenicië). *Pheniks*, *Philippus*, *Philosoof* op.

Bovenal, voegw.

Wij houden het voor een bijwoord.

Braak, bijw.

Dit woord in *braak liggen* is zoo min een bijwoord, als *ziek* in *ziek liggen*. Het blijkt op onderscheidene plaatsen, dat WEILAND alle bijvoeg. naamwoord., die niet voor de zelfstandige staan, als bijwoorden aanmerkt, eene navolging van eenige spraakkunsten der vorige eeuw. Een blik op het Latijn, Grieksch, Fransch, en andere talen doet aanstonds het tegendeel zien

Braden, b. en o. w., *ik bried*, (*braadde*,) *heb gebraden.*

Zou men van *raden*, dat even zoo vervoegd wordt, ook niet *raadde* mogen bezigen? Dit *raadde* komt in het Handwoordenb. echter op *raden* niet voor, wel bij eenige zamenstellingen, b. v. *aanraden*, doch niet bij *afraden.*

Brandewijnsvat, o.

Men zegt *wijnvat:* waarom hier de *s?*

Brazilië, o.

Hier zien wij in de *z* weêr een streven, om de spelling met de uitspraak te doen overeen komen.

Braziliënhout, o.

Moet dit niet *Braziliehout* zijn?

Breefok, vr.

Als eene zamenstelling van *breedefok*, zou *breêfok* de voorkeur verdienen.

Breijen, (*breiden*).

Het Taalk. Woordenb. zegt naar waarheid, dat *breijen* enkel in gebruik is in de beteekenis van *strikken*, *vlechten*, *met de breinaalden vervaardigen.* Gelijk het hier staat, zou de min kundige ligt op de gedachte komen,

dat het onverschillig was, of men *breijen*, of *breiden* zeî.

Brengen, b. w., *ik bragt*, *heb gebragt.*

Volgens de regelen, welke door Siegenbeek en Weiland bij de spelling worden gevolgd, moet men *bracht* en *gebracht* schrijven. Er is in *brengen* geene *g*, wat den klank betreft.

Brouwen, b. w., *ik brouwde*, *gebrouwd.*

Wij meenen het verleden deelwoord *gebrouwen* wel eens te hebben aangetroffen.

Bruigom, m.

Men schrijve liever *bruîgom*, om de verkorting van *bruidegom* aan te wijzen.

Bruineren, b. w.

Men heeft meermalen voorgeslagen, om den basterduitgang *eren* met een' toonteeken *éren* te schrijven. Hierdoor zou men eene verkeerde uitspraak voorkomen.

Bruinig.

Dit woord komt even min voor, als *vuilig*, schoon men *bruinigheid* en *vuiligheid* heeft.

Bruis, vr.

Bilderdijk geeft het onz. geslacht op, dat in Gelderland algemeen is.

Buil, (*buul*,) m.

Als zamentrekking van *buidel* verdient *buîl* de voorkeur, al ware het enkel om het te onderscheiden van een ander: *Buil*, vr. Gezwel. — *Buul* behoort tot de volkstaal.

Buis, vr.

Ter aanduiding van zeker kleedingstuk, wordt het woord veelal onzijdig gebruikt.

Bulös, m.

Zoo hier het deelteeken geplaatst is, om voor te komen, dat een ongeoefende *bu-lós* zeide, hebben wij er vrede meê.

(*Wordt vervolgd.*)

OVER UITWIJDEN EN UITWEIDEN.

DOOR

Mr. J. VAN LENNEP.

In n°. 3 van dit Tijdschrift wordt bl. 224 gelezen: « WEILAND en SIEGENBEEK hebben *uitweiden* voor: «met zijn gesprek wijd en zijd rond zwerven.» Zou men bij dit woord niet eerder aan *wijd* moeten denken, dan aan eene *weidende* (of grazende) koe? — Deze vraag kwam bij mij op, toen ik in andere talen daarvoor niets anders vond dan: (Fr.) *s'étendre* (*sur*), (Eng.) *to expatiate* (*or*), (Hoogd.) *sich ausbreiten* (*über*). — Welke schrijfwijze verdient nu de voorkeur, *uitweiden* of *uitwijden?* »

De voorsteller dezer vraag heeft — hy vergeve my deze ronde verklaring — de echte beteekenis der woorden, waarover hy spreekt, niet genoegzaam onderzocht, en is daardoor met zijne redeneering een weinig in de war geraakt. Ik wil hem echter dank weten, dat hy mijne aandacht nader op de zaak gevestigd heeft. Reeds meermalen heeft het my gestuit, velen onzer hedendaagsche schrijvers *uitwijden* in stede van *uitweiden* te zien bezigen, en ik verheug my, in de my gegeven aanleiding om het vraagpunt nader te onderzoeken en mijne meening dienaangaande kenbaar te maken.

Vooreerst, wat betreft *uitwijden*.

Niet slechts in het Neêrduitsch, maar in alle my bekende talen, zijn, op weinige uitzonderingen na, de werkwoorden, die uit een voorzetsel en een onveranderd bijv. naamwoord worden samengesteld, van nature *bedrijvend.* Gaan

wy slechts de werkwoorden na, afkomstig van zoodanige adjectiva, als, gelijk *wijd*, de ruimte of omvang eener zaak bepalen. Men zegt:

De onkosten *begrooten.*
De inkomsten *verkleinen.*
Den weg *ophoogen.*
De wandeling *verlengen.*
Het pensioen *inkorten.*
De gracht *uitdiepen.*
De vaart *verbreeden.*
Den roem *uitbreiden.*
De kamer *versmallen.*

Zoo ook worden, in 't Fransch, *agrandir*, *rapetisser*, *abaisser*, *exhausser*, *alonger*, *amoindrir*, *aprofondir*, *élargir*, enz., in het Hoogduitsch *vergrössern*, *verkleinern*, *erhöhen*, *erlängern*, *ausweiten*, enz., en in het Engelsch, dat weinige dergelijke samenstellingen kent, *to aggrandize*, nimmer anders dan bedrijvend gebezigd. Ook de woorden, welke de voorsteller aanvoert, als in 't Fransch en in 't Hoogduitsch de beteekenis van *uitweiden* terug gevende, zijn bedrijvend, immers wederkeerig. Men zegt, in den bedoelden zin, niet bloot *étendre*, maar *s'étendre:* niet *ausbreiten*, maar *sich ausbreiten.*

Naar dezen regel zoude men, in onze taal, nog met eenigen schijn van grond de uitdrukking kunnen verdedigen van: «*zich* ergens over *uitwijden*», of «zijne redeneering *uitwijden*»; maar het is onbestaanbaar met het altijd zoo logiesch spraakgebruik in 't Neêrduitsch, van *uitwijden* te spreken, zoodra er niets is, dat *uitgewijd* wordt.

't Is waar, de Engelschman zegt ook: *to enlarge* (*upon*) en het verwondert my, dat de voorsteller der vraag dit woord, hetwelk een letterlijke vertaling schijnt van *uitwijden*, niet liever heeft aangehaald dan *to expatiate* (over welk laatste nader). Maar de oplossing staat er by: «hy had geene andere woorden dan de aangehaalde gevonden». Wy zullen straks

zien, dat hy niet zeer vlijtig moet gezocht hebben. Het minste woordenboek had er hem een half dozijn meer kunnen leveren.

Doch geeft het gebruik van *to enlarge upon*, het recht om, ook in onze taal: *over iets uitwijden* te schrijven. Ik geloof dit te mogen tegenspreken. Er bestaan in het Engelsch twee werkwoorden *to enlarge*, wier afkomst verschillend is. Het eerste is bedrijvend en komt van het Fransche *élargir*, ons *uitwijden.* Het andere, dat onzijdig is, wordt gevormd van *en* (in) en *large* (breed) en brengt de beteekenis mede van: «zich *in 't breede* bewegen.» Hiervoor juist zeggen wy: *uitweiden:* en dit staat my thands nog te betoogen.

De voorsteller meent, dat *weiden* en *grazen* woorden zijn van eenerlei beteekenis. — Ja, even goed als *wandelen* en *perziken plukken.* Een koe, die *weidt*, *graast* nu en dan: en zoo ook doet iemand, die *perziken* aan zijn' schutting *plukt*, zulks doorgaands al wandelende. Maar evenmin als iemand, die in zijn moestuin *wandelt*, daarom noodzakelijk *perziken* plukt, even min behoeven koeien, omdat zy *weiden*, d. i. *in de weide loopen*, daarom juist voortdurend gras te eten. *Wandelen* en *weiden* zijn woorden van genoegzaam gelijke beteekenis: beide geven een her- en derwaartsche lichaamsbeweging of liever van plaats-verandering te kennen. *Wandelen*, als een ieder weet, is het *frequentativum* van *wenden*, gelijk *weiden* dat van *waaien* [1]): *wandelen* wordt meer van den mensch, *weiden* van het vee gezegd: bij *wandelen* denken wij alleen aan de beweging zelve: *weiden* brengt tevens het denkbeeld mede aan een *weide* of perk, binnen 't welk die beweging plaats heeft. Bij de dichters intusschen vinden wy *weiden*, *rondweiden*, niet slechts van dieren, maar ook van menschen, ja van onbezielde

---

1) Van *weide* komt *geweide*, van de hoornen der herten gebezigd, naar de her- en derwaart zich verspreidende takken aldus genoemd.

voorwerpen, gebezigd. Zoo, om een paar voorbeelden te noemen, zegt BILDERDIJK:

Ja, *wei* men in den bloemhof rond
Van Romeren en Grieken.

Zoo VONDEL:

het bloedig zwaart gaat *weien.*

Daar nu *weiden*, volgends het gewone spraakgebruik, een beweging binnen zekere perken te kennen geeft, zoo beteekent *uitweiden* een beweging, die zich *uit* of *buiten* die grenzen uitstrekt, en alzoo, overdrachtelijk, «een wijd en zijd rondzwerven met zijn gesprek.»

Het equivalent van *uitweiden* in 't Fransch is dan ook niet: *s'étendre*, maar: *discourir*. Welk *discourir* niet anders is dan 't Latynsche *discurrere*, d. i. heen- en weder, her- en derwaarts loopen, het gewone pad of perk verlaten, *uitweiden.* Een gelijke beteekenis, doch door het spraakgebruik eenigzins gewijzigd, vinden wy ook in *divaguer*, van 't Latynsche *divagari*, uitzwerven.

In 't Hoogduitsch vinde ik *uitweiding* door *Ausschweifung* vertaald: en *ausschweifen* brengt wederom den zin van *ledig loopen*, omzwerven, *discurrere*, met zich mede.

In het Engelsch zegt men voor uitweiden: *to enlarge* en *to expatiate.* Over het eerste woord heb ik reeds gesproken; wat het tweede betreft, ik vind het in den *Etymological dictionary* van BAILEY verklaard door: *to run abroad*, *to launch out in discourse*, *to spread far and wide*, d. i. uitzwerven, in zijn gesprek uitweiden, wijd en verre dwalen. *To expatiate* komt af van 't Latynsche *exspatior*, 't welk ons alwederom dezelfde beteekenis levert van: «zich buiten de gestelde ruimte te begeven.»

Ik meen hiermede te hebben bewezen, dat de uitdrukking *uitweiden* op etymologischen grond steunt, terwijl die van *uitwijden* met den aart onzer taal ten eenemale strijdig is en alzoo in 't gebruik af te keuren.

BIJDRAGEN TOT DE KENNIS VAN DE GESLACHTEN DER ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN.

DOOR

A. L TE WINKEL.

I. Het is bekend en nog in het vorige stuk van dit Magazijn door den heer Regt aangemerkt, dat het kenmerk of, wat hier het zelfde is, de oorzaak van het geslacht eens woords gelegen is óf in zijne ***beteekenis***, óf in zijnen ***vorm***, dat is, in den uitgang of in de wijze, waarop het van een ander woord is afgeleid. Niet zelden echter gebeurt het, dat vorm en beteekenis in tweestrijd zijn. Heeft dit plaats bij namen van wezens met onderscheid van kunne, dan volgt het woord het natuurlijke geslacht, zonder zich om den uitgang te bekommeren. Zoo zijn bijv. ***baker*** en ***kamenier*** vrouwelijk, in weerwil van de mannelijke uitgangen ***er*** en ***ier***. Zelfs het onzijdige ***bloed*** en het vrouwelijke ***ondeugd*** zijn mann., wanneer zij als namen van mannen worden gebezigd [1]). Bij levenlooze wezens daar-

1) *Wacht* en zijne zamenstellingen *schildwacht*, enz., schijnen wel de eenige eigenlijke uitzonderingen op dezen regel te wezen. Want de reden, waarom de verkleinwoorden *mannetje*, enz., even als al de overige deminutiva, onzijdig zijn, moet in de beteekenis, niet in de uitgangen, gezocht worden. Immers toch zou het reeds bevreemdend wezen, dat drie verschillende uitgangen *je*, *ke* of *kijn* en *lijn*, die de zelfde begrippen uitdrukken, door toeval van het zelfde geslacht waren, zonder dat de beteekenis hieraan eenig deel had. Ook is de uitgang *je* in andere gevallen vrouwelijk; bijv. in *timmeraadje*, *bosschaadje*, *pelgrimaadje*, enz. Ten andere laat zich het onzijdige geslacht der verkleinwoorden ongedwongen uit de beteekenis verklaren. De beteekenis van het onzijdige geslacht bestaat immers daarin,

entegen moet het geslacht, dat de beteekenis zoude medebrengen, dikwijls voor het geslacht van den uitgang wijken, terwijl er omgekeerd ook beteekenissen zijn, die zich aan geenen uitgang storen. Zoo zijn *Amster*DAM, *Middel*BURG, *IJsel*STEIN, *Willem*STAD, in weerwil van het geslacht van *dam*, *burg*, *stein*, *stad*, even goed onzijdig, als *Vree*LAND, *Arn*HEM, *Willems*DORP; *Ita*LIË, *Tur*KIJE, *Hene*GOUWE even min vrouwelijk, als *Frank*RIJK, *Grieken*LAND. Doch het mannelijke geslacht van *klonter*, *ketting*, *scheerling*, *meloen* moet ongetwijfeld aan de uitgangen *er*, *ing*, *oen* toegeschreven worden, daar *klont*, *keten*, en de meeste overige namen van vruchten, vrouwelijk zijn. Tot de uitgangen, welke in invloed op het geslacht de beteekenis overheerschen, behoort in den tegenwoordigen toestand der taal de zacht-korte (accentlooze) *e*. In de Staten-overzetting des bijbels bij v. leest men HET *oog*, HET *oor*, HET *antwoord*, doch DE *oog*E, DE *oor*E, DE *antwoord*E, en in den redenaarstijl zegt men niet HET *uur*, maar DE *ur*E.

Een merkwaardig voorbeeld van het bedoelde vermogen der *e* leveren de woorden *linde* en *tamarinde* op, die waarschijnlijk de eenige regtmatige uitzonderingen zijn op den regel, *dat de namen van boomen tot het mannelijke geslacht behooren*, gelijk blijkt uit de volgende naamlijst uit onze gezaghebbende woordenboeken opgemaakt.

(W. beduidt hier *Weiland's Beknopt Taalkundig Woordenboek*, S. het *Handwoordenboek voor de Spelling* van den heer *Siegenbeek*; B. *Bilderdijk's Geslachtlijst*. K. Kluit's uitgave der *geslachtlijst van Hoogstraten*.)

---

dat het de afwezigheid, het niet ontwikkeld zijn of ten minste de onverschilligheid van het sexueele onderscheid aanduidt. De benamingen *onzijdig*, *sächliches Geschlecht* (zakelijk in tegenstelling van persoonlijk geslacht), *neutrum* (tot geen der beide geslachten behoorende) geven dit reeds te kennen. Daarom zijn de namen van jonge dieren, *kalf*, *lam*, *veulen*, bij welke het geslachtsonderscheid nog weinig ontwikkeld, althans nog onverschillig is, onzijdig. Daar nu de verkleinwoorden een wezen als *klein*, *jong*, *onvolwassen* aanduiden, kan het wel geene verwondering baren, dat zij het als *onzijdig*, als *geslachteloos* voorstellen.

MANNELIJK.

Abeel. S. W. B.
Abrikoos. S. W. B.
Acacia. W.
Ahorn. S. W. B.
Amandel. S. W. K.
Appelaar. K.
Berk. S. W. K.
Beuk. S. W. B. K.
Ceder. S. W. B. K.
Cipres. S. W. K.
Dadel. S. W. B. K.
Den. S. W. B. K.
Egelantier. S. W. B.
Eekelaar. S. W. B. K.
Eik. S. W. B. K.
Els. S. W. B. K.
Esch. S. W. B. K.
Esp. S W. B.
Gagel. S. W.
Granaat. S. W.
Hulst. S. W. B.
Hazelaar. S. W. B. K.
IJfel. B.
IJf. S. W.
IJp. S. W. B. K.
IJpelaar. B. K.
Kriekelaar. B.
Laurier. S. W. B. K.
Lauwer. S. W. B. K.
Mirt. S. W. B. K.
Olijf. S. W B. K.
Olm. S. W. B. K.
Pappel. B.
Popel. S. B. K.
Populier. S. W. B. K.
Palm. S. W. K.
Perelaar. B.
Pijn. S. W. B. K.
Rozelaar. S. W. B. K.
Tamarisk. B.
Taxis. W. B.
Wilg. S. W. B. K.

VROUWELIJK.

Linde. W. S. K.
Tamarinde. S. B. W.
Spar. W. S.

Wanneer men deze lijst gadeslaat, dan ziet men ras, dat de daarin voorkomende namen in vorm zeer verschillen, en dat de oorzaak, waarom zij bijna alle mannelijk zijn, dus niet in de uiterlijke gedaante der woorden, maar in de beteekenis moet gelegen zijn. In der daad de grootte en sterkte der boomen schijnt het moment te wezen, dat onzen voorouders even als onzen Franschen naburen het sterkst in het

oog gevallen is, en hen genoopt heeft, om ze als mannelijk te beschouwen, in tegenstelling met de kleinere en zwakkere planten, die meestal vrouwelijk zijn. De Grieken en Romeinen daarentegen stelden zich de boomen voor als voortbrengsters der vruchten, en gaven daarom aan het vrouwelijke geslacht de voorkeur, terwijl zij de vruchten als het kroost der boomen onzijdig maakten. In overeenstemming met *onze* wijze van beschouwing hebben dan ook enkele boomnamen den mannelijken uitgang *aar*, *appelaar*, *eekelaar*, *hazelaar*, *perelaar*, *ijpelaar*, *rozelaar*. Bij *amandel*, *abrikoos*, *dadel*, *olijf*, *granaat* daarentegen is het ontwijfelbaar, dat het mannelijke geslacht aan de *beteekenis* en niet aan den *vorm* is toe te schrijven, doordien de zelfde woorden, wanneer zij de vrucht dier boomen aanduiden, vrouwelijk zijn.

De vorm der overige woorden laat even goed een ander geslacht toe. Dat *linde* en *tamarinde* vrouwelijk zijn, zal wel zijnen grond hebben in de toonlooze *e*, waarop deze woorden uitgaan. Immers het zeer groote aantal woorden met dezen uitgang is, behalve eenige namen van steden en met *ge* beginnende verbalia, op zeer weinige uitzonderingen na vrouwelijk.

Moeijelijker komt het mij voor, het vrouw. geslacht van *spar* te verdedigen. Want, ofschoon dit woord ook al het zelfde is, als *spar*, *dakspar*, vr. en de boom volgens Weiland dezen naam heeft, omdat hij de *sparren* oplevert, zoo kan men te regt vragen, waarom aan dit woord in de beteekenis van *boom* niet evenzeer het mannelijke geslacht toekomt als aan *abrikoos*, *olijf*, *amandel*, *dadel* en *granaat*, die toch als vruchten ook vrouw. zijn.

De vorm althans legt hier geene hinderpalen aan het mannelijke geslacht in den weg, waarover men even als bij *acacia*, *olijf* (oliva) en *egelantier* [1]) zou behoeven

1) *Tier*, het goth. *trin*, angels. *treor*. oudsaks. *treo*. oudnoordsch *tré*, is in al deze talen onzijdig. Ook in het oudfriesch had *tre* dit geslacht:

heen te stappen; daar *epar* waarschijnlijk gevormd is van een verloren werkw. *spirren*, *spar*, *gesporren*, en dus gelijk staat met de mannel. *drank*, *drang*, *band*, *greep*. Bilderdijk heeft dan ook niet gewijfeld, om ook dit woord als mannelijk op te geven.

II. Mannelijk zijn de namen der *maanden* en *jaargetijden* behalve *Lente*.

Januarij. S. W.	October. S. W.
Februarij. S. W.	November. S. W.
Maart. S. W.	December. S. W.
April. S. W. K.	Zomer. S. W. B. K.
Mei. S. W.	Herfst. S. W. K.
Junij. S. W.	Oogst. S. W. K.
Julij. S. W.	Winter. S. W. B. K.
Augustus.	
September. S. W.	Lente vr. S. W. B. K.

Ongetwijfeld zijn de namen der maanden mannelijk, omdat zij uit het latijn ontleend en in die taal mannelijk zijn. Daar deze reden nu even goed bij het woord *Augustus* als bij de overige bestaat, zal er wel geen twijfel bestaan, of dit woord is ook van het zelfde geslacht, ofschoon onze taalkundigen daaromtrent het stilzwijgen bewaren.

III. Vrouwelijk zijn de namen der *granen* en *peulvruchten*.

Blade. B.	Tarwe. S. W. K. B.
Boekweit. S. W. K.	Rijst. S. W. B.
Garst. S. W. K. B.	Weit. S. W. K. B.
Gierst. S. W. B.	Boon. S. W. B. K.
Haver. S. W. K. B.	Erwt. S. W. B. K.
Maïs. B.	Keker. S. W.
Rogge. S. W. K. B.	Linze. S. W. B. K.
Spelt. S. W. K. B.	Wikke. S. W. B.

«sa ach hi bi rinchte *thet* northalde *tre* and thet tianspetzie fial.» «Zoo «heeft hij volgens regt den noordwaarts gerigten *boom* (de galg) en het «tienspakige rad.» Het nederl. *tier* zal dus ook wel onz. geweest zijn.

IV. Op den regel, voorkomende in WEILAND's *Spraakkunst* I. § 114, dat de woorden op *em* en *sem*, *lm* en *rm* uitgaande doorgaans mannelijk zijn, zijn mij slechts de volgende uitzonderingen voorgekomen, die men zich gemakkelijk in het geheugen prenten kan: *form*, vr. *palm* (van de hand), vr. *scherm* (vuurscherm) onz. [1])

KNEDEN of KNEEDEN;

DOOR

L. A. TE WINKEL [2]).

Bevreemdend is het, dat niet slechts in WEILAND's *Handw.* en *Beknopt Taalk. Woordenb.*, maar ook bij BILDERDIJK en zelfs in het *Handw.* van den heer SIEGENBEEK sommige composita van het werkwoord *kneden* met *ee*, andere met *e*, gespeld worden, niettegenstaande zijn Hoog Gel., zich in een uitvoerig artikel achter zijne *Verhandel. over de Spelling*, uitdrukkelijk voor het schrijven met *e* verklaard heeft. Of deze inconsequentie zij toe te schrijven aan het verschil in de uitspraak, die in Zeeland de zachte, in Rotterdam de scherpe, *e* laat hooren, is mij onbekend, en kan thans als vrij onverschillig beschouwd worden, nu men heeft beginnen in te zien, dat het onderscheid in de uitspraak, en dus ook in het schrijven, van den *e*-klank gegrond is op den oorsprong der *e*, die zacht-lang is, wanneer zij uit eene *a* of *i*, scherp-lang, als zij uit den tweeklank *ai* is ontstaan. De vraag is dus, welke klank in *kneden* gehoord werd, voor de verandering in *e* had plaats

1) Het is *m.*, wanneer het *bescherming* beteekent. *Red.*
2) Ingezonden ter beantwoording van vraag 5 in N°. 1. *Red.*

gegrepen. Het Oudhoogduitsch geeft hier het antwoord. De onvermoeide taalonderzoeker GRAFF (*Sprachs.* IV, 580), heeft in vijf onderscheidene handschriften den eersten persoon des tegenwoordigen tijds van dit werkwoord met eene *i* gespeld gevonden (*ih cnite*, *chnito* of *chnite*). De overige vormen van dit woord (*geknetan*, *gichneten*, *gichnetin*) hadden hunne *i* reeds in *e* veranderd, doch nergens openbaarde zich de tweeklank *ai* of *ei*. De *e* in dit woord is dus ontwijfelbaar zacht-lang. Wel is waar, men treft in het Angelsaksisch *knaedan* aan, dat het bestaan van den tweeklank *ai* kon doen vermoeden, indien er in die taal niet een klank *ae* ware, van den eigenlijken diphthong *ae* (ai) geheel verschillende, die veel overeenkomst met de *e* moet gehad hebben, en uit dien hoofde in het schrijven niet zelden met deze letter verwisseld werd (*Grimm.* I, 332). Dat deze verwarring ook hier heeft plaats gehad, blijkt daaruit, dat men in die taal dit zelfde woord ook met *e* gespeld vindt (*knedan*).

VENEN of VEENEN?

Volgens den 3den regel voor de zacht-lange *e*, in WEILAND's *Spraakk.* bl. 25, wordt deze klank gehoord in de woorden, waarin de *e* verkorting of verscherping duldt, en zulks te regt, daar deze korte of scherpe klank aanduidt, dat de *e* uit eene korte *a* of *i* ontstaan is; wat mag dan de reden wezen, dat al onze woordenboeken *veen* met de scherp-lange *ee*, *veenen* schrijven, niettegenstaande de oude taalkundigen eenparig erkennen, dat ook de scherp-korte *e* in dit woord gehoord wordt?

Zoo schrijft VAN DER SCHUEREN in zijnen *Teuthonista* op dit woord: *venne*, *broickvenne*, *vensch*, *broicksch*, *broickechtig*; en op eene andere plaats is *broick* bij hem *venne*, *ollant*, *goir*, *palus*.

KILIAAN verwijst bij het woord *veene* op *venne*, en verklaart *ven*, *venne* door *palus*, *pascuum*; *ven* door *moerland*, *palus bituminosa*. Ook TEN KATE rangschikt *veen*, *ven*, *palus butiminosa*, onder de woorden met de zacht-lange *e*. De verwante talen hebben insgelijks den korten klank: in het oudfriesch luidde dit woord *fenne*, *fene*; in het oudhoogduitsch *fenna*, *fenni*; in het oudnoordsch *fen*. Het Angelsaksisch schrijft zoo wel *fen*, *fenn* als *faen*, *faenn*: doch deze *ae* is niet de tweeklank *ae*, maar de klankverandering (Umlaut) der *a*, welke aanduidt, dat de *e* hier uit eene *a* ontstaan is. En in der daad het woord *veen* is het zelfde als het goth. *fani*, waarmede in de vertaling van ULFILA, Joh. 9 vers 6, 11, 14 en 15, het *slijk* benoemd wordt, hetwelk de Heer maakte en op de oogen des blinden streek.

De *e* in *veen* is derhalve uit eene *a* ontstaan, wisselt met de scherp-korte *e* af, en is dienvolgens ontegenzeggelijk ZACHT-*lang*.

LOSSE AAN- EN OPMERKINGEN,

DOOR

H. A. HAMELBERG.

Volgens WEILAND wordt het algemeene telwoord *al* voor het bepalende lidwoord en de bezittelijke voornaamwoorden onverbogen geplaatst: «al de menschen, die daar waren; door al uwe bekommeringen.» Indien men dit als regel wil aannemen, dan moet men, om consequent te zijn, ook voor het aanwijzende voornaamwoord *al* onverbogen laten, gelijk andere spraakkunstschrijvers leeren. Bij WEILAND intusschen komen voorbeelden voor, waarin

het in dit geval verbogen wordt, als: «alle deze schoone paarden.» Let men op het gebruik bij redenaars en schrijvers, dan zal men bevinden, dat er eene groote geneigdheid bestaat tot de verbuiging van het bedoelde woord in de opgenoemde gevallen. De reden daarvan schijnt voornamelijk te zijn, dat men meer nadruk op *alle*, dan op *al* kan leggen; het eerste kan men in het spreken veel langer aanhouden, dan het andere. Wij zien ook niet in, waarom men de verbuiging of verlenging van *al* in de gegevene omstandigheden niet even goed zou toestaan, als men in andere gevallen de aanvoeging van de *e* veroorlooft. Wij zullen ons niet ophouden met het aanvoeren van voorbeelden uit gezaghebbende schrijvers, waarin de verbuiging of verlenging van *al* voor het bepalende lidwoord en het bezittelijke voornaamwoord plaats heeft: men behoeft slechts de werken van Siegenbeek, van der Palm, Clarisse, enz. op te slaan, om ze in menigte te vinden. Eene enkele aanhaling zal toereikend waren, om te doen zien, wat wij verliezen zouden, wanneer de onverbuigbaarheid of onverlengbaarheid van *al* in het meergemelde geval als regel vastgesteld wierd; het is deze: «om het al of niet rigtige van hare solutie te beoordeelen, moet gij eerst alle, zegge alle de bronnen vergelijken, die zij gebruikt heeft.» Ons gevoelen zou dus zijn, dat men ten aanzien der al of niet verbuiging van het algemeene telwoord *al* volkomen vrijheid behoort te laten. In het enkelvoud zouden wij echter die verbuiging of verlenging, gelijk zij in het volgende voorbeeld plaats heeft, afraden: «De tijd was te kort om alle mijne nieuwsgierigheid te bevredigen.»

Voor eenigen tijd woonden wij eene plegtigheid bij. De spreker, die haar leidde, bediende zich gedurig en als ware het met studie van het voornaamwoord *ze* in den vierden naamval, niet enkel als voorwerp, maar ook met de voorzetsels, als: «Wij denken gaarne aan ze, spreken van ze, spelen met ze, enz.» Hoewel ons dit eenigermate vreemd

in de ooren klonk, willen wij er evenwel geen afkeurend oordeel over vellen, maar er de aandacht der taalkundigen op vestigen en hun aanleiding geven, om te overwegen, of en in hoe verre men nevens *hen* en het eigenlijk bezittelijke *hun* en *haar* in het algemeen in de verbogen naamvallen het eenigzins, in sommige gevallen geheel, in onbruik geraakte *ze* in onze tegenwoordige taal weder zou kunnen opnemen.

Bij een geacht schrijver lazen wij onlangs: «Een goed huis, met schoonen tuin, ruim uitzigt en reine lucht leveren voor de kweekelingen een aangenaam verblijf op». Het hier gebezigde meervoud van het werkwoord *leveren* meenden wij voor eene schrijf- of drukfout te moeten houden. Immers er is maar één zelfstandig naamwoord in den eersten naamval, dat het onderwerp van *leveren* kan zijn, namelijk *huis;* de andere, het werkwoord voorafgaande, zelfstandige naamwoorden staan, onder de beheersching van het voorzetsel *met*, in den vierden naamval, en kunnen dus geene onderwerpen zijn, geenen invloed op het werkwoord oefenen. Wij hebben op deze, in ons oog wezenlijke fout meermalen gestooten, en daarom meenden wij, er de aandacht op te moeten vestigen. Bij een' ander' schrijver van naam lazen wij: «Het groen, waar tusschen zich het licht bevond, vooral het water der fonteinen maakten eene zeer lieve uitwerking». Ook hier moest het werkwoord, onzes inziens, niet den meervoudigen vorm hebben; er heeft geene verbinding der onderwerpen plaats, elk vordert het zijne. Of voor 't overige het werkwoord *maken* zelf hier gelukkig gekozen is, laten wij zijne plaats.

«Wanneer de wortelsylbe,» zegt Bilderdijk, over de vorming van den «voorledenen» tijd der werkwoorden sprekende, «in *d* uitgaat, verdubbelt de *d*, als b. v. in *waadde;* en even zoo de *t* wanneer de wortelsylbe in de

t uitgaat, als b. v. in *vergrootte.* Doch daar eigenlijk geen woord op een konzonant zonder scheva uitgaat, kan men in dit geval die *scheva* van de sluitkonzonant der wortelsylbe als zachte *e* schrijven en uitspreken, en zeggen en schrijven *wadede*, en *vergrootede.* Het is zeker, dat het eerste regelmatiger is, maar het laatste heeft iets meer plechtigs en statelijks in de rede. Ook vermijdt het somtijds eene dubbelzinnigheid in een vloeiende uitspraak, waarin *dd* en *tt* zich niet zeer kennelijk van de enkele *d* en *t* onderscheiden.» Wij moeten gul uit bekennen, dat wij in de verlenging, van welke hier gesproken wordt, volstrekt niets «plechtigs» of «statelijks» vinden; in 't tegendeel komt zij ons loom, slepend en stootend voor. En wat de vermijding van dubbelzinnigheid betreft, wij willen toegeven, dat het in enkele gevallen in het spreken zou kunnen te pas komen, van die verlenging gebruik te maken; in het schrijven echter nooit. Het verband wijst altijd genoegzaam aan, of de verledene dan wel de tegenwoordige tijd gemeend is; en mogt dit in enkele gevallen twijfelachtig zijn, dan heeft men slechts een ander woord of eene andere constructie te bezigen. Wij voor ons zouden den verlengden vorm van den onvolmaakt verledenen tijd liefst in het algemeen afgekeurd en verworpen zien, en dien althans nooit gebezigd willen hebben, wanneer het werkwoord in de onbepaalde wijs *d* of slechts eene *t* heeft, zoo als *waden*, *vergrooten;* aan onhandige of onbedrevene schrijvers alleen zou men het kunnen overlaten, er zich bij zoodanige werkwoorden, die in den infinitivus de dubbele *t* hebben, van te bedienen, en, bij voorbeeld, te schrijven: «Wij vatteden onzen staf weder op en zetteden onze reis voort».

In een oorspronkelijk couranten-artikel, dat door onderscheidene dagbladen is overgenomen, lazen wij dezer dagen de volgende zinsnede: « De jongelieden gevolgd wordende, is tegen de glazen bij den Heer R. geslagen ». Wij zouden van deze, in meer dan één opzigt gebrekkige, zinsnede, waarmede

men heeft willen zeggen, dat er, terwijl of toen de jonge lieden gevolgd werden, bij den Heer R. tegen de glazen geslagen is, geene notitie genomen hebben, ware het niet, dat wij gedurig op zulk eene verkeerde zamentrekking van den zin door het deelwoord stuitten. Reeds Weiland keurt, onzes inziens te regt, deze zamentrekking af, wanneer het onderwerp, waarop het deelwoord in den voorzin betrekking heeft, een ander is, dan dat in den nazin: hoe veel te meer verdient zij dan afkeuring, wanneer, gelijk in de aangehaalde zinsnede, de nazin in het geheel geen onderwerp bevat. Alleen dan houden wij de zamentrekking door het deelwoord in onze taal voor geoorloofd, wanneer in den nazin een onderwerp uitgedrukt is, en wel het zelfde, waarop het deelwoord in den voorzin slaat, als: « de courant gelezen hebbende, ging hij heen ».

NOG EEN PAAR AANMERKINGEN

DOOR

J. VAN LENNEP.

Op bladz. 194 vind ik door den Heer Bomhoff beweerd, dat de woorden *Arnhemmer* en *Haarlemmer* met slechts eene *m* behooren geschreven te worden, en zulks 1°. omdat de verdubbeling van dien medeklinker strijdig zoude zijn met den aart onzer taal: 2°. om de uitspraak van *Arnhémmer*, *Haarlémmer* te voorkomen.

Ik kan mij met het gevoelen van den bekwamen schrijver geenszins vereenigen, en wel op de navolgende gronden:

1°. Heeft men altijd en overal *Arnhemmer* en *Haarlemmer* geschreven: 't geen men niet zoude gedaan hebben, indien het gebruik der dubbele *m* strijdig met onze taal ware.

2°. Steunt die schrijfwijze op goede gronden. De oorspronkelijke naam der steden is *Arnheim* en *Harelheim*: die der inwoners alzoo *Arnheimers* en *Harel-* of *Haarlheimers*. Even als in den naam der plaatsen, is, in dien der inwoners, *heim* tot *hem* verzacht geworden, doch dit nam niet weg, dat *hem*, even als *heim*, *lang* bleef: en om dit aan te duiden, was de verdubbeling der *m* noodig.

3°. Behoeft men wel niet *Arnhemmer*, *Haarlemmer* uit te spreken, maar is het even verkeerd om *Arnhemer*, *Haarlemer*, als *bodemer*, met een klanklooze *e* te zeggen. — Wie zuiver spreekt, zegt: *Arnhem*, *Haarlem*, zoo dat in de laatste lettergreep de *e* zich hooren doe, wel niet zoo krachtig als in *stem*, maar toch duidelijker dan in *bodem*; — en even zoo *Arnhemmer*, *Haarlemmer*, zoo dat de tweede lettergreep haar waarde niet verlieze, en ongeveer als *roskammer*, in welk woord, in weerwil dat men de klank *am* doet hooren, de klemtoon echter op *ros* blijft vallen.

Wil men nader bewijs, dat *Arnhemer* en *Haarlemer* niet goed zijn, men beproeve eens die schrijfwijze toe te passen in de navolgende regels van VONDEL:

Zij vluchten haestigh langs den *Haerelemmer* dyck

Terstont vermeesteren de *Haerelemmer* poort

Of 't mooghlijk had geweest, de *Haerelemmer* poort
Die overweldight was, met dooden te verkroppen —

en men zal zien, welke lamme verzen men krijgen zal.

Op bladz. 229 vind ik als onwederspreekbaar vastgesteld, dat *enkeld* en *dubbeld* niet deugen, maar dat men *enkel* en *dubbel* heeft te schrijven, omdat men *enkelvoud*, *dubbelhartig* en *verdubbelen* schrijft.

Ik acht de uitspraak wat *apodiktisch* te zijn en geloof, dat, *enkel* en *enkeld*, *dubbel* en *dubbeld* zich even goed laten schrijven.

Beide schrijfwijzen toch vinden wij gewettigd, zoo door het gezach van goede schrijvers, als door het spraakgebruik. In sommige streken van ons land hoort men liefst *enkel* en *dubbel*, in andere bij voorkeur *enkeld* en *dubbeld* zeggen: — en deze laatste spreekwijze heeft dan ook haren grond in de afleiding van het woord.

Enkel of *eenkel*, gelijk de ouden zeiden, is een bijvoegelijk naamwoord, en afkomstig van *enkelen* of *eenkelen*, d. i. tot een, of tot de eenheid terugbrengen: gelijk *dubbel* van *dubbelen*, d. i. tot twee (*duo*) maken.

Doch dat *enkelen* heeft tot verleden deelwoord; *geënkeld*, even als *dubbelen: gedubbeld.*

En wat is nu *enkeld*, wat *dubbeld* anders dan dat zelfde verleden deelwoord, met weglating van dit augment?

Beide schrijfwijzen zijn dus goed, en wy moeten onze taal niet noodeloos verarmen, daar, waar wy juist door het aanwenden van eene letter meer of min, in staat zijn, onze uitdrukking te nuanceeren.

Immers, wanneer ik zeggen wil van iemand, dat hij Italiaansch boek houdt, dan kan ik zulks uitdrukken door te zeggen: *hij houdt* DUBBEL *boek*: — en dan is *dubbel* een bijv. naamwoord, of wil men, een bijwoord.

Maar, wanneer ik te kennen wil geven, dat iemand zijne boeken *twee maal* houdt, dan zeg ik: *hij houdt* DUBBELD *boek*, en dan is *dubbeld* een verleden deelwoord.

Zoo ook is er onderscheid in de beteekenis der woorden *enkel* en *enkeld*, wanneer ik zeg: *hy is enkel hier gekomen*, *om my te spreken:* of: *van allen*, *die hier waren is* ENKELD *hy gebleven.* Het eerste, *enkel*, geeft te

kennen, wat de eenige reden der komst was, en kan met *alleen* of *slechts* verwisseld worden: het tweede, *enkeld*, drukt uit, dat de man van wien ik spreek, door het vertrek der anderen, als 't ware *geënkeld*, of alleen gelaten, is.

En nu wil ik niemand aan het al te naauwlettend bezigen van een der beide woorden gebonden hebben. Hoe meer verscheidenheid in de taal, hoe liever ik het heb. Mijn doel was alleen aan te toonen, hoe gevaarlijk het is, woorden, die het gebruik wettigt, te verwerpen, omdat zij schijnbaar met dezen of genen regel strijden.

IETS

OVER HET SCHRIJVEN DER TELWOORDEN, DIE MET **heid** EN **hande** VERBONDEN ZIJN;

DOOR

D. BOMHOFF, H.ZOON.

In de zamenstellingen der telwoorden met *lei* en *hande*, bespeurt men eene onregelmatigheid, die of aan verloop of aan misverstand moet toegeschreven worden. Bij eene oppervlakkige beschouwing zou men het eerste lid der zamenstelling (b. v. *vijfderlei*) voor een rangschikkend getal houden. Dit is het echter niet; want dan zou *vijfderlei spijs* moeten beteekenen *spijs van de vijfde soort*, en niet *vijf soorten van spijs*.

In de zamenstelling met *lei* en *hande* verbogen onze voorouders de telwoorden en voegden daaraan den vrouwe-

lijken uitgang *er* toe. Zij zeiden dus, *eenerlei* of *eenderlei*, *tweederlei*, *drieërlei*, *vierderlei*, (*vijverlei?*, *zesserlei?*) *zevenderlei*, *achterlei*, (zie bladz. 188,) *negenderlei*, *tienderlei*, (*elverlei?*, *twaalverlei?*,) *dertienderlei*, enz., *negentienderlei*, *twintigerlei*, enz., *negentigerlei*, *honderderlei*, *duizenderlei*, enz.

De woorden *vijfderlei*, *zesderlei*, *elfderlei* en *twaalfderlei* zijn alzoo de eenige, welker spelling afkeuring verdient. Want bij de overige staat de *d* welluidendheidshalve voor *er* na *n* of *r*, gelijk men vroeger algemeen sprak en schreef.

Indien men nu besluiten kon, de vier genoemde woorden *vijverlei*, *zesserlei*, *elverlei* en *twaalverlei* te schrijven, dan zouden alle zwarigheden weggenomen zijn.

LOSSE OPMERKINGEN,

DOOR

P. JANSZ.

1. Op bladz. 84, in nº. 2 van dit Tijdschrift, zegt de heer BOMHOFF, dat in *hemd* de afleiding geene *b* vordert. Ik wil er de *b* niet in voegen, maar vraag alleen of *hemd*, zoo als het te voren geschreven werd, niet eigenlijk was *hempt*, afkomstig van *hennep*, *hemp*, gelijk het in het Engelsch wordt gespeld. Misschien werden hier de eerste hemden van hennep gemaakt.

2. Bl. 89 zegt die heer dat het «zeer te bejammeren is, dat bij het regelen der spelling deze *ch* (in menschheid, barbaarschheid, enz.) niet als overtollig verbannen werd.» Ik voor mij geloof niet, dat zij hier overtollig is. In sommige van deze woorden vinden wij de *sch*

op de zelfde wijze in het Duitsch, waar zij wel degelijk (1) eene andere uitspraak heeft, dan de *s*, zoo als in *Wunsch* , *Fisch*, enz. In andere is *sch* het oude toevoegsel *isch*, zoo veel als *achtig*, gelijk in *barbaarsch, barbarisch*, zoo als het in het Duitsch nog geschreven wordt. — De *sch* beschouw ik hier als eene verscherpte *s*, even als de *b* in het Duitsch, en *wasschen* spreek ik sterker uit dan *wassen*. De *ch* achter eene *s* aan het einde eener lettergreep of in het verlengde der woorden met haar' gewonen klank uit te spreken, is wanluidend; maar haar geheel weg te laten, zonder iets anders er voor in de plaats te stellen, dat die verscherping van de *s* aanduidt, houd ik voor eene verminking van onze taal.

3. *Overlijden.* Op bl. 113 van n°. 2 vind ik van den heer OUDEMANS iets over dit woord, hetwelk ik juist besproken had in mijne verbeteringen van de opgaven van Gebrekkige Taal uit het vorige n°. Ofschoon de daar geuite meening met de mijne strijdt, ben ik toch dien heer verpligt voor de openbaring daarvan, dewijl wrijving van gedachten ligt de waarheid eenmaal doet te voorschijn komen. Bestrijden kan ik die meening niet; ik vraag alleen: waarom zegt men dan nooit: hij overlijdt? Waarom is *over* onscheidbaar, hetwelk toch niet moest zijn in den zin van *overgaan?* Men zegt toch: *overgegaan*, *ik ging over*, niet: *overging*. — Het blijkt uit het tweede der voorbeelden, door den heer OUDEMANS aangehaald, dat *lijden* of *liden* eertijds in de beteekenis van *gaan* gebezigd werd; maar het is ook waar, dat het later alleen toegepast werd op het *gaan* van den *tijd*, zoo als ook het geval is in het eerste der twee voorbeelden: die dach *leet* = de dag *duurde*. Nu zal het veel afdoen te weten, in welken tijd het woord *overlijden* ontstaan is, toen *lijden* nog voor al het gaan gebruikt werd, of toen men er alleen het gaan of duren van den tijd mede aanduidde.

(1) Zou men ook niet *degeNTlijk* moeten schrijven volgens de tegenwoordige voorstanders van *ordeNTlijk*, *wezenTlijk*, *nameNTlijk*, enz.? Wat mij aangaat, ik blijf gaarne bij mijn *wezenlijk*, *namelijk*, hetwelk mij veel welluidender en veel meer gegrond voorkomt.

OPMERKINGEN EN BIJDRAGEN,

DOOR

M. ROEST, Mz.

Op bladz. 41 stelt de Heer HAMELBERG voor, om het woord *wacht*, van een' mannelijken persoon gebezigd, mannelijk te gebruiken; terwijl het hem onbekend schijnt te zijn, dat hij hierin reeds voorgang heeft. Onze TOLLENS toch heeft dit woord in het mannelijk geslacht genomen, waar hij zegt:

«*Maar eensklaps, welk een raauwe gil!*
«*Wat bange roep! wat naar gekrijt!*
«*De ketter schrikt, staatsijlings stil,*
«*En ziet* DEN *vromen wacht van wijd,*
«*Die lag te worst'len in een wak,*
«*Waaruit* HIJ *de armen boven stak.*»

Zie LULOFS, over *Nederl. Spraakk.*, *Stijl*, enz., 2e. druk, bladz. 117.

Bevat de uitdrukking, op bladz. 162 door den Heer OUDEMANS gebezigd, niet eene dubbelzinnigheid? Men leest daar: «Ik neem deze gelegenheid waar, ... die er hunne stem, zoowel in proza als poezij tegen verheffen.» Waarschijnlijk wil Z. E. te kennen geven, dat hij het eens is met hen, die zich tegen de uitdrukking *van af*, zelfs voor het gebruik in poëzij, verheffen, en het dus bij v. zelfs als zoo genoemde dichterlijke vrijheid niet willen toelaten. Mij dunkt echter, dat men uit ZE. woorden ook zou

kunnen opmaken, dat hij het eens is met hen, die hunne afkeuring in proza en ook in poëzij te kennen geven; in menig dichtstukje toch wordt die uitdrukking ironisch gehekeld. De laatste uitlegging zou, wel is waar, aan ZE. woorden eene beteekenis geven, welke ZE. er niet aan wil gegeven zien; dit neemt echter niet weg, dat zij, mijns bedunkens er vatbaar voor is, en dat ZE. zich dus juister had kunnen uit te drukken.

Hoe is het met de spelling van *wezenlijk*, *openlijk*, enz.? De Heer DE JAGER zegt, onder anderen, hieromtrent het volgende [1]: «Dan, in het Voorberigt voor de vierde uitgave zijner Verhandeling, verklaarde de Hoogleeraar SIEGENBEEK, dat hetgeen door hem in dezelve was aangevoerd voor de weglating der genoemde *t*, als volkomen wederlegd kan beschouwd worden, ... en men mogt uit die verklaring derhalve opmaken, dat, naar 's Hoogleeraars meening, de *t* in de bovengenoemde woorden wederom moet worden ingelascht.» En verder (bladz. 78): «zoo dat naar ons gevoelen de Hoogleeraar SIEGENBEEK het te regt noodig oordeelde, om te dezen van zijn vroeger aangenomen gevoelen af te gaan.» Hij stelt derhalve voor, van de bestaande spelling af te wijken. Intusschen gaat DE JAGER voort, *wezenlijk* te schrijven. Zoo vind ik op bladz. 43 van het *Archief voor Nederl. Taalk.*: «en dat verschil is zoo *wezenlijk;*» en bij Prof. SIEGENBEEK in zijne *Lijst*, enz. bladz. IV en 40. Anderen daarentegen schrijven *wezentlijk*, bij voorb. BEIJER, TE WINKEL (*Archief*, bladz. 92). Ik begrijp niet, waarom genoemde Hoogleeraar voortgaat, eene schrijfwijze te volgen, die hij zelf afkeurt en als wederlegd beschouwt, tenzij hij later van *zijne* meening veranderd zij, hetgeen mij echter niet bekend is.

Ik verwachtte, dat de beoordeelaar van 's Hoogleeraars

---

1) Verscheidenheden; enz. bladz. 76. Zie ook het hiervoren door P. JANSZ aangemerkte, pag. 391.

Lijst, enz. in No. 3 er melding van gemaakt zou hebben. Welligt achten sommigen dit punt van weinig belang — schoon een HUYDECOPER, SIEGENBEEK, BILDERDIJK, DE VRIES, DE JAGER het hunner aandacht niet onwaardig keurden. Doch in onzen tijd, waarin voor zuiverheid van taal en stijl zoo veel gedaan wordt, zal het niet ongepast wezen, Neêrland's taalkundigen op dit punt hunne aandacht te doen vestigen, opdat wij vroeger of later tot de hoogst mogelijke regelmaat en eenparigheid komen mogen.

Ik vereenig mij geheel en al met hetgene de Heer JANSZ op bladz. 233 zegt, dat het namelijk onjuist is, te schrijven: «*voor eenen last of opdragt*,» zoo als op bladz. 47 geschiedt, en wel in navolging van Prof. LULOFS. Volgens mijne aanteekening zegt deze in zijne *Kakographie*, zoo ik meen, het volgende: «Het lidwoord kan weggelaten worden, zoo de vorm van het lidw. of dezelfdo of ten minste nagenoeg dezelfde blijft, al verschillen of de geslachten, of de naamvallen, of de gevallen. Zoo konde men zeggen: «*De mannen en vrouwen*,» «*Ik zag er de moeder en dochter*,» «*Ik heb daar een' jongen en meisje ontmoet*,» enz. Men zou er te dien opzigte, het bezittelijke voornaamwoord kunnen bijvoegen, bijv.: «*Mijn vader en moeder waren aanwezig*,» «*Uw zoon en dochter zijn daar zoo even voorbij gegaan*,» enz. Daarenboven dergelijke weglatingen van het lidwoord en van het voornaamwoord laten zich zeer wel verdedigen door de grammaticale figuren, die men *Zeugma*, *Syllepsis*, enz. noemt. De herhaling van de lid- en voornaamwoorden moet volstrekt niet overal verworpen worden: met moet in dezen, even als in vele andere opzigten, onderscheid maken tusschen een' meer of minder deftigen stijl. *Tevens schijnt het gebruik wat grootere vrijheid tot het weglaten van de onbepaalden, dan tot dat van bep. Artikels te verleenen.*

BOEKBESCHOUWING.

Lijst van woorden en uitdrukkingen met het Nederlandsch taaleigen strijdende, bewerkt door MATTHIJS SIEGENBEEK, *en uitgegeven met goedkeuring van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden* Te Leiden, bij S. en J. LUCHTMANS, 1847. Bevattende VI en 56 bl. Prijs *f* 0.80.

(*Vervolg van* N°. 3, *bl.* 223.)

B.

Onder deze letter wordt de Lijst geopend met het werkwoord BEADEMEN, dat men zeer dikwijls voor *beamen* in de plaats gesteld vindt. De Heer SIEGENBEEK keurt dit verkeerd gebruik af, en te recht; doch dewijl de Heer DE JAGER in het *Taalkundig Magazijn*, D. IV, bl. 372, het misbruik van dit woord, met aanhaling van plaatsen en Schrijvers, reeds in 1842 heeft aangetoond, zoo begrijpen wij niet, waarom de lezer op deze plaats niet verwezen wordt, en het heeft ons bevreemd, dat deze aanwijzing ook de aandacht van de vijf leden der Commissie ontsnapt is.

BEGEESTEREN. Dit werkwoord, door BILDERDIJK en anderen gebruikt, valt niet in den smaak van den Hoogleeraar, en wordt door hem afgekeurd, als eene overbrenging van het Hoogduitsche *begeistern.* De reden, waarom dit woord door Neêrlands grootsten dichter zou gebruikt zijn, zoekt de Verzamelaar in diens langdurig verblijf in Duitschland, hetwelk hem ook moet gebracht hebben tot de aanneming van het woord *sylbe* voor ons «*syllabe!*»

Wij, voor ons, gelooven niet, dat BILDERDIJK, door zijn verblijf in Duitschland, eene taal zou verbasterd hebben, wier diepste geheimen en grootste schatten zijn eigendom geworden waren, of dat hij haar ooit in die mate kon vergeten, om *sijllabe* te schrijven met *ij*, zoo als hier de Hoogleeraar dit woord wenscht geschreven te zien.

BILDERDIJK had *syllabe* (met *y*) kunnen schrijven, maar hij verkoos dit woord, dat oorspronkelijk Grieksch is, tot *sylbe* in te korten, waarin hij, ruim 225 jaar vroeger, reeds door HOOFT was voorgegaan, die ook, even als later TEN KATE, het minder juiste *silbe* en *silb* schreef.

En wat nu het werkwoord *begeesteren* aangaat, velen zouden het met mij ongaarne uit onze taal zien weggenomen, dewijl het noch in vorm, noch in beteekenis tegen ons taaleigen strijdt. Het is een frequentatief van het reeds bestaande *begeesten*, dat ons even deugdelijk als *bezielen* moet voorkomen.

BELIGCHAMEN. Dit woord wordt door den Hoogleeraar mede afgekeurd, zonder dat hij daarvoor gegronde redenen bijbrengt. Waarschijnlijk moet men haar daarin zoeken, dat het hem *ongewoon* en *vreemd* voorkwam. Mij is het echter zoo niet voorgekomen, dewijl het, onder anderen, door WEILAND, vijf en veertig jaar geleden, in zijn groot *Taalk. Woordenb.* is gebruikt geworden, onder het woord *ligchaam*, alwaar deze taalleeraar het zelf in den volgenden zin gebruikte:

«Van hier, voords, het *ligchaamdom*, bij VONDEL, voor het rijk der BELIGCHAAMDE dingen.»

Men werpe mij niet tegen, dat WEILAND dit woord op zijne plaats in zijn Woordenboek niet heeft opgenomen, (eene nalatigheid, waarop de Heer SIEGENBEEK zich somtijds, doch zeer ten onrechte, beroept en dat wij het daarom als niet bestaande,) moeten beschouwen; want elk taalkenner weet het, op welk eene gebrekkige wijs dit werk is zamengesteld, en hoe vele woorden daarin op hunne plaats niet voorkomen, die echter in den tekst door den

vervaardiger gebruikt zijn, zoo als: *aanslibben* (gebruikt onder *gors*), *afzigtelijk*, *daarstellen* (onder *uitmaken*), *eigenheid*, *oprakelen*, *inrakelen* (waarvoor hij het onverklaarbare woord *inrekenen* heeft), *onverlet*, *oudtijds*, *oulings*, *stelselmatig*, *tegenoverstelling* (onder *fijn*), *verwezenlijken* en honderd andere meer.

Maar waarom zou *belichamen* niet goed zijn? Mag de *vreemdheid* of *ongewoonheid* voor den Verzamelaar bij de taalkundigen iets ter zake afdoen? Wij zeggen immers ook *bezielen*, in de beteekenis van *eenig lichaam van eene ziel voorzien.* Zoo gebruikte Hooft ook het werkwoord *bevrouwen* (zie *Uitlegkundig Woordenboek*) voor: *van eene vrouw voorzien*, en waarom zouden wij dan niet analogisch *belichamen* kunnen bezigen, om de lankwijlige uitdrukking: *van een lichaam voorzien*, te bekorten?

De Verzamelaar beloofde volgens den titel eene Lijst te geven van woorden en uitdrukkingen die met het Nederlandsch taaleigen strijdig waren, maar die *strijdigheid* wordt op vele plaatsen en ook hier niet aangetoond.

Zoo wel als een lichaam *bezield*, een schip *bemand*, Rijn- en Delleflandt *bevrouwd*, eene stad *bestraat* kan worden, kan men ook zijne denkbeelden *belichamen*, dat is, in zichtbare vormen overbrengen. Bilderdijk zeide dit reeds in zijne *Ziekte der Geleerden*, uitg. 1807, bl. 74, alwaar hij, de Dichters aansprekende, zegt:

U-zelven duister; leestge in d'afgrond van 't verborgen,
En vliegt de schepping door op vleugels van den Morgen.
Ge ontblaakt, en 't IJDEL NIET NEEMT LICHAAM *en bestaan,*
'T ONZICHTBRE DOET VOOR 't oog HET ZICHTBRE STOFKLEED AAN.

Verlichamelijken, dat Weiland in zijn groot *Taalk. Woordenb.* ook niet heeft opgenomen, zal sommigen wellicht beter in de ooren klinken; doch de beteekenis zou niet de zelfde zijn. *Belichamen* beteekent, dat iets onstoffelijks, een geest bij v., een stoffelijk wezen aanneemt, zonder dat het onstoffelijke daarom ophoudt te bestaan.

Verlichamelijken daarentegen is *tot den staat van lichaam overgaan*.

Tot de met ons taaleigen strijdende woorden, welke wij bij deze en gene schrijvers gevonden, en hier onder de letter B. gemist hebben, behooren ook de volgende: BEKLETTEREN voor *beklauteren*, door BILDERDIJK gebruikt in zijn *Ovidius*, bl. 181:

BELUITEN voor *met de luit bezingen*. Wij vonden dit woord nog zeer onlangs gebezigd in het *Letterl. Maandschr.* van 1847, n°. 8. Mengelwerk, bl. 460, alwaar het in den volgenden zin voorkomt.

«*Krusemans* arme Weduwe, *in den tusschentijd onder de* «*platen van den Muzen-Almanak opgenomen, en door onzen* «*jongen* DE GENESTET beluit, *hangt weder tegen den wand.*»

Op die wijze konden wij eerstdaags nog *beviolen*, *beharpen*, *bebassen*, *bepianoën*, enz. verkrijgen, zonder dat zulks door eenige analogie zou kunnen verdedigd worden.

BRAND, in de uitdrukking *den brand in een schip*, *een huis*, *eene stad steken*. Dat zij van het Fransche *mettre le feu à une maison*, *à une ville*, enz. ontleend is, behoeft geen betoog. In die taal is echter alles goed en juist, want men spreekt er van *feu*, wij daarentegen gebruiken *brand*, en zie daar het verschil. *Vuur* is geen *brand*, maar door *vuur* kan men *brand* verwekken.

In goed Nederlandsch moet men zeggen *eene stad*, *een schip*, *een huis in brand steken*, anders begaat men een verkeerd begrepen gallicisme, zoo als HELMERS deed in zijne *Hollandsche Natie*, 4de druk, bl. 80.

't volk roept vol geestdrift uit;
Ja sterven wij met roem, steek, STEEK DEN BRAND *in 't kruit.*

alsmede VAN HARDERWIJK in zijne Legende, getiteld: *Bisschop Hatto:*

Een oproer breekt uit, en ten top klimt de ellende,
Daar 't bandlooze volk naar de stapelplaats snelt.
HET STEEKT *er* DEN BRAND *in*, enz.

Zoo mede Mr. J. C. DE JONGE in zijne *Gesch. van het Ned. Zeewezen*, I, 178, waar men ook vindt:

« *Hij* STEEKT DEN BRAND *in het kruid.* »

Op bl. 344 gebruikt die geachte en bekwame Schrijver de zelfde uitdrukking, doch op bl. 311 lezen wij:

« *Men schoot het Admiraalschip in brand.* »

Ofschoon de Dichters zich eenige vrijheden mogen veroorloven, hadde echter HELMERS, in plaats van *brand*, de *vonk*, de *lont*, of iets dergelijks kunnen bezigen, en de prozaschrijvers, vooral, behoeven hunne toevlucht voor deze uitdrukking niet tot de *tropen* te nemen, en, *per metonymiam*, het *gewrocht* niet voor de *oorzaak* in de plaats te stellen, dewijl, zoo als wij gezien hebben, onze taal hier met hare hulp niet achterblijft.

D.

Onder deze letter keurt de Hoogleeraar, onder andere woorden, ook DAADZAAK af, en zou liever *feit*, ofschoon uit het Fransche *fait* gesproten, en dat sedert lang bij ons het burgerrecht verkregen heeft, in de plaats gesteld zien.

BILDERDIJK trekt tegen dit woord mede sterk te veld in *Perzius Hekeldichten*, alwaar men op bl. 10 leest:

«*'k Rep van de daadzaak niet, dat haatlijk modewoord,*
«*Dat m'ieder oogenblik van elk misbruiken hoort.*»

In zijne Aanteekeningen daarop terug komende, zegt hij nog:

« *Wist men toch, dat* DAADZAAK *in onze taal van ouds* « INSTRUMENTEELE *daad, dat is, in een schriftelijke acte* « *bestaande, beteekent! Van* DAAD, *naamlijk, eene* AKTE, «*geschrift, gelijk men in 't Latijn* ACTA *zegt, en de* «*Engelschen nog* DEED *zeggen. Zeker is het eene* DAADZAAK, «*als iemand een legaat maakt of schriftelijk een huur* «*aangaat; maar het is geen* DAADZAAK, *dat* KOTZEBUE,

«*dat de Hertog van Berry, uit zoogenoemde vrijheids-*
«*dweepery, vermoord is.*»

In bijna den zelfden toon spreekt ook de Tweede Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut.' «DAADZAAK,» zegt Zij, «*is eigenlijk* DE DAAD IN EENE ZAAK, *of* HET «FEIT IN EEN PROCES, *in tegenoverstelling bij voorbeeld* «*met de redenering over de wettigheid of onwettigheid* «*dier daad. Maar juist omdat het is* DE DAAD IN EENE «ZAAK, *verdient de zamenvoeging om dat uit te druk-* «*ken, wat daad of feit alleen reeds volkomen zegt,* «*afkeuring. Ook is de vereeniging tot een woord van* «DAAD *en* ZAAK *tot* DAADZAAK *voor het verstand niet ge-* «*makkelijk te bevatten, en heeft iets verwarrends en* «*wanluidends bovendien.*»

Als zulke gewichtige autoriteiten hare stem tegen dit woord verheffen, wie zal het dan nog in zijne bescherming durven nemen, vraagt wellicht deze of gene, al ware het ook, dat men de gelegenheid gehad hadde, zich van hare feilbaarheid te overtuigen? «Doch (zegt hierop te recht de Recensent, in het *Letterlievend Maandschrift*, n°. 11, 1847, bl. 868) het kan niet ontkend worden, dat de pogingen om den stroom van taalverbastering te keeren, hare waarde minder moeten ontleenen van het aanzien der personen of lichamen, die ze aanwenden, dan wel van de gegrondheid der aanmerkingen en stellingen.»

Dat de zamenvoeging, om datgene uit te drukken, wat *daad* of *feit* alleen reeds volkomen zegt, afkeuring verdient, is eene onomstootbare waarheid; en indien men, even als BILDERDIJK, aan *zaak* de beteekenis alleen van *rechtsgeding* toekent, dan ook is tegen *zijne* stelling, onzes erachtens, geene gegronde aanmerking te maken; en echter zouden wij, ofschoon met het woord *daadzaak* niet veel ophebbende, het doodvonnis er niet over durven uitspreken, omdat noch het aangevoerde van BILDERDIJK, noch dat de van Tweede Klasse van het Koninklijk Instituut, ons tot de volle overtuiging van zijne onbestaanbaarheid heeft

kunnen brengen. Of *daadzaak* in de pleitzaal, of bij juridische questies, behouden of verworpen behoort te worden, dit zullen Heeren Rechtsgeleerden beter kunnen beslissen dan eenig ander, maar of er, voor het gewone spraakgebruik, geene tegenbedenkingen ten voordeele van zijn behoud zouden te maken zijn, hieraan meenen wij te mogen twijfelen.

Vooreerst vragen wij, of het gezag van WEILAND, wien men, als taalleeraar, vroeger zulk een' hoogen lof heeft toegezwaaid, hier in geenen deele geldend is?

Deze zeide in 1801 reeds, dat het veel gebruikt werd, ofschoon van de zamenstellende deelen *daad* en *zaak*, het eene, volgens zijn gevoelen, weinig meer beteekende dan het andere. In plaats echter van het gebruik stellig af te keuren, nam hij het in zijn *Handwoordenboek* van 1812 op, en hernieuwde die opneming, ondanks BILDERDIJKS afkeuring, die reeds 10 jaar oud was, in den herdruk van 1830. WEILAND zag dus *daad* en *zaak* zoo wat voor het zelfde aan, waaromtrent hij zich, onzens bedunkens, vergiste, en gaf dus aan *daadzaak* een plaatsje in de rij der pleonastische uitdrukkingen: *doelwit*, *polsstok*, *merkteeken*, *graftombe*, *weduwvrouw*, enz., enz.

Ten tweede. *Zaak* is niet altijd een *rechtsgeding*. In *halszaak* moge het daarvoor gelden, in *hoofdzaak* voorzeker niet. Alle *zaken* zijn daarenboven geene *daden*.

Ten derde. Indien de Tweede Klasse van het Koninklijk Instituut *pleitzaak*, *twistzaak*, *geldzaak* en *halszaak* goedkeurt, op grond dat men deze zamenstellingen door omschrijving duidelijk bepalen kan, als: *twistzaak* is eene zaak, waarover *getwist*, *pleitzaak*, waarover gepleit wordt; *geldzaak* is eene zaak, die het *geld* betreft, of waarbij het op betalen aankomt, en *halszaak*, eene zaak, waarmede de *hals* of het leven gemoeid is, waarom zou *daadzaak* in die goedkeuring dan niet kunnen deelen, als men aannam, dat zij was: eene *zaak*, door de *daad*, door de uitvoering gestaafd of bewezen?

Het was immers tot voor eenige jaren eene twijfelachtige zaak, of er menschen met zulke uitpuilende spierkussens hadden kunnen bestaan, als ons de antieke beelden van HERKULES en anderen voorstellen. PHENICIEN heeft, te *Amsterdam* en elders, door de *daad*, door de *uitvoering*, door de *actie* bewezen, dat de mogelijkheid bestond, en het bestaan nu van die Herkules-spieren is geene *bloote zaak*, maar, onzes inziens, eene *daadzaak* geworden. *Zaak* is hier het hoofdwoord, en *daad* dient ter bepaling. Indien ook eene *zaak* altijd eene *daad*, een *feit* beteekende, en dus *gebeurd* was, zouden wij met ons gezegde: *het is eene gedane*, *eene gebeurde zaak*, al tot een zonderling pleonasmus vervallen. De uitdrukking «*het zijn geen logens maar daadzaken*» wordt immers menigmaal gehoord, even als wilde men zeggen: *Het zijn geene dan gebeurde zaken*, *waaraan men niet behoeft te twijfelen.*

Ten vierde. Nu eens beroepen sommige taalgeleerden of letterkundige genootschappen zich, als zij het een of ander woord in hunne bescherming nemen, op het zoogenaamde *burgerrecht*, dat deze verkregen hebben; doch, willen zij een woord verbannen of in onbruik gebracht zien, dan wordt van dat *burgerrecht* geen woord gerept. Of deze handelwijze rationeel is, en tot verbetering onzer taal strekken zal, zouden wij liever ontkennend dan bevestigend beandwoorden. Maar wat legt den grond tot die handelwijze? Alleen de onbepaaldheid der zaak. Wenschelijk ware het geweest dat taalgeleerden, zoo als de Heeren WEILAND en SIEGENBEEK, en gemelde Klasse van het Koninklijk Instituut, ons eene juiste definitie van dat burgerrecht gegeven, en bij voorbeeld gezegd hadden: «Als eenig woord niet, zoo als gewoonlijk, een jaar en zes weken, maar tien, twintig, of vijf en twintig jaar door de Natie, zoowel in het schrijven als spreken, is gebruikt geworden, dan heeft het zijn *burgerrecht* verkregen.»

Indien dit recht, op goede gronden, kon bepaald worden, dan zou daaromtrent zoo veel verschil van denkbeelden niet bestaan, en men zou de vreemde uitspraak, namelijk van

ook woorden voor onbestaanbaar te verklaren, die reeds twee en eene halve eeuw oud zijn, en nog dagelijks gebruikt worden, niet behoeven te bestrijden.

Hoe het zij, *daadzaak*, dat even goed begrepen kan worden, als eene menigte andere duistere woorden, bij WEILAND onverklaard gelaten, heeft reeds meer dan eene halve eeuw bestaan, is in druk en schrift voortdurend gebruikt geworden, en kan alzoo (indien een 25jarig bestaan en gebruik aanspraak op het burgerrecht geven) zijn dubbel burgerrecht tegen taalkundige aanmerkingen overstellen.

Ten vijfde. Met het zelfde recht als een met lof bekend taalkundige, die, wegens zekere uitdrukking, het Hoogduitsch taaleigen met het onze wil vergeleken hebben, vragen wij:

1°. Op welken grond zegt het Hoogduitsch *Thathandlung* en *Thatsache?*

2°. Is ons woord *daadzaak* in oorsprong of beteekenis van het Hoogduitsche *Thatsache* onderscheiden? Zoo ja, waarom en in welk opzicht? Zoo neen, waarom behoort dit woord dan bij ons verbannen te worden, terwijl de Duitschers, die goede spraakkunsten bezitten, en, in de wijsgeerige behandeling hunner taal, bij ons in geenen deele achterstaan, het goedkeuren en behouden?

Wellicht zullen bekwame mannen deze bedenkingen te licht bevinden: maar wat zwarigheid?

Ofschoon wij aan eenigen harer, vooral aan de eerste, weinig waarde hechten, hebben wij ze willen mededeelen, om anderen stof tot nadenken te geven, en geenszins om met de pogingen van den achtenswaardigen SIEGENBEEK en het Instituut in tegenspraak te zijn; daartoe is beider doel te loffelijk en te edel.

Den rechtgeaarden taalkundigen is het tegenwoordig niet te doen om geharnast tegen elkander te velde te trekken, en te zien, wiens haan koning zal kraaien; of om jacht te maken op elkanders gebreken en leemten, maar om, met

bescheidenheid en met liefde tot de wetenschap, die alle onbescheidene vitterij buitensluit, elkanders denkwijze en systeem te overwegen, en door wisseling van gedachten de waarheid op het spoor te komen. Hem, die zijne taal hoogacht, en haar even ongaarne ziet plunderen als met vreemde woorden overladen, kan het niet ten kwade geduid worden, dat hij tegen beiden zijne bezwaren te kennen geeft. Faalt hij, welnu dan wordt hij door tegenspraak ingelicht, en het oude spreekwoord «*door vallen en opstaan wordt men wijs*» vindt dan ook hier zijne toepassing.

Daarstellen. Dit werkwoord wordt mede door den Hoogleeraar afgekeurd, omdat de overneming uit het Hoogduitsch, als den rijkdom onzer taal niet vermeerderende, een slaafschen geest van navolging verraadt.

Een Lid der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde heeft in den *Algemeenen Konst- en Letterbode* van 3 Sept. 1847, dit woord in zijne bescherming genomen, en drie plaatsen uit den Statenbijbel aangehaald, waar het voorkwam, namelijk Jer. XXIII, vs. 20; Jer. XXX, vs. 24; 2 Cor. IV, vs. 14. Wij hebben die plaatsen nagezien, maar vonden het woordje *daar* in geene derzelven aan het werkwoord *stellen* verbonden, ofschoon wij in de beide eerste plaatsen wel de beteekenis van *tot stand brengen* of *vervullen* te rug vonden. In 2 Cor. IV, vs. 14, duidt deze uitdrukking geheel iets anders aan, waarvoor de Fransche tekst *comparaître* en de Engelsche *to present* heeft, zoo dat het woordje *daar* in deze plaats geheel als bijwoord voorkomt.

De Hoogleeraar, deze aanmerkingen gelezen hebbende, heeft daarop in N°. 45 van het zelfde *Weekblad* de tegenaanmerking gemaakt, dat de vertalers van den Bijbel meermalen eene Hoogduitsche vertolking gevolgd hebben, waardoor meer germanismen in hunne overzetting zijn ingeslopen, en hieruit meent deze taalleeraar verder gerustelijk te mogen besluiten, dat het gezag onzer Staten-Overzetting, tot staving der deugdelijkheid van *daarstellen*, geenszins kan gelden.

Deze tegenaanmerking verschaft den taalbeoefenaars geen voldoend bewijs, daar zij enkel als een gevoelen voorkomt; en het is natuurlijk, dat men geene *opinies* hoegenaamd als grondslag eener taalstudie mag aannemen en vooral deze niet, zonder een gedeelte van zijn recht te verliezen, zich op dat voortreffelijk overblijfsel onzer taal, in haar bloeiendste tijdvak, te beroepen.

Wij hopen en vertrouwen, dat de Hoogleeraar dit woord in nadere overweging zal nemen, en ons uit de bronnen zelven, die wij niet bezitten, zal aanwijzen, dat de Hoogd. tekst telkens *darstellen* heeft, waar onze Staten-Overzetters van *daerstellen* gebruik gemaakt hebben. Verder wenschten wij, zoowel tot leering van ons zelven als van anderen, de reden te mogen weten, waarom aan *feit*, uit het Fransch, meer eer zou te beurt vallen, dan aan *daarstellen* uit het Hoogduitsch, ofschoon het laatste misschien ouder is dan het eerste? Waarom men het burgerrecht aan het eene vreemde woord toekennen en aan het andere ontzeggen zou? Volgens welken maatstaf dit recht te beoordeelen is? En eindelijk volgens welke beginselen men woorden van vreemden oorsprong verwerpen of goedkeuren moet?

Hadde de Hoogleeraar deze punten in zijn *voorberigt* met scherpzinnigheid ontwikkeld, hoe veel recht zou hij op onze dankbaarheid gehad hebben, en hoe zeer zou zijn werkje daardoor in waarde gerezen zijn! Dan immers hadde men zijne uitspraken of gevoelens aan die uit een gezette beginselen kunnen toetsen, en wellicht ware er dan veel in het boeksken weggelaten, dat er nu in voorkomt.

Wij kunnen van dit woord niet afstappen, zonder nog te hebben opgemerkt, dat een diepdenkend en schrander navorscher onzer taal, met name Dr. W. G. Brill, wiens onlangs uitgekomen voortreffelijke spraakleer in elks handen behoorde te zijn, dit woord daarin onderscheidene malen gebezigd heeft, en het der aandacht van een man, als Dr. M. de Vries, welke den verdienstelijken *auteur* in het nazien der proeven behulpzaam was, ook niet zou

ontsnapt zijn, dit woord door een ander te doen vervangen, indien er gewichtige bedenkingen tegen zijn gebruik bestaan hadden.

Het zou ons en anderen niet onverschillig zijn, dat ook deze taalgeleerden hunne bewijzen aanvoerden voor de goedkeuring, die zij aan dit woord gehecht hebben; wellicht zouden zij ons nieuwe gezichtspunten aanbieden.

DOELMATIG. Ook dit woord wilde de Hoogleeraar, als eene navolging van het Hoogduitsche *zweckmässig*, door het meer Nederlandsche *doeltreffend* vervangen zien. Bij eenig nadenken moet men echter erkennen, dat *doelmatig* en *doeltreffend* niet het zelfde uitdrukken. Vele geachte taalleeraars hebben het eerste woord dan ook, tegen het gezag van den Heer SIEGENBEEK, in hunne bescherming genomen, zoo ook de 2[de] klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, en een van de leden der meer genoemde Commissie.

Bij al de redenen, door verschillende personen en lichamen tot behoud van dit woord aangevoerd, voegen wij nog deze, dat de uitgang *matig* in alle woorden de kracht heeft, niet van *meten*, zoo als sommigen willen, maar van *strookende met*. In *plicht-*, *wet-*, *recht-*, *kunst-*, *plan-*, *stelsel-*, *doelmatig*, en in meer anderen, straalt deze kracht door; want men zou deze uitdrukkingen zeer gevoegelijk in *strookende met den plicht*, *het recht*, *de wet*, *de kunst*, *het doel*, enz. kunnen veranderen. Dit erkend zijnde, zouden wij geene reden hoegenaamd kunnen bedenken, waarom *doelmatig* niet naast *kunstmatig*, *wetmatig* en anderen behouden mag blijven.

In *gelijk-* en *ongelijk-*, als mede in *evenmatig*, schijnt deze uitgang de volle kracht van *meten* te bezitten, althans in den zin, waarin een *even-* en *onevenmatig* deel in de cijferkunst van Prof. DE GELDER voorkomt.

Indien de Hoogleeraar SIEGENBEEK gaarne *doelpassend* wilde ingevoerd zien, geef ik in bedenking, of *doelstrookend* er dan niet naast zou kunnen staan?

. Uit onze verzameling voegen wij, bij de woorden en uitdrukkingen in deze Lijst behandeld, nog die van DOORMETER, in het Hoogduitsch *Durchmesser*, en DUUR KOSTEN, in het Fransch *coûter cher.*

Dat het eerste woord, waarvoor wij het Nederlandsche *middellijn* hebben, in onze taal niet behoort opgenomen te worden, behoeft wel geen betoog, en echter, waarschijnlijk uit onbekendheid met de wiskunde, gebruiken zij, die uit het Hoogduitsch vertalen, maar al te dikwerf dit afzichtelijk woord, waardoor het langzamerhand meer veld begint te winnen. Om een enkel voorbeeld aan te halen, verwijzen wij den lezer naar het *Nieuw Archief voor Binnen- en Buitenlandsche Geneeskunde, door* Dr. J. VAN DEEN. Zwol 1847, Tweede Jaargang, derde Stuk, bl. 315, alwaar hij vinden zal:

« *Nadat* OESTERLEN *nu de dieren gedood had, opende hij met behoedzaamheid* de Venae meseraicae, *bragt een druppel bloeds onder het microscoop en ontwaarde tot zijne groote verbazing kooldeeltjes, waarvan de meesten eenen* DOORMETER van $^1/_{300}$ *tot* $^1/_{200}$ *streep hadden.* »

Wat de tweede uitdrukking aangaat, hierin is *duur* een bijv. naamw. en kan dus bij geen werkwoord gevoegd worden, om zijne werking of kracht te bepalen. In goed Nederlandsch zegt men *veel geld kosten, duur zijn* of *duur te staan komen. Duur kosten* strijdt ten eenen male tegen ons taaleigen, en echter vinden wij deze uitdrukking door den grooten BILDERDIJK gebezigd in zijne *Geschiedenis des Vaderlands* XII. bl. 102, waar hij zegt: «*het geen* DUUR *genoeg* KOSTTE, waarvoor hij gevoegelijk *het geen duur genoeg te staan kwam* had kunnen bezigen.

E.

EIGENDOMMELIJK. « Dit woord » zegt de Hoogleeraar, « waarvan het gebruik meer en meer algemeen wordt, is, « buiten twijfel, een der meest verwerpelijke Germanismen, « onder ons in zwang gebragt. »

Wij zijn het volkomen met den Verzamelaar eens, te meer dewijl wij *eigen* en *eigenaardig* bezitten, welke woorden juist te kennen geven, wat men door *eigendommelijk* wil aanduiden.

Maar wij begrijpen niet, hoe de geachte NESTOR telkens, en ook hier weder, op het oude valsche denkbeeld van TEN KATE (Aanleiding tot de kennisse enz., II. 6) en HUYDECOPER (Proeve van Taal en Dichtkunde, II. 350) te rug komt, dat wij *eigendommelijk* juist daarom moeten verwerpen, omdat de klemtoon op *dom* en dus niet op het zakelijk deel des woords valt; nog minder, hoe eene Commissie, uit zoo vele geleerde mannen bestaande, die deze verzameling ongetwijfeld lang genoeg onder het oog heeft gehad, deze onnaauwkeurigheid heeft kunnen goedkeuren of over het hoofd zien.

« *Het is toch regtstreeks strijdig met eene der schoonste eigenschappen onzer taal*, » zegt de Hoogleeraar, « *volgens welke in oorspronkelijke Nederlandsche woorden*, « *de klemtoon altijd op eenig zakelijk deel des woords*, « NIMMER OP EEN' ENKELEN UITGANG *geplaatst wordt.* »

Er zijn reeds taalkundigen geweest, die het tegendeel dezer stelling bewezen hebben (zie ALBERDINGK THIJM *over de spelling van Bastaartwoorden*, bl. 14 en 15) en ook wij herhalen hier de vraag of in *bakkerin*, *koningin*, *mannin*, *woonachtig*, *deelachtig*, *rampzalig* (van het ongebruikelijke *rampsel*), enz., de klemtoon niet op den uitgang valt? Bij het ter neder schrijven der bovenstaande regels, hadde de Hoogleeraar, in het woord *eigenschappen* reeds kunnen opmerken, hoe mank die, door hem hoog geroemde, *eigenschap* gaat.

De zaak komt eigenlijk hier op neder : In niet-afgeleide oorspronkelijk Nederlandsche woorden valt, zoo als de Verzamelaar waarschijnlijk zal bedoeld hebben, op weinige uitzonderingen na, de klemtoon op het zakelijk deel des woords, maar zoodra het door uitgangen of buigingen vervormd wordt, kan de klemtoon zich verplaatsen. In *vrucht-*

baar valt hij op de eerste sylbe, in *vruchtbaarheid* even zoo; maar in *oorspronkelijk* van *oorsprong*, *vijandig* van *vijand*, *verandwoordelijk* van *andwoord*, *misdadig* van *misdaad*, *wangunstig* van *wangunst*, *eendrachtig* van *eendracht*, *aanzienlijk* van *aanzien*, en in honderd andere afgeleide woorden meer, verspringt de klemtoon, en treft daardoor sylben van ondergeschikt belang.

Dat ook Prof. LULOFS, in zijne *kakographie* bl. 132 en volg., het zelfde gevoelen aankleefde, en beweren wilde, dat men eigenlijk *vijandig* in plaats van *vijandig* moest zeggen, en dat hij, tot staving van zijn gezegde, dacht zich op VONDEL te kunnen beroepen, heeft ons bevreemd en verwonderd, en wij nemen bescheidenlijk de vrijheid zijn Hooggeleerde aandachtig te maken, dat men uit VONDEL, omtrent de ware plaats van den klemtoon, niets stelligs leeren kan.

Even als MELIS STOKE, de vertaler van *Ferguut*, en meer anderen, deed VONDEL den klemtoon vallen, waar hij zulks voor zijn doel het geschiktste vond, zoodat hij nu eens *vijant*, *aanstoot*, *aanschijn*, *walvisch*, enz.; en dan weder *vijant*, *aanstoot*, *aanschijn*, *walvisschen*, enz. schreef, zoo als uit de volgende aangehaalde voorbeelden blijken kan.

Zoo yemand meten wil mijn heylighe voetstappen.
Helden Godes. 1620. f°. 8.

Al was 't schoon dat ick zagh dat 't heyrkracht der vyanden.
Id. f°. 17.

Doch mijn godvruchtigheyd leed wederom aenstoot.
Id. f°. 36.

Twee sterren daer ick mede aenschouwe 't schoon aenschijn.
't Schoon aenschyn Gods met opgeschovene gordyn.
Id. f°. 4.

Walvisschen mooghdij hier en monsters zien wanschapen.
Inleydinge tot de Warande.

Beval de kunst-Goddin eens Dichters , met zijn dichten ,
En Beeldenaar uyt jonst dees Ĩdé te verlichten.

Klinck-Gedicht voor de Warande.

Ervaring, voor *ondervinding*, zegt de Heer Siegenbeek, is algemeen gebruikelijk en buiten twijfel goed. Maar niet even algemeen, en zeker minder goed is het gebruik van dit woord in het zeggen: *in ervaring gekomen zijnde*, voor *vernomen hebbende.*

Indien *ervaring* niets anders beteekende dan *ondervinding*, zoo zou de uitdrukking *in ervaring gekomen zijnde* waarschijnlijk zoo veel opgang niet gemaakt hebben. Doch even als vele andere woorden in onze taal, behalve eene grond-beteekenis, nog eene of meer beteekenissen bij uitbreiding hebben, zoo beteekent *ervaring* niet alleen *ondervinding*, maar daarenboven hetgeen die ondervinding heeft aangebracht en uitgewerkt, als *kunde*, *bekwaamheid*, *bedrevenheid*, *kennis*, *wetenschap*, *ontdekking*. Even zoo is het met het Hoogduitsche *Erfahrung*. In het *Neues Hand-Wörterbuch*, voor het Hoogduitsch en Engelsch van Professor Johannes Ebers, vindt men ook onder het woord *Erfahrung*: *experience*, *skill*, *ability*, *knowledge*, *use*, *rote*, *practice*, *discovery*.

In ervaring gekomen zijnde, zal dus mede kunnen beteekenen: *tot de wetenschap*, *kennis* of *ontdekking gekomen zijnde*, enz. Wel is waar dat *tot* hier beter geplaatst zou zijn, althans beter klinken zou, dan *in*, maar men ontmoet meermalen in onze taal zulke verwisseling van voorzetsels.

Waar men vroeger veelal *aan* (*an*) gebruikte, bezigen wij thans *tegen*, *in*, *van*, *om*, *met*, *tot*, *ten*, *op*, enz., en nog heden verwisselen wij dikwijls *aan* voor *tegen* en *toe*, *bij* voor *door*, enz., zoo als in *aanbassen* voor *tegenbassen*, *aanlonken* voor *toelonken*, *aanlachen* voor *toe-* of *tegenlachen*, *bij* de gratie Gods voor *door* de gratie Gods, enz. zichtbaar is.

Om dus *tot* of *in ervaring gekomen zijnde* onvoorwaar-

delijk af te keuren en als onnederlandsch te beschouwen, komt ons eenigzins gewaagd voor, men zou daarvoor geene gevoelens, maar liever afdoende bewijzen moeten bijbrengen.

(*Wordt vervolgd.*)

NASCHRIFT.

In den *Konst- en Letterbode* van 22 October 1847, n°. 44, zegt de Hoogleeraar SIEGENBEEK, in andwoord op eenige aanmerkingen, welke een lid der Maatsch. van Nederl. Letterk. in dien van 3 September jl. geplaatst had, het volgende:

«Ik zou de door u met veel levendigheid verdedigde woorden *morgen-* en *avondland*, voor het Oosten en Westen, niet zoo stellig in het *Voorberigt* onder de volstrekt verwerpelijke woorden van Germaanschen oorsprong gerangschikt hebben, had mij toen eenig ander voorbeeld van hun gebruik voor den geest gezweefd, dan dat van *morgenlandsche* en *avondlandsche letterkunde*, 't welk ik mij herinnerde in de proeve van een nieuw *Tijdschrift*, dat bij uitnemendheid Nederlandsch moest heeten, doch welks uitgave, zoo ik meen, niet werd voortgezet, te hebben aangetroffen. Doch in n°. 3 van het *Mag. van Taalk.* vond ik een aantal voorbeelden van *morgen-* en *avondland* uit de dichtwerken van BILDERDIJK, HELMERS en TER HAAR bijgebragt. De achtbaarheid dier namen [1]) wettigt zeker het gebruik dier woorden in den dichterlijken stijl; doch ik geloof niet, dat de heer TER HAAR zich in den ongebonden' stijl ligtelijk van die woorden zou bedienen.»

Wij geven hierin den Hoogleeraar volkomen gelijk; maar in het *Voorberigt* van gezegd werkje wordt van deze afscheiding tusschen *gebonden* en *ongebonden* stijl niet gesproken.

---

1) Bij welke men ook dien van onzen hoog geschatten dichter VAN LENNEP, A. VAN DER HOOP Jr. (zie *Warschau* bl. 43) en anderen voegen kan.

Had de Verzamelaar daar gezegd, dat hij alleen woorden zou behandelen, die bij *prozaschrijvers* voorkwamen, dan zouden de voorbeelden, uit zoo veel dichters aangehaald, niet *ad rem* zijn geweest; maar zelfs de titel overtuigt ons van het tegendeel, dewijl eene *Lijst van woorden en uitdrukkingen, met het Nederlandsch taaleigen strijdende*, de woorden door dichters gebezigd, niet buiten sluit of sluiten mag. Indien de Heer S. thans erkent, dat de dichters de woorden *morgen-* en *avondland* wel mogen gebruiken, zoo mogen wij zulks beschouwen als een gedeeltelijk terugtrekken van het gestelde in meergemeld Voorbericht.

VRAGEN.

21. Waar moet de scheiding der lettergrepen in het woord *leeraar* plaats hebben?

22. Is het schrijven van: *wij zijn welvarend*, niet strijdig met het gezegde van WEILAND, in het 1e deel zijner *Nederduitsche Spraakkunst*, § 291?

23. WEILAND zegt (1e deel *Nederd. Spraakk.*, § 162): het voorwerp der handeling is datgeen, wat wij den vierden naamval noemen, en (§ 164) de vierde naamval wordt ook door de voorzetsels beheerscht; vervolgens (2e deel *Nederd. Spraakk.*, § 181) o. a. de waarde en zwaarte worden door den vierden naamval uitgedrukt, als: *het kost eenen gulden; het weegt een pond*, enz. Welke van de twee bovengenoemde bepalingen des vierden naamvals is op deze voorbeelden van toepassing; of heeft er in deze bepalingen eene onvolledigheid plaats?

24. Welk geslacht heeft het woord *spar*, wanneer het eenen boom beteekent? [1]).

1) Zie TE WINKEL, *Bijdrage*, pag. 278.

VERBETERING VAN DEN BRIEF, VOORKOMENDE IN No. II, pag. 124 [1]).

Geachte Vriend!

Moet ik U dan nogmaals herinneren, dat, toen wij onlangs, onder het nuttigen van uw ansjovis en Rijn-wijn, over de taal spraken, Gij mij beloofdet, mij Uwe aanmerkingen eens schriftelijk te zullen mededeelen over het gebrekkige in de spelling van eene menigte zamengestelde woorden als ook over de onjuistheid van eenige U toen voorgelegde uitdrukkingen. Vier maanden zijn er sedert dien tijd verloopen, en nog heb ik niets van U ontvangen. Ik verlang niet, dat gij al de gebreken zult herstellen; want hiertoe is een taalkenner niet genoeg; een taalgeleerde wordt er toe vereischt: dit is zoo zeker, als tweemaal twee vier is. Ik verlang alleen uwe gedachten te vernemen, ten einde, bij een algemeen doorkruisen van de vele labirinten in onze taal, ook vooral deze zaak te berde te brengen.

Het natuurregt zegt ons: leert uwe beloften vervullen. Doch gij, zulk een groot voorstander van hetzelve, schijnt U daarop niet zeer toe te leggen; maar ik weet het — ons geheugen, dat vermogen om de voorstelling van eenig voorwerp weder voor den geest te brengen, is bijzonder zwak.

Hoe het zij, ik hoop spoedig Uw uiteengezet gevoelen te vernemen, en bij de U voorgelegde uitdrukkingen voeg ik nog de volgende, van welke gij mij zoowel als van dezen geheelen brief de feilen, onjuistheden en ongepastheden te gelijk gelievet op te geven.

Vaak ondervinden wij onheilen en vaak moeten wij in dit leven allerlei rampen verduren. Verduurden wij ze steeds met geduld, en o, ontbrake ons niet gemeenlijk de kracht daartoe!

---

1) Deze verbetering is van den geëerden inzender zelven. *Red.*

Iets kan eene waarheid zijn, zonder dat ons weten daarbij in aanmerking komt, en dit noemt men dan objective waarheid, bij v. de koekkoek van het zuivere Europesche ras legt haar ei in het nest van andere vogels.

Hoe voortreffelijk BILDERDIJK de kunst van verzieren of verdichten verstond; hoewel hij vooral tot het geleerde ligchaam behoorde en om zijne ongemeene verdiensten nog door velen vereerd wordt, is BILDERDIJKS spraakleer toch geene veilige gids.

P. is geen groot schilder, omdat hij nog nooit in het klein heeft geschilderd. Maar wat is de heer K? Is hij een groote schilder of een groot schilder? En was hij het koninklijk geschenk niet overwaardig, dat hij voor zijn slag van Nieuwpoort kreeg? Hebt gij, toen het meesterstuk voltooid was, het zachte en heldere oog van dien schilder wel gezien, ofschoon het gewoonlijk strak en donker is?

Onlangs is de grootste hardlooper van Europa hier geweest, en hij mag met regt zoo genoemd worden; want dergelijk loopen heb ik nog nooit gezien.

Aan de Heeren medewerkers in het *Magazijn van Taalkunde*, het zij Joodsch- en Roomsch- het zij aardsgezind, wordt verzocht, zoo zij er lust in mogten vinden, aan de Redactie eene verbetering van dezen brief toe te zenden, terwijl ik met hoogachting jegens hen als Taalkundigen en met hooge achting jegens hen als menschen, de eer heb te zijn:

Hun dienstvaardige Dienaar,

J. F. BOSDIJK.

BEANTWOORDING VAN VRAGEN,

DIE VOORKOMEN IN N°. 1, 2 EN 3,

VAN HET

MAGAZIJN VAN NEDERLANDSCHE TAALKUNDE.

Bladz. 52 *en volgg.*

9. Kan op een enkelvoudig verzamelwoord (collectivum) een meervoudig voornaamwoord betrekking hebben, zoo als, b. v. in de volgende regels plaats vindt:

« Hoe zalig is het volk, dat naar uw klanken hoort!
« Zij wand'len, Heer, in 't licht van 't godlijk aanschijn voort? »

9. Ja, en door vele voorbeelden van goede schrijvers te staven. Gelieft men in BILDERDIJK te berusten, dan leze men, wat in zijne *Spraakleer* aangaande de collectiven geleerd wordt, en stelle men zich tevreden met het door hem, op bladz. 371, aangevoerde voorbeeld: «*De stoet kwam met* HUN *gewoon geschreeuw aanloopen*, «is goed gezegd, maar beter zegt men, met ZIJN; dewijl dit op *stoet* «ziet, *hun* daartegen op de genen, die den stoet uitmaken. — Niet«temin is deze verwarring natuurlijk genoeg, en schildert somtijds het «denkbeeld volkomener door het voller gevoel dat het meêbrengt.»

Het gebruik van het enkelvoud is de *grammaticale constructie*, dat van het meervoud die *ad sensum*, dat is naar de meening.

10. « Een oud wijsgeer zeide, dat hij liever het domste schepsel der geheele natuur wilde zijn, dan *alle menschelijke wetenschap* TE *bezitten*, zonder iemand te hebben aan wien hij *dat alles* konde mededeelen. »

Is hier *dat alles*, met betrekking op *alle* menschelijke wetenschap, en het voegwoord *te* voor het werkwoord *bezitten*, goed gebezigd?

10. Het voegwoord *te* moet weg. *Hij wilde zijn*, *hij wilde bezitten* — zegt men — niet hij wilde *te* zijn, *te* bezitten. De infinitief is hier niet afhankelijk van een voorzetsel: *om*, *van*, *niet* of *door* te bezitten, en drukt zich derhalve niet uit met TE.

Dat alles is hier juist niet fraai of welluidend, maar ik geloof ver-

dedigbaar. «*Alles*» — zegt Bilderdijk — «is eigenlijk een adjectivum van *alle*, als zelfstandig aangenomen.» — Is dat zoo, dan kan men, mijns inziens, het denkbeeld van *alle menschelijke wetenschap* zamenvattende, gerustelijk daarvan *dat alles* zeggen.

---

13. «Dit gaf hem een voorwendsel om gewapenderhand alle gewetens- en burgerlijke vrijheid met wortel en tak uit te roeijen»

Is het geoorloofd, een zelfstandig naamwoord gelijktijdig door een ander naamwoord en door een bijvoegelijk naamwoord te bepalen, zoo als in het gegevene voorbeeld plaats heeft?

13. Verwerpelijk! — Men kan wel het laatste gedeelte van een woord, door middel van een koppelwoordje en een *hyphen* of verbindingsteeken, op een of meer voorwoorden doen slaan; doch dan behooren zulke woorden elkander op te volgen, en niet, zoo als in het hier gegeven voorbeeld, door een bijvoegelijk naamwoord van elkander gescheiden te zijn. *Gewetens-* en *burgervrijheid* kan men zeggen: gewetens- en burgerlijke vrijheid zoude *gewetens*LIJKE *vrijheid*, en dus onzin zijn.

---

16. Men vindt bij eenige schrijvers *veronderstellen* en bij andere *vooronderstellen*. Op welke gronden verdient de eene schrijfwijze boven de andere de voorkeur?

16. Zullen er gronden te vinden zijn voor het schrijven van VER*onderstellen* in plaats van VOOR*onderstellen*, of is het misschien slechts eene verbasterde schrijfwijs naar het gehoor? De zin van het woord is toch ontegenzeggelijk *vooraf* (a priori) onderstellen (en *onderstellen* alleen ware misschien meestal reeds voldoende), en in dat geval zijn *ver* en *voor* toch niet van de zelfde beteekenis? Tot welk eene verwarring van denkbeelden zoude het niet leiden, wanneer men aldus willekeurig VER*oordeelen* in plaats van VOOR*oordeelen*, VER*spelen* in plaats van VOOR*spelen*, VER*dragen* in plaats van VOOR*dragen*, en honderd dergelijke meer als woorden van gelijke beteekenis zoude gaan schrijven? — In de *onderstelling*, dat *veronderstellen* niet goed is, zal ik mij bij *vooronderstellen* blijven houden.

---

16. De onderscheidene beteekenissen, die het voorvoegsel *ver* heeft, zijn: 1. versterking van den zin, 2. verandering of herdoening,

3. neiging ter gunst, 4. opvoering boven zich, 5. berooving of ongunstige geneigdheid (vergelijk WEIL., *Ned. Spraakk.*, bl. 194) en 6. vermindering of vernietiging door eene werking. Van al deze beteekenissen zou men alleen de eerste kunnen toekennen aan ***ver*** in ***veronderstellen***, en zoo zou dit woord aanduiden: ***met kracht***, ***zeker***, ***geheel*** onderstellen. Veel is er, dat vóór deze beteekenis pleit, en wezenlijk schijnt het woord die menigmaal te hebben; maar natuurlijker en eigenaardiger drukt men den zin uit door ***vooruit*** onderstellen, voor waar of waarschijnlijk aannemen, ***vóór*** dat men de zaak, waarover men denkt, genoegzaam kent; en volgens deze opvatting zou men moeten schrijven VOOR*onderstellen* [1]).

---

17. In de ***nieuwe Nederlandsche Spraakleer***, uitgegeven bij HASPELS te ***Nijmegen***, wordt de tweede naamval der persoonlijke voornaamwoorden dus opgegeven:

ENK. ***mijns-zelfs***, ***uws-zelfs***, ***zijns-zelfs***, ***haar-zelver***, ***zijns-zelfs***; MEERV. ***onzer zelven***, ***uwer-zelven***, ***hunner-zelven***, ***harer-zelven***, ***hunner-zelven***. — Bij het lezen van deze vreemdheid, die ons nog in geen werk voorgekomen was, konden wij onze oogen schier niet gelooven en deden onwillekeurig de vraag:

a.) Waarom is ***zelf*** aan het voornaamwoord gehecht?

b.) Kunnen deze vormen dus voorkomen? zoo ja, dan zouden wij er gaarne voorbeelden van zien.

c.) Indien het vrouw. ***haar-selver*** is, moet dan ***mijns-zelfs*** van eene vrouw ook niet ***mijn-selver*** wezen?

d.) Andere spraakkunsten en spraakleeren hebben ***mijner***, ***uwer***, enz. als tweeden naamval der persoonl. voornaamw.: ***bestaan die niet?*** De Schrijver der gedachte spraakleer zal aan velen met ons genoegen verschaffen, zoo hij dit raadsel oplost en de uitlegging aan de Redactie van dit Magazijn inzendt.

---

17. Indien de schrijver van de bij deze vraag bedoelde *Spraakl.* zich de moeite zal willen geven, om het door hem gestelde raadsel op te lossen en zijnen, misschien wel wat lastigen vrager te beantwoorden, gelieve hij zulks te doen met het oog op bl. 273 van BILDERDIJKS *Spraakleer*, alwaar geschreven staat:

«Ten aanzien van de bijvoeglijke woorden achter hun substantief geplaatst, maakt ***zelf***, en zoo ook ***beide***, eene uitzondering in 't punt der *onveranderlijkheid*. Dit woord ***zelf*** neemt geslacht, getal en buiging aan als zijn substantief; en het is hierom, dat men 't als een

---

1) Dit laatste antwoord is van P. JANSZ.

deel of aanhangsel van dit aanmerkt, en 't ook veelal door een *hyphen* daaraan vasthecht. Dus *ik-zelf*, *mijns-zelven*; *mij-zelven*; *de man-zelf*, *den man-zelven*, *des mans-zelven*, *de mannen-zelven*, *wij-zelven*, *ons-zelven*, *zij-zelve*, *hen-*, *hunner-*, en *hun-zèlven*, in 't vrouwelijke *haar-zelve* en *harer-zelve*, en zoo in het meervoudige ook. — *Zelfs* is een adverbium, en behoort hier niet toe.»

En wijders in de *Korte Bijvoegsels* bl. 401.

«In *mij-zelven*, *zich-zelven*, enz. wordt *zelf* verbogen. Het is derhalve geen afzonderlijk woord achter *mij* of *zich*, en in al dergelijke constructiën: want dan moest het onverbogen blijven, als alle postpositive adjectiven. Maar het is een waar compositum met *zich*; waarom het daarmeê, zoo niet aan één geschreven, ten minste door een *hyphen* vereenigd moet worden. En dit strekt zich over de naam- zoowel als over de voornaamwoorden uit.»

Indien de steller van vraag 17 met dit antwoord mogt tevreden zijn [1]), wie weet of de *nieuwe Nederlandsche Spraakleeraar* er dan het hoofd ook niet bij zal willen neêrleggen. S.....

---

18. Sommige schrijvers bezigen; *Hoe langer hoe beter*, andere: *Hoe langer zoo beter*. Zijn beide uitdrukkingen goed?

18. In deze spreekwijze is eene uitlating; vullen wij die aan, dan hebben wij: hoe langer *het duurt*, hoe beter *hij*, *zij*, *het wordt*. Ook kan het zijn: hoe langer *het duurt*, zoo *veel te* beter *wordt het*. Bij de uitlating of verkorting nu moet vooral gezorgd worden, dat de spreekwijze hare eigenaardige uitdrukking behoude. Dit heeft plaats in: hoe langer *hoe* beter, doch niet in: hoe langer *zoo* beter, daar dit zou moeten zijn: hoe langer zoo *veel te* beter. De eerste wijze, als de kortste en geschiktste, moet voor de beste gehouden worden.

---

19. Bijna ieder schrijft, in navolging van WEILAND, *dezelfde* aaneên. Zou men niet beter doen, in twee woorden *de zelfde* te schrijven? — De Franschen, Engelschen en Duitschers toch schrijven ook *le même*, *the same*, *der nämliche*.

19. WEILAND noemt *dezelfde* aanwijzend voornaamwoord; maar

---

1) Mogt de steller het zijn, de Redactie is er geenszins meê tevreden, en misschien geen der lezers. Het is niet te doen om het gevoelen van BILDERDIJK. Daarbij zijn er vier vragen, waarop antwoord verlangd wordt.

zonder te denken aan navolging van vreemden, zou ik gaarne het aantal woorden, door hem onder de aanw. voornw. gerangschikt, met twee verminderen, en wel met *dezelve* [1]), om het geheel te verbannen, en met *dezelfde*, om het in tweeën te scheiden en naar de klassen der lidwoorden en der bijvoegelijke naamwoorden te verwijzen. Doen wij dit, dan houdt de-bepaling der aanw. voornw. bij allen hare kracht; zij dienen om de voorwerpen *als met den vinger* aan te wijzen; terwijl dit *zelfde* naar mijne meening eene zeer geschikte plaats verkrijgt naast zijn' broeder, het bijv. naamw. *andere.*

---

20. WEILAND en SIEGENBEEK hebben *uitweiden* voor: «met zijn gesprek wijd en zijd rond zwerven.» Zou men bij dit woord niet eerder aan *wijd* moeten denken, dan aan eene *weidende* (of grazende) koe? — Deze vraag kwam bij mij op, toen ik in andere talen daarvoor niets anders vond dan: (Fr.) *S'étendre (sur)*, (Eng.) *to expatiate (on)*, (Hoogd.) *sich ausbreiten (über)*. — Welke schrijfwijze verdient nu de voorkeur, *uitweiden* of *uitweiden ?*

20. Engelschman, Franschman of Duitscher moge in zijn woord voor «met zijn gesprek wijd en zijd rond zwerven» alleen denken aan *wijd* en *breed* en aan *ruimte*, — de Nederlander, die zoo vele van zijne spreekwijzen ontleent van zijne dagelijksche bezigheid of wijze van leven, zoo vele van de zeevaart, zoo vele van den akkerbouw, zoo vele van de veefokkerij, stelt zich daarbij voor eene koe, een schaap, enz., die het veld in zijne geheele lengte en breedte langs gaat, geen plekje overslaat, maar al gaande dat gansche veld af*weidt*. Even zoo (zegt hij) doe ik ook in mijne rede, wanneer ik over eene zaak *uitweid;* even zoo doet ook mijn blik, wanneer ik dien over een tafereel laat *rondweiden*. Ik denk hierbij (zegt hij verder) minder bepaald aan *wijd*, *lang en breed*, *ver*, dan wel aan het gedurig voortgaan en voortgaande zich verlustigen in het genot, dat het veld aanbiedt, hetwelk wij opmerken, zoowel in het *weiden* der runderen, paarden, enz., als in het *uitweiden* van den redenaar over een belangrijk of geliefkoosd onderwerp [2]).

Nieuwer-Amstel. P. JANSZ.

---

1) Zie hierover het gestelde door H. A. HAMELBERG, pag. 44.

2) Zie ook hiervoor pag. 272 de opmerkingen over de spelling van dit woord.

LOGISCHE ONTLEDING.

II.

Hoe text-vast is ANDRIES! — *Hij sagh laest mann en wijf*
Den anderen hekelen in handsgemeen gekijf,
En riep: goê christenen, gaet daer niet tusschen beiden,
Wat God gevoeght heeft, staet geen menschen toe te scheiden!

Dit versje bevat eenen zamengestelden, koppelenden volzin, waarin een voorzin en een betrekkelijke nazin voorkomt. De voorzin bevat slechts 1 voorstel, terwijl in den nazin 7 voorstellen, zoo onvolkomene, verborgene als tusschenvoorstellen voorkomen.

Hoe text-vast is ANDRIES.	Enkelvoudig bevestigend voorstel, voor- en hoofdzin.
Hij sagh laest	Enkelv. bev. voorstel, dat door het volgende volkomen wordt.
Mann en wijf den anderen hekelen in handsgemeen gekijf	Veelv. verborgen voorwerpelijk voorstel van het voorgaande.
omschreven: dat	
Mann en wijf den anderen hekelden in handsgemeen gekijf	
En	
(Hij) riep	Enkelv. bev. voorst., dat met al het volgende volkomen wordt.
Gaet (gij) goê christenen daar niet tusschen beiden	Enk. bev. onvolkomen voorstel.
Te scheiden	Enkelv. verborgen onderwerpelijk voorstel.
omschreven: dat	
(Men) scheidt (iets)	
Wat God gevoeght heeft	Enk. bev. tusschenvoorstel.
Staat geen menschen toe	Enk. ontkennend verborgen voorst.
omschreven:	
(Dat) is geen menschen toegestaan	

Hoe	bijwoord.
Andries	onderw.
is text-vast	gezegde.
Hij	onderw.
sagh	werking.
laest	bepaling der werking.
dat	voegwoord.
mann en wijf	onderwerpen.
hekelden	werking.
in handsgemeen gekijf	bepaling der werking.
den anderen (elk den ander, elkander)	voorwerp.
en	voegwoord.
hij	onderwerp.
riep	werking.
gij	onderwerp.
goê christenen	bepaling van het onderwerp.
gaat niet	werking.
daar	bepaling der werking.
tusschen beiden	bepaling der werking.
dat	voegwoord.
men	onderwerp.
scheidt	werking.
iets	voorwerp.
God	onderwerp.
heeft gevoeght	werking.
wat	voorwerp.
dat	onderwerp.
is toegestaan	gezegde.
geen menschen	bepaling van het gezegde.

v. E.

Hoe text-vast	Gezegde.	in handsgemeen gekijf,	Bepaling der wijze, met bijvoeging.
is	Koppelwoord.		
Andries! —	Onderwerp.	En riep:	Gezegde.
Hij	Onderwerp.		

sagh	Gezegde.
laest	Bepaling van den tijd.
mann en wijf	2 Aanvullingeu of voorwerpen.
Den anderen	Aanvulling of Voorwerp.
hekelen	Gezegde.
Wat	Aanvulling of Voorwerp.
God	Onderwerp.
gevoeght heeft,	Gezegde.
staet	Gezegde.

goê Christenen,	Aangesproken Onderwerp, met bijvoeging.
gaet	Gezegde.
daer	Voegwoord.
niet	Ontkent het gezegde.
tusschen beiden,	Bepaling van dc wijze.
geen menschen	Aanvulling of Voorwerp.
toe	Gezegde.
te scheiden!	Gezegde.

Ontleding in voorstellen.

Hoe text-vast is Andries! — Enkelvoudig hoofdvoorstel.

Hij sagh laest — Dito.

Dat mann en wijf elkander hekelden in handsgemeen gekijf. — Aanv. nevenvoorstel.

En riep: — Maakt met *hij sagh* een veelvoudig of zamengetrokken voorstel.

Goê Christenen! — Uitroep.

Gaet daer niet tusschen beiden. — Verkort aanvullend nevenvoorstel.

Wat God gevoeght heeft staet geen menschen toe te scheiden! — Zamengesteld aanvullend nevenvoorstel.

NN. No.

VOORBEELDEN

VAN GEBREKKIGE TAAL,

UIT GEDRUKTE STUKKEN ONTLEEND,

DEN LIEFHEBBERS VAN TAALOEFENING TER VERBETERING AANGEBODEN.

(*Vervolg van bladz.* 227.)

---

157. Naderhand koos Jezus nog *zeventig* andere uit zijne leerlingen, die hij twee en twee vóór zich uit zond en magt gaf om kranken te genezen.

158. Wie kent de wegen, langs welken God zijne schepselen voert?

159. Zij talmden met hem op den voor de aanneming bestemden dag te bestellen.

160. Zij ziet er zoo gezond uit! gij zult het u, hoop ik, nu niet meer berouwen eindelijk aan den raad van den goeden doctor Eempson te hebben toegegeven, welke ons aanhoudend verzekerde, dat de buitenlucht onontbeerlijk was voor het kind; dat moeder noch dochter zouden herstellen, zoo de laatste niet op het land kwam.

161. De Zuiderzee zouden de menschen hebben kunnen uitgraven.

162. Mijne voogden zonden mij naar eene school, waar ik in de Engelsche en Fransche talen onderwijs kon genieten.

163. Na dit treurig voorval deed ik, in onderscheidene betrekkingen, verschillende reizen naar de *Oost-* en *Middellandsche zeëen*, tot dat ik, ruim acht en twintig jaren oud zijnde, mij met uwe goede moeder in den echt begaf.

164. De toestand der gevangenen was aller hopeloost:

naauw opgesloten, beroofd van al wat hen lief en dierbaar was, met een genoegzaam stellig vooruitzigt van door beulshanden het leven te zullen verliezen.

165. Hij deed een' zijner slaven het hoofd kaal scheren, en hem de boodschap, die hij aan ARISTAGORAS wilde doen toekomen, in den kruin indrukken.

166. Dezelve [de wraak] was inzonderheid gerigt tegen de Atheners, een volk, hetwelk hij om deszelfs geringheid verachtte, en hetgeen hem thans zoo gruwzaam beleedigd had.

167. Hij was een onrustig en woelziek mensch, doch dien men zich niet verbeelde, dat door edele drijfveren, als liefde tot vaderland en vrijheid, aangespoord werd.

168. Aan goede tragediën, noch aan karakterstukken wordt niet meer gedacht, althans met geen beter uitslag dan in de meeste plaatsen van ons vaderland.

169. Wat denkje van de *verdediging der Jesuiten*, door onzen landgenoot ROBIANO? Dit stukje, zeide de een, is vol zout; 't is vol peper, zeide de andere; neen sprak toen een derde, 't en is hier de kwestie niet van zout noch peper, maar 't is niet een sier anders als mostert na den eeten.

170. Hetgene u echter niet vrij staat, is den openbaren leugen, en dat gij u hier aan schuldig gemaakt hebt; zullen wij u bewijzen.

171. De witte meeuw die men om zijn schitterend wit bewondert, maar wiens smaak evenmin als zijn geluid aan zijne uiterlijke schoonheid beantwoorden, verzwelgt het walvischspek als eene groote lekkernij, terwijl hij een onaangenaam en doordringend geschreeuw laat hooren.

172. Men zal misschien aanmerken dat er gemeentens en kerkenraden gevonden worden, die nog verre af zijn, om de predikanten tot het niet houden van vervolgstoffen te noodzaken.

173. Onze vrome landgenoot VAN DER VIVERE is te Rome, in de ouderdom van 66 jaren, overleden. Zijne kostbare verzameling van handschriften, betrekkelijk geschied- en

taalkunde, is bij uiterste wil aan de boekerij der Jesuiten gegeven.

174. Wat zou een lezer, die nimmer een' leeuw of beer gezien had, hinderen, om de volgende vergelijking van S. volkomen te verstaan, en schoon en krachtig te vinden?

175. Zij is met niets bedekt, als met den dood.

176. Het hart moet in een' tempel niets vinden, waaraan het zich hechten kan, als God: al deze schilderijen, al deze beelden, al deze sieradiën trekken het af.

177. Verdiende met het trotsche Babijlon, verhard in zijne gruwelen, tot het uiterste oogenblik toe, weggevaagd te worden uit de rei der steden, en het lot te ondergaan, voor lang door Israëls profeten aan deszelfs verstokte inwoners voorspeld?

178. Later liet zich, gelijk bekend is, Napoleon van deze voortreffelijke vrouw scheiden, ten einde eene dochter van den Keizer van Oostenrijk te kunnen huwen, bij wien hij den reeds in den wieg tot Koning van Rome benoemden, tegenwoordigen Hertog van Reichstad verwekte.

179 De ruiters stegen af, traden de kamer binnen, en wie kan het hen kwalijk nemen, dat zij in lagchen uitborsten, toen zij zagen, hoe beleefd en bescheiden de kornet tegen den hond was.

180. Maar waartoe dan toch zulke ontzagchelijke, woeste en ledige vlakken in de Natuur?

181. En hoe vele millioenen visschen leveren daarenboven duizende menschen hun dagelijks voedsel of onderhoud.

182. Hier toch doet het den grootsten dienst aan den bewoners door eene menigte van slangen, muizen, kikvorschen en andere dieren, die met de overstrooming worden aangevoerd en wier getal weldra hinderlijk zoude zijn, te verdelgen.

183. Vooral namen zij in magt en aanzien toe, na de tijd der kruistogten, toen ook hier, door de tot dien tijd toe nog als kleine dwingelanden heerschende Vorsten aan de ingezetenen meerdere vrijheden werden toegestaan.

184. Eert, o kind! uwen vader en uwen moeder.

185. Die gééne *ondeugzame gedachten* overlegde of smede in zijn hart.

186. Onzer allen kwaal is aardschgezindheid, en het middel daartegen is lijden.

187. Eens op eenen schoonen helderen zomerschen dag, gingen moeder en dochter na het eten door het kleine poortje in den muur van het plein door het slot langs verscheidene trappen naar den tuin die aan de helling van den berg lag.

VERBETERINGEN

VAN

VOORBEELDEN VAN GEBREKKIGE TAAL.

Bl. 129 *en volgg.*

81. Ondertusschen naderde het uur, waarop de heer W. gewoon was het ontbijt te nemen, en ALFRED wilde zijn vriend gaan wekken, dien hij meende, dat nog te bed lag, dan tot zijne groote verwondering was de kamer ledig en hadden FEMME noch zijne dochter iets van hem gezien of gehoord.

81. Ondertusschen naderde het uur, waarop de Heer W. gewoon was het ontbijt te nemen, en ALFRED wilde zijnen (1) vriend gaan wekken, die (2), zoo hij meende, (3) nog te bed lag; (4) dan tot zijne groote verwondering was de kamer ledig en had (5) FEMME noch zijne dochter iets van hem gezien of gehoord.

(1) Als mann. enk. voorw. moet zijn *zijnen* wezen.

(2) Als onderw. moet dien *die* zijn en onmiddellijk door een scheidteeken gevolgd worden, zoodat de tusschenzin: hij meende (waarvoor men beter: zoo hij meende, schrijve) van het overige gescheiden wordt.

(3) *dat* moet hier uitgelaten worden.

(4) In plaats van de komma, moet hier eene puntkomma geplaatst worden.

(5) Indien twee of meer enkelvoudige onderw. van een zelfde werkwoord door noch verbonden zijn, moet het werkw. in het enkelv. staan: men schrijve dus *had*.

82. Hiertoe zijn den mensch vrijën wil en ziels- en ligchaamsvermogens geschonken.

82. Hiertoe zijn den mensch een vrije (1) wil en ziels- en ligchaamsvermogens geschonken.

(1) Daar het werkw. schenken in den lijdenden vorm geplaatst is, komen hier *wil* en *vermogens* als onderw. voor. Men schrijve dus, en meer bepaald: *een vrije.*

---

85. Het kleine kind is, zoodra het de deur uit is, alles vergeten.

85. Het kleine kind heeft (1), zoo dra het de deur uit is, alles vergeten.

(1) Is moet *heeft* zijn. Zie bladz. 36 van dit Magazijn.

---

86. Wij spreken het eerst over de verhalen, die allen drie de boekjes gemeen zijn.

86. Wij spreken het eerst over de verhalen, die alle drie (1) boekjes gemeen hebben (2).

(1) *de* is hier een stopwoord en moet wegvallen.

(2) *zijn* moet in *hebben* veranderd worden; en omdat boekjes nu het onderw. uitmaakt, moet allen *alle* zijn.

---

87. Het aantal petitien der door de Afgevaardigden van den Pruissischen Landdag ter tafel gebragt, bedraagt reeds *een en negentig.*

87. Het getal (1) petitiën (2) (3) door de Afgevaardigden van den Pruissischen Landdag ter tafel gebragt, bedraagt reeds een en negentig.

(1) Omdat, door het telwoord een en negentig, de grootte der hoeveelheid juist bepaald is, moet aantal door *getal* vervangen worden.

(2) Op de laatste *e* van dit woord moet een deelteeken geplaatst worden: *petitiën.*

(3) Dit lidwoord is hier overtollig en moet door een scheidteeken vervangen worden.

---

92. Zijn groet was beleefd, zonder echter die gemeenzaamheid of die stijfheid te betoonen, waaruit iets meer dan eene eenvoudige bekendheid zou hebben kunnen worden afgeleid.

92. Zijn groet was beleefd, zonder echter die gemeen-

zaamheid of die stijfheid te betoonen, waaruit iets meer dan eene eenvoudige bekendheid kon afgeleid worden ([1]).

([1]) Indien de duidelijkheid niet verbroken wordt, mijde men het na elkander plaatsen van onderscheidene werkw. in de onbep. wijs. In plaats van: zou hebben kunnen worden afgeleid, zegge men liever: *kon afgeleid worden.*

96. En inderdaad is de zee niet te ver daarvan verwijderd, en neemt in de nabijheid den *Orwell* en den *Stour* op, twee rivieren, die aan hunne monden gevaarlijke ophoopingen vormen, die met zand en kruiden bedekt zijn.

96. En inderdaad ([1]) de zee is niet ver van daar ([2]) verwijderd en neemt, in de nabijheid, den *Orwell* en den *Stour* op, twee rivieren, die aan hare ([3]) monden gevaarlijke ophoopingen vormen, welke ([4]) met zand en kruiden bedekt zijn.

([1]) Dewijl hier niet de vragende, maar wel de verhalende woordschikking bedoeld wordt, moet *is* onmiddellijk achter *de zee* verplaatst worden.

([2]) daarvan moet *van daar* zijn. Het eerste beteekent: van hetzelve, van dezelve en meer andere voorn.w.; terwijl het laatste als bijw. gebezigd wordt.

([3]) Omdat rivier vr. is, moet hunne in *hare* veranderd worden.

([4]) Ter vermijding, om tweemaal die te laten volgen, verwissele men hier die voor *welke.*

98. Met schrik denk ik er nog steeds aan, hoe ik eens door vossen bijna levendig ben gegeten geworden.

98. Met schrik denk ik er nog steeds aan, hoe ik eens door vossen bijna levend ([1]) ben gegeten ([2]).

([1]) levendig moet *levend* zijn: in tegenoverstelling van dood.

([2]) Dit geworden mag ook weggelaten worden.

103. Te regt heeft men W. als de *Vader* van het verbeterd *lager Onderwijs* in ons Vaderland beschouwd.... Wel hen, die zich aan W. spiegelden, en daaruit leerden, dat een hoofd vol wetenschappelijke kennis niets beteekent, indien menschenkennis, door eene beschaafde opvoeding verworven, daarmede niet gaat gepaard.... Mogten velen hem naleven, dan zoude de stand van onderwijzer, de naam van schoolmeester, geen belagchelijken indruk maken bij hen, die pedanterie van den schoolmeester onafscheidelijk achten.

103. Te regt heeft men W. als den ([1]) vader van het verbeterd lager onderwijs in ons vaderland beschouwd....

Wel hun (²), die zich aan W. spiegelden, en van hem (³) leerden, dat een hoofd vol wetenschappelijke kennis niets beteekent, indien menschenkennis, door eene beschaafde opvoeding verworven, daarmede niet gepaard gaat..... Mogten velen hem naleven, dan zouden (⁴) de stand van onderwijzer en (⁵) de naam van schoolmeester (⁵) geen' (⁶) belagchelijken indruk maken op hen, die pedanterie van den schoolmeester onafscheidelijk achten.

(¹) de moet *den* zijn, omdat de bepaling in den zelfden naamv. staat, als het omschreven woord.

(²) In den 3 nv. mann. meerv. moet *hun* geplaatst worden.

(³) daaruit moet *van hem* zijn, omdat het op den persoon en niet op de zaak ziet.

(⁴) Naardien *naam* geene bepaling van stand uitmaakt, en deze twee onderwerpen een meerv. werkw. beheerschen, moet zoude in *zouden* veranderd worden.

(⁵) Deze komma moet door *en* vervangen worden. Ook moet de komma achter schoolmeester wegvallen.

(⁶) Men schrijve liever *geenen* of *geen'*.

---

105. Ik kon het aan hun spelen, hun spreken, hun handelen ontwaren, dat zij wel begrepen, hoe zij werden gadegeslagen; maar het was niet den strengen regter dien zij vreesden, maar het was den vader, den vriend dien zij achtten.

105. Ik kon het aan hun spelen, (¹) spreken en (²) (¹) handelen ontwaren, dat zij wel begrepen, hoe zij werden gadegeslagen; maar het was niet de (³) strenge (⁴) regter, (⁵) dien zij vreesden, het was de (⁶) vader, de (⁶) vriend, (⁷) dien zij achtten.

(¹) Indien *hun* hier niet tot meerdere versterking dient, behoeft het niet herhaald te worden.

(²) In dit geval moet deze komma door en- vervangen worden.

(³) Omdat regter hier in den 1. nv. staat, moet den *de* zijn.

(⁴) Om de zelfde reden moet men *strenge* schrijven.

(⁵) Voor het betr. v. n. w. moet eene komma geplaatst worden.

(⁶) Om de zelfde reden als bij (³) moet den *de* zijn.

(⁷) Hier ontbreekt eene komma, zie (⁵).

---

106. Een slecht boek is ten allen tijde tot de slechtste daden gerekend geworden, welke de mensch bedrijven kan, want het is omloopend vergif.

106. Een slecht boek ([1]) te schrijven, is te ([2]) allen tijde tot de slechtste daden gerekend ([3]), welke de mensch bedrijven kan ([4]); want het is omloopend vergif.

([1]) Omdat boek geene daad is, maar wel het schrijven of maken van hetzelve zoo kan genoemd worden, moet na boek onmiddellijk *te schrijven* volgen.

([2]) *Ten* is zamengetrokken uit *te den*. Omdat nu *allen*, gevolgd door een zelfst. n. w., geen lidw. vóór zich neemt, behoort *ten* in *te* veranderd te worden.

([3]) Dit woord mag hier weggelaten worden.

([4]) In plaats van eene komma moet hier eene punt-komma geplaatst worden.

---

108. Het is ons ernst geworden, door vernieuwde veêrkracht aan den dag te leggen, onzen vorigen rang in den rei der volken te herwinnen.

108. Het is ons ernst geworden, ([1]) om, door vernieuwde veêrkracht aan den dag te leggen, onzen vorigen rang in de ([2]) rij der volken te herwinnen.

([1]) Ter versterking plaatse men hier *om* tusschen.

([2]) *Rei* beteekent: koor; — en *rij*: rang of reeks. Daar nu de laatste beteekenis bedoeld wordt, schrijve men: *rij;* en omdat rij vrouw. is, verandere men *den* in *de*.

---

109. Ik heb nog te veel vertrouwen op het gezond verstand onzer natie, dan dat dezelve *deze*, theoretisch zeker zeer schoonklinkende, maar in de toepassing tot volslagene vernietiging van alle *goed* onderwijs leidende stelling immer zal huldigen.

109. Ik heb nog te veel vertrouwen op het gezond verstand onzer natie, dan dat zij ([1]) *deze* ([2]) stelling immer zal huldigen, die theoretisch zeker zeer schoon klinkt, maar in de toepassing tot volslagene vernietiging van alle *goed* onderwijs leidt.

([1]) Men zegge in plaats van *dezelve* liever *zij*.

([2]) Ter bevordering van de duidelijkheid verandere men de woordschikking, als volgt: deze stelling immer zal huldigen, die theoretisch zeker schoon klinkt, maar in de .... leidt.

